

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DIŞ TÜRKLER

Murat TÜRKMEN

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Aydın USTA

**İnönü Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin Sosyal Bilimler
Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı İçin Yazılmasını Öngördüğü:**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

(Malatya, Temmuz 2008)

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE,

Enstitümüz Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek lisans öğrencisi Murat TÜRKMEN tarafından Yrd. Doç. Dr. Aydın USTA danışmanlığında hazırlanan DIŞ TÜRKLER başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından Kamu Yönetimi Anabilim Dalı YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Prof. Dr. S. Kemal KARTAL

Üye

Doç. Dr. Hüseyin ERKUL

Üye

Yrd. Doç. Dr. Aydın USTA

(Tez Danışmanı)

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

...../...../.....

Prof. Dr. Mehmet TİKİCİ

Enstitü Müdürü

Onur Sözü

Yrd. Doç. Dr. Aydın USTA'nın danışmanlığında Yüksek Lisans Tezi olarak hazırladığım **DIŞ TÜRKLER** başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün yapıtların hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Murat TÜRKMEN

Önsöz

Önemle belirtmek gerekir ki, konunun kapsamı, konu ile ilgili kaynakların azlığı, var olan kaynakların da konu bakımından dağınıklığı çalışmayı güçleştiren unsurlar arasında sayılabilir. Bu bakımdan bu araştırmanın ilk yararı araştırmacıya sağladığı araştırmacının kendi sınırlarını zorlaması ve sonuçta güç olanı başarması olmuştur. “İşleyen demir ışıldar” atasözünden esinlenerek şu belirtilebilir ki, “Dış Türkler” konusunun çalışılması neticede araştırmacının daha parlak olarak ışıldamasını sağlamıştır.

Bu çalışma esnasında, “Dış Türkler” konusu ve araştırmanın içinde yer alacak olan örgütlenme, sivil toplum kuruluşları ve özellikle de lobicilik konusu üzerinde günümüzde az sayıda araştırma yapıldığından çok fazla kaynak bulunmamaktadır. Kamu yönetiminin de alt konuları içinde yer alan örgütlenme, örgütlenme, sivil toplum kuruluşları, yönetim ve lobicilik gibi konuların Türkiye’de özellikle son günlerde gündemde olması bakımından, bu konularla ilgili bilgi edinmek isteyenlere güncel bilgiler sunması bakımından yararlı olacaktır.

Özellikle bir hedefi olan ve o hedef doğrultusunda örgütlü bir şekilde hareket edebilen kümelerin öneminin giderek arttığı günümüzde, uluslararası alanda mevcut insan gücünün atıl bir şekilde bırakılması ve kullanılmaması büyük bir kayıptır. Türkiye’nin bu konumda büyük bir gizil güce sahip olduğu söylenebilir. Öncelikle bu gizil gücün farkına varılmalı, takiben bu gizil güç açığa çıkarılmalı ve harekete geçirilmelidir. Bu açıdan, bu çalışma Türkiye’nin sahip olduğu gizil gücün farkına varılması açısından önem taşımaktadır. Çalışmada, sahip olunan gizil gücün açığa çıkarılması ve harekete geçirilmesi doğrultusunda önerilerde bulunulmaya çalışılmıştır.

Her insan birey olarak önemlidir. Bilgili, kendini yetiştirmiş, bir hedefi olan ve o hedef doğrultusunda harekete geçebilen insanların önemi ise günümüzde yaşamsal önem taşımaktadır. Türkiye açısından oldukça öneme sahip olduğuna inandığım bu çalışma sonucunda bilgili ve kendini yetiştirmiş insanlara bir hedef gösterilebilmesi ise bu çalışmanın en büyük başarısı olacaktır.

DIŞ TÜRKLER
Murat TÜRKMEN

İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi: Temmuz–2008

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Aydın USTA

ÖZET VE ANAHTAR KELİMELEER

ÖZET: Bu çalışmanın ortaya konuluş amacı dünya üzerindeki Türk devletlerinin, diğer ülkelerde azınlık konumunda yaşayan Türk nüfusun ve ülkemiz sınırları dışında yaşayan vatandaşlarımızın Türkiye’nin gizil gücü olduğu ve bu gücün etkin şekilde kullanılmasının uluslararası alanda Türkiye’nin konumunu güçlendireceğinin vurgulanmasıdır. Araştırmanın hedefi Türkiye’nin sahip olduğu gizil gücün farkına varılmasını sağlamaktır.

Bu doğrultuda hazırlanan bu çalışma dört kesimden oluşmaktadır. Birinci kesim, araştırma hakkındadır. İkinci kesim Dış Türkler hakkında genel bilgiler üzerinedir ve “Dış Türkler” hakkında genel bilgiler verilmiştir. Üçüncü kesim “Türkiye’nin Gizil Gücü: Dış Türkler”dir. Bu kesimde ikinci kesimde verilen bilgiler ışığında “Dış Türkler” olgusunun Türkiye için gizil bir güç unsuru olduğu konusu işlenerek bu gücün kullanımı değerlendirilmiş ve ilgili yöntemler hakkında bilgi verilmiştir. Üç bölümden oluşan bu kesimde üçüncü bölüm, “Türklük Unsuru ve Türk Devletleriyle İlişkilerin Geliştirilmesi”dir. Bu bölümde uluslararası ilişkilerde güç unsurları konusu işlenerek bağımsız Türk devletleriyle Türkiye ilişkilerinin geliştirilmesinin Türkiye açısından önemi belirtilmiş ve bu konuda Türklük unsurunun önemi vurgulanmıştır. Dördüncü bölüm, “Azınlık Konumundaki Türklerin Gücünden Faydalanma Aracı Olarak Sivil Toplum Örgütleri”dir. Bu bölümde azınlık kavramı ve sivil toplum örgütleri bağdaştırılarak Türkiye açısından uluslararası arenadaki önemi vurgulanmış ve sivil toplum kuruluşları hakkında bilgi verilmiştir. Beşinci bölüm, “Diaspora Türkleri ve Lobicilik”tir. Dördüncü kesim genel değerlendirmedir. Bu çalışma Türkiye’nin sahip olduğu gizil gücün farkına varılması açısından önem taşımaktadır.

ANAHTAR KELİMELEER: Dış Türkler, Türk Devletleri, Azınlık, Diaspora, Türkiye’nin Gizil Gücü, Sivil Toplum Kuruluşları, Lobicilik.

OUTER TURKS

Murat TÜRKMEN

Master Thesis Submitted to the Department of Public Administration, Social
Sciences Institute, Inon University, Malatya, Turkey: July, 2008

Advisor: Yrd. Doç. Dr. Aydın USTA

ABSTRACT AND KEY WORDS

ABSTRACT: The purpose of this study is to point that Turkish states on the world, the minorities in other countries and the citizens outside of our country are potential power of Turkey and using this power effectively makes the status of the Turkey more powerfull in international platform. The aim of this study is to make people be aware of this power.

This study consists of four sections. First section is about this study. Second section gives general informations about “Outer Turks”. The headline of the third section is “The Secret Power of Turkey: Outer Turks”. In this section, in the directions of the informations given in second section, the fact that “outer Turks are potential power of Turkey” is studied and usage of this power is evaluated. In this section that consists of three parts, the headline of the third part is “Turkishness Fact and Development of Relationships withTurkish States”. In this part, the power facts in international relationships are studied, the importance of the relationship between Turkish States and Turkey is stated and the importance of Turkishness is emphasized. The headline of fourth part is “Civilian Society Organizations as a Opportunity to Benefit from the Power of the Turks in Minority Status”. In this part minority concept and civilian society organizations are accomodated, the importance of this accomodations in international relationships is emphasized and informations about civilian society organizations are given. The headline of the fifth part is “Diaspora Turks and Lobbying”. The fourth part is general evaluation. This study is important because the aim of this study is to make people be aware of this power.

KEY WORDS: Outer Turks, Turkish States, Minority, Diaspora, Potential Power of Turkey, Non-Govermental Organizations, Lobbying.

DIŞ TÜRKLER

Murat TÜRKMEN

İÇİNDEKİLER

SAYFA NO

Onay Sayfası	
Onur Sözü	3
Önsöz	4
ÖZET VE ANAHTAR KELİMELE	5
ABSTRACT AND KEY WORDS	6
İÇİNDEKİLER	7
Çizelgeler Dizelgesi	11
Haritalar Dizelgesi	12
Kısaltmalar Dizelgesi	13

BİRİNCİ KESİM: ARAŞTIRMA HAKKINDA AÇIKLAMALAR

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU, DENENCELERİ, AMACI VE YÖNTEMİ ...	14
1.1. Araştırmanın Konusu ve Önemi	14
1.2. Araştırmanın Denenceleri ve Amacı	15
1.3. Araştırmanın Yöntemi	16
1.4. Bilgi Derleme ve İşleme Araçları	16
1.5. İşlevsel Kavram Tanımları	17
1.6. Araştırmanın Sunuş Sırası	20

İKİNCİ KESİM: DIŞ TÜRKLER HAKKINDA GENEL BİLGİLER

2. DIŞ TÜRKLER HAKKINDA GENEL BİLGİLER	23
2.1. Bağımsız Türk Devletleri Olarak Dış Türkler	25
2.1.1. Azerbaycan	26
2.1.2. Kazakistan	32

2.1.3. Kırgızistan.....	37
2.1.4. Türkmenistan.....	40
2.1.5. Tacikistan.....	44
2.1.6. Özbekistan.....	45
2.1.7. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti	48
2.2. Azınlık Konumundaki Dış Türkler	51
2.2.1. Özerk Cumhuriyetler	52
2.2.1.1. Altay Cumhuriyeti	53
2.2.1.2. Balkarlar	54
2.2.1.3. Başkörtöstan	55
2.2.1.4. Çuvaşistan	56
2.2.1.5. Dağıstan.....	58
2.2.1.6. Gagauzya.....	60
2.2.1.7. Hakasya	62
2.2.1.8. Karaçay-Çerkes Cumhuriyeti.....	63
2.2.1.9. Karakalpakistan	64
2.2.1.10. Kırım	65
2.2.1.11. Nahçıvan.....	67
2.2.1.12. Saha Cumhuriyeti	68
2.2.1.13. Sincan Uygur Özerk Bölgesi.....	69
2.2.1.14. Tataristan Cumhuriyeti	72
2.2.1.15. Taymir	73
2.2.1.16. Tuva	73
2.2.2. Azınlık Halk Konumundaki Türkler	75
2.2.2.1. Bulgaristan Türkleri.....	75
2.2.2.2. Gürcistan Türkleri.....	77
2.2.2.3. Irak Türkleri	78
2.2.2.4. İran Türkleri	81
2.2.2.5. Kosova Türkleri.....	83
2.2.2.6. Makedonya Türkleri	84
2.2.2.7. Romanya Türkleri.....	85
2.2.2.8. Rusya Türkleri	86

2.2.2.9. Suriye Türkleri.....	88
2.2.2.10. Yunanistan Türkleri	89
2.3. Diaspora Türkleri	92
2.3.1. Batı Avrupa Ülkelerinde Türk Diasporası	94
2.3.2. Ortadoğu ve Kuzey Afrika Ülkelerinde Türk Diasporası.....	95
2.3.3. Rusya Federasyonu ve Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinde Türk Diasporası	96
2.3.4. Avustralya’da Türk Diasporası	96
2.3.5. Kuzey Amerika’da Türk Diasporası.....	97

ÜÇÜNCÜ KESİM: TÜRKİYE’NİN GİZİL GÜCÜ: DIŞ TÜRKLER

3. TÜRK LÜK UNSURU VE TÜRK DEVLETLERİYLE İLİŞKİLERİN GELİŞTİRİLMESİ.....	101
3.1. Uluslararası İlişkilerde Güç Unsurları.....	101
3.2. Türklük Unsuru ve Türk Devletleriyle İlişkilerin Geliştirilmesi	108
4. AZINLIK KONUMUNDAKİ TÜRKLERİN GÜCÜNDEN FAYDALANMA ARACI OLARAK SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ.....	111
4.1. Sivil Toplumun Tarihsel Temelleri	112
4.2. Günümüzde Sivil Toplum ve Sahip Olduğu İşlevler	114
4.3. Türkiye’de Sivil Toplum	116
4.4. Türkiye’de Sivil Toplum Örgütleri	120
4.4.1. Dernekler.....	122
4.4.2. Vakıflar	123
4.4.3. Sendikalar	123
4.5. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları	125
4.5.1. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşlarının Özellikleri	126
4.5.2. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşlarının Tarihsel Seyri.....	127
4.5.3. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşlarının Etkinliği	128
5. DİASPORA TÜRKLERİ VE LOBİCİLİK.....	131
5.1. Lobiciliğin Tarihsel Gelişimi.....	133
5.2. Lobicilik Kavramı ve Uygulamaları	134

5.3. ABD, AB ve Türkiye’de Lobicilik.....	136
5.3.1. Amerika Birleşik Devletleri’nde Lobicilik	136
5.3.2. Avrupa Birliği’nde Lobicilik	138
5.3.3. Türkiye’de Lobicilik.....	139
5.3.4. Türkiye'nin ABD ve AB Nezdinde Lobi Faaliyetleri.....	141

DÖRDÜNCÜ KESİM: GENEL DEĞERLENDİRME

6. BULGULAR, ÖNERİLER VE GENEL SONUÇ	144
6.1. Bulgular	144
6.1.1. Orta Asya Türk Devletleri İle İyi İlişkiler Kurma Becerisine İlişkin Bulgular	144
6.1.2. Azınlık Konumundaki Türklerin Gücünden Faydalanma Aracı Olarak Sivil Toplum Örgütlerine Yönelik Bulgular	145
6.1.3. Ülke Sınırları Dışında Yaşayan Türklerin Sayısal Çokluğuna, Eğitim Düzeyine ve Örgütlenme Becerilerine İlişkin Öneriler	146
6.2. Öneriler	147
6.2.1. Türklük Unsuru ve Türk Devletleriyle İlişkilerin Geliştirilmesine Yönelik Öneriler	147
6.2.2. Azınlık Konumundaki Türklerin Gücünden Faydalanma Aracı Olarak Sivil Toplum Örgütlerine Yönelik Öneriler	149
6.2.3. Ülke Sınırları Dışında Yaşayan Türklerin Sayısal Çokluğuna, Eğitim Düzeyine ve Örgütlenme Becerilerine İlişkin Öneriler	150
6.3. Genel Sonuç	153
6.3.1. Katkının Özeti ve Denencelerin Sınama Sonuçları	153
6.3.2. Yeni Araştırma Konusu Önerileri	156
6.3.2.1. Doğrudan Alanla İlgili Öneriler	156
6.3.2.2. Yan Dallarla İlgili Öneriler	157
EKLER.....	158
KAYNAKÇA.....	182

Çizelgeler Dizelgesi

Çizelge 1: 1990 yılı Azerbaycan Nüfus Dağılımı.....	27
Çizelge 2: Etnik Köken İtibariyle 2007 yılı Azerbaycan Nüfus Dağılımı.....	27

Haritalar Dizelgesi

Harita 1: Azerbaycan'ın Coğrafi Konumu.....	159
Harita 2: Azerbaycan Fiziki Haritası.....	159
Harita 3: Kazakistan'ın Coğrafi Konumu.....	160
Harita 4: Kazakistan Haritası.....	160
Harita 5: Kırgızistan'ın Coğrafi Konumu.....	161
Harita 6: Kırgızistan Haritası.....	161
Harita 7: Türkmenistan'ın Coğrafi Konumu.....	162
Harita 8: Türkmenistan Haritası.....	162
Harita 9: Tacikistan'ın Coğrafi Konumu.....	163
Harita 10: Tacikistan Haritası.....	163
Harita 11: Özbekistan'ın Coğrafi Konumu.....	164
Harita 12: Özbekistan Haritası.....	164
Harita 13: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Haritası.....	165
Harita 14: Altay Cumhuriyeti Haritası.....	166
Harita 15: Kabardey-Balkar Cumhuriyeti Haritası.....	167
Harita 16: Başkörtöstan Haritası.....	168
Harita 17: Çuvaşistan Haritası.....	169
Harita 18: Dağıstan Haritası.....	170
Harita 19: Gagauzya Haritası.....	171
Harita 20: Hakasya Haritası.....	172
Harita 21: Karaçay-Çerkes Cumhuriyeti Coğrafi Konumu.....	173
Harita 22: Karaçay-Çerkes Cumhuriyeti Haritası.....	173
Harita 23: Karakalpak Muhtar Cumhuriyeti Haritası.....	174
Harita 24: Kırım Özerk Cumhuriyeti Haritası.....	175
Harita 25: Nahçıvan Cumhuriyeti Haritası.....	176
Harita 26: Saha Cumhuriyeti Haritası.....	177
Harita 27: Sincan Uygur Özerk Bölgesi Haritası.....	178
Harita 28: Tataristan Cumhuriyeti Haritası.....	179
Harita 29: Taymir Haritası.....	180
Harita 30: Tuva Cumhuriyeti Haritası.....	181

Kısaltmalar Dizelgesi

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AET: Avrupa Ekonomik Topluluğu

AGİT: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı

ATAA: Türk-Amerikan Dernekleri Asamblesi (Assembly of Turkish American Associations)

BDT: Bağımsız Devletler Topluluğu

BİO: Barış İçin Ortaklık

BM: Birleşmiş Milletler

E.A.M.: Milli Kurtuluş Cephesi (Ethiko Apclefterotiko Metopo)

EİT: Ekonomik İşbirliği Teşkilatı

E.K.K.A.: Milli Toplumsal Kurtuluş Hareketi

E.L.A.S.: Milli Halk Kurtuluş Ordusu (Ethnikos Laikos Apeleftherotikos-Stratot)

FTAA: Türk Amerikan Dernekleri Federasyonu (Federation of Turkish American Associations)

IMF : Uluslararası Para Fonu (International Money Foundation)

KKTC: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

M.İ.T.: Milli İstihbarat Teşkilatı

M.Ö.: Milattan Önce

M.S.: Milattan Sonra

NATO: Kuzey Atlantic Antlaşması Örgütü (North Atlantic Treaty Organization)

NGO: Sivil Toplum Örgütleri (Non-Governmental Organizations)

PKK: Kürdistan İşçi Partisi Terör Örgütü (Partiya Karkerên Kurdistan)

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

STK: Sivil Toplum Kuruluşları

STÖ: Sivil Toplum Örgütleri

TİKA: Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı

TKP: Türkiye Komünist Partisi

UTSK: Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları

DIŞ TÜRKLER

Murat TÜRKMEN

BİRİNCİ KESİM: ARAŞTIRMA HAKKINDA AÇIKLAMALAR

Bu kesimde araştırmanın konusu, denenceleri, amacı ve yöntemi hakkında bilgi sunulmaktadır.

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU, DENENCELERİ, AMACI VE YÖNTEMİ

Bu bölümde araştırmanın konusu ve önemi, denenceleri ve amacı, yöntemi, bilgi derleme ve işleme araçları, kavram tanımları ve sunuş sırası hakkında bilgiler sunulmaktadır.

1.1. Araştırmanın Konusu ve Önemi

lke sınırları dışında yaşayan “Dış Türkler”in tanıtılması ve Türkiye’nin sahip bulunduğu gizil güce dikkat çekilerek bu gizil gücün betimlenmesi bu araştırmanın konusunu oluşturmaktadır.

Günümüz dünyasında ülkeler ve siyasal sistemler birbiriyle gün geçtikçe bütünleşmekte ve dünyada giderek küresel ve bölgesel güçler ortaya çıkmaktadır. Özellikle sanayi devriminden sonra ülkeler arasında ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda yaşanan bu yaklaşma ve bütünleşme eğilimi küreselleşme olarak adlandırılmaktadır (Biber, 2003, 62). Küreselleşme olgusuyla birlikte uluslararası anlaşmalar artmış, gümrük duvarları yıkılmaya başlamış, sermaye hareketleri hızlanmış ve uluslararası ortaklıklar büyük bir hızla çoğalmıştır. Günümüzde küreselleşme yaşamın her alanını etkileyen ve dışında kalınamaz bir süreç olarak

karşımıza çıkmaktadır. Küreselleşmenin etki alanı içerisinde rekabet olgusu da bulunmaktadır. Rekabet alanı ulusal düzeyden küresel ölçeğe taşınmıştır denilebilir. Özellikle Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Avrupa Birliği (AB) ülkelerinde işlemekte olan temsili demokrasilerin oluşmasında ve işleyişinde egemen olan unsurlardan birisi rekabet olgusudur (Hanlı, 2003). Rekabet, kendi mal ve hizmet pazarlaması için en iyi ortamın geçerli kılınmasını gerektirir. Bu durum, insan topluluklarının giderek daha örgütlü toplumlar haline dönüşmesi ile gücünü arttırmaktadır. Demokratik yönetimlerin yaygınlaşması kişisel özgürlüklere ve kişiye verilen değeri de arttırmaktadır. Demokrasinin gelişmesi ile birlikte “örgütlenme kültürü” tüm dünyada hızlı bir şekilde yayılmaktadır (Yazar, 2005). Özellikle bir hedefi olan ve o hedef doğrultusunda örgütlü bir şekilde hareket edebilen insanın öneminin giderek arttığı günümüzde, uluslararası alanda mevcut insan gücünün atıl bir şekilde bırakılması ve kullanılmaması büyük bir kayıptır. Türkiye bu konumda büyük bir gizil güce sahiptir. Öncelikle bu gizil gücün farkına varılmalı, takiben bu gizil güç açığa çıkarılmalı ve harekete geçirilmelidir. Bu çalışma Türkiye’nin sahip olduğu gizil gücün farkına varılması açısından önem taşımaktadır.

1.2. Araştırmanın Denenceleri ve Amacı

Çalışma bütünüyle denenceler çerçevesinde yürütülmüştür. Üçüncü kesimde işlenen her bölüm bir denencenin doğruluğuna veya yanlışlığına yöneliktir. Bu denenceler aşağıda belirtildiği gibidir.

D.1. Orta Asya Türk Devletleri ile iyi ilişkiler kurarak bu ilişkileri geliştirmek uluslararası alanda Türkiye’nin konumunu güçlendirecektir.

D.2. Yabancı ülkelerin sınırları içinde azınlık olarak yaşayan Türk nüfusu bir güç ögesi konumundadır.

D.3. Türkiye sınırları dışında yaşayan diaspora Türklerinin sayıca fazlalığı, bunların ulusal değerler içeren yüksek düzeyde eğitim ve örgütlenme olmaksızın tek başına bir güç oldukları anlamına gelmemektedir.

Dünyamız gittikçe küresel bir köy haline gelmekte ve bu süreç içerisinde tüm dünyada birçok sistem ve yapı tek bir çatı altında toplanma eğilimi göstermektedir. Tüm bu süreç içerisinde insanın önemi ise giderek artmaktadır. Özellikle içerisinde yaşadığımız rekabet dünyasında ve demokratik süreç içerisinde insan topluluklarının

örgütlü toplumlar haline gelmesi insan faktörünün önemini ve etkisini son derece artırmaktadır. Bu araştırmanın amacı dünya üzerindeki Türk devletlerinin, diğer ülkelerde azınlık konumunda yaşayan Türk nüfusun ve ülkemiz sınırları dışında yaşayan vatandaşlarımızın Türkiye'nin gizil gücü olduğu ve bu gücün etkin şekilde kullanılmasının uluslararası alanda Türkiye'nin konumunu güçlendireceğinin vurgulanmasıdır. Araştırmanın hedefi ise Türkiye'nin sahip olduğu gizil gücün farkına varılmasını sağlamaktır. Bu bağlamda Türkiye'nin gizil gücünün tanımlanması ve bu doğrultuda önerilerde bulunmak çalışmanın bir başka boyutunu oluşturmaktadır.

1.3. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmada tarihsel ve betimsel araştırma yöntemi kullanılmış, yazılı kaynak taraması yanında kişisel gözlem ve birikimlerden de yararlanılmıştır.

1.4. Bilgi Derleme ve İşleme Araçları

Araştırma için öncelikle araştırma konusu doğrultusunda internet üzerinden kaynak araştırması yapılmıştır. Tespit edilen kaynaklar elde edinilmeye çalışılmış, elde edilen kaynakların kaynakçaları incelenerek daha fazla kaynağa ulaşılmış ve konu ile ilgili Türk ve yabancı kişilerin yazdığı kitap ve makaleler incelenmiştir. Olanaklar ölçüsünde büyükelçiliklerimizle ve internet üzerinden yurtdışındaki vatandaşlarımızla temas kurularak bilgi edinilmeye çalışılmıştır.

Toparlanan bilgiler İnönü Üniversitesi Kamu Yönetimi Anabilim Dalı yüksek lisans programında öğretilen dört kesim yaklaşımı kullanılarak değerlendirilmiştir. Okuma ve elde edilen bilgileri işleme sonrası yazma işlemi için taslak oluşturulmuştur. Oluşturulan taslak çerçevesinde yazma işlemine başlanmış ve danışman rehberliğinde tez yazımına devam edilmiştir. Yazma döneminde kaynak incelemesi ve görüşmelere devam edilmiş, hem yazma hem inceleme şeklinde karma yöntem uygulanmıştır. Çalışmanın her anında zihinsel yorumlar yapılarak yeni çıkarımlar elde edilmeye ve bilim dünyasına katkı sağlamaya çalışılmıştır.

1.5. İşlevsel Kavram Tanımları

Bu bölümde araştırmanın anahtar kelimeleri ve bunların tanımları açıklanacaktır.

Azınlık: Dil ya da din yönünden bir takım özellikleriyle içinde bulunduğu toplumdan ayrılan, ülke nüfusunun yarısından azını oluşturan, en büyük grup içinde yer almayan, içinde yaşadığı ülkenin vatandaşı olan, kendi içinde dayanışması, özelliklerini sürdürme iradesi bulunan ve çoğunlukla gerçekte ya da hukuken eşitlik arayan bir grup (www.mecmuam.com).

Bağımlılık Kuramı: Bu kuramın çıkış yeri ve temel inceleme alanı Latin Amerika'dır. Kuram, Latin Amerika'nın azgelişmişliğine sebep olarak gelişmiş ülkelerin bu ekonomiye uyguladığı adaletsiz mübadele politikalarını gösterir. Bağımlılık kuramına göre, azgelişmiş bir ülkenin kalkınması ancak gelişmiş ülkelerle girdiği ilişkilerin asgariye indiği dönemlerde mümkündür. Çünkü gelişmiş ülkeler, azgelişmiş ülkeleri dış ticarete kendilerinin ürettiği sanayi mallarına muhtaç tutmakta ve bu ülkeleri hammadde üreticisi ve ihracatçısı konumuna getirerek sanayileşmelerine engel olmaktadır (Akkuş, 3).

Danışmanlık: Danışmanlık, uzman olan tavsiye ve fikir veren kişiler tarafından verilir. Profesyonel konularda fikir verebilecek yeterlilikte olan kişilerin yaptığı bir iştir (www.lobicilik.com).

Diaspora: Kopuntu ya da diaspora, fiziksel olarak var olmasa bile, anavatanına bağlılık gösteren, yaşadığı toplumun dini, dili, ırkı ne olursa olsun kendi içinde kapanık olan azınlıklara verilen isimdir (www.zamane-sozluk.com).

Diplomasi: Uluslararası ilişkileri düzenleyen antlaşmalar bütünü; yabancı bir ülkede ve uluslararası toplantılarda ülkesini temsil etme işi ve sanatı ile bu işte çalışan kimsenin görevi, mesleği anlamına gelen uluslararası ilişkiler terimidir. Diplomasi, politikayı uygulama vasıtasıdır. Dış politikaya bağımlıdır (www.wikipedia.org).

Emperyalizm: Bir devletin ya da ulusun başka devlet ya da uluslar üzerinde kendi çıkarları doğrultusunda etkide bulunmaya çalışmasıdır. Emperyalizm terimi Latince “imperium” sözcüğüne dayanmaktadır ve diktatörlük gücü, merkezi hükümet, keyfi yönetim metotları anlamına gelmektedir (www.wikipedia.org).

İletişim: Bilgiyi açığa vurmak amacıyla fikirlerin veya bilgilerin değişimi. Farklı teknikler ve metotlar iletişim uzmanları tarafından kullanılmaktadır (www.lobicilik.com).

Kapitalizm: Kapitalizm, özel mülkiyetin üretim araçlarının ağırlıklı bir bölümüne sahip olduğu ve işlettiği, yatırım, dağılım, gelir, üretim ve mal ve hizmet fiyatlarının piyasa ekonomisinin belirlediği sosyal ve ekonomik sistemdir. Bu sistemde genellikle bireylerin ya da grupların oluşturduğu tüzel kişiliklerin ya da şirketlerin emek, yer, üretim aracı ve para ticareti yapabilmeye hakkı vardır. Kapitalist ekonomi pratiği Avrupa’da XVI. yy ve XIX. yy arasında kurumsallaşmıştır, ama bazı niteliklerine ilk çağda da rastlanabilir. Orta Çağ döneminde de tüccar kapitalizminin erken biçimleri ortaya çıkmıştır. Feodalizm sona erdiğinden beri kapitalizm Batı dünyasındaki hakim sistemdir, bütün dünyaya da İngiltere başta olmak üzere Avrupa’dan yayılmıştır (www.wikipedia.org).

Küreselleşme: Özellikle sanayi devriminden sonra ülkeler arasında ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda yaşanan yakınlaşma, bütünleşme eğilimi küreselleşme olarak adlandırılmaktadır. Bu eğilim hızı, 1980’li yıllarda yapılan uluslar arası anlaşmalarla artmaya başlamış, gümrük duvarları yıkılmış, uluslar arası sermaye hareketleri hızlanmış, çokuluslu firma sayısında büyük bir artış yaşanmıştır (Biber, 2003, 62).

Lobi: (fil olarak kullanımında) Lobi yapmak, baskı uygulamak ya da lobide önemli olan bir pozisyon için politik bir karar almak üzere diğer dürtüleri kullanmaktır. “Lobi yapmak,” etkilemeye çalışmak, kanun yapıcıları ya da hükümet organlarını ikna etmek için çok özel hareketlerde bulunmaktır (www.lobicilik.com).

Lobi: (isim olarak kullanımında) İsim olarak, lobi hükümet politikalarını etkilemek için insanların organize bir şekilde yaptıkları hareketlerdir. Bu gruplardan birçoğu, yasamayı, politik hareketleri ya da toplumsal fikri kendi fikirleri, çıkarları, programları ve refahları için etkilemektedirler (www.lobicilik.com).

Lobici: Lobici; belli bir çıkar güden; özellikli bir politikaya, seçilmiş bir kanun yapanın ya da hükümet organının görüşünü savunan bir insan ya da bir firmadır. Lobici, yasama seçimlerindeki oylamayı ya da hükümet yönetiminin verdiği kararları etkileme eğilimindedir. Lobiciler hedeflerine ulaşmak için etkili metotlar kullanarak “lobicilik” yaparlar (www.lobicilik.com).

Lobicilik: Yasama organını etkilemek amacıyla gerçekleştirilen aktivitelerdir. Hükümet politikalarını ve toplumsal görüşü etkileyebilmek için kiralanmış lobiciler, yabancı ajanlar ve merkez hareketlerde bulunanların tümü lobiciliğe katılabilir (www.lobicilik.com).

Medeniyetler Çatışması: Samuel Huntington tarafından işlenen, Soğuk Savaş sonrasına tekabül eden 1990'lı yıllardan itibaren uluslararası ittifak ya da ihtilaflarda belirleyici olan unsurun politik ya da ekonomik ideolojiler değil, medeniyetler olmaya başladığını ve XXI. yy'da da bu eğilimin devam edeceğini ifade eden bir tezdır (www.medyasozluk.com).

Oblast: Eyalet anlamına gelmektedir. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) döneminde önemli bir yere sahip bu yerleşim birimleri özerk cumhuriyet kavramından sonra gelmektedir (www.wikipedia.org).

Örgüt: Belirli amaçlara ulaşabilmek için gönüllülük esasına göre bireyler tarafından oluşturulan açık bir sistemdir (Biber, 2003, 70).

Özel çıkar grupları: Hükümet politikalarını etkilemek amacıyla bir araya gelmiş ortak yaklaşımları olan, organize topluluklar. Bu kelime lobi gruplarını anlatmak için kullanılır. Bu lobi gruplarının esas hedefleri toplum, yasama lobiciliği ya da medya lobiciliği şeklinde çeşitlenir (www.lobicilik.com).

Perestroyka: SSCB'de 1980'li yıllardan itibaren gerçekleştirilen ekonomik ve siyasi sistemi yeniden yapılandırma ve reform hareketleri. İlk olarak 1979'da Leonid Brejnev tarafından önerilmiş, dönemin devlet başkanı Mihail Gorbaçov tarafından desteklenmiş ve teşvik edilmiştir. SSCB'de sosyalizmin artık işlemez hale gelmesi üzerine ekonomiyi biraz serbestleştirerek devletin bütünlüğünü korumaya çalışan Gorbaçov, tam aksine devletin parçalanmasına sebep olmuştur. Gorbaçov ekonomi ve devlet yönetimine daha liberal bir bakışla yaklaşmıştır. Genel olarak yaptığı reformlar devlet mekanizmasını hantallığından kurtarmak üzeredir. Verimsiz işleyen devlet kurumları ve işletmelerine özerklik, tek bir merkezden planlama yerine kendi üretim planlarını yapabilme, bütçe açıklarını merkezden kapatma yerine kapitalist sistemdeki gibi kar amaçlı üretime odaklanma, kaynakların silahlanma yarışı yerine ekonomik refahı arttırma üzerine kullanılması ve bu nedenle ABD ile silahsızlanma anlaşmaları yapılması perestroyka ilkesinin getirdiği başlıca gelişmelerdendir (www.wikipedia.org).

Politika: İnsanların belli amaçlara ulaşmak ve sahip oldukları değerleri hayata geçirmek için giriştikleri ve zaman zaman işbirliği ve uzlaşma, zaman zaman çatışma biçiminde ortaya çıkabilen bir stratejik etkileşim sürecidir (www.suai2005.ws.tc).

Sivil toplum: Devletin doğrudan müdahale edebileceği alanların dışında kalan ve ekonomik ilişkilerin baskısından da görece bağımsız olarak, gönüllülük esasına dayalı ilişkilerle oluşturulan etkinlik alanıdır (Biber, 2003, 94).

Sivil toplum örgütleri: Ortak talep, ortak bakış ve ortak duyarlılık sahibi yurttaşların bir araya gelerek, devletin hukuki, idari, üretici ve kültürel organlarının dışındaki alanlarda oluşturdukları dernek, vakıf, sendika gibi örgütlenmelerdir (Uğur, 1998, 69). Sivil toplum örgütleri özellikle XX. yy'ın son çeyreğinde tüm dünyada yayılıp gelişmiş ve hükümet dışı örgütler, gönüllü kuruluşlar, sivil toplum örgütleri (STÖ), sivil toplum kuruluşları (STK) ve NGO (Non-Governmental Organizations) gibi sözcük ve kısaltmalarla ifade edilir olmuştur (Belge, 1998, 23).

Soğuk Savaş: İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra küresel süper güçler olarak ortaya çıkan Sovyetler Birliği ile ABD arasında ortaya çıkan ve bu ülkelerin askeri müttefikleri tarafından desteklenen, jeopolitik, ideolojik ve ekonomik savaş durumudur (Çimen, 2007, 165).

Totalitarizm: Küçük bir politik grubun önemli bütün yetkileri tekelinde toplayarak, demokratik olmayan bir biçimde, devletçilikle ve sıkı bir denetim rejimiyle toplumu yönetmesi akımı ve uygulamasıdır (www.wikipedia.org).

1.6. Araştırmanın Sunuş Sırası

Bu çalışma dört kesimden oluşmaktadır: Birinci kesim, araştırma hakkındadır. Bu kesim bir bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm de altı alt bölüme ayrılmaktadır. Bu alt bölümler şunlardır: “Araştırmanın Konusu ve Önemi”, “Araştırmanın Denencesi ve Amacı”, “Araştırmanın Yöntemi”, “Bilgi Derleme ve İşleme Araçları”, “İşlevsel Kavram Tanımları” ve “Araştırmanın Sunuş Sırası”.

İkinci kesim dış Türkler hakkında genel bilgiler üzerinedir. Bu kesim bir bölümden oluşmaktadır.

İkinci bölümde dış Türkler hakkında genel bilgiler verilmiştir. Bu bölüm de üç alt bölüme ayrılmaktadır. Bu alt bölümler şunlardır: “Bağımsız Türk Devletleri

Olarak Dış Türkler”, “Azınlık Konumundaki Dış Türkler”, “Diaspora Türkleri”. Bağımsız Türk Devletleri Olarak Dış Türkler alt bölümü yedi kısma ayrılmış olup sırasıyla Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan, Tacikistan, Özbekistan, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ülkeleri incelenmiştir. Azınlık Konumundaki Dış Türkler alt bölümü iki kısma ayrılmıştır. Bu kısımlarda “Özerk Cumhuriyetler” ve “Azınlık Halk Konumundaki Türkler” incelenmiştir. Özerk Cumhuriyetler kısmı onaltı alt kısma ayrılmış olup bu alt kısımlarda Altay Cumhuriyeti, Balkarlar, Başkortostan, Çuvaşistan, Dağıstan, Gagauzya, Hakasya, Karaçay-Çerkes Cumhuriyeti, Karakalpakistan, Kırım, Nahçıvan, Saha Cumhuriyeti, Sincan Uygur Özerk Bölgesi, Tuva, Taymir ve Tataristan Cumhuriyeti hakkında bilgi verilmiştir. Azınlık Halk Konumundaki Türkler kısmı ise on alt kısma ayrılmış olup bu alt kısımlarda Bulgaristan Türkleri, Gürcistan Türkleri, Irak Türkleri, İran Türkleri, Kosova Türkleri, Makedonya Türkleri, Yunanistan Türkleri, Romanya Türkleri, Suriye Türkleri ve Rusya Türkleri hakkında bilgi verilmiştir.

Üçüncü kesim “Türkiye’nin Gizil Gücü: Dış Türkler”dir. Bu kesim üç bölümden oluşmaktadır.

Üçüncü bölüm, “Türklük Unsuru ve Türk Devletleriyle İlişkilerin Geliştirilmesi”dir. Bu bölümde uluslararası ilişkilerde güç unsurları konusu işlenerek bağımsız Türk devletleriyle Türkiye ilişkilerinin geliştirilmesinin Türkiye açısından önemi belirtilmiş ve bu konuda Türklük unsurunun önemi vurgulanmıştır. Bu bölüm de iki alt bölüme ayrılmaktadır. Bu alt bölümler “Uluslararası İlişkilerde Güç Unsurları” ve “Türklük Unsuru ve Türk Devletleriyle İlişkilerin Geliştirilmesi” başlıklarını taşımaktadır.

Dördüncü bölüm, “Azınlık Konumundaki Türklerin Gücünden Faydalanma Aracı Olarak Sivil Toplum Örgütleri”dir. Bu bölümde azınlık kavramı ve sivil toplum örgütleri bağdaştırılarak Türkiye açısından uluslararası arenadaki önemi vurgulanmış ve sivil toplum kuruluşları hakkında bilgi verilmiştir. Bu bölüm beş alt bölüme ayrılmaktadır. Bu alt bölümler şunlardır: “Sivil Toplumun Tarihsel Temelleri”, “Günümüzde Sivil Toplum ve Sahip Olduğu İşlevler”, “Türkiye’de Sivil Toplum”, “Türkiye’de Sivil Toplum Örgütleri” ve “Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları”. Türkiye’de Sivil Toplum Örgütleri alt bölümü üç kısma ayrılmış olup sırasıyla dernekler, vakıflar ve sendikalar konuları incelenmiştir. Uluslararası Sivil

Toplum Kuruluşları alt bölümü de üç kısma ayrılmış olup sırasıyla uluslararası sivil toplum kuruluşlarının özellikleri, uluslararası sivil toplum kuruluşlarının tarihsel seyri ve uluslararası sivil toplum kuruluşlarının etkinliği konuları incelenmiştir.

Beşinci bölüm, “Diaspora Türkleri ve Lobicilik”tir. Bu bölüm üç alt bölüme ayrılmaktadır. Bu alt bölümler şunlardır: “Lobiciliğin Tarihsel Gelişimi”, “Lobicilik Kavramı ve Uygulamaları” ve “ABD, AB ve Türkiye’de Lobicilik”. ABD, AB ve Türkiye’de Lobicilik alt bölümü dört kısma ayrılmış olup sırasıyla Amerika Birleşik Devletleri’nde lobicilik, Avrupa Birliği’nde lobicilik, Türkiye’de lobicilik ve Türkiye’nin ABD ve AB nezdinde lobi faaliyetleri konularında bilgi verilmiştir.

Dördüncü kesim genel değerlendirmedir. Bu kesim bir bölümden oluşmakta olup, bölümün alt başlıkları şunlardır: “Bulgular”, “Öneriler” ve “Genel Sonuç”.

İKİNCİ KESİM: DIŞ TÜRKLER HAKKINDA GENEL BİLGİLER

Bu kesim dış Türkler hakkındaki genel bilgilere özgülenmiştir. Bu kesimde üçüncü kesime alt yapı oluşturması amacıyla bağımsız Türk devletleri, azınlık konumundaki Türkler ve diaspora Türkleri hakkında bilgi verilmektedir.

2. DIŞ TÜRKLER HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1900'ü yılların başından itibaren beklenmedik şekilde gerçekleşen, iki büyük dünya savaşı ile ivme kazanan ve günümüze kadar devam eden oldukça kapsamlı jeopolitik değişimler dünyayı kökünden sarsmıştır. Sadece Sovyetler Birliği'nin dağılması ile dünyaya on beş yeni ülke eklenmiştir. Sovyetler Birliği'nin dağılması aynı zamanda küresel soğuk savaş sona erdirmiş ve bir örneği geçmişte Fransız İhtilali sonucunda görülen milliyetçilik dalgalarını ve ayrılıkçılık hareketlerini açığa çıkarmıştır. Bunun en belirgin örneğini ise Yugoslavya teşkil etmektedir. Ayrıca komünizmin çökmesinin ardından komünist rejim etkisi altındaki ülkelerin serbest pazar ekonomisine geçmeleri ile dünya üzerinde küreselleşme daha bir önem arz eder hale gelmiştir.

Tüm bu değişim ve gelişimlerden dolayı ya da dolaysız olarak en çok etkilenen ülkelerin başında muhakkak ki Türkiye gelir. Türkiye soğuk savaş döneminde Batı Bloğunun kontrol stratejisinin önemli bir unsuru olan güney cephesini teşkil etmesi, Sovyetler Birliği ve İran ile komşu olmasından dolayı batı dünyasının önünde bir set olarak daima önemini korumuştur. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından koruyucu set niteliğini kaybeden Türkiye, sadece batı ile doğu arasında bir köprü mahiyetini taşır konumda kalmıştır. Özellikle Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından bağımsızlıklarını kazanan Türk devletlerinin komünizmden pazar ekonomisine geçmeye çalışmaları batılı devletler tarafından bu bölgelerin mükemmel bir pazar ve kaynak statüsünde görülmesine sebep olmuştur. Bu bölgede etkinlikleri bulunan Rusya ve İran'dan ziyade batılı devletlere daha yakın

olan ve yeni bağımsızlıklarını kazanan bu devletler ile soy birliği bulunan Türkiye batının doğuya açılan bir kapısı olarak yeni bir önem arz etmiştir.

11 Eylül sonrası gündeme gelen doğu-batı çatışması ya da diğer bir ifade ile Müslüman-Hristiyan çatışması riskine binaen, batıya yakın olan aynı zamanda İslam dünyası içinde de yer alan ve laik bir yapıda bulunan Türkiye'nin "medeniyetler çatışması" riskinin bertaraf edilebilmesi açısından ayrı bir öneme sahip olduğu da görülmektedir. Türkiye bu bakımdan doğu-batı arasında coğrafi, tarihsel ve kültürel bir köprü olabilecek konuma sahip önemli bir ülke durumundadır.

Coğrafi, tarihsel ve kültürel açıdan doğu-batı etkileşiminin ortak bir ürünü olarak nitelendirebileceğimiz Türkiye, coğrafi konumda Balkanlar, Kafkasya ve Ortadoğu üçgeni içerisinde yer almaktadır. Halen sıcak çatışmaların yaşanmakta olduğu ve dünyanın en riskli bölgeleri arasında yer alan bu çevre içerisinde Türkiye'yi bölgenin en istikrarlı ülkesi olarak nitelendirilebilir. Ancak Türkiye de bu istikrarsız ortama çekilmek istenmekte ve bu doğrultuda özellikle son yıllarda yenedünya düzeni kapsamında oluşturulmak istenen politikalara alet edilmek istenmektedir. Küreselleşmenin etkilerinin her yanda açıkça görüldüğü bir dünya ortamında uluslararası ilişkilerden soyutlanarak sade ülke içine odaklanma ile ülkesel çıkarların korunması ve devamı pek olası değildir. Bu bakımdan Türkiye istikrarının ve bağımsızlığının devamı için sadece bulunduğu bölge içerisinde değil küresel anlamda bir güç unsuru olabilmesi gerekmektedir. XXI. yy'da bir ülkenin ulusal bir güç olarak mevcudiyetinin devamı için gerekli şartları ekonomik güç, askeri güç, teknolojik güç ve kültürel güç olarak nitelendirmek oldukça doğru olacaktır. Bu faktörleri destekleyen unsurlar ise yönetim, eğitim ve hukuk sistemleridir. Bu şartların sağlanabilmesi için muhakkak ki çok sağlam iç ve dış politikalara ihtiyaç vardır.

Politika insanların belli amaçlara ulaşmak ve sahip oldukları değerleri hayata geçirmek için giriştikleri ve zaman zaman işbirliği ve uzlaşma, zaman zaman çatışma biçiminde ortaya çıkabilen bir stratejik etkileşim süreci olarak tanımlanmaktadır (www.suai2005.ws.tc). Burada geçen sahip olunan değerleri hayata geçirmek kavramı bu tezin ana konusunu oluşturmaktadır. Bu doğrultuda üçüncü kesimde uluslararası ilişkilerde güç unsurları konusu işlenerek bağımsız Türk devletleriyle Türkiye Cumhuriyeti'nin ilişkilerinin geliştirilmesinin Türkiye açısından önemi

belirtilmekte ve bu konuda Türklük unsurunun önemi vurgulanmaktadır. Takiben azınlık konumunda bulunan Türklerin örgütlenmelerinin önemine değinilerek sivil toplum örgütleri hakkında bilgi verilmektedir. Son olarak diaspora Türklerinin örgütlü çalışmalarının önemi ve sivil toplum kuruluşları hakkındaki verilmiş olan bilgiler ışığında lobicilik konusu işlenmektedir. Bu kesimde ise üçüncü kesime alt yapı oluşturması açısından üç alt bölüm olarak dış Türkler hakkında genel bilgiler sunulmaktadır.

2.1. Bağımsız Türk Devletleri Olarak Dış Türkler

1980’li yılların ortalarında başlayan SSCB’nin çöküş süreci 1990’lı yılların başında gerçekleşmiş ve beraberinde bağımsız 6 Türk cumhuriyetini ortaya çıkarmıştır. SSCB’nin yeniden yapılanmasını öngören “perestroyka” ilkesi ilk olarak 2 Kasım 1987 günü, Mihael Gorbaçov tarafından Yüksek Sovyet Toplantısı’nda ortaya atılmıştır. Gorbaçov’un burada ki hedefi ülke ekonomisine dinamizm getirmek ve ekonomiyi yeniden yapılandırmaktır. 1 Ocak 1988’de SSCB perestroykası, “Sosyalist Teşebbüs Yasası” ile yeniden yapılanma ilkelerini ekonomi alanında yürürlüğe koymuştur. Aşamalı bir şekilde pazar ekonomisine geçiş planlanmış ancak gelişmeler, düşünülenlerden çok daha süratli olmuştur (www.mustafatasar.gen.tr).

İlk olarak SSCB’nin batısındaki Estonya, Letonya ve Litvanya, ardından Ukrayna ve Beyaz Rusya, daha sonra da doğusundaki Azerbaycan, Gürcistan, Ermenistan, Özbekistan, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan ve Türkmenistan birer birer bağımsızlığını ilan etmiştir.

Sovyetler Birliği’nin dağılması ile birlikte “Adriyatik’ten Çin Seddi’ne bir güç boşluğu ve istikrarsızlık bölgesi oluşmuştur. Bu yeni oluşum Türkiye’nin önüne yeni oluşumlar ve yeni şans kapıları açmıştır. Sovyetler Birliği’nin dağılmasının ardından bölgede güç ve nüfuz elde etme mücadelesi başlamıştır. Bir yanda İran, Almanya, İngiltere gibi bölgesel güçler siyasi ve ekonomik çıkar yarışına girmiş, bir yanda da Rusya bölgesel nüfuzunu kaybetmeme mücadelesi verirken ABD de bölgeye egemen olma çalışmaları başlatmıştır. Diğer aktörlerin gücü, etkisi ve bölgedeki rolü ne olursa olsun Türkiye’nin bu bölgede çok büyük bir üstünlüğü bulunmaktadır. Tarihi, kültürel, coğrafi, jeopolitik ve stratejik etmenler Türkiye’yi

bölge ülkeleri açısından ayrıcalıklı kılmaktadır. Çünkü Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Kafkasya ve Orta Asya'da bağımsızlığını ilan eden sekiz ülkenin altısı Türk Devletidir. Bu bölümde bu çağdaş Türk devletleri ve bunlara ilave olarak Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti tanıtılacaktır.

2.1.1. Azerbaycan

Azerbaycan (Azeri Türkçesi: Azərbycan), Resmi adı Azerbaycan Cumhuriyeti (Azeri Türkçesi: Azərbycan Respublikası)'dir. Avrupa ve Asya kıtaları arasında, güney Kafkasya'da yer alır. Komşuları olarak kuzeyde Rusya ve Gürcistan, batıda Ermenistan, güneyde İran, güney batıda Türkiye yer alır. Ayrıca doğuda Hazar Denizi'ne kıyısı vardır.

Resmi dili Azeri Türkçesi'dir. Başkenti Bakü, yönetim şekli cumhuriyettir. Yüzölçümü 86.600 km² olup, nüfusu 8.870.000'dir. Bu ülkede bağımsızlık günü olarak 28 Mayıs 1918 tarihi kabul edilir. Sovyetler Birliği'nden bağımsızlığını kazandığı 18 Ekim 1991 tarihi ise ulusal gün olarak kutlanır. Milli geliri kişi başına 4.600 US \$ olup para birimi Yeni Manat'tır (www.tr.wikipedia.org).

Tarih

Azerbaycan'ın adı konusunda değişik görüşler bulunmaktadır. Adın burayı yöneten komutanlarından Atropates'ten (Milattan önce (M.Ö.) 323) geldiği söylendiği gibi "Od" anlamındaki azer sözcüklerinden geldiği de belirtilmektedir. Ancak, bu yer adının etimolojisi yapılırken, bu bölgede egemenlik süren Kasar (Hazar) Türklerinin ismi de göz önüne alınmalıdır ve kaynaklara göre gerçek payı da büyüktür (www.tr.wikipedia.org).

Türklerin Azerbaycan'a gelişlerinin Saka-İskit döneminde başladığı savunulmaktadır. Milattan sonra (M.S.) 395'te Hun Türkleri Balkanlar'a inerken bir kısmının Kafkaslar yoluyla Anadolu'ya ve Azerbaycan'a sarktıkları bilinmektedir. Selçuklu Türklerinin Azerbaycan'da görülmeleri ise 1015-1021 yılları arasındadır. Sultan Alparslan zamanında Azerbaycan'da ki Türkmenler sayesinde Azerbaycan'ın Türkleşmesi kolay gerçekleşmiştir. Azerbaycan daha sonra İlhanlıların egemenliğine girmiş ve bir süre Altınordu Devleti'nin hakimiyetinde kalmış; Akkoyunlu ve Karakoyunlular döneminde Türk nüfusu bakımından en yoğun dönemini yaşamıştır.

Daha sonra Azerbaycan'da Safeviler, Afşar ve Kaçarlar hüküm sürmüşlerdir. Bundan sonra sırasıyla Şeki, Gence, Bakü, Derbent, Kuba, Nahcivan, Revan, Tebriz, Urmiye, Erdil hanlıkları dönemi başlamıştır (www.tr.wikipedia.org).

Azerbaycan toprakları Rusların egemenliğine girdikten sonra Erivan'a ve Karabağ'a Ermeniler yerleştirilmeye başlanılmıştır. Azerbaycan Türkleri, 1918 - 1920'de Kafkasya Kurultayı'nı toplamış ve 28 Mayıs 1918'de de ulusal Azerbaycan Devleti'ni kurmuşlardır. Bu devlet Orta Doğu'da ilk özerk cumhuriyet olmuştur. Ancak 1920'de Kafkasya ötesi Sosyalist Sovyet Cumhuriyetler Birliği'ne katılmak zorunda kalmıştır. 30 Eylül 1991'de SSCB'nin çöküşüyle bağımsızlığını yeniden ilan etmiştir (www.tr.wikipedia.org).

Coğrafi Konum

Azerbaycan 38°-25° kuzey enlemleri ile 44°-50° doğu boylamları arasındaki coğrafi bölgeye yerleşmiştir. Yüzölçümü 86.660 km², ülke sınırlarının toplam uzunluğu 3.660 km'dir. Kuzeyden Dağıstan Özerk Cumhuriyeti, kuzeybatıdan Gürcistan, güneyden İran, güneybatıdan Ermenistan ve Türkiye, doğudan Hazar Denizi ile sınırlanmıştır. Türkiye ile doğrudan sınırı ancak Nahçıvan Özerk Bölgesi ile olan 12 km'lik bölgedir. Topraklarının % 50'si dağlık alanlardan oluşan ve denizden 657 metre yükseklikte bulunan Azerbaycan'da dağlık alanlar Büyük Kafkasya, Küçük Kafkasya ve Talış dağlarından meydana gelmektedir. En yüksek yeri olan Tufan Dağı 4.489 metredir. En büyük gölü 17,5 km² ile Hacıkabul Gölü'dür. Azerbaycan'ın en uzun nehri 1364 km ile Hazar Denizi'ne dökülen Kura Nehri'dir. Kura'nın bir kolu olan Aras ise 1072 km'dir. Azerbaycan iklimi dünyadaki 11 iklim çeşidinden 9'una sahiptir. Ancak hakim olan, subtropikal iklim tipidir. İç kesimler yazları sıcak ve kurak, kış aylarında ise ılıman ve soğuktur. Yıllık ortalama sıcaklığı 10 C°'nin üzerindedir. Ülkede görülen iklim çeşitliliği, tarım ürünlerinde de çeşitliliğe olanak sağlamaktadır (www.azerbaycan.ihh.org.tr).

Azerbaycan, yeraltı kaynakları bakımından da oldukça zengin bir ülkedir. Ülke arazisinin % 70'i petrol ve doğalgaz rezervleri bakımından yüksek potansiyele sahiptir. Üretime başlanıldığı yıllardan itibaren petrol rezervlerinin % 40'ından biraz fazlası, doğalgaz rezervlerinin ise % 20'si tüketilmiştir. Ülke, petrol ve doğalgazın yanı sıra demir, alüminyum, boksit, çinko, bakır, arsenik, molibden, kobalt, kurşun,

barıt, kireçtaşı, mermer gibi yeraltı kaynakları bakımından da zengindir (www.azerbaycan.ihh.org.tr).

Demografik Yapı

2007 yılı tahminlerine göre Azerbaycan'ın nüfusu 8,3 milyondur. 1959–70 yılları arasında %2 olan yıllık nüfus artış oranı 2000–2003 döneminde % 0,8 olarak belirlenmiştir. Nüfus artış hızındaki bu düşüşün sebepleri, doğum oranının 1990'da 1.000 kişi başına 26,3 iken 2003'te 14'e düşmesi ve 1990'lardaki göçtür. Ölüm oranı ise 1990'dan günümüze sabit kalmıştır. Nüfusun % 33,0'ünü 0–14 yaş kümesi, % 58,6'sını 15–64 yaş kümesi, %8,4'ünü de 60 yaş ve üzeri oluşturmaktadır. Nüfusun % 97'si okuma yazma bilmektedir. Nüfusun çoğunluğunu Şii Müslümanlar oluşturmaktadır. Sünni Müslümanların oranı % 30'dur (www.azerbaycan.ihh.org.tr).

Nüfusun % 91'ini Azerilerin (Azerbaycan Türklerinin) oluşturduğu ülkenin en önemli özelliklerinden biri, pek çok etnik grubu bünyesinde barındırıyor olmasıdır. Aşağıda verilen iki çizelge 1990 öncesi ve 2007 verilerine göre Azeri nüfusunun etnik dağılımını göstermektedir.

Çizelge 1: 1990 yılı Azerbaycan Nüfus Dağılımı

Etnik Grup	Nüfus	Oran
Azeri	5.805.000	% 82,6
Rus	392.300	% 5,5
Ermeni	390.500	% 5,5
Lezgi	171.000	% 2,4
Avar	44.100	% 0,6
Yahudi	30.800	% 0,4
Diğer	80.000	% 1

Çizelge 2: Etnik Köken İtibariyle 2007 yılı Azerbaycan Nüfus Dağılımı

Etnik Grup	Nüfus	Oran
Azeri	7.891.453	% 91.9
Lezgiler	178.000	% 2
Rus	144.000	% 1.7
Ermeni	130.000	% 1.5
Yahudi	8.000	% 0,09
Diğer	240.436	% 2.8

Kaynak: (www.tr.wikipedia.org).

Ocak 1990 olaylarından sonra ülkede bulunan Rusların ve Karabağ'ın Ermeniler tarafından işgalinden dolayı Ermenilerin göçü yoğunlaşmıştır. Ermeni işgali altındaki Karabağ dışında Azerbaycan'da artık hiçbir Ermeni kalmamıştır. Bunun sonucu olarak toplam nüfus içinde Azerilerin oranının % 95'i aştığı tahmin edilmektedir (www.tr.wikipedia.org).

Azerbaycan toprağı olan Karabağ bugün Ermeni işgali altındadır ve yaklaşık bir milyon Azeri Ermenilerin baskıları sonucu bölgeden göç etmeye zorlanmıştır. Karabağ'ın yüzölçümü 4.400 km² olup nüfusu 295.000'dir (www.tr.wikipedia.org).

Ekonomik Durum

Azerbaycan ekonomisi 70 yıl boyunca içinde bulunduğu SSCB'nin merkezi ekonomik planlamaları neticesinde bir tarım ülkesi haline getirilmiştir. Sanayisi ise aynı stratejiye bağlı olarak kendi kendine yetersiz kılınarak diğer cumhuriyetlere

büyük ölçüde bağlı hale getirilmiştir. Bu nedenle bağımsızlığını kazanmasının ardından Azerbaycan, komünist ekonomiyle uzun süre yönetilmiş diğer ülkelerde de olduğu gibi, pek çok alanda sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Fiyatlar hızla artmış, enflasyon yükselmiştir. Demokratik sisteme geçiş sırasında ortaya çıkan siyasi istikrarsızlık ve çekişmeler, 1988 yılında Ermenistan ile başlayan Karabağ sorununun yarattığı savaş durumu, zaten zor durumda olan ekonomiyi olumsuz yönde etkilemiştir. Bunların yanı sıra Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) pazarlarını da kaybetmesi Azerbaycan dış ticaretini dar boğaza sürüklemiştir. Ülke, bağımsızlığını kazandığı 1991'den itibaren serbest piyasa ekonomisine geçiş kararı almış, bunu ekonomik dar boğazdan çıkışın tek yolu olarak görmüştür. Ülkenin petrol gibi bir zenginliğe sahip olması Batı ülkelerinin desteğini almasına sebep olmuş, Azerbaycan yönetimi de ülkeyi yabancı sermayeye açmaya istekli davranmıştır (www.azerbaycan.ihh.org.tr).

Azerbaycan verimli tarım arazileri, doğalgaz, petrol ve demir cevheri bakımından zengin kaynaklara sahip bulunmaktadır. Ham petrol üretimi 2006'da günlük 600.000 varile ulaşmıştır. Doğalgaz üretimi ise 1991'de 11 milyon m³'tür. Toplam doğalgaz rezervi 118,65 milyar m³, petrol rezervlerin de 8 milyar varil olduğu tahmin edilmektedir. Ayrıca, petrokimya, yiyecek, giyim gibi hafif sanayi de bu ülkede gelişme sürecindedir. En önemli ihracatı petroldür. Petro-kimya ürünleri de ihracatta önemli yer tutmaktadır. Turizm potansiyeli yüksek bir cumhuriyettir ve bankacılık ve sigortacılık gelişme süreci göstermektedir (www.tr.wikipedia.org).

Tarım ve Hayvancılık Kesimi: Azerbaycan'ın % 7'si tarıma elverişli topraklara sahiptir. Bu tarım topraklarının büyük bölümü de Kura ve Aras nehirleri etrafındadır ve ülkede tarım büyük ölçüde sulamaya dayanmaktadır. Yetiştirilen başlıca ürünler tahıl, meyve, pamuk, çay, tütün ve üzümdür. Ayrıca, dut ağacından yılda 5.000 ton ipek kozası elde edilmektedir (www.tr.wikipedia.org).

Azerbaycan ekonomisinde hayvancılığın da önemli bir yeri bulunmaktadır. En son verilere göre Azerbaycan'da 1,5 milyon sığır, 5 milyon koyun, 30 milyon kümes hayvanı bulunmaktadır. Arıcılık gelişmiştir (www.tr.wikipedia.org).

Sanayi Sektörü: Azerbaycan'da sanayi sektörü net maddi üretimin % 48,3'ünü oluşturmaktadır. Ağır sanayi, enerji, metalürji, makine, imal, kimya ve

orman ürünleridir. Hafif sanayi, dokuma, dikiş, deri, kürk ve kunduradır (www.tr.wikipedia.org).

Madencilik ve Enerji Sektörü: Azerbaycan'ın yeraltı kaynakları, özellikle ihracatının % 90'ını oluşturan petrol ve doğalgaz rezervleri bakımından çok zengindir. Azerbaycan, diğer kesimlerde dış ticaret açığı veren bir ekonomiye sahip olmasına rağmen madencilik, petrol ve bunlara dayalı sanayi dış ticarete pozitif değer yaratmaktadır. Petrol ve doğalgaz dışında başlıca yeraltı kaynakları kurşun, çinko, bakır, alunit, sülfat, polimetal filizi, civa, molibden, demir cevheri, barit, kobalt, arsenik, mermer, kireç taşı siyanit, maden tuzu ve kaya tuzudur (www.azerbaycan.ihh.org.tr).

Ulaştırma ve Haberleşme: Azerbaycan gelişmiş bir ulaştırma sistemine sahiptir. Demiryolu 2.090 km, karayolu 30.400 km olup deniz ulaştırması Hazar Denizi yoluyla yapılır. Hava ulaştırması Bakü hava limanından yapılmakta olup İstanbul, Paris, Moskova, Taşkent, Astana, Bişkek, Pekin gibi dünyanın diğer bölgeleriyle bağlantılıdır (www.tr.wikipedia.org).

Telekomünikasyon alanında ülkenin yetersizlikleri halen giderilememiştir. Türkiye bu alanda Azerbaycan'a yatırım yapmaktadır. Telefon sistemi yetersizdir, ciddi bir modernizasyon ve gelişme ihtiyacı bulunmaktadır. Bunun yanı sıra 2002 yılı verilerine göre ülkede 300.000 internet kullanıcısı bulunmaktadır (www.azerbaycan.ihh.org.tr).

Dış Ticaret: Azerbaycan bağımsızlığını kazanmasının ardından BDT pazarını kaybetmiş, bu nedenle dış ticaretini yeniden şekillendirmek zorunda kalmıştır. 1991 yılında SSCB ülkeleri ihracatta % 94, ithalatta % 80 oranında yer tutarken, BDT'nin toplam ticaret içindeki payı % 20,9'a gerilemiştir. Bu süreçte Sovyetler Birliği ile yapılan ticaretten uzaklaşma ve Batı'ya kayma gözlemlenmektedir. Azerbaycan'ın en çok ticaret yaptığı başlıca ülkeler; İtalya, Rusya, Türkiye, Fransa, Çek Cumhuriyeti, İsrail, ABD, İsviçre, Gürcistan, Ukrayna, Çin, Hollanda, İngiltere ve Almanya'dır. Azerbaycan'ın ihraç ettiği ürünler; petrol ürünleri ve malzemeleri, doğal gaz, demir filizi, çelik borular, kil toprak, alüminyum, mineral gübreler, sentetik kauçuk, pamuk, hazır ipek kumaş, hazır yün kumaş, halılar, dokumacılık ürünleri, deri ayakkabı, üzüm, şarap, çay, tütün, sulfanol, kostik soda, pamuk elyafıdır. İthal ettiği başlıca ürünler ise petrol, doğal gaz, ham demir,

demir sac, elik borular, yk vagonları, otomobil ve yedek parçaları, traktör, tarım makineleri, kğıt, televizyon, inşaat malzemeleri, şeker, tütün, et, tereyağı ve diğerk hayvani yağlar, un ve bulgur, tahıl, deterjan ve sabundur (www.azerbaycan.ihh.org.tr).

Eğitim

Azerbaycan’da eğitimin tüm diğerk Türk devlet ve topluluklarına göre çok ileri seviyede olduğu görülmektedir. 1991 yılı istatistiki verilerine göre 4775 okulda 1.503.000 ğrenci okumaktadır. Bugün okul sayısı 5.000’e, ğrenci sayısı 1.600.000’e ulaşmıştır. Azerbaycan’da 6.500 kültür tesisi, 4.605 adet kütüphane, 125 müze, 125 müzik okulu, 43 halk tiyatro salonu, 3.680 kültür evi bulunmaktadır. Okuma yazma oranı %100’dr. Bak-Azerbaycan Devlet niversitesi ve buna bağlı enstitüler bütün bilimsel, teknik, sağlık, sanat kollarını içerir boyutlardadır. Çok sayıda yabancı ğrenci de bu ülkede bulunmaktadır (www.tr.wikipedia.org).

Siyasi Hayat

Azerbaycan’ın bugünkü siyasi kültürünü 70 yıl süren totaliter Sovyet yönetiminden bağmsız olarak değerlendirmek imkansızdır. Sovyet yönetimi yıllarında tek parti olan Komünist Partisi’nin iktidarında tek elden yönetilen Azerbaycan, 1991’de bağmsızlığını kazanmasıyla birlikte bir dönüşüm sürecinin içine girmiştir ve hala Sovyet döneminde yerleşen otoriter siyasi kültür üzerine demokratik bir sistem inşa ediyor olmanın sancılarını çekmektedir. Azerbaycan’da devlet başkanı, anayasaya göre beş yıllık süre ile iki kereden fazla olmamak üzere seçilmektedir. Devlet başkanı dışında bir de hükümet başkanı bulunmakta, bakanlar kurulu ise devlet başkanı tarafından atanmakta ve milli meclis tarafından onaylanmaktadır. Son seçimlere göre seçmen sayısı 4.200.000’dir ve 18 yaşını dolduran herkes oy verme hakkına sahiptir (www.azerbaycan.ihh.org.tr).

2.1.2. Kazakistan

Kazakistan’ın (Kazak Türkçesi: Kzakştan, Qazaqstan), resmi adı Kazakistan Cumhuriyeti’dir. Kuzeyde ve kuzeybatıda Rusya Federasyonu, güneyde

Türkmenistan, Özbekistan ve Kırgızistan, doğuda Çin Halk Cumhuriyeti bulunur. Ülkenin ayrıca Hazar Denizi ve Aral Gölü'ne kıyısı vardır (www.tr.wikipedia.org).

Resmi dili Kazak Türkçesi ve Rusçadır. Başkenti Astana, yönetim şekli cumhuriyettir. Yüzölçümü 2.717.300 km², nüfusu 15.185.844'tür. Sovyetler Birliği'nden bağımsızlığını 16 Aralık 1991 tarihinde almıştır. Milli geliri kişi başına 7.418 US \$ olup para birimi Tenge'dir (www.tr.wikipedia.org).

Tarih

Modern Kazak ulusunun kökenleri 1400'lü yıllara kadar gitmektedir. 1400'lü yıllarda çeşitli Türk kavimlerinin bir araya gelmesiyle Orta Asya'da yeni bir boy doğmuştur. Altın Orda Devleti'nin yıkılmasından sonra Deşt-i Kıpçak yöresinde bulunan Türk kavimleri Nogay Han etrafında toplanarak Nogay Hanlığı'nı kurmuşlardır. Daha sonra Kazak Hanlığı'na dönüşen bu hanlık 1465'ten 1847'ye kadar Kırgız bozkırlarındaki Türk kavimlerinin ortak adı olmuştur. "Kazak" adının nereye dayandığı konusu tam olarak açıklanabilmiş değildir. Genel olarak araştırmacılar "Kazak" adının "bağımsız, hür yaşayan, serbest insan ya da halk" manasına geldiğini söylemektedirler. Çünkü Moğol istilasına karşı çıkıp kendi bağımsızlığını elde etmeye çalışan kavimlere "Kazak" adı verilmiştir (www.kazakistandostluk.com).

Kazak Hanlığı, bugünkü Kazakistan toprakları üzerinde üç parçadan oluşmaktadır. Bunlar Büyük Cüz, Küçük Cüz, Orta Cüz'lerdir. Cüzler Hanın oğulları tarafından yönetilmektedir. Söz konusu cüzler 1771'den sonra birbirinden bağımsız hareket etmeye başlamışlardır. 1770 sonlarında Kazak cüzleri güçlü Rus İmparatorluğu ve Çin arasındaki mücadele arasında kalmış, 1847'de Kazak Hanı olan "Kenesarı Han" döneminde Ruslar, Kazak cüzleri üzerindeki egemenliğini tam olarak sağlamışlardır. 1863'te tüm Orta Asya'da bir "Rus Generalliği" kurulmuş ve bu generallik bölgeyi bölümlere ayırmıştır. Bu dönemde Ruslar Kazak bölgesini, "Kazak Kırgızları Hanlığı" olarak adlandırmış ve 1900'lerle birlikte pek çok Rus, Kırgız Bozkırlarına yerleşmeye başlamıştır (www.tr.wikipedia.org).

1916'da 19-43 yaş arası bütün erkek nüfusun askere çağırılması üzerine Kazaklar isyan etmiş fakat bu isyan Ruslar tarafından kanlı bir şekilde bastırılmıştır. 1917 devriminden sonra ise Alaş Orda adlı Kazak hükümeti kurulmuştur. Kızılordu

1920’de Kazakistan’ı işgal etmiş ve Oranburg’da muhtar bir Sovyet Cumhuriyeti kurulmuştur. Daha sonra Alma-Ata başkent olmuştur. 1920’den sonra SSCB dönemi başlamıştır (www.tarihsayfam.com).

1920’de Orta Asya’da Ruslar iki Sovyet Cumhuriyeti kurmuşlardır. Bugünkü Kazakistan’da kurulan cumhuriyete Ruslar “Kırgızistan Özerk SSC” adını vermişlerdir. 1925’de ise yanlış adlandırıldığı gerekçesiyle Rus yönetimi, Kırgızistan Özerk SSC adını, “Kazakistan Özerk SSC” olarak değiştirmiştir. 1936’da “Özerk” ibaresi kaldırılarak “Kazakistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti” kurulmuştur. 1924’den 1934’e kadar tarım politikaları nedeniyle sorunlar yaşanmış, pek çok Kazak boyu, Uygur bölgesine göç etmiştir. II. Dünya Savaşı’nda zor dönemler geçiren ve nüfusunda büyük azalma olan Kazakistan SSC, SSCB dönemi boyunca Sovyet tarım politikalarının uygulandığı bir merkez olmuştur. 1990 yılında meydana gelen ekonomik krizler ve SSCB’nin yıkılmasından sonra 1991 yılında bağımsız olarak dünya sahnesinde yerini almıştır (www.tr.wikipedia.org).

Coğrafi Konum

Kazakistan 2,7 milyon km² yüz ölçümü ile dünyanın en büyük yüz ölçümüne sahip dokuzuncu ülkesidir. Ülkenin komşuları 6.846 km sınır uzunluğu ile Rusya Federasyonu, 2.203 km sınır uzunluğu ile Özbekistan, 1.533 km sınır uzunluğu ile Çin Halk Cumhuriyeti, 1.051 km sınır uzunluğu ile Kırgızistan, ve 379 km sınır uzunluğu ile Türkmenistan’dır. Önemli şehirleri başkent Astana, eski başkent Almata, Karagandı, Çimkent, Semey ve Türkistan’dır. Ülke Hazar Denizi’nden Altay Dağları’na kadar uzanır ve 804.500 km²’lik bir alanını Kırgız bozkırları kaplar. Ülke bu özelliği ile dünyada bozkırların en fazla bulunduğu ilk üç ülke içindedir. Ülkenin önemli gölleri, Aral Gölü, Balkaş Gölü; önemli nehirleri, İli Nehri, İrtiş Nehri, İşim Nehri, Ural Nehri’dir (www.tr.wikipedia.org).

Kazakistan, Orta Asya ve Kafkas ülkeleri arasında en zengin yeraltı kaynaklarına sahiptir. Kazakistan barit, volfram ve çinkoda dünya birincisi, uranyum, krom, kurşun, gümüş yataklarının zenginliği bakımından dünya ikincisi mangan ve bakır itibarıyla dünya üçüncüsüdür. Kömür, demir ve altın rezervleri itibarıyla dünya sıralamasında ilk on arasında, doğal gaz, petrol ve alüminyum rezervleri açısından ilk

onbeş ülke arasındadır. Kazakistan toprakları altında keşfedilmiş maddi zenginlik 2 trilyon ABD dolarından fazla tutmaktadır (www.kazakistandostluk.com).

Demografik Yapı

1926'da 3.713.000 olan nüfus 1959 yılında 1 milyon azalmıştır. 2006 verilerine göre 15.300.000 nüfusa sahiptir. 1989'da 16.464.000 olan nüfus 1999 nüfus sayımına kadar yıllık ortalama % 1'lik bir azalma ile 14.953.000'e düşmüştür. 2000-2001 döneminde de düşme devam etmesine karşın, 2003-2004 döneminde azalış eğilimi durarak % 0,7 oranında artışla 14.951.000'e ulaşmıştır. 2006 itibarıyla nüfusun 15.300.000 olduğu tahmin edilmektedir. Etnik grupların dağılımı şöyledir: Kazaklar % 59,2, Ruslar % 25,6, Ukrainerler % 2,9, Alman % 1,4, Özbek % 2,9, Tatar % 1,5, Uygur % 1,5. Ülkedeki tüm Türk halkları birlikte hesaplandığında ülkenin % 65,1'ine tekabül etmektedir (www.tr.wikipedia.org).

Ekonomik Durum

Bağımsızlığın ardından siyasi ve ekonomik istikrara kavuşan Kazakistan'da büyük oranda petrol, uranyum, demir, altın ve kurşun rezervleri bulunmaktadır. Uranyum, krom, kurşun ve çinko yataklarının zenginliği itibarıyla dünya ikincisi, mangan itibarıyla dünya üçüncüsü, bakır itibarıyla da dünya beşincisidir. Kömür, demir ve altın rezervleri itibarıyla Kazakistan dünya sıralamasında ilk on ülke arasında, doğalgaz, petrol ve alüminyum rezervleri itibarıyla da sırası ile ilk on iki, ilk on üç ve ilk on yedi ülke arasında yer almaktadır. Kazakistan'da 1996 yılında dünyanın en büyük üçüncü altın madeni bulunmuştur. Ülkenin mineral ve hammadde üretimi ise, kendi ihtiyacının çok üstündedir. Bu nedenle metalik bizmut, süngersi titanyum, kil ve rafine bakır, mangan ve konsantreleri üretiminin % 90'ı, petrol, metalik kurşun ve çinko üretiminin % 80'i ile doğalgaz, kömür, demir cevheri ve krom üretiminin de % 50'den fazlası ihraç edilmektedir. Kazakistan toprakları altında keşfedilmiş maddi zenginlik 2 trilyon ABD Doları'ndan fazladır (www.kazakistandostluk.com).

Toprakların büyük bölümü çöl ve dağlarla kaplı olduğu için tarıma elverişli arazi azdır. Bu arazinin büyük kısmı meradır. Yerleşik zirai bölgelerde buğday, darı, ayçiçeği ve büyükbaş hayvanlar yetiştirilir. Suni sulama yapılan bölgelerde ise

sanayide kullanılan pamuk, pancar, tütün, kendir, yağlı tohumlar ve pirinç yetiştirilir. Hayvancılık olarak genelde koyun beslenir. Ayrıca at ve deve de yetiştirilir (www.ansiklopedi.turkcebilgi.com).

Kazakistan'da ulaşım kara, demir ve hava yoluyla sağlanır. Demiryolu ağı 21.400.000 km uzunlukta olup, ülkeyi ağ gibi örmüştür. Karayollarının uzunluğu ise 189.000 km'dir. Birçok şehirde hava alanı vardır (www.ansiklopedi.turkcebilgi.com).

Eğitim

Halkın çoğu 1917 komünist ihtilalinden önce göçebe hayatı yaşadığından, Kazaklarda eğitim faaliyetleri fazla gelişmemiştir. İhtilal sonrası bölgede Rus eğitim sistemi uygulanmaya başlamıştır. İlk ve orta öğretim Kazakça yapılmasına rağmen, anaokullarında ve yüksek okullarda Rusça eğitim yapılması Kazak gençlerini Rusça öğrenmeye mecbur bırakmıştır. Kazakistan'da eğitim 7–17 yaş arasında mecburi ve parasızdır. Okullarda Rusça ve Kazakça eğitim yapılır. Ayrıca azınlık dillerinde de öğretim yapan okullar vardır. Mesleki eğitim veren okulların sayısı oldukça fazladır. Ülke çapında 8689 ortaokul, 243 teknik lise vardır. Kazakistan'da ilk üniversite 1934'te Kirov'da kurulmuştur. 1948'de Kazak İlimler Akademisi teşkil edilmiş ve bu akademiye bağlı 35'ten fazla enstitü vardır. Ayrıca 40 civarında yüksek okul mevcuttur (www.ansiklopedi.turkcebilgi.com).

Siyasi Hayat

Kazakistan bağımsız ve üniter bir yapıya sahiptir. Başkanlık sistemi esas alınmıştır. Devlet başkanı göreve seçimle ve yedi yıllık bir süre için gelmektedir. Kazakistan'da parlamento, senato ve meclis olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. Senatoda 9 senatör, mecliste 77 milletvekili bulunmaktadır. Senatörler 6 yıl, milletvekilleri 5 yıl için görev yapmaktadır. Her eyalet meclisi kendi eyaleti adına iki senatör seçmektedir. Almatı ve Astana şehirlerinden de iki senatör aynı şekilde seçilmektedir. Devlet başkanının da yedi kişilik senatör kontenjanı bulunmakta ve resmen atama yapmaktadır. Yetmiş yedi milletvekilinin altmış yedisi seçimle gelmekte, diğer on milletvekili de aldıkları oy yüzdelerine göre partilere tanınan kontenjanla meclise gitmektedir. Başbakanı devlet başkanı atamaktadır. Başbakan

olmak için senatör ya da milletvekili olma şartı yoktur. Görevi alan başbakan on gün içinde hükümeti kurmak zorundadır (www.kazakistandostluk.com).

2.1.3. Kırgızistan

Resmi adı Kırgız Cumhuriyeti (Kırgız Türkçesi'nde Кыргызстан, Кыргыз Республикасы, Latin alfabesi ile Kırgız Respublikası)'dir. Orta Asyanın kuzey doğusunda bulunan bir Türk ülkesidir. Ülke kuzeyden Kazakistan, batıdan Özbekistan, güney batıdan Tacikistan, ve güney doğudan Çin ile komşudur. Başkenti Bişkek'tir. Bir dönem SSCB'ne bağlı iken, 1991 yılında bağımsızlığını ilan etmiştir. Ülkenin yüzölçümü 199.900 km²'dir. Nüfusu 5.264.000 olup nüfusunun büyük çoğunluğu Türklerdir. Türk halkları ile birlikte ülkede 80'i aşan ulus yaşamaktadır. 0-14 yaş oranı küme, toplam nüfusun % 32,8'ini oluşturmaktadır. Çalışan nüfus % 56,1 kadardır. Para birimi Kırgızistan Somu'dur ve milli geliri kişi başına 2.088\$'dır (www.tr.wikipedia.org).

Tarih

“Kırgız” adında bir toplumun Çin ve Roma kaynaklarında M.Ö. 250 yıllarından beri var olduğu görülmektedir. M.Ö. 250 yıllarında Yenisey Vadisi boyunca uzanan bölgelerde bulunan Kırgızlar, Orta Asya Türk tarihinin en eski halklarından biridir. Yenisey Irmağı boyunda medeni bir hayat süren Kırgızlar M.S. I. yy'da Hun Devleti ile mücadele eden Hakaslar tabiiyeti altına girmişlerdir. Hunluların dağılması üzerine Kırgızlar, Hakas Devleti'ni kurmuşlardır. IV. yy'da kurulan Hakas Devleti, Baykal Gölü'nden Tibet'e kadar olan kısma hakim olmuştur. VI. yy'da kurulan Göktürk Devleti 840'ta Uygur Devleti'ni yıkmıştır. X. yy'da Karahanlılar'ın etkisiyle İslam dinini kabul eden Kırgızlar, XIII. yy'da Moğolların hakimiyetini tanımıştır. XVII. yy'da yüzyılda Rus istilasına karşı diğer Türk boylarıyla hareket etmişlerdir. XIX. yy'da Kırgız toprakları bütünüyle Rus hakimiyeti altına girmiştir. 1924 senesine kadar Türkistan Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ne bağlıyken, 1925'te “Kara Kırgız Özerk Oblastı” adını almıştır. Bir süre sonra “Kara” kelimesi kaldırılmış, 1936'da Kırgızistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti haline getirilmiş ve Sovyetler Birliği'ni meydana getiren 15 ittifak cumhuriyetinden biri haline gelmiştir. Sovyetler Birliği'nin 1991'de dağılması

üzerine, Kırgızistan bağımsızlığını ilan etmiştir ve BDT'na üye olmuştur (www.msxlab.org).

Coğrafi Konum

Konumu Orta Asya'da olup Çin'in batısındadır. Toplam 3.878 km sınırı bulunmaktadır ve kara ile çevrilidir, sahil şeridi sınırı yoktur. Sınır komşuları; Çin (858 km), Kazakistan (1.051 km), Tacikistan (870 km), Özbekistan (1.099 km)'dir. Ülke topraklarının % 7'si tarıma uygundur. Ülke topraklarının büyük kısmı dağlarla kaplıdır. 3000 metreye kadar olan dağlar toprakların yarısından fazlasını kaplar. Tanrı Dağları'nın bir parçası olan Kokpaalatau Sıradağları, Çin ile tabii sınırı meydana getirir. Yüksek dağların dorukları dört mevsim karla kaplıdır. Başlıca akarsuları Narin, Tar, Kubaş, Kızıl Su'dur. Dünyanın ikinci büyük krater gölü olan Isık Gölü Kırgızistan topraklarında yer alır. Deniz seviyesinden 1.609 m yükseklikte olan Isık Göl 6.202 km²'lik bir alana sahiptir. Gölün en derin yeri 702 metredir. Dağların kuzeye bakan yamaçları ve alçak vadiler ormanlarla kaplıdır. Bu ormanlar ülke topraklarının ancak % 6'sını kaplar. Ormanlarda yabandomuzu, kurt, vaşak, dağ keçisi, as, geyik, leopar gibi av hayvanları yaşar (www.tr.wikipedia.org).

Demografik Yapı

Kırgızistan'ın nüfusu 5.146.281'dir. Başkent Bişkek olup nüfusun % 14,5'i burada yaşar. Nüfusun % 52,4'ü Kırgız, % 21'i Rus, % 12,9'u Özbek, % 2,5'i Ukraynalı, % 8,1'i diğer milletler, % 1,6'sı Tatar'dır. Ülkenin en geniş etnik grubu olan Kırgızlar bir Türk halkıdır. Nüfusun % 34,4'ü 15 yaşın altında ve % 6,2'si 65 yaşın üstündedir. Ülke kırsaldır ve sadece üçte biri şehirlerde yaşar. Ortalama nüfus yoğunluğu km²'de 29 kişidir. Kırgızlar Müslüman olup, Sünni ve Hanefi mezhebindedirler. Kırgızların İslamiyeti kabulünde tasavvuf büyükleri önemli rol oynamışlardır. Kırgızlarda mevcut olan güçlü kabile sistemi İslamiyetin hızlı yayılmasını sağlamıştır (www.finalx-team.com).

Ekonomik Durum

Ülkenin büyük bölümü dağlık alanlarla kaplıdır. Ülkenin ekonomik durumuyla ilgili olarak Elbirliği Derneği'nin internet sitesinden (www.turan.tc)

edinilen verilere bakıldığında ülke topraklarının ancak % 7'sinin tarıma uygun olduğu görülmektedir. Başlıca tarımsal ürünleri pamuk, tütün, buğday, şeker kamışı, şeker pancarı; haşhaş, mısır, kenevir yağı tohumlarıdır. Ekilebilir toprakların % 72'si sulanabilmektedir. Tarım yapılabilen arazinin % 90'ı vadilerdedir. 1992 yılından itibaren özelleştirme ve özel mülkiyet girişimleri hızlandırılmış ve bu yolda önemli ilerlemeler olmuştur. Kırgızların göçebe bir yaşamdan gelmiş olmaları ve ülkenin dağlık alana sahip olması nedeniyle hayvancılık çok yaygın olarak yapılmaktadır. Ayrıca hayvancılık Kırgızistan'ın önemli gelir kaynaklarından birini oluşturmaktadır. 1,1 milyon büyükbaş hayvan, 10,5 milyonun üzerinde koyun vardır ve yılda 38.600 ton yün üretimi yapılmaktadır. Çalışan nüfusun % 34'ü tarım ve hayvancılıkla uğraşmaktadır. Milli Gelirin % 66'sını bu sektör oluşturmaktadır.

Sanayi: Kırgızistan'da ağır sanayinin gelişmemesine karşın, hafif sanayi gelişmiştir. Bunlar metalürji, petrol, doğalgaz, elektronik, elektrik motorları, deri, mobilya, konservecilik, et ve şeker sanayi alanlarında toplanmıştır. Kırgızistan yeraltı zenginlikleri bakımından diğer Türk cumhuriyetlerine oranla daha yoksuldur. Önemli yeraltı kaynakları kömür, altın, uranyum, cıva, çelik, antimuan, tungsten, çinko, kalay, kurşun madenleridir. Akarsuların debisinin yüksek olması sonucunda ülke önemli ölçüde hidrolik santrallerine sahiptir. Ürettiği elektrik enerjisini diğer ülkelere satmaktadır. Ülkenin toplam hidrolik kapasitesi yıllık 142.500 milyon KW/saattir. Şu anda 659.000 KW'lık termik santral ve 2.713.000 KW'lık 18 adet hidroelektrik santralleri bulunmaktadır. Kırgızistan'ın petrol ve doğalgaz yataklarının yüksek rezervde olduğu varsayılmaktadır.

Ulaştırma: Ulaştırma sektörü oldukça gelişmiştir. Özellikle karayolu taşımacılığı ihtiyacı karşılamaktadır. Şehir içi ve şehir dışı karayolu ağı 23.000 km'dir. Demiryollarının uzunluğu ise 340 km'dir. Ülkede hava taşımacılığı gelişmiş olup iki ayrı uluslararası havaalanı vardır.

Kırgızistan'ın telekomünikasyonu ülkenin ve dış dünyanın ihtiyaçlarını karşılamamaktadır. Uluslararası haberleşme Moskova'ya bağlıdır. Kırgızistan'da 325.000 abone telefona sahiptir ve süratle yeniden yapılaşma sürmektedir ve bu konuda önemli anlaşmalar yapılmıştır.

Turizm: Kırgızistan'da önemli bir turizm varlığı yoktur. Ancak kış sporları, dağ yürüyüşleri, avcılık, su kanyonculuğu, termal tesislerinden sağlanan sağlık

turizmi belirli turizm varlığı olarak sayılabilir. Toplam kapasitenin 1990 yılından itibaren 4280 yatağa sahip olduğu bilinmektedir. Isık Gölü etrafı önemli konaklama merkezidir. Bankacılık ve sigortacılık gelişme göstermekte olup Kırgız Merkez Bankası kurulmuştur.

Eğitim

Kırgızistan yüksek bir eğitim düzeyine sahiptir. Ülkede 9 üniversite olup, ilk üniversite 1932’de kurulmuştur. Okuma yazma oranı % 99,8’dir. Ülke genelinde 1806 ortaokul, 48 teknik lise vardır (www.finalx-team.com).

Siyasi Hayat

Yönetim biçimi Başkanlık Tipi Cumhuriyet’tir. İdari bölüm olarak 7 bölge ve 1 şehirden oluşur. Sovyetler Birliğinden ayrıldığı 31 Ağustos (1991) günü milli bayram olarak kutlanır. Kırgızistan’ın bağımsızlığını tanıyan ilk ülke Türkiye olmuştur. Kırgızistan siyasi modelini İsviçre’yi örnek alarak geliştirmişse de bunu tam olarak gerçekleştirememektedir (www.msxlabs.org).

2.1.4. Türkmenistan

Resmi adı Türkmenistan Cumhuriyeti (Türkmen Türkçesi: Türkmenistan Jumhuriyätı)’dır. Resmi dili Türkmencedir. Başkenti Aşkabat, yönetim şekli cumhuriyettir. Yüzölçümü 488.100 km² olup, nüfusu 4.952.081’dir. Bağımsızlık günü olarak 27 Ekim 1991 tarihi kabul edilir. Milli geliri kişi başına 7,266 US \$ olup para birimi Türkmen Manatı’dır (www.tr.wikipedia.org).

Tarih

Türkmen kelimesi ilk kez VIII. yy’da bir Sogut mektubunda geçmiş, X. yy’dan itibaren genel bir adlandırma olarak yerleşik hayata geçmiş Türkler için, ağırlıklı olarak da Müslüman Oğuz boyları için kullanılmaya başlanılmıştır. Türkmen adı bugün dar manada Türkmenistan Cumhuriyeti’nde yaşayan Türkmenler ile Irak, İran, Suriye ve Anadolu’daki Türkmen boylarına mensup olanlar için kullanılmaktadır (www.cizforum.com).

Özellikle Safevi Türk hükümdarı Nadir Şah'tan sonra çeşitli kavimlerin saldırılarına uğrayan Türkmenler 1835'ten sonra Merv Bölgesine doğru yayılmaya başlamışlardır. 1860'da da Govşut Han'ın önderliğinde Farsları yenilgiye uğratmış ve bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. 1873'te Ruslar Hive'yi işgal etmişler ise de, daha sonra yenilgiye uğramışlardır. 1916'da başlayan Türkistan ulusal ayaklanması devam etmiş, 1920'de de Türkmenler Hive'yi geri almışlardır. 1924'te Türkmen Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti kurulmuştur. 7 Ocak 1990 tarihinde ise Türkmenistan'da seçimler yapılmış, resmi dil Türkmençe kabul edilmiş, 22 Haziran 1990 tarihinde Türkmenistan egemenliğine, 27 Ekim 1991 tarihinde de bağımsızlığına kavuşmuştur. Türkmenistan'ın bağımsızlığını ilk Türkiye tanımıştır (www.tr.wikipedia.org).

Coğrafi Konum

Türkmenistan Cumhuriyeti Orta Asya'nın güneyinde yer almaktadır. Hazar Denizi kıyısında yer almakta olup kuzeydoğusunda Özbekistan, kuzeybatısında Kazakistan, güneyinde İran ve güneydoğusunda Afganistan ile komşudur. 488.000 km²'lik yüzölçümü ile BDT'nun en büyük dördüncü devletidir. Kara Kum çölü ülkenin % 80'ini kapsamaktadır. Ülkenin başlıca üç nehri Ceyhun (Amudarya, 2.620 km), Tejen (1.150 km) ve Murgab (978 km)'dir. Karakum kanalı 1.100 km uzunluğuyla tarım sektörü açısından önemli rol oynamaktadır. Nüfusun yarısı da kanal kıyısında yoğunlaşmıştır (www.kobi.mynet.com).

Ülkede subtropikal çöl iklimi hakimdir. Arazi yapısı olarak kuzeyde dağlar ve kum çölleri, İran sınırında alçak dağlar, batıda Hazar Denizi yer almaktadır. Doğal kaynakları petrol, doğalgaz, kömür, sülfür ve tuzdur. Arazi kullanımı açısından tarıma uygun topraklar % 3, daimi ekinler % 0, otlaklar % 63, ormanlık arazi % 8, diğer % 26 oranında yer almaktadır (www.ulkeler.net).

Demografik Yapı

Türkmenistan'ın nüfusu 5.799 milyondur. Nüfusun % 77'si Türkmen olup diğer etnik kümeler Özbekler (% 9,2), Ruslar (% 6,7), Kazaklar (% 2), Tatarlar (% 0,8), Azeriler (% 0,8), Ermeniler (% 0,8), Beluşiler (% 0,8) ve Ukraynalılardan (% 0,5) oluşmaktadır. Nüfusun % 45'i kırsal kesimde yaşamaktadır. Türkmen nüfusun

oranı 1989'da % 72 iken 1997 nüfus sayımında % 80'lere çıkmıştır ve 2003 yılı ortasında belirtilen rakam, bu oranın % 95'e ulaştığıdır. Bu artışın sebebiyse Türkmen olmayan nüfusun özellikle eğitim ve istihdam konularında yaşadıkları ayrımcılıklarla göçe zorlanmasıdır (www.kobi.mynet.com).

Ekonomik Durum

Topraklarının büyük bir kısmı çöl olan Türkmenistan'ın en önemli su kaynağı Ceyhun'dur. Türkmenistan, Özbekistan sınırı boyunca uzanan Amuderya'dan Karakum Kanalı vasıtasıyla faydalanmaktadır. Sulamanın neredeyse % 90'ı, bu kanaldan yapılmaktadır. Türkmenistan gerek elektrik üretimi, gerek diğer enerji kaynakları açısından zengin bir ülkedir. Ülke ekonomisinin temel taşı pamuğun yanı sıra doğalgaz ve petrol oluşturmaktadır. Türkmenistan'da doğalgaz, elektrik, su ve tuz gibi nesnelerin 2030 yılına kadar vatandaşlara tamamen bedava dağıtılması kararlaştırılmıştır. Türkmenistan'da sağlık hizmetleri tamamen devlet tarafından verilmektedir. Türkmenistan'da sosyal yardımın büyük çoğunluğu emekli fonundan karşılanmaktadır (www.tr.wikipedia.org).

Teknoloji: Türkmenistan'da 2000 yılına kadar serbest olan internet erişimi ve internet kafeler yasaklanmıştır. İnternet kafeler yeniden 2007 yılında açılmış olmakla birlikte erişim ücreti oldukça pahalıdır. İnternet erişim salonları Türkmen Telekom şirketine ait iki adet salonda günde 9 saat kadar hizmet vermektedir (www.tr.wikipedia.org).

Tarım: Türkmenistan'da üretilen başlıca tarım ürünleri pamuk, arpa, buğday, mısır, çeltik, susam, kavun, karpuz, üzüm, meyan kökü ve doğal ipektir. Dünya sıralamasında ilk 10 ülke arasında bulunan bu ülkenin pamuk üretimi, toplam tarım sektörünün % 70'ini oluşturmakta ve ürünün % 20'si işlenmek üzere diğer BDT ülkelerine ihraç edilmektedir. Ayrıca pamuk ihracından elde edilen gelir, toplam ihracat gelirinin % 20'sini oluşturmaktadır (www.tika.gov.tr).

Sanayi ve Madencilik: Bitki örtüsü bakımından fakir olan Türkmenistan, madenler yönüyle oldukça zengindir. Madencilik ve enerji sektörü, sahip olduğu zengin mineral kaynaklar nedeni ile sanayi üretimde önemli bir yer tutmaktadır. Ülkenin işletilebilen başlıca doğal kaynakları doğalgaz, sodyum sülfat, krom, sülfür, kurşun, galyum, bentonit, brom, iyot ve petroldür. Ayrıca, önemli miktarda sodyum

ve potasyum çıkartılarak, kimya sanayinde kullanılmaktadır. Tuz üretimi madencilik faaliyetleri arasında önemli bir yer tutmakta ve üretimin büyük kısmı kimya sanayinde kullanılmaktadır. Ülkede son yıllarda altın ve platin rezervlerine de rastlanmıştır. Türkmenistan, SSCB'nin en büyük sodyum sülfat üreticisi olmasına rağmen, zamanla bu rezervler tükenmiş ve sodyum sülfat tesislerinin faaliyetleri durdurulmuştur. Türkmenistan gerek elektrik üretimi, gerek diğer enerji kaynakları, özellikle de doğalgaz açısından zengin bir ülkedir. Ülke ekonomisinin temel taşı pamuk, doğalgaz ve petrol oluşturmaktadır. Ülkede bulunan petrol rezervlerinin 1,1 milyar ton (1,7 milyar varil) olduğu tahmin edilmektedir. Bugün yıllık üretim ortalama 5 milyon ton düzeyindedir. Ham petrol, yıllık kapasitesi 5,5 milyon ton olan Türkmenbaşı rafinerisinde işlem görmektedir (www.tika.gov.tr).

Eğitim

Türkmenistan'da 12 Nisan 1993 tarihinden itibaren Kiril harflerinin bırakılması, belli bir süre sonra da Latin harflerine geçilmesi kararlaştırılmıştır. 9 yıllık zorunlu eğitim bulunan ülkede ayrıca 9 yıllık meslek okulları ve bunlara bağlı 4 yıllık yüksek eğitim okulları vardır (www.tr.wikipedia.org).

Siyasi Hayat

Türkmenistan başkanlık sistemi ile yönetilen, anayasasına göre, demokratik, laik bir hukuk devletidir. Halk Maslahatı milli iradenin en yüksek temsilcisi niteliğindedir. Ayrıca anayasa değişikliği, referandum, ülkenin ekonomik, sosyal ve politik gelişmesine yön verecek ana konularda tavsiyeleri tartışma ve karar alma yetkisine sahiptir. Ancak Halk Maslahatı yasama organı değildir. Türkmenistan'ın yasama organı meclistir. Halk Maslahatı kararları meclis tarafından yasalaştırılır. Meclis, anayasanın hazırlanması ve değiştirilmesi, kanunların yasalaştırılması, parlamento ve başkanlık seçimlerinin tarihlerinin belirlenmesi, başbakan yardımcılarınca yürütülen faaliyetlerin onaylanması, bütçenin onaylanması hususlarında yetkilidir. Türkmenistan'da tek parti bulunmaktadır (www.tr.wikipedia.org).

2.1.5. Tacikistan

Resmi adı Tacikistan Cumhuriyeti (Tacik Türkçesi'nde Ҷумҳурии Тоҷикистон, Latin alfabesi ile Cumhurii Tocikiston)'dir. Komşuları güneyde Afganistan, batıda Özbekistan, kuzeyde Kırgızistan ve doğuda Çin Halk Cumhuriyeti'dir. Başkenti Duşanbe'dir. Bir dönem SSCB'ne bağlı iken, 1991 yılında bağımsızlığını ilan etmiştir. Ülkenin yüzölçümü 143.100 km²'dir. Nüfusu 5.264.000'dir. Taciklerin kökeni diğer dört Orta Asya devletinden farklı olarak Türk değil Fars (İran) asıllıdır. Tacikçe, Farsça'nın bir koludur. Ülkede Taciklerden başka Özbek Türkleri, Türkmen Türkleri ve Kırgız Türkleri de bulunur. Para birimi Tacik Somonisi'dir ve kişi başı milli gelir 310 \$'dır (www.tr.wikipedia.org).

Coğrafi Konum

Orta Asya ülkelerinden olan Tacikistan, doğudan Çin, güneyden Afganistan, batıdan ve kuzeybatıdan Özbekistan, kuzeyden Kırgızistan ile çevrilidir. En yüksek yeri eski adıyla Komünizm Tepesi yeni adıyla Somoni Tepesi (7.483 m.)'dir. Topraklarının % 93'ü dağlıktır. Ancak dağlık alanlarda da tarım arazisi ya da otlak olarak kullanılan araziler mevcuttur. Topraklarının % 7'si tarım alanı, % 23'ü otlaktır. Ülkeye sert bir iklim hakimdir. Kışlar çok soğuk, yazlar çok sıcak geçer. Sıcaklık kışın dağlık bölgelerde bazen -60 dereceye kadar düşmekte, yazın ise vadilerde +48 dereceye kadar çıkmaktadır (www.ulkeler.net).

Demografik Yapı

Taciklerin kökeni diğer dört Orta Asya devletinden farklı olarak Türk değil Fars (İran) asıllıdır. Tacikçe Farsça'nın bir koludur. Ülkede Taciklerden başka Özbek Türkleri, Türkmen Türkleri ve Kırgız Türkleri de bulunur. Çoğunluk İslam dinindendir. Hristiyan azınlık çoğunlukla Ruslardan oluşmuştur. Nüfusu 5.710.000'dir. Nüfusun % 33'ü şehirlerde yaşamaktadır. Ortalama ömür 67 yıldır. Çocuk ölümlerinin oranı binde 41'dir. Nüfusun % 43'ünü 14 yaşın altındakiler oluşturmaktadır. Km² başına düşen insan sayısı 39,9'dur (www.tr.wikipedia.org).

Ekonomik Durum

Madencilik, hidroelektrik enerji üretimi, petrol çıkarma ve pamuk işleme başlıca sanayi kuruluşlarını meydana getirir. Ayrıca gıda işleme makineleri, kimyevi maddeler ve halıcılık, sanayide önemli yer tutar. Örme eşya üretimi, ipekli kumaş, halıcılık gibi hafif sanayi kollarının yanında güç transformatörleri ve kabloları, tarım aletleri üretimi gibi orta ve ağır sanayi kolları da vardır. Tacikistan ekonomisinde tarım birinci sırada yer alır. Başlıca tarım ürünü pamuktur. Pamuk ekiminin büyük bir kısmı sulama ile yapılır. Ayrıca üzüm, susam, buğday, arpa, kavun, sebze yetiştirilir. Hayvancılık da ülke ekonomisinde önemli yer tutar. Küçükbaş hayvan besiciliği ve ipekböcekçiliği yaygın olarak yapılır. Çiçek yetiştiriciliği yaygındır (www.tajikembassytr.com).

Eğitim

Eğitim ücretsizdir. İlkokulların ve tüm ortaöğretim kurumlarının sayısı yaklaşık 3200'ü bulmaktadır. Tacikistan'ın en önemli yüksek öğretim kurumu 18 araştırma enstitüsü bulunan Tacikistan İlimler Akademisi'dir. Bunun yanı sıra 25 üniversitesiyle 7 yüksek okulu mevcuttur. Okuma yazma bilenlerin oranı ise % 93 dolaylarındadır (www.tr.wikipedia.org).

Siyasi Hayat

Tacikistan bağımsızlık sonrasında çok partili demokratik düzene geçmiştir. Ancak iç çatışmalar sonrasında Rusya'nın askeri desteğiyle yeniden eski komünistlerin hakimiyetinde bir diktatörlük rejimi oluşturulmuştur. Hükümet muhalefet partilerini kapatarak 80 kişilik bir ara dönem parlamentosu oluşturmuştur. Tacikistan Birleşmiş Milletler (BM), BDT ve Uluslararası Para Fonu (IMF) gibi uluslararası örgütlere üyedir (www.tr.wikipedia.org).

2.1.6. Özbekistan

Resmi adı Özbekistan Cumhuriyeti (Özbek Türkçesi'nde Республика Узбекистан, Latin alfabesi ile O'zbekiston Jumhuriyati)'dir. Komşuları kuzeyde Kazakistan, güneyde Türkmenistan, doğuda Kırgızistan, Tacikistan, Afganistan'dır. Başkenti Taşkent'tir. Bir dönem SSCB'ne bağlı iken, 1991 yılında bağımsızlığını

ilan etmiştir. Ülkenin yüzölçümü 447.004 km²'dir. Nüfusu 26.851.195'tir. Para birimi Özbekistan Somu'dur (www.tr.wikipedia.org).

Tarih

Tarihi kaynaklara göre Altın Orda Beyi Özbek'in adından gelmektedir. Özbek Han 1313-1340'de Altın Orda Devleti'nin başına geçer. Böylece de bu birliğe Özbekler denir. Daha sonra da belli bir Türk topluluğunun adı olarak kullanılır. Özbekçe Uygur Türkçesi ile Çağatay bölümüne girer. 1428–1468 tarihleri arasında Özbekler bir biriyle çok yakın dayanışma içine girmişler ve 1500-1510'da Maverâünnehir bölgesini ele geçirmişlerdir. Ancak 1740'ta İran Hükümdarı Buhara'yı ele geçirmiş ve buradaki Özbek Hanlığına son vermiştir. Buhara'nın başına 1753'te Muhammed Rahim geçmiş, bu dönem 1920'ye kadar sürmüştür. 1924'te ise bugünkü Özbekistan Cumhuriyeti kurulmuş, ancak 1945'ten sonraki yıllarda Rusların denetimine girmiştir. SSCB'nin çöküşüyle birlikte Özbekistan 20 Haziran 1990'da egemenliğini 1 Eylül 1991'de de bağımsızlığını almıştır (www.turan.tc).

Coğrafi Konum

Özbekistan'ın 447.400 km²'lik bir yüzölçümü bulunmaktadır. Özbekistan; Kazakistan, Tacikistan, Afganistan, Kırgızistan ve Türkmenistan ile komşudur. Başkenti Taşkent'tir. Önemli şehirleri Namangan, Fergana, Andican, Semerkand, Buhara, Hive, Hokand, Karşı, Urgenç ve Nukus'tur. Önemli nehirleri Surhanderya, Serabat, Karaderya, Zerefşan, Kaşkaderya ve Sah'tır. En büyük gölü Aral'dır. Diğer Orta Asya Türk cumhuriyetlerinde olduğu gibi iklimi, yazları sıcak ve kurak kışları soğuk ve karasal iklimdir (www.tr.wikipedia.org).

Demografik Yapı

Özbekistan'ın nüfusu 26.851.195'tir. Özbekistan'ın % 70'i Özbek'tir. Özbeklerin dışında % 15 diğer Türk boyları ve % 10 Rus nüfusu Özbekistan topraklarında yaşamlarını sürdürmektedir. Özbekistan'daki Türk nüfusun tamamına yakını Müslüman'dır. Özbekistan'da km²'ye 49 kişi düşmekte olup, ortalama yaşam süresi 69,5 yıldır ve nüfus artışı 2,6 ile yüksektir (www.turan.tc).

Ekonomik Durum

1991'den sonra bağımsız Özbekistan Merkez Bankası kurulmuştur. Özbekistan çok zengin yeraltı kaynaklarına sahiptir. Altın, doğalgaz, alüminyum, tungsten, kömür, mermer yatakları ön sıradadır. 1991 verilerine göre yılda 41 milyar m³ doğalgaz üretilmektedir. Özbekistan, yıllık 80 ton altın üretimiyle dünya sıralamasında üst sıralarda yer almaktadır. Bakır rezervleri 800 milyon ton olarak varsayılmaktadır. Kömür üretimi yıllık 6 milyon tondur (www.tr.wikipedia.org).

Özbekistan karasal iklime sahiptir. Bu nedenle ülkenin % 9'u tarıma elverişlidir. Özbekistan'da pamuk önemli yer tutmaktadır ve ülke dünyanın dördüncü pamuk üreticisidir. Özbekler buğday, meyve, sebze, ipek ve pirinç yetiştirmektedirler. Ekonomik yapı ise tarım ağırlıklıdır. Nüfusun %30'u tarım sektöründe çalışmaktadır. Tarımsal üretim kolhozlar, solhozlar, meşhozlar aracılığıyla yapılmaktadır. Ülke ekonomisinde hayvancılık da önemli yer tutmaktadır. Sığır, koyun, keçi ve kümes hayvanları vardır. Yıllık yün üretimi 1994 verilerine göre 20.000 ton civarındadır. Özellikle astragan kürk koyunculuğu büyük önem kazanmıştır ve ihraç edilmektedir (www.tr.wikipedia.org).

Özbekistan sanayisi daha çok petro-kimya ağırlıklıdır ve yılda 1,5 milyon ton gübre üretmektedir. Ayrıca pamuk üretimine dayalı olarak kimya sanayi de gelişmiştir. Hafif sanayi ürünleri ise ipekli ve pamuklu kumaşlardır (www.tr.wikipedia.org).

Eğitim

Özbeklerin ilk eğitimleri 1912 yılına kadar mekteplerde ve medreselerde olmakta idi. 1912'de Buhara emiri yeni sistem okulların açılmasını sağlamıştır. Sovyet baskılarına karşın Özbekler dillerini ve kültürlerini korumuşlardır. Şu anda Özbekistan'da 4.000'in üstünde okul, 4 milyon da öğrenci olduğu istatistiklerde belirtilmektedir. Özbekistan'da ilköğretim önce 5 yıl, daha sonra da 7 yıla çıkarılmıştır. Ancak yeniden yapılan düzenleme ile ilköğretim 8 yıla, ortaokul ise 11 yıla çıkarılmıştır. Halkın eğitim düzeyi oldukça yüksektir. Özbekistan'da Semerkant Devlet Üniversitesi Eğitim hayatında önemli yer tutmakta ve bütün enstitüleri içinde toplamaktadır (www.turan.tc).

Siyasi Hayat

Ülkede halen Halk Demokratik Partisi ile Vatan Terakkiyet Partisi bulunmaktadır. İlk parlamento seçimleri 1994'te yapılmıştır. Yönetim biçimi cumhuriyettir. Özbekistan Cumhuriyeti Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT), BM ve diğer uluslararası kuruluşlara üyedir. Devlet tekelinde olan bir Özbekistan Devlet Televizyonu ve Yayın Kuruluşu yanında 3 tane de özel televizyon kuruluşu vardır (www.turan.tc).

2.1.7. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

Resmi adı Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC)'dir. Akdeniz'de yer alan en büyük üçüncü ada ve Anadolu yarımadasının 65 km güneyindeki Kıbrıs adasının kuzey kısmında yer alan uluslararası alanda sadece Türkiye tarafından tanınan Türk devletidir. Kuzeyde Dikarpaz, batıda Güzelyurt, güneyde de Akıncılar'a doğru KKTC toprakları yayılır. KKTC ile Rum kesimi toprakları arasında BM'in kontrol bölgesi bulunmaktadır. Başkenti Lefkoşa'dır. 1983 yılında bağımsızlığını ilan etmiştir. Ülkenin yüzölçümü 3.355 km², nüfusu 264.172 'dir. Para birimi Yeni Türk Lirası ve milli geliri kişi başına 8.095 \$'dır (www.tr.wikipedia.org).

Tarih

Ada, eski çağlarda Hititlerden Mısırlılara ve Antik Yunanlara kadar birçok medeniyetin yönetimine girmiştir. M.Ö. 58 yılında ada Romalılar tarafından alınmış ve 350 sene boyunca Roma İmparatorluğu denetiminde kalmıştır. M.S. 395'te Bizans İmparatorluğu'nun bir parçası olmuştur. 1191 yılında Aslan Yürekli Richard Haçlı Seferleri sırasında adaya yerleşmiş ve daha sonra adayı Tapınak Şövalyeleri'ne satmıştır. 1489'da Venedikliler adayı hakimiyetleri altına almıştır. 1571 yılında Osmanlılar adayı fethetmişler ve 1878 yılında, Britanya ile Osmanlı İmparatorluğu arasında yapılan bir savunma anlaşması uyarınca adayı Britanya'ya kiralamışlardır. 1925 yılında, Osmanlı İmparatorluğu Birinci Dünya Savaşı'na Almanya'nın tarafında katılınca, Kıbrıs Britanya tarafından ilhak edilmiş ve bir İngiliz kolonisi haline gelmiştir. 1960 yılında Kıbrıslı Türkler ve Rumlar Kıbrıs Cumhuriyeti'ni kurmuşlardır. Ancak 1963 yılında Rumlar Anayasa'yı tek taraflı olarak değiştirmeye

kalktıklarında toplumlararası çatışma çıkmış ve Kıbrıslı Türkler Kıbrıs Cumhuriyeti'nden atılmışlardır. 1974 yılında adayı Yunanistan'a bağlama amaçlı ve Yunanistan destekli bir darbenin ardından Türkiye adaya müdahale etmiştir. Müdahalenin ardından ada Kıbrıslı Türklerin yaşadığı kuzey ve Kıbrıslı Rumların yaşadığı güney arasında ikiye bölünmüştür. 1975 Yılında Kıbrıs Türk Federe Devleti kurulmuştur. 1983 yılında ise Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ilan edilmiştir (www.kktcb.eu).

Coğrafi Konum

Kıbrıs, Akdeniz'in Sicilya ve Sardunya'dan sonra üçüncü büyük adasıdır. Kıbrıs adası 30°33' ve 35°41' eylemleri ve 32°23' ve 34°55' boylamları arasındadır. Kuzey Kıbrıs'ın kuzeyinde 65 km mesafe ile Türkiye, doğusunda 112 km mesafe ile Suriye, 267 km ile İsrail, 162 km ile Lübnan; güneyinde Güney Kıbrıs ve 418 km ile Mısır, batısında ise 965 km ile Yunanistan yer almaktadır. KKTC'nin toplam yüzölçümü adanın üçte birine mukabil gelen, 3355 km²'dir. Yaklaşık olarak ada sahillerinin yarısı KKTC sınırları içerisindedir. Ekilebilen % 45'lik verimli arazinin % 20'si sulanmaktadır (www.kktcb.eu).

Kıbrıs'ın iklimi tipik bir Akdeniz iklimidir. Yazları uzun ve kurak, kışları kısa ve yağmurludur. Yaprtağını dökmeyen çamgiller, turunçgiller, zeytingillerin yanı sıra makilik, yaprağını döken ağaç, bodur ağaççıklar, ağaç ve çalılıklarla değişik çiçek türleri kuzey Kıbrıs'ın genel bitki örtüsünü oluşturur (www.kktcb.eu).

Demografik Yapı

KKTC'nin nüfusu yaklaşık 265.000'dir. Bu nüfusun neredeyse tamamı Türk'tür ve Türkçe konuşur. Bu nüfus üç ana topluluktan oluşmaktadır. İlk topluluğu yerli Kıbrıs Türkleri oluşturur. İkinci topluluğu Türkiye'den gelen göçmenler oluşturur. Bunlar da iki kısımdan oluşur; adada dünyaya gelenler ve anavatanından çalışmak üzere adaya gelenler. Üçüncü topluluk olarak Türk Silahlı Kuvvetleri'de 33.000 kişilik bir kuvvetle adada bulunmaktadır. Dipkarpaz ve Koruçam'da yaşayan Kıbrıs Rumları ve Maronitler bulunmaktadır. KKTC, başkent Lefkoşa'nın kuzey tarafına sahiptir. Kıbrıs Türklerinin büyük bir yüzdesi 1974'den sonra göç etmiştir. Özellikle İngiltere ve Türkiye Kuzey Kıbrıs'tan büyük oranda göç almıştır. Göçmenlerin büyük bir kısmı kötü ekonomik koşullar nedeniyle farklı ülkelere

gitmek zorunda kalmışlardır. Bu kötü ekonomik koşulların en büyük sebebi uygulanan ekonomik ambargo nedeniyle üçüncü ülkelere yapılan ticarete büyük zorluklar çekilmesidir (www.tr.wikipedia.org).

Ekonomik Durum

Ekonomisi tarım, ticaret ve imalat sanayisine dayanır. Topraklarının % 57'si tarıma elverişlidir. Tarım ürünlerinin gayri safi yurtiçi hasıladaki payı % 10'dur. Çalışan nüfusun yaklaşık % 25,5'i tarım alanında iş görmektedir. Üretilen tarım ürünlerinin başında tahıl, turuncgiller ve çeşitli meyve ve sebzeler gelmektedir. Hayvancılık da nüfusa oranla iyi durumdadır. Gayri safi milli hasılası 532 milyon dolar olup yıllık safi artış % 6,9 dolaylarındadır (www.enfal.de).

Dış ticaret: İhraç ettiği ürünlerin başta gelenleri gıda maddeleri, tarım ürünleri, makineler, motorlu araçlar, motorlu araç yedek parçaları, mamul maddeler, madeni yağlar ve kimyasal maddelerdir. Bunlardan birçoğunun üretimi değil sadece ticareti yapılmaktadır. İthal ettiği malların başında gıda maddeleri, motorlu araçlar, makineler, sanayi ürünleri, ilaç, elektrikli ve elektronik aletler gelir. Dış ticaretinde birinci sırayı Türkiye almaktadır. Bunun yanı sıra AB ülkeleri başta olmak üzere daha başka ülkelerle de ticareti vardır. Türkiye'nin ithalattaki payı % 45, ihracattaki payı ise % 15'tir. AB ülkelerinin ihracattaki payları % 78, ithalattaki payları ise % 34'tür (www.enfal.de).

Sanayi: 1974 harekatından sonra Kıbrıs'ın Türk kesiminde sanayi sektörü ciddi bir gelişme kaydetmiştir. Mevcut sanayi kuruluşları genellikle imalata yönelik küçük sanayi kuruluşlarıdır. Gıda sanayisi de iyi durumdadır. Sanayi gelirlerinin gayri safi yurtiçi hasıladaki payı % 12'dir. Çalışan nüfusun % 11,2'si sanayi sektöründe iş görmektedir (www.enfal.de).

Enerji: Enerji üretimi ve tüketimi de 1974 askeri harekatından sonra artmıştır. 1991'de 65 milyon KW/saat elektrik üretilmiştir. Ancak mevcut enerji üretimi iç ihtiyacı karşılamamaktadır. Yılda yaklaşık 350 milyon KW/saat elektrik ithal edilmektedir (www.enfal.de).

Ulaşım: Lefkoşa yakınındaki Ercan'da, Pınarbaşı'nda ve Geçitkale'de birer havaalanı bulunmaktadır. Her üçü de uluslararası trafiğe açıktır. İhracat ve ithalatta kullanılan limanlarının başında Gazimağusa limanı gelmektedir. Gazimağusa limanı

KKTC'nin en büyük limanıdır. Bundan başka Girne ve Gemikonağı'nda da birer limanı mevcuttur. 2700 km'lik karayolu şebeke ağına sahiptir (www.enfal.de).

Eğitim

KKTC'nde ilköğretim 6 yaşında başlayarak 5 yıl, orta öğretim 6 yıl sürmektedir. 149 ilkokulu, 50 ortaöğretim kurumu, 11 mesleki ortaöğretim kurumu, 6 üniversitesi mevcuttur. Yüksek öğrenim çağındaki gençlerden yüksek öğrenim kurumlarına kayıt yaptıranların oranı % 25'tir. Okuma yazma bilenlerin oranı ise % 97'dir (www.enfal.de).

Siyasi Hayat

KKTC cumhuriyet sistemiyle yönetilmekte olup yarı başkanlık sistemi bulunmaktadır. Cumhurbaşkanı devlet başkanı, başbakan ise hükümetin başkanıdır. Çok partili sistem uygulanmaktadır. Yürütme yetkisi hükümetin elindedir. Yasama yetkisi ise hükümetle beraber KKTC Meclisi'ne aittir. Cumhurbaşkanlığı seçimi her beş yılda bir yapılır ve cumhurbaşkanını halk seçer. 50 kişiden oluşan Cumhuriyet Meclisi halkın oylarıyla seçilmektedir (www.tr.wikipedia.org).

2.2. Azınlık Konumundaki Dış Türkler

Azınlık kavramı dünyada XVI. yy'dan bugüne kullanılmaktadır. Mutlakiyetçi krallık adı verilen yönetim biçimi kurulunca ve yaklaşık aynı zaman dilimi içinde Katolik krallıklarda Protestanlar, Protestan krallıklarda Katolikler gibi dinsel azınlıklar ortaya çıkınca bu azınlıkların karşılıklı olarak korunması gerekmiş ve o zaman azınlık kavramı ortaya çıkmıştır. 1789'dan sonra dinsel azınlıkların yanına bir de ulusal azınlık kavramı eklenmiştir. Avrupa devletleri bu azınlıkları korumayı Osmanlı İmparatorluğu içindeki gayrimüslimleri koruma ve bu sayede de Osmanlı'ya müdahale etme çabaları haline getirmişlerdir. Azınlıkları koruma çabaları önce tek taraflı koruma fermanları ve ikili antlaşmalar biçiminde başlamış, XIX. yy'da çok taraflı antlaşmalar evresine geçmiş ve nihayet 1920'de Milletler Cemiyeti'nin kurulmasıyla "uluslararası örgüt güvencesinde azınlık koruması" dönemi açılmıştır. Günümüzde uluslararası azınlık koruma mekanizması BM,

Avrupa Konseyi, AB, AGİT gibi kuruluşların şemsiyesi altında yürümektedir. Milletler Cemiyeti döneminden bu yana azınlık kavramının ölçütü üçlüdür; etnik, dilsel ve dinsel azınlıklar (www.memurlar.net).

Türkiye azınlık kavramı, tanımı ve hakları konusunda sürekli ithamlara uğramıştır. Oysa Türkiye bu süreci tersine çevirebilecek büyük bir potansiyel güce sahiptir. Günümüzde Türk halklarının toplam nüfusu 250 milyon dolayındadır. Türkiye Türkleri bu toplamın yarıya yakın bir bölümünü oluştururlar. KKTC ve Sovyetler Birliği'ne dahil olan cumhuriyetlerin bağımsızlıklarını kazanmasıyla birlikte, Türk dillerini egemen ve resmi dil olarak kabul eden devletlerin sayısı yediye çıkmıştır. Türk dillerini ikinci dil olarak konuşanların sayısı 30 ile 50 milyon arasında tahmin edilmektedir. Ayrıca Rusya, İran, Çin ve Afganistan'da Türk dilleri konuşan azınlıklar önemli bir yer tutarlar. Osmanlı İmparatorluğu'nun yayılma alanında bulunan Yunanistan, Bulgaristan, Makedonya ve Irak'ta Türkçe konuşan azınlıklar bulunur. Ayrıca modern dönemdeki işçi göçleri sonucunda, Almanya, Hollanda, Fransa ve İsveç gibi Avrupa ülkelerinde önemli Türk toplulukları oluşmuştur. Günümüzde uluslararası azınlık koruma mekanizmasının BM, Avrupa Konseyi, AB, AGİT gibi kuruluşların şemsiyesi altında yürütüldüğü düşünüldüğünde uluslararası anlaşmalardan doğan haklarını kullanarak Türkiye azınlık konumundaki Türk halkların liderliğini yapabilecek konumdadır. Ayrıca özellikle ABD ve AB ülkelerinde işlemekte olan temsili demokrasiler, örgütlü insan topluluklarını bir güç unsuru haline dönüştürmektedir. Özellikle bir hedefi olan ve o hedef doğrultusunda örgütlü bir şekilde hareket edebilen insanın öneminin giderek arttığı günümüzde, uluslararası alanda mevcut çok önemli insan gücüne sahip olan Türkiye'nin bu gücü atıl bir şekilde bırakması ve kullanmaması düşünülemez. Bu doğrultuda bu bölümde ilk olarak günümüzde özerk durumda olan Türk halkları, takiben de azınlık halk konumundaki Türkler hakkında bilgi verilecektir.

2.2.1. Özerk Cumhuriyetler

Türk Halkları Avrasya'da geniş bir coğrafyaya dağınık olarak yaşayan ve Türk Dilleri ailesine mensup çeşitli dil ve lehçeleri konuşan halk grubudur. Bazı tarihsel ve kültürel ortaklıklara sahiplerdir. Bu bölümde çoğu Rusya sınırları içinde olan bu Türk halkları hakkında bilgi verilecektir.

2.2.1.1. Altay Cumhuriyeti

Altay Cumhuriyeti coğrafya bakımından Asya kıtasının merkezi sayılan Güney Sibirya'da bulunmakta olup Kazakistan, Çin, Moğolistan ve Rusya Federasyonu dahilindeki Tuva ve Hakas cumhuriyetleri ile Kemerova Bölgesi ve Altay Eyaleti ile sınır komşuluğuna sahiptir. Türklerin ilk ata yurdu olan Altay dağları bu ülkede bulunmaktadır. Toplam yüzölçümü 92.902 km²'dir. Ülkede 7.000 civarında göl mevcuttur. Ülke topraklarının dörtte biri ormanlarla kaplıdır. Altay Cumhuriyeti'nde iklim kara iklimi olup yazları kısa ve sıcak, kışları ise uzun ve soğuktur. Ülkenin yeryüzü biçimi genelde dağlık bölgelerden ibarettir (www.wikipedia.org).

Altay Cumhuriyeti'nin nüfusu 205.500 kişi olup, bu nüfusun 152.400'ü kırsal kesimde 53.100'ü ise Gorno-Altaysk şehrinde yaşamaktadır. Altay'da toplam nüfusun % 31'ini ülkenin yerli halkı olan Altay Türkleri oluşturmaktadır. Rusların toplam nüfus içerisindeki oranı ise % 60 olup yine ülkede yaşayan Kazak Türklerinin oranı da % 5,6'dır. Müslümanlık, Hristiyanlık ve Şamanizm dinleri yaygındır. Dilleri Altay Türkçesi ve Rusça'dır (www.efrasyap.com).

SSCB'nin dağılmasından sonra 1991 yılında muhtar, 1992 yılında Rusya Federasyonuna bağlı özerk cumhuriyet haline gelmiştir. Altay Cumhuriyeti'nin nüfusunun % 60'ının Rus olması Altay Parlamentosu ve devlet kadrolarına yansımış olup, Cumhuriyet'te Ruslar ezici bir çoğunluğa ve kontrole sahiptir. Cumhuriyet'te milliyetçilik akımı, Türk dil ve kültürünü muhafaza çok güçlü olup, tam bağımsızlık için faaliyet gösteren birçok kişi ve kuruluşlar aktif çalışmalarını sürdürmektedirler. Parlamentodaki Türk milletvekilleri içerisinde bağımsızlık hareketleri mevcut olup, "Altay Halk Cephesi" bu kuruluşların başını çekmektedir (www.hurgokbayrak.com).

Ulusal ekonomide hayvancılık önemli bir faaliyettir. Hayvancılığa boynuzlarını almak üzere geyik yetiştiriciliği önemli bir yere sahiptir. Dağlık Altay'da bu alanda faaliyet gösteren çiftliklerde toplam 30.000'den fazla Ren geyiği ile karaca mevcuttur. Yine ülkede bir milyona yakın koyun, 200.000'den fazla keçi ve yaklaşık 80.000 at yetiştirilmektedir (www.efrasyap.com).

Altay Cumhuriyeti son derece zengin kaynaklara sahiptir. Hidro-enerji potansiyeli 80 milyar KW/saat olarak hesaplanmaktadır. Sanayide ise önde gelen

sektörler hafif sanayi ile gıda sanayisidir. Bununla birlikte altın çıkarma, molibdeniyim ile cıvanın çıkarımı ve işlemesi gibi sanayi dalları mevcuttur (www.wikipedia.org).

Turizmcilik Altay Cumhuriyeti'nde önemli bir sektör haline gelmekte ve hızla gelişmektedir. Dağlık Altay'ın muhteşem doğası ve dünyada henüz bozulmaya uğramamış ve ekolojik düzenini korumayı başarabilmiş nadir bölgelerden biri olma özelliği bu ülkeye diğer bölgelerden ve yurt dışından gelen turist sayısının artmasına yol açmıştır (www.efrasyap.com).

Dağlık Altay'ın esas önemi ise bu bölgenin Türklerin ilk yurdu olmasından ileri gelmektedir. Eski Türk dönemine ait birçok balbal, yazıt ve kaya resmi bulunmaktadır. Bu tarihsel anıtlar hem buradaki halk için hem de dünyadaki tüm Türkler için çok önemli ortak miras değerleridir. Bu ortak geçmişin ve kültürel zenginliğin çok iyi bir biçimde araştırılması ve korunması gerekmektedir (www.efrasyap.com).

2.2.1.2. Balkarlar

Balkarlar, kuzey Kafkasya'da, Kabardey-Balkar Cumhuriyeti'ne adını veren Türk halkıdır. Konuştukları dil olan Karaçay-Balkarca, Türk dillerinin kuzeybatı ya da Kıpçak grubuna bağlı bir dildir. Balkarlar, Kırım Tatarları ve Kumıklara yakın akraba bir halktır. Balkarların, M.S. IV. yy başlarındaki Hun göçü sırasında Kafkasların içlerine yerleşen Bulgarların devamı oldukları yönünde görüşler de vardır. 2002'de Rusya Federasyonu içindeki 901.494 toplam nüfuslu olan Kabardey-Balkar Cumhuriyeti'nde nüfusun % 11,6'sını oluşturan Balkar nüfusu 104.951'dir. Nüfusun % 55,3'ünü oluşturan 498.702'si Kabartay'dır. Balkarlar güneydeki dağ vadilerinde, ayrıca çoğunluğu oluşturdıkları Sovetskiy rayonunda ve başkent Nalçik'te yoğunlurlar (www.dagistanlilar.net).

Balkar adının Bolgar veya Bulgar adından geldiği sanılır. Onogur ve Büyük Bulgarya'da yaşayan Bulgarlardan geriye kalanlar Kafkasya'daki Balkarlar adını alırken, diğerleri Balkanlar'a ve Orta Volga boylarına göç etmişlerdir. Balkarların kökeni hakkında çok net bilgi yoktur. Bazı araştırmacılara göre Kuban Bulgarlarından gelirler. Bazı araştırmalara göre de uzun süre göçebe olarak yaşadıkları sonra Kafkas Bulgarlarını oluşturmuşlardır. Uzun yıllar Karaçaylılarla

birlikte yaşayan Balkarlar ise, adlarının Kırım'dan göç ettikleri sırada kendilerine önderlik eden Malkar adında bir beyden geldiğine inanırlar (www.turkbirligi.net).

Kökenlerinin Hazar Türklerine dayandığını ileri sürenler de vardır. Bunlara göre Balkarlar X. ve XI. yy'lara değin bağımsız yaşamış, daha sonra Ruslar ya da Osetler tarafından Kafkasya'ya sürülmüşlerdir. Altın Orda ve Kırım Hanlıkları'nın egemenliği altında kaldıktan sonra, XV. yy sonlarında Kırım Hanlığı'yla birlikte Osmanlılara bağlanan Balkarlar, 1827'de Rusların egemenliğine girmişlerdir. 1917 Ekim sosyalist devrimi sonrasında, Karaçaylarla birlikte Kuzey Kafkasya Bağımsız Cumhuriyeti içinde yer almışlar, 1921'de de Kabartay özerk yönetim birimine katılmışlardır. II. Dünya Savaşı'nda Almanlarla işbirliği yaptıkları için Orta Asya'ya sürülmüşler ve yaşadıkları bölge olan Balkariye'de Gürcistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ne katılmışlardır. 1956'da Balkarların geri dönmesine izin verilmiş, ertesi yıl da Kabartay-Balkar Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti oluşturulmuştur (www.turkbirligi.net).

2.2.1.3. Başkortostan

Başkort adı IX. yy'dan beri bilinmekte olup Başkortlar, güney Urallarda yaşayan Orta Asya ve Güney Sibiry kökenli Türk kabilelerin soyundandır. 1552'de Tatar Kazan Hanlığı'nın düşmesinden sonra Başkortlar, Rusların egemenliği altına girmiştir. Çar yönetiminin sömürgeci tutumu XVII. ve XVIII. yy'larda Başkortların başarısızlıkla sonuçlanan bazı bağımsızlık hareketlerine yol açmıştır. Bugün Başkortlar, XIX. yy'ın sonlarından itibaren bu bölgeye iskan etmeye başlayan Tatar ve Ruslar tarafından kendi ülkelerinde azınlığa düşürülmüştür. Özellikle Ruslar tarafından yürütülen asimilasyon çabaları, II. Dünya Savaşı'ndaki kayıplar ile 1930'lu yıllarda yaşanan açlık ve baskılar Başkort nüfusunda azalmaya sebep olmuştur. 1989'a gelindiğinde Başkortlar, Ekim devrimi öncesindeki nüfuslarına ancak eşitlenmişlerdir. Başkort nüfusunun demografik ve sosyal yapısındaki değişimler, ülkede önemli bir petrol endüstrisinin bulunması, Başkort yerel okullarının yokluğu, Başkort dilinin kullanımının yaygın olmayışı asimilasyona katkıda bulunmuştur. Ancak son yıllarda, çeşitli Başkort kültür kulüpleri ülke içinde ve dışında Başkort kültür ve dilini desteklemeye başlamışlardır. 1919–1991 yılları arasında otonom bir cumhuriyet olan Başkortostan, 1994'te Rusya Federasyonu

içindeki ekonomik ve kültürel bağımsızlığını genişletmiştir (www.anatolia.s5.com). Ancak Vladimir Putin'in tek bir hukuki alan yaratma çabaları çerçevesinde, 7 Haziran 2000 ve 27 Haziran 2000 tarihlerinde ki anayasa kararları ile Başkortostan bölgesinin kanunlarını Rusya Anayasası ve federal yönetim mevzuatına uygun hale getirmesi zorunlu kılınmıştır. 2004 Beslan terör eyleminden sonra ise yöneticilerin federal merkezin atamasıyla ve Kremlin'den gelecek önerinin yerel parlamentonun onayından geçmesiyle belirlenmeye başlamıştır (www.izto.org.tr).

Günümüzde Başkort olarak sınıflandırılan iki küçük grup bulunmaktadır. Bunlar Teptyarlar ve Hristiyan olan Nogaybaklardır. Başkortostan dili Başkırtça ve Tatarca'dır. Bu iki lehçe birbirine oldukça yakındır. Başkortostan Cumhuriyeti'nde yaşayanların haricinde, Chelyabinsk, Orenburg, Perm, Sverdlovsk, Kurgan, Tyumen oblastlarında yaşayan Başkortlar da bulunmaktadır. Son yıllarda birçoğu Tatar Özerk Cumhuriyeti'ne yerleşmiştir (www.anatolia.s5.com).

Başkortostan'ın başkenti Ufa'dır. Yüzölçümü 143.600 km²'dir. Kuzeyde Perm sınırı, kuzeydoğuda Sverdlovsk bölgesi, güneydoğuda Orenburg bölgesi, batıda Tataristan ve kuzeybatıda Udmurtia ile komşudur. Nüfusu 4.104.336 olup nüfusun yaklaşık %30'unu Başkortlar oluşturur. Yönetim şekli özerk cumhuriyet olup Volga Federal Bölgesine bağlıdır. Yasama fonksiyonunu 5 yılda bir seçilen kurultay, yürütme fonksiyonunu ise cumhurbaşkanı yerine getirir. Bölgenin doğal kaynakları ham petrol, doğalgaz, kömür, metal, krom ve değerli doğal taşlardır. Ekonomisinde Sovyet döneminden kalma petrol işleme sanayinin önemi büyüktür. Aynı zamanda doğalgaz boru hatlarına sahiptir (www.izto.org.tr).

2.2.1.4. Çuvaşistan

Çuvaşistan, Rusya Federasyonu içerisinde, Orta İdil üzerinde genel olarak İdil'in sağ tarafında kurulmuştur. Kuzey ve kuzeybatıda Mari Özerk Cumhuriyeti ve Rusya Federasyonu'nun Gorki bölgesi, doğuda Tataristan, güneyde Rusya Federasyonu'na bağlı Ulyanovsk bölgesi, güneybatıda Mordva Özerk Cumhuriyeti, batıda ise Federasyonu'na bağlı Arzamas bölgesiyle çevrilmiştir. Coğrafyası büyük değildir. Bütün olarak 18.300 km²'dir. Kesintisiz Türk coğrafyasının kuzeydeki en batı ucudur ve Ural dağlarının Avrupa yakasında yer almaktadır (www.hunturk.net).

Daha önce Kazan ve Ulyanovsk eyaletlerine bağı olan Çuvaş coğrafyası, 24 Haziran 1920’de Çuvaş Özerk Bölgesi’ne, 21 Haziran 1925 yılında da Çuvaş Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti’ne dönüştürülmüştür. 1992 yılında Çuvaş Özerk Cumhuriyeti oluşturulmuştur. Çuvaş Özerk Cumhuriyeti’nin oluşturulmasından sonra Rusya Federasyonu’yla yapılan antlaşmaya göre uzay araştırmaları, askeri teşkilat, polis teşkilatı, sınır koruması, adalet ve maliye birlikte yönlendirilecek, bunların dışında kalan alanlarda Çuvaşistan bağımsız bir cumhuriyet gibi hareket edebilecektir. 1992 yılında yapılan anayasaya göre Çuvaşistan’ın Rusça ve Çuvaşça olmak üzere iki resmi ve eğitim dili vardır. Çuvaşistan Cumhuriyeti’nde devlet ve politika kurumları oluşturulmuştur. Halk tarafından seçilen cumhurbaşkanı, cumhurbaşkanı tarafından parlamento dışından atanan bakanlar kurulu ve dar bölge seçimleriyle oluşturulmuş bir parlamento iş başındadır. Çuvaşistan’ın anayasası, bayrağı ve arması mevcuttur (www.hunturk.net).

Nüfusu 1.453.000’dir. Nüfusun % 60’ı (810.200) şehirlerde yaşamaktadır. Cumhuriyette 55’ten fazla halktan insan yaşamaktadır. Bu nüfusun % 67,8’ini Çuvaşlar, % 26,7’sini Ruslar, % 2,7’sini Tatarlar, % 1,4’ünü Mordvalar, geri kalan % 1,4’ünü ise diğer halklar oluşturur. Bugünkü Çuvaş halkının büyük bir bölümü Ortodoks Hristiyan’dır. Çuvaşistan’da az sayıda Müslüman nüfus da mevcuttur (www.turkiyat.gazi.edu.tr).

Çuvaş alfabesi ilk olarak 1872’de yapılmıştır. Çuvaşlarda eğitim düzeyi yüksektir. Halen ülkede 24 anaokulunda 22.000 öğrenci, 702 ortaokulda 280.000 öğrenci, 3 üniversitede 19.000 öğrenci bulunmakta olup, eğitim Çuvaş ve Rus diliyle yapılmaktadır. Ancak halkın % 77’si Çuvaş dilini kullanmaktadır. Ayrıca, Çuvaşistan’da 801 kütüphane, 1200 kulüp bulunurken, yılda 3 milyon kitap basılmakta ve 30 gazete çıkarılmaktadır (www.turan.tc).

Çuvaşistan topraklarının % 50’sinde tarım yapılmaktadır. İdil’in sol kıyısında ormanlar geniş yer tutar. Bölgede en yoğun ağaç çamdır. Ormanlık bölgelerde tilki, vaşak, porsuk, kurt, boz ayı, sığın, sincap gibi hayvanlar; çil horozu gibi kuşlar bulunur. Step bölgelerinde ise tavşan, bildircin, çayır kuşu; ırmak kıyılarındaysa su samuru, su sıçanı, kunduz gibi hayvanlara, ördek ve kaz gibi kuşlara rastlanır. Irmak ve göllerde bol miktarda balık vardır (www.hunturk.net).

Çuvaş ekonomisinin % 60'ı endüstriye dayanmaktadır. Cumhuriyetin ekonomisinde etkili başlıca sektörler şunlardır; elektrikli araçlar, makine parçaları, metal, alkol, kimya, deri işleme tesisleri, hafif sanayi, lokomotif ve otomobil atölyeleri, kauçuk, mobilya, ahşap kaplama, et kombinaları, ormancılık ve tarıma dayalı sektörler. Makine ve metal sanayi bu sektörler arasına gelişmişlik açısından ilk sırada bulunmaktadır. Tabiatın ve coğrafyanın elverişli olması, ormancılık ve ağaç işlemeciliğini de ön plana çıkarmaktadır. Bunun yanı sıra özellikle alkollü içki sanayisinin Çuvaşistan'da oldukça fazla gelişmiş olması dikkat çekicidir. Ülkede bol miktarda yetişen şerbetçi otu, ağırlıklı olarak bu sektörde kullanılmaktadır (www.turkiyat.gazi.edu.tr).

2.2.1.5. Dağıstan

Rusya Federasyonu'na bağlı, Kafkas Sıradağları'nın kuzey kanadı ve Hazar Denizi'nin batı kıyısında yer alan ve nüfusunun büyük bölümü çeşitli Türk boylarından oluşan muhtar bir cumhuriyettir. Kuzeyinde Kalmukya, doğusunda Hazar Denizi, güneyinde Azerbaycan, güneybatısında Çeçenistan ve batısında Stavropol eyaleti ile çevrilidir (www.tb0.net).

Dağıstan tarihi M.Ö. 1200 yılına kadar uzanır. Ülkede çeşitli antik kültürlerin izlerine rastlanmaktadır. Ülke, tarihte birçok göç dalgasına sahne olmuştur. Özellikle VIII. yy'dan sonra İskit göçebeleri bölgeyi etkilemiştir. Emeviler devrinde Arap orduları, Dağıstan'ın Derbent bölgesine kadar ulaşmıştır. 1455'te Umurlular tarafından fethedilen bölge, daha sonra Osmanlı hakimiyetine geçmiş ve İslamiyet bölgede hızla yayılmıştır. Ruslar, 1594'ten itibaren Dağıstan'ı ele geçirmeye dönük gayretlere girişmişler ve 1747'de Dağıstan'ı ele geçirmişlerdir. Buna rağmen Dağıstan'daki yerel direniş yerli emirler tarafından sürdürülmüş ve daha sonra ise dini kanallarla devam etmiştir. Hareketi başlatan Gazi Muhammed'in 1832'de Gimrfde ve Hamza Bey'in 1834'te Hunzak'ta öldürülmesinin ardından, savaşın önderliği Şeyh Şamil'e geçmiştir. Dağıstan halkı, Şeyh Şamil'in önderliğinde, uzun yıllar devam eden bu savaşlar sırasında, kendilerinden çok üstün durumda olan Rus ordularına karşı kahramanlık destanları yazmıştır. Direniş, Çarlık Rusya'sı ordularına büyük kayıplar verdirmiştir. Fakat 1859'da Şeyh Şamil'in esir düşmesiyle, Dağıstan tamamen Rusların eline geçmiştir. 1877'de Osmanlı-Rus Savaşı başlayınca, zaten

fırsat kollamakta olan Dağıstanlılar, bölgedeki diğer topluluklarla birlikte ayaklanmış ve Dağıstan kısa sürede Ruslardan temizlenmiştir. Dağıstanlılar, Rusların saldırılarına karşı direnmiş fakat Osmanlı'nın savaşı kaybetmesi üzerine, Ruslar bütün güçleriyle Dağıstan'a yüklenerek ülkeyi yeniden ele geçirmişlerdir. 1905'te Rusların Japonlara yenilmesi üzerine yaşanan ve meşrutiyet ilanı ile sonuçlanan ihtilal sırasında Dağıstanlılar bir kez daha ayaklanmışlardır. 1917'ye kadar verilen mücadeleyle, Dağıstan'da bir milli şuur oluşturulmuştur. Komünist devrimin ardından bağımsız bir devlet haline gelmeye çalışan Dağıstan, 11 Mayıs 1918'de bağımsızlığını ilan etmiş ve Milli Dağıstan Hükümeti kurulmuştur. Nihayet 1920 yılında ülkede komünist rejim hakim olmuştur. 1923'te de SSCB'ye bağlı özerk bir cumhuriyet haline getirilmiştir. 1989'da Sovyetler Birliği'nde başlayan reform hareketleri, Dağıstan'da milli ve manevi değerlere yeniden dönüşün de başlangıcı olmuş ancak tam bağımsızlık elde edememiştir. 15 Mayıs 1991'de Dağıstan Halk Kongresi, Rusya Federasyonu'na bağlı özerk bir cumhuriyet olma kararı almış ve bu statüsünü hala sürdürmektedir (<http://www.sosyaldersleri.com>).

Dağıstan coğrafi açıdan beş bölgeye ayrılır. Güney yarısının büyük bölümünü Sulak, Samur ve Kurak ırmaklarının vadi ve kanyonlarıyla yarılmış engebeli Kafkas Dağları ile Dağıstan iç platosu kaplar. Bu bölgenin kuzeyinde yüksekliği 920 metreye ulaşan tepelerden oluşan ikinci bir dağlık kuşak bulunur. Bu dağlar ile Hazar Denizi arasında kalan 15-25 km genişliğindeki dar kıyı ovası üçüncü bölgeyi oluşturur. Petrol ve doğal gaz yataklarını barındıran bu ovanın genişlediği yerde başlayan dördüncü bölge alçak ve bataklık ovalar ile Terek ırmağı deltasından oluşur. Deltanın hemen ilerisinde uzun ve kumluk Agragan Yarımadası başlar. Son olarak Terek Irmağının hemen kuzeyinde kumullarla kaplı Nogay Bozkırları ise beşinci bölgeyi oluşturur. İklimi sıcak ve kuru olan Dağıstan'ın yüzölçümü 50.300 km² ve nüfusu 3.000.000 kadardır. Ülkede, çoğunluğu Türk olan 35 kadar etnik grup vardır. Başlıca gruplar; Azeri, Kumuk, Nogay, Türkmen, Kara-Papak, Kazak, Tatar, Kırgız, Avar, Dargin, Lezgi ve Laklardır. Dağıstan'da birçok dil konuşulmaktadır. Bunların başında Kumuk, Avar, Andi ve Lezgi dil grupları gelir. Hakim olan dil Kumuk ve Azeri Türkçesidir. 1917'den 1930'a kadar, Türkçe olan resmi dil, bu tarihten sonra Rusçaya dönüştürülmüştür. Türkler, aralarında ortak dil olarak Kumuk Türkçesini kullanmaktadır (www.tb0.net).

Yeraltı madenleri bakımından çok zengin olan Dağıstan'da kömür ve demir madenleri işletilmektedir. Kıyı bölgesinde doğalgaz ve petrol çıkarılmaktadır. Hızlı akan ırmakları hidro-elektrik santrallerine imkan sağlarken, şişe ve cam yapımı önemli sanayi kollarıdır. Toprakların ancak %15'i tarıma müsait olmasına rağmen, halkın önemli bölümü geçimini tarım ve hayvancılıktan sağlar. Halk, çoğunlukla kışın Nogay Bozkırı otlaklarında, yazın ise yüksek dağ otlaklarında yerleşir. Tarım ürünlerinden buğday ve mısırın yanı sıra kiraz, kayısı, elma, armut, ayva ve kavun gibi meyveler ile çeşitli sebzeler yetiştirilmektedir. Hazar kıyılarında balıkçılık gelişmiştir. Maden, deri, ağaç işleri ve yün dokumacılığı, ihracat yapabilecek kadar ileri düzeydedir. Bakır, çelik ve gümüş işlemeciliği, ağaç ve deri nakışçılığı ve kiremitçilik meşhur sanatlardır (<http://www.sosyaldersleri.com>).

2.2.1.6. Gagauzya

Gagauzya, Moldova'da bulunan özerk bir bölgedir. İdari merkezi Komrat şehridir. 1.850 km²'lik alanda, 2000 yılı sayımında göre 161.100 kişi yaşar. Etnik yapı Gagauz % 82,0, Moldovan % 7,8, Bulgar % 4,8, Rus % 2,4, Ukraynalı % 2,3 şeklindedir (www.wikipedia.org).

Çok sayıda tarihçi, etnograf ve dil uzmanları Gagauzları Türk Dünyası'nın en orijinal halklarından biri olarak kabul etmektedirler. Gagauzlar Ortodoks Hristiyan kökenli etnik Türklerdir. Bizans yazılı kaynaklarında Oğuzlar XI. yy'da Tuna nehrini geçip Balkanlardaki Makedonya, Paristrione, Yunanistan ve Bulgaristan'da yerleşen göçebe boyları olarak kaydedilmiştir. XI. yy'da Balkanlara göç eden Gagauzlar Ortodoks Hristiyanlığını kabul etmişler daha sonra Osmanlı yönetimi altında kalmışlardır. XVIII. ve XIX. yy'larda Balkanlarda başlayan ve bağımsız olma hedefini güden hareketler sırasında Bulgarların baskısına dayanamayan Gagauzlar, 1750-1846 yılları arasında Tuna nehri üzerinden Rusya'ya göç etmişler ve Tuna bölgelerine (1769-1791) ve Besarabya'ya (1801-1812) yerleşmişlerdir. Ruslar Gagauzlara toprak vererek Tuna sınırı boyunca yerleşmelerini sağlamışlar ve Rusça öğrenmelerini kolaylaştıracak bir ortam yaratmışlardır. Moldova'da yaşayan ve Türkçe konuşan, Ortodoks Hristiyan Gagauz halkının bir bölümü XIX. yy'ın başında Türk - Rus savaşları sırasında Bulgaristan'dan Moldova'ya gelmiş ve 1906 yılındaki 15 günlük bağımsızlık dönemi dışında, sırasıyla Rus, Romen ve Sovyet

yönetimi altında yaşamışlardır. 1980'lerin sonunda Gagauz aydınları çevresinde milli bilinç yayılmaya başlamıştır. Gagauz aydınlarının faal üyeleri, diğer etnik azınlıklarının gayretlerini de birleştirip 1988 yılında “Gagauz Halkı Hareketi”ni kurmuşlardır. 1989 Mayıs ayında ilk kongresini yapan “Gagauz Halkı” adlı hareket, güney Moldova’da başkenti Komrat olmak üzere kurulacak özerk bir yönetim talebiyle ilk önemli çıkışını yapmıştır. Gagauzlar, 21 Ağustos 1990’da Özerk Gagauz Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti’ni, güneyde Gagauzların en yoğun yaşadığı Komrat yöresinde ilan etmişlerdir. Bu karar, Moldova Yüksek Sovyet’i tarafından iptal edilmiştir. 25 Ekim 1990’da Gagauzlar, Gagauz Cumhuriyeti’ni oluşturmaya yönelik seçimler yapmış, ancak Moldova milliyetçileri bu girişimi, yöreye 50.000 silahlı gönüllü göndererek önlemeye çalışmış ve Rus askerlerinin müdahalesiyle şiddet önlenmiştir. Devam eden seçimler sonucunda 31 Ekim’de Komrat’ta yeni bir Gagauz Yüksek Sovyet’i kurulmuştur. Moldova’nın bağımsızlığını ilan etmesinden sonra (27 Ağustos 1991), Gagauzlar da kendi cumhuriyetlerini ilan etmişlerdir. Moldova Meclisi 23 Aralık 1994 tarihinde “Gagauz Yeri” Özel Hukuki Statüsünü yasa olarak çıkarmıştır. Yasaya göre, Gagauzlara Moldova Anayasası’na ters düşmemek şartıyla, çeşitli sahalarda yasa çıkarma hakkı verilmiştir. Gagauz Yeri’nin en yüksek mercii başkandır ve Gagauz Yeri’nin tüm makamları başkan’a bağlıdır. Gagauz Yeri’nin resmi dili Gagauzca, Moldovanca ve Rusçadır (www.wikipedia.org).

Gagavuz Türkçesi, yaşayan Türk lehçelerinden biridir. Gagavuz Türkçesi; Azeri Türkçesi, Türkmen Türkçesi ve Türkiye Türkçesiyle birlikte Türk dilinin Oğuz grubunu teşkil etmektedir. Bu üç lehçeden Türkiye Türkçesine en yakın olanı Gagavuz Türkçesidir. Bu dil, Osmanlı Türkçesinden etkilenerek Türkçe, Arapça, Farsça kelimeler alarak zenginleştiği gibi, birlikte yaşadığı Yunan, Bulgar, Romen, Moldova ve Rus dillerinden de birçok kelimeyi bünyesine almıştır. Bugün edebi Gagavuz Türkçesinin içerisinde çok sayıda Slav asıllı kelime bulunmaktadır. Özerklik süreciyle birlikte Gagavuzların anadillerini her alanda kullanabilme imkanı doğmuştur. Bugün yaşlı ve okuma-yazma bilmeyenler yalnızca Türkçe konuşmaktadırlar. Sovyetler Birliği zamanında Rusçanın okullarda zorunlu hale getirilmesi sonucu Gagavuzlar, iki dilli olmuşlardır. Moldova’da yaşayan milletler içinde Rusçanın ikinci dil olarak konuşulma oranının en yüksek olduğu grup Gagavuzlardır. Gagavuzların % 74’ünün Rusçaya vakıf oldukları tespit edilmiştir.

Okullarda kademeli olarak Latin Alfabesi ve Gagavuzca eğitim verilmeye başlanmıştır (www.mykuzenler.com).

Ekonomisi tarıma dayalı olan bölgenin ekilebilir alanı 148 hektardır. Yılda 400.000 ton üzüm işleyen 12 şarap fabrikası, 1 adet et kombinası, 2 adet yağ fabrikası, 1 adet tütün fabrikası, mentasyon fabrikası ve 2 adet halı fabrikası vardır. Şarapçılıkta dünya çapında üne sahip olan Gagavuzlar üzümün yanı sıra hububat, bakliyat ve sebze-meyve yetiştirmektedirler (www.hunturk.net).

2.2.1.7. Hakasya

Türkistan'da Sibirya'nın güneyinde, Sayan-Altay dağları ve Yenisey nehri yanında ve Altay Cumhuriyeti'nin kuzeyinde yer alan Hakasya, 62.400 km²'lik bir yüzölçümü ile Rusya Federasyonu'na bağlı özerk bir cumhuriyettir. Hakasya Sayan-Altay dağlarının bir parçasıdır. Üzerinden dünyanın en büyük nehirlerinden biri olan Yenisey Irmağı geçmektedir. Başkenti Abakan şehridir. Ülkenin üçte ikisi dağlık olup halkın çoğu Abakan ve Yenisey nehirlerinin kenarında yaşamaktadır. Türkçe konuşan Hakasların asıl adı Koraylar'dır. Hakaslar, Kaçınler, Sogaylar, Kızıllar ve Koybollar olmak üzere dört boy olup bu dört grubunu ortak ismi Hakastır. Hakaslar eskiden göçebe olan Sibiryalı bir Türk halkıdır. Ama günümüzde bölge nüfusunun yaklaşık % 80'ini Ruslar oluşturur. Toplam nüfusu 498.384 olan Hakas Muhtar Bölgesi nüfusunun ancak % 11,1'i Türk'tür (www.hunturk.net).

Hakasça Uygur şivesine yakındır. Bugün bir yazı diline sahip olan Hakasların dil ve edebiyat enstitüleri mevcuttur. Güney Sibirya'da yaşayan Hakas Türklerinin kullandığı Türk lehçesi, Türk dillerinin sınıflandırılmasında Doğu Türkçesi öbeğine girer. Hakaslar çarlık döneminde zorla kabul ettirilen Kiril alfabesini Sovyet devriminden sonra bırakıp Latin alfabesine geçmişler, ama 1939'dan sonra yeniden Rus alfabesini kullanmak zorunda kalmışlardır. Moğolca ve Çince öğelerin de rastlandığı Hakasçanın sözcük dağarcığı daha çok Türkçe sözcüklerden oluşur. Hakasya'da 269 ortaokulda 91.000 öğrenci, 7 anaokulunda 770 öğrenci, 1 üniversitede 6.500 öğrenci bulunmaktadır. Eğitim sistemi devletin mülkiyetindedir (www.tdgb.org).

Hakaslar Türk boyu olup Güney Doğu Sibirya'da yaşamaktadır. Hakaslar XVIII. yy'da Sovyetler Birliğine katılmış, 1930'da Özerk bölge statüsüne

kavuşmuşlardır. Hakaslar Budist, Ortodoks, Hristiyan ve Müslüman inancına sahiptirler. Hakasların iki bin yılı aşan tarihleri onların bir Kırgız grubu olduğunu göstermektedir. Tanrı Dağı Kırgızlarının dünyaca ünlü büyük destanları Manas bu tarihi olaydan bahsetmektedir. Manas Destanı'nın anlattığına göre Tanrı Dağı Kırgızları Yenisey bölgesinden bugünkü vatanlarına iki Manas Han önderliğinde göç etmişlerdir. XIX. yy Çin kaynakları Kırgızlardan “Heges” veya “KieKiaSe” adıyla bahsetmektedir. Sonraki yıllarda Tanrı Dağı Kırgız boylarının Müslümanlaşma ve yaşanılan bölgeler arasındaki mesafenin uzak olması nedeniyle Yenisey Kırgızlarının ayrı bir kimlik benimsemesini ve Hakas adını kabullenmeleri sonucunu doğurmuştur (www.tdgb.org).

Hakas Muhtar Bölgesi, ekonomik kaynaklardan kömür, demir, altın, mermer vs. sanayi bakımından zengindir. Ayrıca kereste işletme sanayi gelişmiştir. Ekonomi tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır. Bitki üretimi de yeterli düzeydedir. Koyun ve keçi besiciliği hala önemli bir ekonomik etkinliktir. Alçak kesimlerde gerçekleştirilen sulama projeleri otlaklarda beslenen hayvan sayısını, ekili arazilerin yüzölçümünü ve başta buğday, yulaf, darı ve patates olmak üzere tarımsal üretimi artırmıştır. Rusların bölgeye yerleşmesine de etkili olan bakır madenciliği XVII. yy'dan beri önemini korumaktadır. Abaza ve Teya'da zengin demir cevherleri, yukarı Çulım'da altın, Çemogorsk'ta kömür, Aksiz'de barit çıkartılmaktadır. Bölgede ayrıca bakırtungsten yatakları da vardır. Ormanlar önemli bir kereste kaynağıdır. 1980'lerin başında Yenisey Irmağı üzerindeki Sayanagorsk'ta yapılan 6.400 megavat kapasiteli hidroelektrik santralından Minusinsk Havzası'ndaki sanayi için gerekli enerjinin sağlanması planlanmış ve elektrik enerjisi gereksinimi karşılanmıştır (www.tdgb.org).

2.2.1.8. Karaçay-Çerkes Cumhuriyeti

Rusya Federasyonu'na bağlı Karaçay-Çerkes Cumhuriyeti Kafkasya'nın Orta Kafkaslar adı verilen bölümünden batıya uzanan toprakları üzerinde yer alan sarp ve dağlık arazilerden, derin vadiler ve yüksek platolardan oluşur. Geri kalan kısmı ise kuzeydeki bozkır görünümlü geniş düzlüklerle kaplıdır. Kuban Vadisi'nin orta ve yüksek kesiminde yer alır. Kuzeyinde Rusya, doğusunda Kabardey-Balkar, güneydoğusunda Gürcistan, güneyinde Abhazya ve batısında ise Rusya ve Adige

bulunmaktadır. Başkenti Çerkesk'tir. Bu bölgenin toplam nüfusu 422.000'dir. Yüzölçümü ise 14.000 km²'dir (www.kafkas.org.tr).

Daha önce “Özerk Bölge” olarak anılan Karaçay-Çerkes, 1992 Federasyon Anlaşması gereği cumhuriyet statüsüne yükseltilmiştir. Bölgede etnik ayrımcılık, Kafkasya'daki diğer cumhuriyetlere nazaran azdır. 6 Mart 1996'da cumhuriyetin Cumhuriyetçi Başkanlık konusundaki referandum sonuçlarına dayalı yeni bir anayasal sistem benimsenmiştir. Rusya Federasyonu ile sorumlulukları paylaşma konusunda anlaşma sağlanmıştır (www.tdgb.org).

Karaçay-Çerkes toplumu Sünni-Hanefidir. Çerkesler Kafkas dil grubunun Abhaz-Adıge kolundan, Kabardeylere yakın bir dil konuşurken, Karaçayların ana dili Balkarlar gibi Kıpçak grubundandır. Karaçay-Çerkes Cumhuriyeti'nde 59.000 öğrencinin okuduğu 181 ortaokul, 5.100 öğrenciye eğitim veren teknik okul ve 4.100 öğrencili bir üniversite bulunmaktadır. Yılda Karaçay dilinde 47.000, Çerkes dilinde 6.000 kitap basılmaktadır (www.kafkas.org.tr).

Karaçay-Çerkes Cumhuriyeti bol miktarda iktisadi kaynaklara sahiptir. Kömür, bakır, mermer, çinko vs. çıkarılmaktadır. Sanayinin % 65'i Çerkesk şehrinde. Başlıca sanayi sahaları petro-kimyadır. Gıda maddeleri ve makine üretiminin yanı sıra tekstil sektörü güçlüdür. Tarımda en çok bitki üretimi yapılmaktadır. Hububat, şeker pancarı, ayçiçeği, patates çok üretilmektedir. Hayvancılık da oldukça gelişmiştir. Özellikle at yetiştiriciliği çok önem taşımaktadır (www.tdgb.org).

2.2.1.9. Karakalpakistan

Karakalpak Muhtar Cumhuriyeti, Özbekistan Cumhuriyeti'ne bağlı, özerk bir cumhuriyettir. Karakalpakistan toprakları güneydoğuda Özbekistan, güneyde Türkmenistan, batı, kuzey ve doğuda Kazakistan'la çevrilmiştir. Karakalpakistan tarihi Harizm toprakları üzerinde kurulmuştur. Bu topraklar Aral Gölü'ne dökülen Amu-Derya'nın deltası ile iki yanındaki araziden oluşmuştur. Aral Gölü Karakalpakistan'la Kazakistan arasında paylaşılmıştır. Amu-Derya'nın doğusu Kızılkum Çölü'dür. Karakalpakistan Cumhuriyeti, Kızılkum Çölü'nün batısını, Amu-Derya deltasını ve Üstyurt yaylasının güneydoğu bölümünü kapsar. Kızılkum Çölü kum tepeleriyle dolu çok geniş bir alandır. Çölün güneyinde Sultan-Ulздаğ

dağları uzanır. Karakalpakistan'da kara iklimi hüküm sürer. Tipik bitki örtüsü step ve bozkırlardan oluşur. Amu-Derya Deltasında ise Akdeniz bitkileri görülür (www.ozturkler.com).

Tarihi kaynaklarda “Siyah Külahlılar” adıyla geçmektedirler. XVII. ve XVIII. yy’larda Kıpçaklarla beraber Moğollara tabi olmuşlardır. Rus yıllıklarına göre Karakalpaklar; Uzlar, Peçenekler ve Hazarlar ile kardeş bir kavimdir. Kara-Kalpak ismi, bu Türk kavminin ırk hususiyeti ile ilgili olmayıp, bunların yaşayış ve giyiniş tarzları ile alakalı diğer topluluklardan onları ayırmak için kullanılmış bir ad olmalıdır. Karakalpaklar Oğuz boyundandır. Aslında Kazaklara yakın olan Karakalpak Türk boyunun yaşadığı bölge olan Karakalpakistan Nisan 1925’te o devirdeki Kazak Muhtar Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti’nin bir muhtar bölgesi durumundayken, bu muhtar bölge 20 Temmuz 1930’da SSCB’ne devredilmiştir. İki yıl sonra 20 Mart 1932’de Muhtar Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti statüsünü kazanmış ve Aralık 1936’da Özbek Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti’ne dahil edilmiştir. Bir zamanlar Kazak Cumhuriyetine dahil olan Karakalpakistan bugün Özbekistan’a aittir (www.tdgb.org).

1979 nüfus sayımına göre Karakalpak Özerk Cumhuriyeti’nin nüfusu 904.000’dir. Karakalpakların SSCB’ndeki genel sayısı 303.000 olup, büyük çoğunluğu (298.000) Özbekistan’da ve bilhassa kendi muhtar cumhuriyetlerinde (285.000) yaşamaktadırlar ve muhtar cumhuriyetteki genel nüfusun % 31,5’ini teşkil etmektedirler (www.tdgb.org).

Karakalpakça Kıpçak grubunun Kıpçak-Nogay As bölümündendir. Yazı dilleri bütün Türkistan ahalisinin XIX. yy’ın sonuna kadar müşterek olarak kullandıkları Türkçedir. Konuşma dilleri Kazak-Kırgızcaya çok yakındır. Radyo ve televizyon yayınları Karakalpakça, Rusça, Özbekçe ve Türkmence yapılmaktadır. Karakalpaklar Sünni Hanefi mezhebindedirler. Nakşibendi, Kübrevi, Yesevi ve Kalenderi tarikatları bölgede oldukça etkilidir (www.ozturkler.com).

2.2.1.10. Kırım

Resmi adı Kırım Özerk Cumhuriyeti’dir. Karadeniz’in kuzeyinde yarımada olan Ukrayna devleti sınırları içinde bulunan özerk bir devlettir. Kırım Karadeniz’in kuzeyinde Azak Denizi’nin güneyinde bir yarımadadır. Kerç yarımadası ile doğuya

doğru uzanır. Başkenti Akmescit'tir. Resmi dili Kırım Tatar Türkçesi, Ukraynaca ve Rusçadır. Ülke yüzölçümü 26.200 km² olup, ülke nüfusu 1.994.300 dolayındadır (www.wikipedia.org).

Türkler 430 yılından itibaren Kırım'a yerleşmeye başlamışlar, XIII yy'dan itibaren ise Kırım Tatarları adını almışlardır. Önceleri Altın Orda Devleti içinde yer almışlar, daha sonra ise sınırları Moskova'ya kadar ulaşan Kırım Hanlığı'nı kurmuşlardır. 1475'ten itibaren Kırım Hanlığı ile Osmanlı İmparatorluğu tek devlet gibi yakınlaşınca, Osmanlı İmparatorluğu'nun sınırları Rusya'nın güney sınırlarına kadar uzanmıştır. Osmanlı İmparatorluğu ile Rusya arasında 1774 yılında imzalanan Küçük Kaynarca Anlaşması ile Kırım Hanlığı Osmanlı himayesinden çıkmıştır. Rus işgaline maruz kalan Kırım Türklerinin esaret yılları böylece başlamıştır. Yerli halkı başka bölgelere göçe zorlanmıştır. En büyük göç dalgaları 1792, 1860–63, 1874–75, 1891–1902 seneleri arasında olmuştur. Rus çarlığı 1917 yılında Bolşevik ihtilali ile parçalanınca Kırım'ın bağımsızlık yolu da açılmıştır. 9 Aralık 1917'de Kırım Tatar Milli Kurultayı toplanmış; 26 Aralık 1912'de Kırım Halk Cumhuriyeti'nin kurulduğu ilan edilmiştir. Kırım, Nisan 1918'de Almanlar tarafından da belli bir süre işgal edilmiş, 1920 yılının sonlarına doğru tekrar Bolşeviklerin eline geçmiştir. 1921 yılında Kırım Muhtar Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti kurulmuş ve Rusya'ya bağlanmıştır. 18 Mayıs 1944 yılında Kırım Tatarları, Kırım'dan topluca sürgün edilmişlerdir. Sovyet Hükümeti, 25 Haziran 1945 tarihinde yayınladığı bir kararname ile Kırım Muhtar Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ni ortadan kaldırmış; Kırım, oblast statüsüne getirilerek yine Rusya'ya bağlı kalmıştır. Kruşçev, Rus-Ukrayna kardeşliğinin 1000. yılı münasebetiyle Kırım Oblastı'nı Rusya'dan alarak Ukrayna'ya bağlamıştır. Kırım bölgesi bugün Ukrayna'ya bağlı muhtar bir cumhuriyettir. Cumhuriyet içerisinde ise Tatar Özerk yönetimi bulunmaktadır. Kırım Türkçesi ile konuşan Kırım Türklerinin kültür yapısı, Osmanlı İmparatorluğu ile münasebetleri sebebiyle Türkiye'ye çok yakındır. İdil-Ural Türk bölgesi ile Osmanlı kültürünün etkilediği bölge, Türk uyanışının fikri temsilcilerini yetiştirmiştir (www.mykuzenler.com).

Kırım'da 5 üniversite, 16 enstitü, 1 akademi, 32 teknik lise, 35 endüstri meslek lisesi, 598 düz okul bulunmaktadır. Toplam öğrenci sayısı 232.859'dur. Bu sayının içinden 197.162'sini Rus ve diğerleri, 38.697'sini Kırım Tatar öğrencileri

teşkil etmektedir. Kırım Tatar Türkçesi hariç bütün dersler Rusça olarak gösterilmektedir (www.mykuzenler.com).

Kırım'dan sürgün edilen Kırımlıların geri dönüşleri devam etmektedir. Yurtlarına dönen Kırım Türk'ü sayısı 300.000'e ulaşmıştır. Özellikle Özbekistan'da bulunan Kırım Türkleri geriye dönmek istemekte iseler de, Özbekistan idaresi bu dönüşü izin vermemekte ve çeşitli zorluklar çıkarmaktadır (www.mykuzenler.com).

Kırım'ın en önemli ekonomik değeri turizmdir. Ülkede dünyaca ünlü dinlenme yerleri, turistik tesisler bulunmaktadır. Sanayide elektrik üretimi, demir üretimi, makine yapımı, kimya sanayii önemli bir yer tutmaktadır. Ziraat sektöründe bağcılık ve hayvancılık önem kazanmıştır (www.mykuzenler.com).

2.2.1.11. Nahçıvan

Nahçıvan Cumhuriyeti Azerbaycan Cumhuriyeti'ne bağlı bir özerk cumhuriyettir. Kuzeyi ve doğusu Ermenistan ile güneyi ve batısı da İran topraklarıyla çevrilmiş olup, batısında yer alan Türkiye ile 13 kilometrelik bir sınırı vardır. Bu sınır bölgesi Türkiye tarafından "Dil Ucu" olarak adlandırılmakta olup, Türkiye ile Nahçıvan'ı birbirine bağlayan yol Dil Ucu'nda Aras nehri üzerine inşa edilen "Hasret Köprüsü"nden geçmektedir. Özerk cumhuriyet de, tarihi Nahçıvan Hanlığı gibi, kendisine başkentlik yapan Nahçıvan şehrinin adı ile anılmaktadır. Şehir bugün yaklaşık 70.000 nüfusa sahip olup, Nahçıvan'ın toplam nüfusu ise 400 bin civarındadır (www.mykuzenler.com).

Moskova ve Kars Antlaşmaları ile özerkliği kabul edilen Nahçıvan'ın "Özerk Cumhuriyet" olarak teşkili ise 1924 yılında gerçekleştirilmiştir. Nahçıvan 1991 yılına kadar Azerbaycan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ne bağlı olarak Sovyetler Birliği'nin bünyesinde kalmış, Azerbaycan'ın 1991 yılında bağımsızlığını ilan etmesi ile Nahçıvan da bağımsızlığına kavuşmuştur (www.ansiklopedi.turkcebilgi.com).

Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti'ni yöneten en yüksek yasal organ "Nahçıvan Ali Meclisi"dir. Ali Meclis, halk tarafından seçilen 70 milletvekilinden oluşmaktadır. Ali Meclis başkanını da milletvekilleri seçmektedir. Yine bu Ali Meclis, Nahçıvan hükümetini ve bakanlar kurulunu seçimle teşkil etmektedir (www.ansiklopedi.turkcebilgi.com). Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti topraklarının önemli bir kısmı İğdir Ovası'nın uzantısı mahiyetindedir. Ülke toprakları her taraftan

dağlarla çevrilmiş durumdadır. Nahçıvan ile Ermenistan arasında Küçük Kafkasya dağ silsilesi yer almaktadır. Bölgedeki tipik kara iklimi Nahçıvan'da da hüküm sürmektedir (www.ansiklopedi.turkcebilgi.com).

Sanayi pek gelişmemiştir. Elektroteknik, şişe-cam, aliminyum mutfak eşyası yapımı, şarap fabrikaları ve benzeri bazı küçük sanayi kuruluşları vardır. Nahçıvan'ın toprakları şifalı sular ve özellikle maden suları bakımından çok zengin olup, bunlar belli ölçüde değerlendirilmektedir. Babek rayonunda tuz yatakları, Ordubad rayonunda da bir miktar demir cevheri bulunmaktadır. Nahçıvan, ekonomik bakımdan çok geri kalmış bulunmaktadır. Bağlı bulunduğu Azerbaycan ile sınırının bulunmayışı ve özellikle Ermenistan ile çok uzun ve kapalı sınırlara sahip bulunuşu İran ile ekonomik ve ticari münasebetlerinin azlığı, ülkeyi kapalı ekonomik şartların hüküm sürdüğü bir konumda bırakmıştır. Ekonomik ve ticari ilişkilerinin en iyi olduğu ülke Türkiye'dir. Günlük ticari ilişkiler genellikle Iğdır ilimizle gerçekleştirilmektedir (www.ansiklopedi.turkcebilgi.com).

Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti'nde eğitim hizmetleri oldukça gelişmiştir. Yeterli miktarda ilk ve orta dereceli okuldan başka, çeşitli meslek elemanları yetiştiren bir adet orta dereceli okul ile bir devlet üniversitesi ve üç de özel üniversite bulunmaktadır. Ayrıca ilim merkezi olarak adlandırılan bir tür ilimler akademisi de mevcut olup, burada bilim adamları, kendi alanları ile ilgili bilimsel çalışmalar yapmaktadırlar (www.mykuzenler.com).

2.2.1.12. Saha Cumhuriyeti

Kuzeydoğu Sibirya'da Kuzey Buz Denizi'ne dökülen Lena, Yana, İndigirka ve Kolima Irmakları'nın havzasında yer Saha Cumhuriyeti'nin yüzölçümü 3.103.200 km²'dir. Ülkenin % 40'tan fazlası kutup dairesinin kuzeyindedir. Ülkenin % 20'si kuzey kutbundadır ve 2/3'ü dağlarla kaplıdır (www.hunturk.net).

Yakutistan arazisinde en eski insan izleri M.Ö. XX-X bininci yıllara aittir. M.S. VI.-X. yy'larda güneyden gelerek yerleşen bir Türk boyu olan Yakutlar (Sahalar) XVII. yy'ın ilk yarısında Rus Çarlığı'nın denetimine girmiştir. Yüzyıllar boyunca göçebelğe dayalı bir hayat tarzı sürdüren Sahalar XIX. yy'da yerleşik düzene geçmişlerdir. Saha Türklerinin milli bilinçleri gözle görülür derecede artmaya başlamıştır. 27 Eylül 1950'de "Yakut Saha Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Devlet

Egemenlik Deklarasyonu” ilan edilmiştir. 20 Aralık 1991’de cumhuriyet tarihinde doğrudan başkanlık seçimi yapılmıştır. Başkanın göreve gelir gelmez ilk işi cumhuriyetin adını “Saha Cumhuriyeti” olarak ilan etmek olmuştur. Yakutlar Orhun Kitabeleri’nde de Kurıkan adıyla geçmektedir. Daha sonra kuzeye çekilen Yakutların ana Türk kütlesiyle bağları kopmuştur. Bu yüzden Saha Türkçesi Türkiye Türkçesinden ve diğer Türk lehçelerinden biraz uzaktır. Sahaların tarihte 10 asra yakın bir süre varlıklarını sürdüren İskit (Saka) Türklerinin bir uzantısı oldukları da uzmanlarca belirtilmektedir. Kendilerine Saha demeleri de, buna bir delil sayılmaktadır (www.mykuzenler.com).

1998 tahminlerine göre 1.381.000 olan Yakutistan nüfusunun % 50,5’i Ruslardan, % 36,9’u Sahalardan oluşmaktadır. Geriye kalan yaklaşık % 13’lük kısım ise Ukraynalı, Kazak, Tatar ve Azerilerden oluşmaktadır. Başkent Yakutsk’un nüfusu 270.000’dir. Yakutların % 95’i Yakutistan Cumhuriyeti sınırları içerisinde yaşamaktadır (www.mykuzenler.com).

Hükümet, cumhurbaşkanı ve onun yardımcılarında oluşmaktadır. Yardımcıların kendi bölümleri vardır ve çeşitli konulardan sorumlu olarak çalışırlar. Halen Saha cumhuriyetinde 14 bakanlık vardır. Bunlardan 12’sinin başında Saha Türkleri vardır. Ülkenin parlamentosu 200 kişiden oluşmaktadır. Bunların da %83’ü Saha Türküdür (www.hunturk.net).

Halkın geçim kaynakları arasında kürk avcılığı ve balıkçılık önemli yer tutar. Ülkede bulunan samur, kutup tilkisi, sincap, tilki ve nadir balık çeşitleri avcılar ile maceraperestleri kendine çeker. Bu avcılar sayesinde üretilen kaliteli kürklerin ve balıkların şöhreti bütün dünyada meşhurdur. Yakutistan’ın en önemli kaynaklarından biri de yeraltı zenginlikleridir. Ülkede elmas, altın, gaz, kömür, gümüş ve bakır çıkarılmaktadır. Elmas Saha yurdunda çok önemli bir yere sahiptir. Bunların en değerlilerinden biri de Moskova’da müzede bulunan ve 342,5 karatlık pırlantadır. Yakutistan’ın hemen her bölgesinde elmas çıkarılmaktadır (www.hunturk.net).

2.2.1.13. Sincan Uygur Özerk Bölgesi

Sincan Uygur Özerk Bölgesi (Doğu Türkistan), Çin Halk Cumhuriyeti içerisinde ve ülkenin batı bölgesinde yer almaktadır. Ülke yüzölçümü 1.828.418 km² ve nüfusu yaklaşık 30.000.000’dir (www.mykuzenler.com).

Uzun tarihi boyunca Doğu Türkistan, iç ve orta Asya'da kurulmuş olan Türk devletlerinin ve hanlıklarının merkezi olmuştur. M.Ö. VIII.-III. yy'larda İskitlere, M.Ö.300-M.S.93 yıllarında Hunlara, 522–744 döneminde Göktürk İmparatorluğu'na, 744–840 devresinde Uygur Devleti'ne, 751–870 Karluk ve Karahanlılar İmparatorluğu'na ve 1509–1679 yılları arasında Saidiye Hanlığı'na merkez olan bu Türk yurdu, tarihte daima önemli olmuş ve dikkatleri üzerine çekmiştir. VIII. ve XIII. yy'lar arasındaki bin yıllık dönem, Çin İmparatorluğu ile önemli derecede kültürel ve siyasi işbirliğinin gerçekleştirildiği bir barış dönemi olmuştur. Ancak bu barış dönemi, Doğu Türkistan'ın 1759 yılında Çin Mançu İmparatorluğu'nun işgali ile son bulmuştur. 1759'dan bu yana Doğu Türkistan'da 200'den fazla silahlı ayaklanma olmuş ve Doğu Türkistan halkı 3 defa bağımsızlığını elde etmiştir. 1863'te bağımsızlığına kavuşan Doğu Türkistan'da Yakup Han başkanlığında "Doğu Türkistan İslam Devleti" kurulmuş ve bu devlet, Osmanlılar, İngiltere ve Rusya tarafından resmen tanınmıştır. Ancak bu bağımsız Türk devletinin ömrü kısa sürmüş ve 1876 yılında Çin-Mançu devletince yeniden işgal edilmiş ve 1884'te Sincan "Yeni Toprak" adıyla Çin İmparatorluğuna bağlanmıştır. XX. yy'ın başlarında Orta Asya'da oluşan milliyetçilik akımı neticesinde 1933 yılında Kaşgar'da Doğu Türkistan İslam Cumhuriyeti kurulmuştur. Bu Cumhuriyetin ömrü 1937'de sona ermiştir. 1944'te Gulca şehri Çinlilerden temizlenmiş, "Üç Vilayet İnkılabı" olarak bilinen bu ayaklanmalar neticesinde Doğu Türkistan Türkleri, Ali Han Töre başkanlığında Doğu Türkistan Cumhuriyeti'ni kurmuştur. Çin kuvvetleri, 1949'da Stalin'in de onayı ile Doğu Türkistan'a girerek bu tarihi Türk ülkesini resmen işgal etmiştir (www.bilgicik.com).

Özerk bölge içinde etnik grupların dağılımına göre 8 Ağustos 1952'de 10 ayrı muhtar bölge tesis edilmiştir. Sincan (Uygur) Özerk Bölgesi bunlardan biri ise de, yönetim hakları, Pekin yönetimince çiğnenmektedir. Tüm idarede bütün yetkiler Çinlilerdedir. Özerk yönetim organlarında görevlendirilen etnik unsurların siyasi, ekonomik ve askeri karar verme, denetleme yetkileri Çin'in kontrolü altındadır. Çin hükümeti tarafından bölgeye vali görevlendirilmektedir (www.mykuzenler.com).

20.000.000 kadar insanın yaşadığı Sincan-Uygur Özerk Bölgesi'nde, nüfusun çoğunluğunu Uygur Türkleri oluşturur. Özbekler, Tatarlar, Kazaklar ve Kırgızlar burada yaşayan diğer Türklerdir. Bölgenin dağ etekleri ve vahalar nüfusun yoğun

olduğu yerlerdir. Buraları gerçek bir Türk yurdudur. Burada yaşayan Türkler, çeşitli etkilere rağmen kültürlerini, dillerini, örf ve adetlerini korumuşlardır. Konuştukları dil Uyğurcadır (www.sosyaldersleri.com).

Doğu Türkistan petrol, wolfram, altın, kömür, uranyum gibi stratejik hammaddelere ve sayısız yeraltı ve yerüstü zenginliklerine sahip bir ülkedir. Çin’de mevcut 148 madenin 118 çeşidi Doğu Türkistan’dan çıkarılmaktadır. Doğu Türkistan’da şimdiye kadar 5000 yerde maden ocağı işletmeye açılmış olup Çin’deki toplam maden ocaklarının % 85’ini teşkil eder. Yaklaşık 500 bölgeden petrol, 30 bölgeden doğalgaz çıkarılmaktadır. Petrol rezervi 8 milyar ton olarak tespit edilmiştir. Her yıl 10 milyon ton petrol Çin’e taşınmaktadır. Çin’in kömür rezervinin yarısı Doğu Türkistan’dadır. Yıllık altın üretimi 360 kg. civarındadır. Uranyum, wolfram gibi stratejik madenlerle tuz ve renkli kristal taşları Doğu Türkistan’ın başlıca yeraltı ürünlerindendir. 150.000 km² tarım arazisine, bir o kadar ekilebilen toprağa ve 12.000 km² genişliğinde ormanlık alana sahip Doğu Türkistan yaylalarında 60 milyona yakın küçük ve büyükbaş hayvan beslenmektedir. Sanayi kuruluşlarında çalışanların % 90’ını ve petrol tesislerinde çalışanların % 99’unu bölgeye yerleştirilen Çinliler oluşturmaktadır (www.mykuzenler.com).

Sincan Uyğur Özerk Bölgesi’nde halkın % 50’si Uyğur Türkçesi ile konuşmaktadır. 1000 seneden beri kullandıkları Arap Alfabeti Çin hükümeti tarafından 23 Ekim 1969 tarihinde tamamen yasaklanmıştır. Onun yerine Çin fonetiğine uygun olarak hazırlanan Latin Alfabeti kabul ettirilmiştir 1980’li yıllarda Uyğur aydınlarının hazırlamış oldukları, Uyğur fonetiğine uygun Kiril Alfabeti projesi Pekin tarafından reddedilmiştir. Bunun yanında halkın büyük çoğunluğunun Türk olması sebebiyle Doğu Türkistan’da her şeye rağmen Türkçe konuşulmaktadır. Eski bir Türk yurdu olan Doğu Türkistan, Türklerin ilk yerleşik hayata başladığı yurtlardan biridir, Uyğur mimarisi ise dünyaca meşhurdur ve Türk-İslam mimarisi özelliklerini ihtiva eder. XIX. yy Uyğur edebiyatı Doğu Türkistan’daki Çin istila ordularını, Çin hakimiyetini ve onlara karşı yapılan mücadeleleri işleyen eserlerin çok olduğu bir dönemdir. Ortaya çıkan edebi eserler, Uyğur Türklerinde meydana gelen yeni milli edebiyatın temelini oluşturmuştur. Doğu Türkistan’da okuma-yazma bilmeyenlerin oranı % 58–60 civarındadır. Yayınların ise ancak % 16’sı Uyğur Türkçesiyledir. Doğu Türkistan bölgesinin tarihi, kültürü ve etnik geçmişine dair

bilgilerin resmi yorumdan farklı olarak verilmesi yasaklanmıştır. Öğretim kurumlarının yabancı ülkelerdeki öğretim kurumlarıyla doğrudan ilişki kurmaları da yasaklanmıştır. Aksi hareket edenler ise en ağır cezalara çarptırılmaktadır. Her sene alfabe değiştirilmesi yüzünden çocukların eğitimi eksik kalmakta ve öğrenim görmeleri engellenmektedir (www.bilgicik.com).

2.2.1.14. Tataristan Cumhuriyeti

Tataristan Orta İdil'in kuzeyinde eski SSCB'nin Avrupa bölümünde Kama ve İdil nehirlerinin birleştiği bir bölgedir. Volga nehri cumhuriyetin batı ucundan kuzey-güney doğrultusunda akarak cumhuriyet topraklarının büyük bir bölümünü sular. Ülke genelde alçak ve engebeli ovalarla kaplıdır. Yüzölçümü 68.000 km² olup başkenti Kazan'dır (www.bilgicik.com).

Bugünkü Kazan Tatarları, İdil-Kama Bulgarları ile XIII. yy'da Orta Asya'dan bu bölgeye gelen Kıpçak Türklerinin torunlarıdır. Günümüzde Tatar adı iki Türk boyu için kullanılmaktadır. Bunlar Kazanlılar ve Kırımhlardır. İdil-Ural bölgesinde bulunan Tataristan'da halk Müslüman'dır. Rusya'da çarlığın devrilmesi ile Moskova'da 1917'de Kazan'da toplanan kurultay İç Rusya ve Sibirya Müslüman Tatarları'nın muhtariyetini ilan etmiş ve meclisini kurmuştur. 29 Kasım 1917'de İdil-Ural devlet ilan edilmiştir. Bu devlet 1918'de Bolşeviklerin millet meclisini dağıtmalarına kadar egemenliğini korumuştur. 23 Mart 1918'de Bolşevikler, Sovyet Sosyalist Tatar-Başkurt Cumhuriyeti'ni kurmuşlardır. Daha sonra bazı iç sorunlar nedeniyle 29 Mayıs 1928'de Muhtar Tatar Cumhuriyeti'ne dönüştürmüşlerdir. SSCB'nin dağılmasıyla Tataristan'da da geniş çapta bir milli kurtuluş hareketi başlamış, 1992'de Tataristan tam siyasi bağımsızlığını ilan etmiş ve Rusya'dan ayrılma niyetini bildirmiştir. Ancak Rusya Parlamentosu buna ret cevabı vermiştir. Bugün Tataristan Rusya Federasyonu'na bağlı özerk bir Türk cumhuriyetidir (www.bilgicik.com).

Günümüzde Tataristan Cumhuriyeti'nin nüfusunun yaklaşık yarısını Türk kökenli Tatarlar oluşturur. Yaklaşık 4.000.000 nüfusa sahip olan Tataristan'da şehirde yaşayanların oranı % 51, kırsal kesimde yaşayanların ise % 49'dur. Dünya Tatarlarının sadece % 27'si kendi cumhuriyetlerinde yaşamaktadır. Tataristan dışında yaşayan Kazan Tatarları'nın sayısı yaklaşık 9.000.000'dur (www.mykuzenler.com).

Tataristan Özerk Cumhuriyeti'nde 1991 yılında meclis ve cumhurbaşkanı seçimi yapılmış ve cumhurbaşkanı seçilmiştir. Bakanlar kurulu, cumhurbaşkanlığına bağlıdır. Devlet yasama, icra ve yargı temeline göre oluşturulmuştur (www.mykuzenler.com).

Tatar ekonomisi tarım ve hayvancılığa bağlı olmakla birlikte, deri, kumaş, metal işleme ve petrol üretimi, doğal gaz, uçak fabrikası, bilgisayar ve optik aletler fabrikaları bulunmaktadır. Endüstri de gelişmiştir. Ortalama yılda 100 milyon ton petrol üretilmektedir. Gıda, içki, tütün, dokuma, orman ürünleri, kağıt, lastik, plastik sanayii, kimya, gübre, cam, elektrik, gemi inşaat, demir çelik, çimento, elektronik, uçak, imalat, sanayii kolları da gelişmiştir (www.mykuzenler.com).

Eğitim Rusça ve Tatar Türkçesi ile yapılmaktadır. Okuryazar oranı % 99'dur. 1925–26 yılından sonra Latin harflerine geçmişlerdir. Ancak bu uzun sürmemiş Türkiye'nin de Latin alfabesine geçmesini bir tehlike olarak değerlendiren Sovyet yönetimi diğer Türk yurtlarında olduğu gibi 1940'lardan sonra yeniden Kiril Alfabeti'ni zorla kabul ettirmiştir. Buna rağmen Tataristan'da eğitimin milli yönü ağır basmaktadır. Ülkede 13 üniversitede, 70.000 öğrenci okumaktadır. Kazan Üniversitesi, Avrupa'nın üçüncü en eski üniversitesidir. Anaokulu sayısı 63 olup 58.000 öğrenci okumakta, 2320 ortaokulda ise 505.000 öğrenci bulunmaktadır. Ayrıca ülkede 1800 kütüphane vardır ve 135 gazete çıkarılmaktadır. XIV. yy'da Müslümanlığı kabul eden Tatarlar, Türkistan'ın İslamlaşmasında önemli yer tutmuşlardır. Tataristan Rusya Federasyonu'nun en zengin ve en gelişmiş cumhuriyetidir (www.bilgicik.com).

2.2.1.15. Taymir

Taymir Rusya Federasyonunun bir idari bölgesidir. Rusya'nın ve Asya'nın en kuzey noktasıdır. İsmi Taymir Yarımadası'ndan almıştır. Bölgeye adını veren yerel halkın adıyla, Dolgan-Nenets otonom bölgesi adıyla da anılır. Burada bir Türk lehçesi konuşan Dolgen-Mens topluluğu yaşamaktadır (www.wikipedia.org).

2.2.1.16. Tuva

Moğolistan'a komşu olan Tuva Cumhuriyeti yukarı Yenisey Nehri havzasında yer alır. Ülke, Sibirya'nın güneydoğusundadır. Ülkenin başlıca yüzey

şekilleri olan geniş Tuva ve Todja havzalarının sularını Yenisey Nehri'nin iki ana kolu toplar. Batı Sayan ve Doğu Sayan dağ sıraları bu iki havzayı kuşatır. Yüzölçümü 170.500 km² olup başkenti Kızıl'dır (www.mykuzenler.com).

Çin kaynaklarına göre Tuva'lar, Kırgızların doğusunda Baykal Gölü'nün güneyinde ve Uygurların kuzeyinde bulunmaktadır. Bugün de Tuvalar burada yaşamaktadır ve buraya Tannu (yüksek dağ)-Tuva denilmektedir. XVIII. yy'ın ikinci yarısından itibaren Moğolistan'ın hakimiyeti altında bulunan Tuva, daha sonraları Çin hakimiyetine geçmiştir. 1860'da Çin-Rus antlaşması gereğince Rus tüccar ve göçmenlerine, o günkü adı ile Vranhay-Uygurlar'ın ülkesinde yerleşme müsaadesi verilmiştir. Milliyetçi Tuva halkı, nüfusunun azlığına bakmayarak 1911'de Çin'de Sun Yat Sen liderliğinde yapılan ihtilali fırsat bilerek bağımsızlığını ilan etmiş ancak bu bağımsızlık uzun süreli olmamış ve üç yıl sonra Rusya'nın hakimiyetini kabul etmek zorunda kalmıştır. 1917 Ekim ihtilalinden sonra da 1921 yılında Tannu-Tuva Halk Cumhuriyeti tamamen SSCB'ye dahil edilerek kendisine bir muhtar bölge statüsü verilmiştir. SSCB II. Dünya Savaşı sırasında yarı bağımsız Tannu-Tuva devletine saldırarak bu ülkenin 170.500 km²'lik yerini işgal etmiştir. 1961'de ise statüsü değiştirilen Tuva'ya Muhtar Sovyet Sosyalist Cumhuriyet statüsü verilmiştir (www.bilgicik.com).

Tuva'nın en son yapılan nüfus sayımında nüfusu 338.557'dir. Nüfusun % 64,3'ü Tuva'lardan, % 32'si Ruslardan, % 3,7'si diğer halklardan oluşmaktadır. Bunların % 48,2'si şehirlerde oturmakta, % 51,8'i köyde oturmaktadır. XVII. yy'dan sonra giderek Rus kültürünün etkisinde kalan Tuvaların geleneksel toplumsal örgütlenmeleri klan sistemine dayanır. Geleneksel dinleri ise şamanizmdir. Bu din Tibet Budacılığı'ndan etkilenmiştir. Günümüzde Rusya Federasyonunda yaklaşık 180.000, Moğolistan Halk Cumhuriyeti'nde ise 24.000 kadar Tuva yaşamaktadır. Tuva yazı dili Latin harfleri esasına göre düzenlenmiştir, fakat 1941'de diğer Türk lehçelerinde olduğu gibi Tuva Türkçesi için de Kiril harfleri kullanılmıştır (www.bilgicik.com).

Tuva'nın önemli ekonomik zenginlikleri ender bulunan madenleri, kömür, demir, civa, altındır. Tuva'nın ekonomisinde tarım sektörü ağırlıklıdır. Yılda 115.000 ton hububat elde edilir. 27.000 ton patates üretilir. Hayvancılık da önemli yer tutar. Sanayide önemli yeri hammadde çıkarılması faaliyetleri almaktadır. Bununla beraber

kereste imalatı, gıda maddeleri üretimi, hafif sanayinin bazı kolları gelişmiştir. Tuvalıların geleneksel uğraşları avcılık ve çobanlıktır. Kolektif tarım 1950'lerin başında önem kazanmıştır (www.bilgicik.com).

Tuva'da 157 ortaokulda 6.600 öğrenci, 6 teknik okulda 4.000 öğrenci, 1 üniversitede 2900 öğrencisi bulunmaktadır. Tuva Türkçesi ile çok sayıda kitap, 2 dergi, 5 gazete yayınlanmaktadır (www.bilgicik.com).

2.2.2. Azınlık Halk Konumundaki Türkler

Azınlık halk tanımı etnik, dil ya da din yönünden bir takım özellikleriyle içinde bulunduğu toplumdaki ayrılan, ülke nüfusunun yarısından azını oluşturan, en büyük grup içinde yer almayan, içinde yaşadığı ülkenin vatandaşı olan, kendi içinde dayanışması, özelliklerini sürdürme iradesi bulunan ve çoğunlukla gerçekte ya da hukuken eşitlik arayan bir grup olarak yapılabilir (www.mecmuam.com). Bu kapsamda bu bölümde özellikle çoğu Türkiye ile komşu durumda bulunan ve geçmişte Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde olması dolayısıyla içerisinde yoğun şekilde Türk halkı barındıran ülkelerdeki Türkler hakkında bilgi verilecektir.

2.2.2.1. Bulgaristan Türkleri

Bulgaristan devletin resmi adı Bulgaristan Cumhuriyeti'dir. Başkenti Sofya, nüfusu 8.293.700, yüzölçümü 110.993 km², resmi dili Bulgarca, para birimi Leva'dır (www.sosyaldersleri.com).

Karadeniz'in batısında yer alan Bulgaristan, kuzeyinde Romanya, batısında Yugoslavya ve Makedonya, güneyinde Yunanistan ve doğusunda da Türkiye ve Karadeniz ile sınırlıdır. Bulgaristan, batıda Yugoslavya sınırından, doğuda Karadeniz kıyısındaki Emineburnu'ya kadar 550 kilometre uzanan Balkan Dağları ve Rodopların ayırdığı dört bölgeden meydana gelir. Bu bölgelerin birincisi, Tuna Nehri ile Balkan Dağları arasındaki ovalardır. Tuna Nehri kıyıları, ülkenin en verimli topraklarıdır. İkinci bölge, ülkeyi baştanbaşa kesen Balkan Sıradağları'dır. Orman ve hayvancılık bakımından elverişli olan bu dağlarda, kömür, bakır, kurşun ve çinko madenleri de bulunmaktadır. Üçüncü bölge, güneydeki Trakya Ovası'dır. Meriç Nehri bu ovadan geçmektedir. Bölge, meyve-sebze ve üzüm bağlarıyla ünlüdür. Dördüncü bölge, Rila ve Pirin ile Rodopları içine alır. Bulgaristan'ın ve Balkanların

en yüksek tepesi olan, 2925 metre rakımlı Musalla Tepesi buradadır. Başkent Sofya da, bu bölgede, Vitoşa Dağı eteklerindedir. Bulgaristan, ılıman bir kara iklimine sahiptir. Senelik 640 milimetre olan ortalama yağış, yaz aylarında yeterli olmadığından, ülkede geniş bir sulama sistemi gelişmiştir (www.sosyaldersleri.com).

Güney Rusya bozkırlarından VII. yy'ın başlarından itibaren çeşitli nedenlerle göç eden ve Balkan Yarımadasına gelen Bulgarlar aslında Türk soyludurlar. Ancak yeni geldikleri bu bölgede Slav halkları tarafından asimile edilmişler, kültürel kimlik bakımından büyük çoğunluğu Slavlaşmıştır. 1371 yılından itibaren Osmanlı İmparatorluğu'nun bölgeyi fethetmesiyle birlikte bölgeye Anadolu'dan Türkler yerleştirilmeye başlanmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun zayıflamaya başlaması ile birlikte, Avrupa devletlerinin Balkan politikaları ve Rusya'nın Bulgaristan devleti kurma planları doğrultusunda, 1877-78 Osmanlı-Rus Harbi'nde Bulgaristan'da yaklaşık 350.000 Türk katledilmiş, 800.000 Türk Anadolu'ya göç etmek zorunda kalmıştır (www.hurgokbayrak.com).

1908 yılında Bulgaristan'ın bağımsızlığını ilan ettiği yıllardan, günümüze kadar Türkler soykırım, sürgün, açlık ve soğuktan kırma, eğitim ve kültür yozlaşmasına tabi tutma, Pomak ve Müslüman Bulgarlar diye ayırma tabi tutulma politikalarına maruz kalmıştır. Günümüze kadar 5 defa büyük göç yaşanmış, 900.000'den fazla soydaşımız Anadolu'ya göç etmek zorunda bırakılmıştır (www.hurgokbayrak.com).

Son olarak, Jivkov yönetimi, 1984 yılından itibaren, Bulgaristan'da yaşayan Türklerin isimlerini değiştirmek ve bu yolla asimile etmek için şiddetli baskı oluşturmuş, Türkiye'nin bu duruma gösterdiği sert tepki üzerine ülkedeki Türkleri Türkiye'ye sürgün etmeye başlamıştır. Jivkov'un yönetimden uzaklaştırıldığı 1989 yılına kadar devam eden bu sürgün sırasında, Bulgaristan'daki Türklerin 500.000'e yakını, doğdukları toprakları terk ederek, Türkiye'ye göç etmiştir. Ancak Jivkov'dan sonra, Bulgaristan Türkleri, 29 Aralık 1989'dan itibaren, yeniden kendi adlarını kullanma ve serbestçe ibadet etme hürriyetine kavuşmuştur. Bundan sonra, Türkiye'ye göç etmiş olan Bulgaristan Türklerinin yarısı, doğup büyüdükları topraklara geri dönmüştür. 1991'de yeni anayasayı kabul eden Bulgaristan, çok partili sisteme geçmiştir. Bulgar kaynaklarına göre ülkedeki Türk nüfus oranı 1887'de % 19,2, 1892'de % 17,2, 1900'de % 14,4'tür. Bugünkü Bulgar halkı, diğer

Balkan milletlerine göre daha homojendir. 1992 verilerine göre, Bulgaristan nüfusunun yaklaşık % 80'ini Bulgarlar, % 13,5'ini (1,3 milyon) Türkler, geri kalanını da Pomak, Çingene, Romen, Rus ve Yahudiler oluşturmaktadır. Bununla birlikte, Bulgaristan'daki Türk kaynakları, Türk nüfus sayısının 1,5 milyonun üzerinde olduğunu belirtmektedir (www.sosyaldersleri.com).

Jivkov yönetiminin baskıları karşısında “Türk Halkının Kurtuluş Hareketi” adlı örgütü kuran Ahmet Doğan, Bulgaristan'da yönetimin değişmesi ile birlikte “Hak ve Özgürlükler Hareketi Partisi”ni kurmuş, 1990 seçimlerinde 23, 1995 seçimlerinde ise 15 milletvekili ile parlamentoya girmiştir. Bulgaristan'da başlayan demokratik gelişmeler sonucu Türkler, “Demokratik Gelişim Hareketi”, “Demokratik Adalet Partisi” ve “Türk Demokratik Partisi”ni kurarak parti sayısını dörde çıkarmışlardır. “Hak ve Özgürlükler Partisi” ülkede üçüncü siyasi güç olarak 15 milletvekili ile parlamentoda bulunmaktadır. Ülkede halen 27 belediye başkanı, 653 köy muhtarı Türk'tür. Türklerin yaşadıkları başlıca şehirler Sofya, Şumnu, Kırcaali, Filibe ve Dobruca'dır. Günümüzde Türkler bulundukları ülkenin idari yapısına uymaktadırlar ve Bulgaristan'da siyasi açıdan kilit bir azınlık konumundadırlar (www.bilgicik.com).

Bulgaristan'da eğitim devlet denetimindedir. Ülkede konuşulan Türkçe, Türkiye Türkçesine oldukça yakındır. Türkçe ilk yıllarda azınlık okullarında öğretim dili olarak okutulurken daha sonra 1960 yılında kaldırılmıştır. 1939'da Türklerin % 15'i okula giderken 1957'de bu oran % 97'ye çıkmıştır. 1993'ten sonra ise yeniden Türkçe eğitim başlamıştır. Bulgar Ulusal Radyosu'nda Türkçe yayınlar başlamış, “Filiz Gazetesi” adlı Türkçe bir gazete yayına girmiştir (www.bilgicik.com).

2.2.2.2. Gürcistan Türkleri

1578 yılından 1828 Rus işgaline kadar Anadolu'dan bölgeye yerleştirilen ve Anadolu Türklüğünün ayrılmaz bir parçası olan Ahıska Türklerinin asıl vatani bugünkü Gürcistan Cumhuriyeti'nin toprakları içinde kalan ve Türkiye ile komşu olan Ahıska, Ahılkelek, Aspinza, Adıgen ve Bogdanovka vilayetleridir. Buraya yerleşen Türklere Ahıska Türkleri denmesinin sebebi ise bu vilayetleri içine alan bölgenin coğrafi isminin Ahıska olmasından ileri gelmektedir. Ahıska Türkleri son 70 yılda 3 defa sürgüne uğramış ve bu sürgünlerde SSCB'nin birçok bölgelerine

dağıtılmışlar ve binlerce şehit vermişlerdir. Gürcistan'da ancak Gürcü adı almak şartı ile ülkeye kabul edilmişlerdir. Bugün 13 farklı cumhuriyetin 4264 değişik bölgelerinde yaşamaktadırlar. Rusya Federasyonu'nun 28 yerleşim biriminde 70.000, Kazakistan'da 145.000, Azerbaycan'da 106.000, Kırgızistan'da 57.000, Özbekistan'da 30.000, Ukrayna'da 18.000, Türkiye'de 200.000, çeşitli ülkelerde 3000 olmak üzere 629.000 Ahıska Türk'ü yaşamaktadır. Bugün Kazakistan, Rusya, Ukrayna, Azerbaycan ve Türkiye'de birçok dernek ve vakıfları bulunmaktadır (www.tdgb.org).

2.2.2.3. Irak Türkleri

Irak'ta bin yılı aşkın bir zamandan beri varlık gösteren Türkmenler, ülkenin kuzey orta bölgesinde yaşamaktadırlar. Türkmenler, günümüzde Musul, Erbil, Kerkük, Diyala ve Selahattin illerinin sınırları ile başkent Bağdat'ın birkaç mahallesinde de bir şerit boyunca yayılmış bulunmaktadır. Irak hükümeti açıktan devamlı Türkmen nüfusunu azaltmaya çalışmıştır. Dolayısıyla şimdiye kadar Türkmen nüfusunu belirten tarafsız bir sayım yapılmamıştır. 1957 yılında yapılp sonuçları 1959'da açıklanan sayıma göre Irak'taki Türkmenlerin sayısını yaklaşık 567.000 kişidir. Yani Irak'ın toplam nüfusunun yaklaşık % 10'udur. Ama Irak hükümeti her türlü yolu deneyerek bu gerçeği saklamaya çalışmıştır. Fakat 1957 sayımına göre kuzey Irak'ta sayıları % 73 oranında bulunan Türkmenler şu anda Irak halkların genelinde üçüncü sırada gelmektedir. 1957–1977 yılları arasında nüfus artışı % 1 oranından daha az olduğu görülmektedir. Genellikle Irak'ta Türkmen oranın 1957–1977 yılları arasında % 2,1 oranından % 1,2 oranına düştüğü anlaşılmaktadır. Yukarıdaki bilgilere göre Türkmen oranı devamlı azalmaktadır. Nedeni ise;

- Türkmenler kuzey Irak'ta özellikle Telafer'den Musul'daki Sincar, Erbil, Kerkük, Hanekin ve Diyale'den Mendeli'ye kadar uzanan bölgelerde zorunlu göçe maruz kalmışlardır.

- Irak hükümeti Kürt halkına kullandığı asimilasyon politikasını Türkmenlere de kullanmıştır (www.kerkuk.net)..

Irak'ta nüfus artış oranı % 3,2 olduğu halde Türkmenlerin toplam sayısı 1994 yılında Kerkük, Erbil, Musul, Selahattin ile Diyala'ya bağlı köy, kasaba ve Bağdat'ta yaşayanlar dahil en kötü tahmine göre yaklaşık 3.000.000 kişidir (www.kerkuk.net).

Türklerin Irak'a ilk girişleri M.S. 674 tarihine kadar uzanır. Önceleri bir askeri koloni olarak Irak'ta varlık gösteren Türkler, daha sonraları hilafet merkezini ve halifeyi korumakla görevlendirilmişlerdir. Türklerin Araplara karışmadan çoğalmalarının sağlanması için de Samerra şehri inşa edilmiş ve böylece Türk kolonisinin korunması amaçlanmıştır. Türklerin yoğun biçimde Türk dalgaları ile beslenmeleri, Selçuklu Sultani Tuğrul Bey'in Oğuz boylarından oluşan ordusuyla 1055'te Irak'a girmesiyle başlamıştır. Irak'taki Türkmen nüfusu Selçuklular'dan sonra, bunların devamı olan Atabeyler döneminde de çoğalmıştır. Bölgede hakim olan bu Atabeyliklerden, merkezi Musul olan ve Zengiler adi ile tannan Musul Atabeyliği (1127–1223) ile merkezi Erbil olan ve adına Begtiginliler de denilen Erbil Atabeyliği (1144–1232) hem kültür ve sanat, hem de Haçlılara karşı gösterdikleri başarılarından dolayı ün kazanmışlar ve parlak bir dönemi simgelemişlerdir. Ayrıca Hamrin dağları ile Hanekin dolaylarında hüküm süren Türkmen İyvaki Beyliği ile Kerkük'te hüküm süren Kıpçak Beyliği, XII. yy'da bölgenin kaderine sahip olan hükümetler kurmuşlardır. XIV. yy'da Irak'taki etnik dokunun Türklerden yana bir görünüş kazandığı ve egemen topluluğun Türkler olduğu bilinmektedir. Celayirliler zamanında Bağdat'ın Türk kültürünün önemli merkezlerinden biri haline geldiği söylenebilir. Bu dönemde ülkenin kuzeyinden başlayarak Bağdat'a kadar geniş çapta Türkleşme hareketi görülmüştür. Ayrıca Farsçadan başka Türkçenin büyük rağbet kazanması yine bu dönemde gerçekleşmiştir. XV. yy'ın başlarında Karakoyunlu Devleti'nin resmi dilinin Türkçe olduğu ve devlet fermanlarının Türkçe yazıldığı tespit edilmiştir. Safeviler döneminde de Irak'taki Türklerin nüfus bakımından güçlendikleri gözlenmektedir. 1534'te Osmanlı topraklarına katılan Irak, Osmanlı Türk kültürünün nüfuzuna girmiştir. Bir süre tekrar Safeviler'e geçen bölge 1638'de Sultan IV. Murat tarafından geri alınmıştır. Bu sıralarda bölge, Anadolu'dan getirilen Türk boyları ile beslenmiştir. Irak Türkmenleri, I. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar, Osmanlı etkisinin altında kalarak yaşamıştır. Böylece Irak Krallığı'nın kuruluşuna kadar bölge, kesintisiz biçimde Türk egemenliğinde kalmıştır. I. Dünya Savaşı'nın sonuna doğru bölge İngiliz işgaline uğramıştır. Bu yüzden eskiden Musul eyaleti

olarak bilinen Kuzey Irak'ın bugünkü Musul, Erbil, Kerkük ve Süleymaniye vilayetleri, Kurtuluş Savaşı sonrasında Türkiye ile İngiltere arasında sorun teşkil etmiştir. Irak'ın kuzeyinde yer alan Musul Eyaleti, Misak-i Milli ile tespit edilen Türkiye'nin sınırları içinde yer almaktadır. Lozan Konferansı'nda Musul Meselesi, bir neticeye bağlanamayınca, çözümün Milletler Cemiyeti'ne bırakılması kararlaştırılmıştır. Milletler Cemiyeti'nin, İngiltere lehindeki kararını önce kabul etmeyen Türkiye, çabalarının neticesiz kalması üzerine, 5 Haziran 1926 tarihinde Ankara Antlaşması'nı imzalayarak, Musul Eyaletinin İngiliz mandasındaki Irak'a bırakmıştır. Irak'ta 14 Temmuz 1958 tarihinde yapılan askeri darbe sonucu ilan edilen cumhuriyet, Türkmenler için yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Bundan böyle Türkmenler, okullarda anadillerinde eğitim ve öğretim görecektir ve Türkçe neşriyat hakkına sahip olacaklardır. 24 Ocak 1970 tarihinde, İhtilal komuta konseyi tarafından Irak Türklerine kültürel haklar tanınmıştır. Buna göre haftalık bir siyasi gazete ile aylık bir edebi dergi çıkarılacak, Türk bölgelerindeki ilkokullarda Türkmençe eğitim yapılacaktır, Türkmen yazarlar birliği kurulacaktır, radyo ve televizyon yayınlarının artırılmasına gidilecektir. Verilen bu hakların bir kısmı yerine getirilmiş, ancak tanınan hakların bir kısmı da bir yıl sonra uygulamadan kaldırılmıştır. 1963'ten 1974 yılına kadar nispeten sakin bir dönem geçiren Irak Türkleri, bu sefer planlı bir asimilasyonla karşı karşıya kalarak, halkın bir kısmı güneye sürülmüş, toprakları ve gayrimenkulleri ellerinden alınmıştır. Ülkenin güneyinden binlerce Arap para karşılığı getirilerek Kerkük'e yerleştirilmiştir. Kerkük'ün ismi değiştirilmiş ve Kerkük'te iki büyük Türk ilçesi olan Tazhurmati ve Kifri, başka bir Arap vilayetine bağlanmıştır. 1970–1980 yılları arasında Türkmenler çeşitli terör işlerine maruz kalmışlardır. Bazı liderler tutuklanıp yargılanmış ya da suni yargılarla hapiste yatmışlardır. Irak hükümeti kullandığı insanlık dışı siyasete rağmen Türkmen halkı Irak'ta varlığını sürdürme mücadelesine devam etmiştir (www.hurgokbayrak.com).

Irak Türkleri çok önceleri, bir bölümü asker, bir bölümü çiftçi ve bir kısmı da esnaf ve tüccar olarak yaşamlarını sürdürürken en karakteristik özellikleri devlet memuru olmalarıdır. Türkmenlerin bir kısmı köy hayatını tercih etmiş ve Türkmen köylüsü olarak Türk topraklarını işlemeye başlamışlardır. Ancak bu konularda da yönetimce uygulanan baskılarla Türkmen köylüsünün toprakları ellerinden alınmış,

Arap yerleşimcilere verilmiştir. Çiftçilik yapmak isteyen Türkmenler herhangi bir arazi alamaz duruma gelmişlerdir, çünkü yönetim Türk asıllı olanlara gayrimenkul alımını yasaklamıştır. Ancak kendi ellerinden alınıp güneyden getirilen Araplara verilen öz arazilerini bu Araplardan kiralayabilir durumdadırlar. 1947 istatistiklerine göre Irak Türklerinin % 54'ünün kentli oldukları ortaya konulmuştur. Bu da Irak Türklerinin Irak'ın en aydın kesimini oluşturduğunu belirtir. Kerkük, Musul, Erbil, Altın Köprü, Hanekin ve Bağdat gibi bazı Türkmenler ticaret ve küçük sanatlarla meşgul olup, bazıları sinema, garaj, otel işletmeciliği, kahvehane işletmeciliği gibi yerleri açmışlardır. Bazıları çinicilik, nakkaşlık hattatlık, terzilik, marangozluk gibi yaygın mesleki alanlarda çalışmışlardır. Irak Türkleri gerek Osmanlı döneminde gerekse daha sonra gelen yönetimler zamanında da memuriyet görevlerinde bulunmuşlardır. Irak Türklerinin çalışan nüfusunun çoğunu memurlar oluşturmaktadır. Ancak 1980'den sonra, özellikle de 1991'dan sonra memur Türkmenlerin çoğu görevlerinden uzaklaştırılmışlardır. Türkmen halkı II. Körfez krizi öncesi, Irak genel ekonomik durumunu da göz önüne aldığımızda, orta seviyeli ve orta seviyenin biraz üstünü oluşturmaktadır. Ancak II. Körfez krizinin tüm Irak ekonomisini etkilediği gibi, Türk bölgelerine, Kürtlerin çıkardığı ayaklanmaları bastırmak için giren ordu birliklerinin verdiği tahribat, adaletsiz denge dağılımı, yönetim tarafından Irak Türklerinin uğradıkları insan hakları ihlalleriyle çok zor şartlar altında yaşamlarını idare edebilmeleri, Türk toplumunu perişan etmiş, kurulu yaşam düzenlerini bozmuştur. Bir yandan ekonomik kriz bir diğer yandan da yönetimin giderek hayatın her alanını kaplayan ihlalleri Irak Türklerini ekonomik açıdan şu anda yoksulluk derecesinin altına indirmiştir (www.kerkuk.net).

2.2.2.4. İran Türkleri

İran'da yaşayan Türklerin önemli kısmını Azerbaycan Türkleri teşkil etmektedir. Azerbaycan'ın kuzey kısmı XIX. yy'ın ilk çeyreğinde Ruslar tarafından işgal edilmiştir. 8 milyona yakın Azeri Türk'ü kuzeyde bağımsız Azerbaycan Cumhuriyeti'nde yaşamaktadır. Güney Azerbaycan ise, İran idaresi altında bulunmaktadır. Yüzölçümü 280.000 km² olan Güney Azerbaycan'da 25 milyonu aşkın Türk yaşamaktadır. Güney Azerbaycan'ın belli başlı yerleşme merkezleri Tebriz, Hoy, Erdebil, Urmiye, Selmas, Maku, Meraga, Merend, Halhal, Tahran,

Kerec, Zencan, Arak, Goşaçay, Sava, Sarab, Eher, Saggız, Bineb, Tikab, Kazvin, Hemedan, Soğukbulak ve diğerleridir. Toplamda 400'ün üzerinde Türk şehri bulunmaktadır (www.wikipedia.org).

İran'ın bilinen en eski ataları Pers, Fulus, Fars ve Parsovalılardır. Firdevsi ünlü destanı Şehnanesinde ve X. yy'da İran- Turan savaşılarını anlatırken bölgedeki Türk varlığına değinir. XI. yy'ın ilk yarısından itibaren Yıva boyundan kalabalık bir Türkmen grubu İran'a yerleşmiş, XII. yy'da ise Solgurlarla birlikte Avşarlar, Huzistan'ı yurt edinmişlerdir. Dil olarak Batı Oğuz Türkçesi'ni kullanmışlar, Arap alfabesiyle yazmışlardır. Ancak 1925–1979 yılları arasında Pehleviler döneminde Türklere zorla Farsça öğretilmek istenmiş ve Azerbaycan Türkçesi yasaklanmıştır (www.bilgicik.com).

Bölgedeki Türk toplulukları Azeri Türkleri, Karapapaklar, Kaşkaylar, Türkmenler, Hamseler, Karapapahılar, Geymikler, Şahsevenler, Karadağlılar, Şatrunlular, Delikanlılar, Beybağlılar, Bocağcılar, Halaçlar, Karaylar, Timurtaşlar ve Avşarlar'dır. Bulundukları ülkenin idari yapısına uymaktadırlar. Farsçanın etkin olduğu bölgelerdeki Türk kökenliler Şii Müslüman'dırlar. Buna rağmen özellikle Tebriz'de yaşayan Azeriler milli benliklerini korumak için tarih boyunca mücadele etmişlerdir. Ancak asimilasyon hareketlerinden onlar da etkilenmişlerdir (www.bilgicik.com).

İran nüfusunun 68.278.826 kişi olduğunu göz önüne alındığında Kuzey Batı Türkleri (Güney Azerbaycan) 20.073.975 kişi ile ülkedeki toplam Türk nüfusun % 81'ini ve toplam ülke nüfusunun % 29,4'ünü oluşturmaktadır. Kuzeydoğu (Güney Türkmenistan ve Horasan) Türkleri 1.980.086 kişi ile ülkedeki Türk nüfusun % 8'ini ve ülke nüfusunun % 2,9'unu oluşturmaktadır. Güney ve merkez Türkleri 2.867.711 kişi ile ülkedeki Türk nüfusun % 11'ini ve ülke nüfusunun % 4,2'sini oluşturmaktadır. Bu durumu göz önüne alarak 2003 yılında ülkedeki Türklerin oranı % 36,5, nüfusu 24.921.772 kişiye ulaşmıştır. İran coğrafyasında etniklerin yüzdesi dikkate alındığında şöyle bir tablo çıkmıştır: Türk % 36,5, Fars % 36,5, Gilek ve Mazenderan % 8, Kürt % 7, Lor % 4, Arap % 3, Lek %2, Beluç ve Sistani % 2, Diğer % 1. İran coğrafyasında Türkler, Türkiye'den sonra en büyük Türk topluluğudur. Ancak maalesef ülkede egemen olan asimilasyon politikaları

doğrultusunda, bu Türk nüfusu tehlikeli bir dönem yaşamaktadır. Bu durum ülkenin merkez, güney ve iç kısımlarında daha belirgin bir haldedir (Öztürk, 2005).

2.2.2.5. Kosova Türkleri

Nüfusları 80.000 dolayında olduğu tahmin edilen Kosova Türklerinin mazisi V. yy'la dayanır. Bu yüzyılda Avarlar, Peçenekler, Uzlar ve Kumanlar buralara yerleşmişlerdir. Özellikle Kosova Meydan Muhaberesi'nden (1389) sonra 6 asırlık bir dönem içerisinde diğer milletlerle beraber huzurlu bir şekilde yaşamışlardır. Bulundukları başlıca şehirler Kosova, Sancak, Priştine, Momuşo, Gilan, Dohırçan, Mitroviça'dır. Bulundukları ülkenin idari yapısına uymaktadırlar. Kendi diline, dinine, örf, gelenek-görenek ve kültürüne yüzyıllarca şuurlu bir şekilde sınıksız bağlı kalan Türk azınlığı, yaşadıkları ülke adına II. Dünya Savaşı'na katılmış, şehitler vermiştir. Fakat savaştan sonra diğer milletlerin hukuki varlığı kabul edilirken, yaşadıkları ülkenin en sadık vatandaşları olan Türk toplumunun varlığı ancak 1951 yılında kabul edilmiştir (www.bilgicik.com).

1375 yılında Osmanlı İmparatorluğu'nca fethedilen Kosova'ya Osmanlı geleneklerine uygun olarak Türkler yerleştirilmeye başlanmıştır. Balkan Savaşları sonucu elden çıkan bölgedeki Türkler, krallık ve komünist Yugoslavya döneminde üç büyük göç ve katliama uğramışlardır. 1930 yıllarında toprağı kamulaştırma reformu altında Türklerin ellerinden arazileri zorla alınarak Sırlara verilmiş ve göçe zorlanmışlardır. İkincisi ise 1956–60 yılları arasında gerçekleştirilerek Türklerden silah toplama kampanyası adı altında büyük eziyetlere başlamış ve bunun sonucu ikinci göç meydana gelmiştir. Sırlar tarafından yapılan bu iki baskı ve zulümden sonra, 1968–1990 yılları arasında Türkler, Arnavutlar tarafından asimile politikasını uygulamalarına maruz kalmışlardır. Yugoslavya'nın parçalanması ile bölgede başlayan Arnavut-Sırp çekişmesi sonucu yıllardır özerk bölge statüsüne sahip olan Kosova'nın Sırlar tarafından kendilerine bağlanması sonucunu doğurmuştur (www.hurgokbayrak.com).

Kosova'nın bağımsızlık mücadelesi sürecinde Sırp saldırılarında yaklaşık 10.000 Kosovalı Arnavut hayatını kaybetmiştir. Arnavut nüfusun yarısı, yaklaşık 800.000 kişi, Arnavutluk, Makedonya ve Karadağ'a sığınmış, bir bölümüyse çatışmalar sona erene dek Türkiye'deki kamplarda kalmıştır. 1999 yazında

Kosova'dan çekilen Sırp güçlerinin yerini 100.000 NATO askeri almış ve Kosova BM kontrolüne girmiştir. BM kontrolünde olduğu dönem içerisinde çeşitli müzakereler yapılmış, son fırsat olarak gösterilen müzakereler 2007 Aralık ayında uzlaşma olmadan sona ermiştir. Siyasi belirsizlikler içinde daha fazla beklemek istemeyen Kosova bağımsızlık adımı atmaya karar vermiş ve 2007 Kasım ayındaki seçimi kazanarak başbakanlık koltuğuna oturan Kurtuluş Ordusu'nun eski komutanı Haşim Taçi ve başkan seçilen Fatmir Seydiu liderliğinde bağımsızlığını ilan etmiştir (www.ntvmsnbc.com).

2.2.2.6. Makedonya Türkleri

Makedonya Türkleri eski Yugoslavya toprağı olan Makedonya Cumhuriyeti'nde yaşayan Türklerdir. Çoğu buraya Osmanlı Devleti zamanında yerleşmiştir. M.S. IV. yy'da Türk boylarından Hun, Avar, Bulgar, Oğuz, Peçenek ve Kumanların bölgeye gelmesi ile başlayan Türk yerleşimi, Osmanlı İmparatorluğu'nun 1389 yılında bölgeyi fethetmesi ile Türkleşmeye başlamıştır. Fethedilen topraklara batı ve kuzey Anadolu'dan getirilen Türkler yerleştirilerek Türk köy ve kasabaları kurulmuştur. 1991 yılında bağımsızlığını kazanan Makedonya'da bugün 200.000'e yakın Türk yaşamaktadır. Özellikle Üsküp, Bitola, Gostivave, Devar'da yaşayan Türkler, Makedonların baskısı altındadırlar (www.hurgokbayrak.com).

Makedonya'da Türkler tarım, hayvancılık ve ticaretle uğraşmaktadırlar. Makedonya'da bugün "Türk Demokratik Partisi", "Türk Hareket Partisi" ve "Türk Milli Birlik Hareketi" kurulmuş ve bölgede yaşayan Türkleri temsil etmektedirler. Makedonya'da Türkçe gazete, dergi yayınlanmakta, aynı zamanda Türkçe tiyatro ile radyo ve televizyon yayınları da yapılmaktadır. Filoloji Fakültesi dahilinde de bir yüksek eğitim kurumu olarak Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü de çalışmaktadır. Makedonya'da Türkler arasında eğitim Türkçedir. Doğu Makedonya'da dört yıllık Türkçe eğitim alma hakkı vardır. Halen mevcut ilköğretim kurumlarında 264 öğretmen görev yapmaktadır. Gostivar'da bir genel lise ve bir meslek lisesi ile Kalkandelen'de bir meslek lisesinde Türkçe öğretim yapılmaktadır. Üsküp'te de bir lisede Türkçe öğretim verilmektedir. Üsküp ve Manastır Üniversitesinde Türklere çok az bir kontenjan ayrılmaktadır. Ayrıca, Kosova ve Sancak bölgesinde de

Türklerin sayısı 2.000'e ulaşmıştır. Burada Türkler Türkçe eğitim görmekte olup en çok Priştine kentinde toplanmışlardır (www.bilgicik.com).

2.2.2.7. Romanya Türkleri

23.000.000'luk nüfusu ve 237.000 km² yüzölçümüyle Balkanlar'ın önemli bir ülkesi olan Romanya, 1989 Aralık ayındaki halk ihtilalinden sonra, gerek siyasi gerekse ekonomik alanda girdiği darboğazlardan çıkmanın çabası içerisinde. Romanya'nın nüfusunun % 10'unu azınlıklar teşkil etmektedir. Bunların en büyüğünü 1.620.198 kişiyle Macarlar oluşturur. Diğerleri ise sırasıyla Romanlar (Çingeneler 409.723), Almanlar (119.000), Ruslar, Ukraynalılar ve Türklerdir. Romanya'da azınlıklarla ilgili bir problem yoktur. Romanya Türklerinin çoğu Dobruca bölgesindeki Köstence, Mecidiye, Tulça gibi şehirlerde yaşamaktadır. Ayrıca Kılıraş, Oltena, İbrail, Galats, Bükreş gibi şehirlerde de Türk azınlığa rastlanmaktadır. Türklerin % 85'i Köstence'de, % 12'si Tulça'da yaşamaktadır. Romanya'daki Türk azınlığın çoğunluğunu Rumeli Türkü ve Tatarlar teşkil etmekle birlikte; Ortodoks Türklerden olan Gagauzlar'a da rastlanmaktadır. Bugünkü Dobruca bölgesi, beş asra yakın bir süre devam eden Osmanlı idaresiyle adeta bir Türk yurdu haline gelmiştir (www.bilgicik.com).

XIII. yy'a kadar, hep kuzeyden ve Orta Asya'dan gelen Türklerin akınına sahne olan Karpat-Tuna Bölgesi'nde, ilk olarak M.Ö. 1.000 yıllarında İskitler görülmüştür. İskitleri sırasıyla M.Ö. 375 yıllarında Batı Hun Türkleri (80 yıl), M.S. VI. yy'larda Avar Türkleri, M.S. VIII. yy'larda (681–702) Bulgar Türkleri takip etmiştir. Peçenekler, XI. yy'ın ortalarında (1057) Kuman Türkleri'ne mağlup olmuş ve bu yörede iki asra yakın hüküm sürdükten sonra Katolikliği kabul etmişlerdir. XIII.-XIV. yy'ın sonlarına kadar ise, Altın Orda Devleti'nin sınırlarının Tuna'ya kadar genişlemesi üzerine, Kıpçak Bozkırlarındaki Tatar Türklerinden bir kısmı, Dobruca bölgesine gelip yerleşmişlerdir. Osmanlılar Rumeli'ye ayak bastıklarında buradaki Kuman, Peçenek, Oğuz Türkleriyle karşılaşmışlardır. Türk toplulukları, Osmanlıların Rumeli'deki ilerleyişlerinde ve bölgede uzun süre kalabilmelerinde önemli bir rol oynamıştır (Gönül, 2001).

Romanya'nın birliğine ve bütünlüğüne sadık, problemsiz bir azınlık olarak varlıklarını sürdüren Türkler, nüfus itibarıyla yaklaşık olarak 120.000

dolaylarındadır. Kurdukları birliklerle kendilerine tanınan yasal haklardan yararlanmaya çalışmaktadırlar. Romanya’da, milli azınlıkların birlikleri bir siyasi parti statüsünde kabul edilmekte ve birer milletvekiliyle mecliste temsil edilmektedirler. Türk azınlık bu birlikler aracılığı ile Romen Meclisi’nde temsil edilmektedir. Dillerini ve dinlerini öğrenmeye çalışan, Türk televizyonlarını seyreden, sık sık Türkiye’ye gelip gidebilen Türklerde canlı bir Türkiye sevgisi vardır. Bölgede yaşayan Türk azınlığın iki gazetesi vardır. Bunlardan biri, yeni dönemde çıkmaya başlayan Karadeniz, diğeri de 1995 yılında yayın hayatına atılan ve Türk Birliği’nin yayın organı olan Hakses’tir. Ayrıca Renkler adlı bir dergi yayınlanmaktadır (www.bilgicik.com).

2.2.2.8. Rusya Türkleri

Rusya Federasyonu içerisinde yaşıyan pek çok Türk kökenli halk bulunmaktadır. Bu halkların birçoğu özerk statüye sahiptir. Bunların yanında Rusya’nın çeşitli şehirlerinde dağınık halde yaşıyan Türkler de bulunmaktadır. Rusya Federasyonu içinde yaşıyan Türk kökenli halklar hakkında “Türk Dünyası” sitesinden (www.tdgb.org) edinilen bilgiler ışığında İdil-Ural Bölgesinde yaşıyanlar ve Sibirya Bölgesinde yaşıyanlar olarak iki bölge çerçevesinde kısaca bilgi verilecektir.

İdil-Ural Bölgesinde yaşıyan Türkler:

Tertep Türkleri, Başkurdistan ve Tataristan Cumhuriyeti ile bunlara komşu vilayetlerde yaşamaktadırlar. İdil-Ural Türk Tatarlarının bir koludur.

Kundur Türkleri, Kafkasya’dan göç ederek İdil Nehri deltasında ve burada bulunan Astrahan şehrinde yaşamaktadırlar. Nogaylara yakın bir Türk boyu olup, nüfusları bilinmemektedir.

Mişer Türkleri, İdil-Ural Tatarlarının bir kolu olan Mişer Türkleri Tataristan ve Başkurdistan Özerk Cumhuriyeti ile bunlara komşu olan Udmurt, Mari Özerk Cumhuriyeti, Saratov ve Samarra bölgelerinde çoğunlukla yaşamaktadırlar.

Sibirya’da Yaşıyan Türkler:

Kumandi Türkleri, Tomsk vilayetinin Bey Irmağı havzasında yaşarlar. Çiftçilik ve hayvancılıkla geçinmektedir. Şaman dininden olup, nüfusları 100.000 civarındadır.

Tobol Türkleri, Güney Sibirya'da İrtiş ve Tobol havzalarında yaşamaktadırlar. Nüfusları bilinmemektedir. Haklarında bilgi çok azdır.

Batı Sibir Tatarları, Obi nehrinin kolu olan Tobol nehri ile Altay ve Hakas Türk Cumhuriyetlerinin bulunduğu bölgeye kadar olan Güneybatı Sibirya'da yaşamaktadırlar. Özellikle Obi, İrtiş ve Tobol nehri vadilerinde ve bu vadilerde bulunan Tobol, Tümen, Oms, Tomsk, Novosibir, İrkutsk, Arhangelsk, Çikitinks, Kemerova ve Barabba şehirlerine yerleşmişlerdir. Kazan Tatarları ile yakın akrabadırlar. Nüfusları 350.000 civarındadır.

Telengit Türkleri, Altay Türklerinin bir kabilesidir. Altay dağlarının güney yamaçlarında Teleski gölü civarında yaşamaktadırlar. Şaman dinine bağlı olup nüfusları 5.000 civarındadır.

Sor Türkleri, Güney Sibirya'da Hakas Türk Cumhuriyeti'nin batısında Kemerova vilayetinde yaşamaktadırlar. Aynı bölgede yaşayan Televüt Türkleri ile iç içedirler. Nüfusları 16.800 civarındadır. Bunların 12.000'i Kemerova şehrinde diğerleri Kemerova'nın kaza ve köylerinde yaşamaktadırlar. Nüfusları gittikçe azalmaktadır. Yaşadıkları bölge SSCB döneminde SSCB tarafından bilinçli geri bırakılmış, sosyoekonomik ve kültürel sorunlar çözülmemiştir. Bölgede Türk yerleşim birimleri susuz, elektriksiz ve yolsuz bırakılmıştır. Sor Türklerinin elinden toprakları alınmış, kömür ocaklarında çalışmaya mahkum edilmiştir. 1917 yılına kadar kendi alfabelerini kullanan Sorlara Ruslar zorla Kiril alfabesini kabul ettirerek kültürlerini yok etmeye çalışmışlardır. Bunun sonucu 16.800 Sor Türkü'nden sadece ana dilini bilen 900 kişi kalmıştır. Sor Milli Hareketi, özellikle Türk milliyetçiliği ve kültürü muhafaza üzerinde çalışmalar yapmaktadır. Pedagoji enstitüsünde son yıllarda açılan Sor dili bölümü, Rusya Federasyonu'na rağmen eğitimini sürdürmeye çalışmaktadır. Semey nükleer poligonunda yapılan nükleer denemeler, kömür ocaklarından çıkan radyoaktivite ve kömür tozları Televütler gibi Sorları da etkilemiş, çok sayıda çocuk hasta ve sakat doğmuş, ölüm oranları artmıştır. Bütün bunlara rağmen ata folklorunu, kültürünü ve dilini kanlarında saklayarak, Türk kimliğini unutmadan bugünlere gelmesini başarmışlardır.

Televüt Türkleri, Telengitlerin bir kabilesidir. Güney Sibirya'da Kemerova vilayetinde yaşamaktadırlar. Bir zamanlar on binlerle ifade edilen sayıları bugün 2.800 kişiye düşmüştür. Bunun 2500'ü Kemerova'da diğerleri ise Kemerova'nın

köylerinde yaşamaktadır. Televüt Türklerinin nüfuslarının bu şekilde azalmasının en büyük sebepleri Rusya Federasyonu'nun uyguladığı asimilasyon politikası ile birlikte, 1943–53 yılları arasında nükleer denemelerin sıklıkla yapıldığı Seney nükleer poligonunun bölgede bulunmasıdır. Bu nükleer denemeler sonucu binlerce kişi hastalanmış, ölmüş, çocuklar sakat doğmuştur. Diğer bir sebep Televüt topraklarında bulunan zengin kömür ocaklarıdır. SSCB zamanında toprakları bu kömür yüzünden elinden alınan Televütler yoksulluğa itilerek kömür ocaklarında çalışmaya mecbur edilmiş, kömürün taşıdığı radyoaktivite ve kömür tozları ile yaşamaya mahkum edilmiştir. Nükleer felaket, kömür ve bunların sonucunda oluşan hastalıklar Televüt Türklerini yok olma tehlikesi ile karşı karşıya getirmiştir. Televütler Altay Cumhuriyeti'ne göç etme hazırlığı içerisinde girmişlerdir.

Dolgan Türkleri, Güney Sibirya'da Sor Türkleri ile komşudurlar. Özellikle Krasnoyarsk vilayetine bağlı Dolgan-Nenets muhtar bölgesinde yaşamaktadırlar. Saha Federe Türk Cumhuriyeti'nde yaşayan birçok Dolgan (Sahalaşmış-Tunguz) Türk'ü bulunmaktadır. Nüfusları tahminen 5.000'in üzerindedir.

Tofa Türkleri, Moğolistan Cumhuriyeti kuzeyinde, Baykal gölünün doğusunda bulunan İrkuts vilayetinde yaşamaktadırlar. Nüfusları kesin olarak bilinmemekle birlikte 2.000 kişilik bir kabile olduktan tahmin edilmektedir. Türkçe konuşmaktadırlar.

Kumari Türkleri, Sor'da yaşamaktadırlar, nüfusları 6.000 kişi civarındadır.

2.2.2.9. Suriye Türkleri

Nüfusları 1.000.000 kadar olan Suriye Türklerinin daha VII. ve VIII. yy'dan beri Fırat ve Dicle boylarına indikleri, ayrıca, Mezopotamya'dan ve Anadolu'dan Suriye'ye göçtükleri IX. ve XI. yy'dan buyana bölgede yaşadıkları bilinmektedir. Suriye Türkleri, ilk yerleşimlerinde göçebe olarak kalmışlarsa da sonradan yerleşik düzene geçmişlerdir. Bu bölgede 1071 Malazgirt Savaşından sonra Aşağı ve Yukarı Fırat boylarında, Saltuklar, Mengücekler, Danişmendiler, Yıvaloğulları, Artuklar gibi Türk Beylikleri kurulmuştur. Halen Süleyman Şah'ın mezarı da Suriye'de olup Türk Mezarı diye anılmaktadır. Halep'te Türkmenlerin oluşturduğu bir büyük mahalle bulunmaktadır. Türk dilini konuşan nüfus sayısının ise 300.000'in üzerinde olduğu

tahmin edilmektedir. Bulundukları başlıca şehirler Halep, Lazkiye, Şam, Telkele, Kunteyra, Humus'tur (www.bilgicik.com).

Türkmenler özellikle Humus, Halep, Havran, Cezire ve Suriye-Türkiye sınır boylarında yaşamaktadırlar. Hayvancılıkla, tarımla ve halı dokumacılığıyla uğraşırlar. Suriye devleti bağımsızlık sonrasında buradaki Türk topluluklarını asimile etmek istemişse de bu isteğinde başarılı olamamıştır. Suriye'de yaşayan Türklerin resmi eğitim dili Arapçadır (www.bilgicik.com).

2.2.2.10. Yunanistan Türkleri

Yunanistan'da Türk varlığı genel olarak Batı Trakya bölgesinde yoğun şekilde bulunmaktadır. Batı Trakya, Trakya'nın Yunanistan topraklarındaki kısmıdır. Doğuda Türk-Yunan sınırını oluşturan Meriç Nehri, kuzeyinde Bulgaristan sınırını belirleyen Rodop Dağları, güneyinde Ege Denizi, batısında ise Ege Makedonyası ve Kavala ilini ayıran Karasu Nehri bulunmaktadır. Batı Trakya'nın yüzölçümü 8.578 km² dir. Batı Trakya Yunanistan'daki idari yönetime göre 1988'e kadar "Kuzey Yunanistan" denilen bölgenin sınırları içindeyken, bu tarihten sonra "Makedonya-Trakya" olarak adlandırılmıştır. Dedeoğlu, Gümülcine ve İskeçe olmak üzere üç idari bölgeden oluşmuştur (kartalwhite.tripod.com).

Balkanlardaki Türk kültürel varlığı milattan hemen önceki yıllara kadar uzanmaktadır. Balkanlardaki Türk kültürel varlığı iki koldan gerçekleşen kitlesel göçler sonucunda oluşmuştur. Kuzeyden Onogur-Bulgar, Peçenek, Uz, Kuman-Kıpçak göçleri, güneyden de Oğuz Türklerinin göçleri ve yerleşmeleriyle Balkanlar Türkleşmeye başlamış, XIV. ve XV. yy'da tamamen Türk kültürünün hakim olduğu bir bölge haline gelmiştir (www.batitrakyalilar.com).

Yaklaşık 550 yıl Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliğinde kalan Batı Trakya 3 Mart 1878'de Osmanlı-Rus savaşı sonucunda imzalanan Ayastefanos Antlaşmasıyla Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliğinden alınarak Rusya'nın etkisiyle Bulgaristan'a verilmiştir. I. Dünya Savaşı'nda Bulgaristan'ın dahil olduğu ittifak devletlerin yenilmesiyle Batı Trakya'nın yönetimi 27 Kasım 1919'da imzalanan Neuilly Antlaşması sonucunda Fransa ile birlikte Yunanistan'a geçmiştir. Türk Kurtuluş Savaşı'nın ardından toplanan Lozan Konferansı'nda Batı Trakya Türk Toplumu'nun günümüzdeki hukuki hakları ve statüleri belirlenmiştir. Lozan

Antlaşması'ndan sonra Türkiye ve Yunanistan arasında mübadele ve buna ilişkin sorunlar yaklaşık on yıl Türk-Yunan ilişkilerini olumsuz yönde etkilemiştir (www.batitrakyalilar.com).

22 Mayıs 1922 günü Yunanistan'ın kontrolüne geçen Batı Trakya Türkleri ile ilgili olarak azınlık hakları “Yunan Servi” ve “Lozan Sistemi”nden oluşan milletlerarası antlaşmalarla garanti altına alınmıştır. Lozan sistemi içinde Batı Trakya'daki Türk haklarını koruyan antlaşmalar; 30 Ocak 1923 tarihli “Türk ve Rum Ahalinin Mübadelesine Dair Sözleşme ve Protokol”, 24 Temmuz 1923 Tarihli Lozan Barış Antlaşması'nın 37.ve 45. Maddeleri dahil arasındaki azınlıklara dair hükümler, 1926 yılında imzalanan “Atina İtilafnamesi”, 10 Haziran 1930 tarihli “Ankara Antlaşması“, 18 Aralık 1933 tarihli Türk-Rum Mübadele Komisyonunun kaldırılması ile ilgili “Ankara Antlaşması”dır. Bunun yanı sıra Yunanistan'ın günümüze kadar imzalayarak taraf olduğu İnsan Hakları Evrensel Bildirisi, Avrupa Topluluğu, Avrupa Konseyi gibi antlaşmaların getirdiği insan hakları hükümleri de Batı Trakya'daki Türk haklarını koruyan hükümlerdir (kartalwhite.tripod.com).

Batı Trakyalı Türkler açısından II. Dünya Savaşı'na kadar en önemli gelişme, 25 Eylül 1932 ve 9 Haziran 1935 seçimlerinde Venizelist Partisi'nden adaylığını koyan Hafız Hasan'ın, Yunan parlamentosuna Türk toplumunu temsil etmek üzere girmeyi başarmasıdır. II. Dünya Savaşı'nda İtalya'nın 28 Ekim 1940'da Epir ve Tesalya'ya saldırmasıyla Yunanistan savaşa girmiş, Alman kuvvetlerinin Yunanistan'a saldırması ile 6 Nisan 1941'de de Batı Trakya işgal edilmiş ve 23 Nisan 1941'den II. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar Batı Trakya'nın kontrolü Bulgarlara verilmiştir. Alman işgalinden sonra 1941 yılının Eylül-Ekim aylarından itibaren Yunanistan'da Marksist E.A.M. (Milli Kurtuluş Cephesi), E.L.A.S. (Milli Halk Kurtuluş Ordusu), E.K.K.A.(Milli Toplumsal Kurtuluş Hareketi) gibi bir dizi direniş örgütü ortaya çıkmıştır. Yunan iç savaşı boyunca Batı Trakyalı Türkler büyük çoğunlukla merkezi hükümetin yanında yer almışlar ve 1946–1949 yılları arasında 27.400 Türk değişik birliklerde görev alarak, birçoğu Kral Paulos tarafından takdir edilerek madalya almışlardır (kartalwhite.tripod.com).

Türkiye ve Yunanistan'ın birlikte NATO' ya girmeleriyle sonuçlanan ve iki ülkeyi birbirlerine yaklaştıran süreçte II. Dünya Savaşı ve Yunan iç savaşında cephede savaşarak vatandaşlık görevlerini yerine getiren Batı Trakya Türklerinin

Yunanistan tarafından “Türk” kimliği kabul edilmiştir. 1954 yılında çıkan kanunla “Türk Okulu” yazılı levhalar okullara asılmıştır. İstanbul’da 1955 yılının 6–7 Eylül’ünde meydana gelen Rum azınlığa karşı yapılan eylemler bile Batı Trakya Türklerinin durumunu değiştirmemiştir. 1954 yılından itibaren Kıbrıs sorunuyla birlikte bozulmaya başlayan Türk-Yunan ilişkileri 1963’ten sonra iyice gerginleşmiştir (Oran, 1990, 150).

Batı Trakya Türklerinin hakları ikili ve milletlerarası antlaşmalarla garanti altına alınmasına rağmen özellikle “Kıbrıs sorunu” ile gerginleşen Türk-Yunan ilişkileri ile birlikte Batı Trakya’daki Türk azınlığın sahip olduğu hakları Yunanistan tarafından sistemli olarak ihlal edilmeye başlanmıştır. Yunanistan’da okuma yazma bilmeyenlerin oranı % 14 iken bu oran Müslüman Türk azınlığında % 60’a kadar yükselmektedir. Yunanistan’ın günümüze kadar uyguladığı politikalar sonucu Batı Trakya Türkleri 1923 yılında Batı Trakya’da ekilebilir arazinin % 84’üne sahipken günümüzde bu oran % 30’lar seviyesine kadar inmiştir. Yunanistan’da yapılan kamulaştırmaların % 80’inin Türklere ait topraklarda yapılmış olduğu düşünülürse, Yunanistan tarafından bu konuda sistemli bir politika izlendiği ortaya çıkmaktadır. 4 Ağustos 1963’de yapılan bir düzenlemeyle günümüzde de geçerli olan azınlıkların gayrimenkul alma ve kiralama yasağı getirilmiştir. 1968 yılında Yunan Anayasası’nda Hristiyan olmayanların devlet memuru olamayacağı hükmü yer almıştır. Bu kanunla Yunanistan’da yaşayan Türk Azınlığın kamu hizmetlerinde çalışması engellenmiştir. Batı Trakya’nın kuzeyinde Bulgaristan sınırında “Balkan kolu” diye bilinen dağlık bölge 1953 yılında yasak bölge ilan edilmiş ve giriş-çıkışlar askeri denetim altında yapılmaktadır. Bulgaristan’dan gelebilecek bir saldırı nedeniyle oluşturulan bu bölgeye, 1990’dan sonra soğuk savaşın bitmesine rağmen 10 adet Türk köyü daha eklenmiştir. Bu uygulama ancak 1995 yılında sona ermiştir (www.btddd.com). Kasım 1990’da Yunan Parlamentosu, Türk azınlığın parlamentoda temsil edilmesini önlemek maksadıyla seçimlerde bağımsız adaylara % 3 oranında baraj uygulanmasını kabul etmiştir. Yunanistan’da Lozan Antlaşması’ndan önce 129.120 olan Türk nüfusu yüksek olan doğum oranına rağmen günümüze kadar artış göstermemiştir. Yunanistan’da Mübadele Antlaşması sonucunda 1933 yılı itibarıyla Batı Trakya’dan Türkiye’ye yaklaşık 384.000 kişi göç etmiştir. Yunanistan’ın uyguladığı bilinçli politikalar sonucunda; 1923–1939 yılları arasında 38.556 kişi,

1939–1960 yılları arasında 72.567 kişi ve 1960–1980 yılları arasında iltica veya vatandaşlıktan çıkarılmak suretiyle yaklaşık 19.000 Batı Trakya Türk’ü Türkiye’ye göç etmiştir (kartalwhite.tripod.com).

Yunanistan’da ki Türk varlığı sadece Batı Trakya’dan ibaret değildir. Batı Trakya Türkleri haricinde Oniki Ada Türkleri ve Girit Türklerinin mevcudiyeti de söz konusudur. Oniki Ada Türkleri Trablusgarp Savaşı sonrasında İtalya yönetimine geçmiş, 1947’de Yunanistan’a bırakılmasıyla da Yunanistan vatandaşı haline gelmiştir. Günümüzde bu adalarda yaklaşık 5000 kişilik bir nüfusa sahip Türk toplumu yaşamaktadır. Türk toplumu özellikle Rodos ve İstanköy’de yoğunlaşmış bulunduğundan Rodos Türkleri ya da İstanköy Türkleri olarak da adlandırılmaktadır (www.wikipedia.org).

Girit Türkleri, Girit Adası’nın Osmanlı Devleti yönetiminde kaldığı 1645-1908 döneminde meydana gelen Türk göçlerinden, ada halkı içinde İslamiyet’i kabul süreciyle ve çeşitli Osmanlı tebası toplumlar arasındaki kaynaşmalarla asimilasyondan oluşmuş ve bu şekilde özgün bir kültür oluşturmuş bir Türk toplumdur. Bu toplumun XIX. yy sonlarında başlayan ve Türkiye-Yunanistan Nüfus Mübadelesi ile tamamlanan Anadolu’ya veya komşu coğrafyalara geri göç hareketinin günümüze uzanan bireyleri Girit Türkleridir. Göç hareketi üç dalga halinde meydana gelmiştir. İlk dalga XIX. yy sonlarında, adada Osmanlı hakimiyetinin zayıflamasıyla Anadolu’ya dönmeyi tercih edenler ve özellikle de adanın doğu kısmında 1897’de meydana gelen toplu katliamlardan kaçabilenlerdir. İkinci dalga, yapısında adanın Türk-Müslüman azınlığı için temel haklar barındıran Girit Cumhuriyeti’nin (1896-1908) Osmanlı Devleti’nde II. Meşrutiyet’in ilanını takip eden dönemdeki otorite boşluğunu fırsat bilerek bir oldubitti ile Yunanistan’a bağlanması ile ayrılmak durumunda kalanlardır. Üçüncü ve son dalga ise, Türkiye-Yunanistan Nüfus Mübadelesi ile dönmüştür (www.wikipedia.org).

2.3. Diaspora Türkleri

Diaspora, genel olarak “dağılma” anlamında kullanılan Yunanca kökenli bir sözcüktür. En yaygın kullanım alanı olarak Tevrat’taki anlamıyla ise sadece Filistin toprakları dışında yaşayan Yahudiler için kullanılmış bir terimdir. Zaman içinde içeriği genişlemiş ve sürgünde yaşayan tüm halklar ve onların dağılma hareketliliği

için kullanılır hale gelmiştir. Sürgün kelimesiyle sadece zorla, baskı sonucu ülkelerinden çıkartılan insanlar anlaşılmamalıdır. Tarihçiler halkların sürgün zorunluluğunu üç ana başlıkta toplamışlardır. Birinci başlık altında vatanları olmayan halklar bulunmaktadır. İkincisi geçici bir güçlük ya da baskı sonucu g edilmektedir. nc olarak ise, anavatanındaki ekonomik yetersizlik ya da yaşam şartlarının yetersizliğinden dolayı g edilmektedir (www.focusdergisi.com.tr). Sürgünde olmak ya da bir ülkede kalabalık bir göçmen topluluğunu oluşturmak her zaman tek başına diaspora anlamına gelmemektedir. Bu tanımlamanın en önemli özelliği ortak bir tarih, kültür, dil ve din birlikteliği gerektirmesidir. Diasporanın temel bir özelliği de, içinde yaşadığı öteki toplumla btnleşmemesi, yabancı topraklarda kendi geleneğini hassas bir biçimde sürdürmesidir. Günümüzde diaspora denildiğinde ilk olarak Yahudiler akla gelmektedir. Özellikle son yıllarda Türkiye karşıtı çalışmalarıyla Ermeni diasporası da kendisinden sıkça söz ettirir olmuştur. Yeryüzünün birçok ülkesine dağılan Yahudiler gibi ve sayılarının azlığına rağmen tüm dünyaya adını duyurmuş olan Ermeniler gibi, anavatanlarından çıkarak dünyanın çeşitli bölgelerine dağılan Türkler de dünya üzerinde ki önemli diaspora topluluklarını oluşturmaktadır. Bu bölümde Türk Diasporası hakkında bilgi verilecektir.

Türk diasporası genel olarak ülkedeki ekonomik yetersizlik ya da yaşam şartlarının yetersizliğinden dolayı g edilmesi sonucunda oluşmuştur. Türk vatandaşlarının, hızla gelişmekte olan Batı Avrupa lkelerinin işgücü piyasalarında meydana gelen boşluğu doldurmak üzere bu ülkelere yönelik gleri 1960'ların ilk yıllarında başlamıştır. İlk zamanlarda çoğunluğu kırsal kesimden gelen Türk işçilerinin istihdam amacıyla yurtdışına gidişlerindeki ortak amaçları, küçük bir iş yeri amak ya da sahibi bulundukları arsa üzerinde yatırım yapmak için yeterli parayı biriktirmek, böylece, evlerine bir gün kendi işlerinin sahibi olarak geri dönebilmek olmuştur. Bu amaçla hareket eden işçilerin büyük çoğunluğu, ailelerini evde bırakarak yalnız başlarına gitmişlerdir. Özellikle Avrupa lkelerinde yabancı işgücüne artan talep sonucunda oluşan işe alma usullerinde görülen usulsüzlüklerin, kaçak işçi alımlarının önlenmesi amacıyla ve işçi akımının düzenli olarak gerçekleştirilmesi için Türkiye, Almanya ile 1961'de, Avusturya, Belçika ve Hollanda ile 1964'te ve Fransa ile 1965'te işgücü anlaşmaları imzalamıştır. Türk işçilerin Batı Avrupa'ya g 1974 yılına kadar devam etmiştir. Bu tarihten itibaren,

Türkiye, işgücünü Kuzey Afrika, Orta Doğu ve Körfez ülkelerine, Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından ise Rusya Federasyonu ve BDT'na yönlendirmiştir. Bu değişiklik, Türk ekonomisinin dış dünyaya açılması ve genel olarak Türk müteahhitlerin bu bölgelerde üstlendiği altyapı projelerine bağlı olarak meydana gelmiştir (www.mfa.gov.tr).

2.3.1. Batı Avrupa Ülkelerinde Türk Diasporası

Başlangıçta, özellikle Batı Avrupa ülkelerine çalışmak amacıyla giden Türkler belirli bir tasarrufta bulunduktan sonra Türkiye'ye dönmeyi planlamışlardır. Birinci kuşak olarak adlandırılan bu Türklerin aksine, ikinci kuşak Türk diasporası, bulundukları toplumlarda kendilerine bir yer edinme çabası içine girmişlerdir. Bugün Batı Avrupa ülkelerinde yaşayan Türkler, konuk işçi konumundan çıkmış, süresiz ikamet statüsüne sahip, işçisi, sendikacısı, işvereni, serbest çalışanı, bilim adamı, öğretmeni, öğrencisi, sanatçısı, yazarı ve sporcusu ile yaşadıkları toplumlarda sosyal, kültürel ve ekonomik katkıları her geçen gün daha çok hissedilen yerleşik bir Türk varlığı haline gelmişlerdir.

Bugün, Türkiye dışında, dünyada 3,8 milyon Türk vatandaşı yaşamaktadır. Bunların 3,3 milyonu Avrupa'da, 2,3 milyonu ise Almanya'da yaşamaktadır. Bu veriler göz önüne alındığında, dünyadaki Türklerin % 60'ının Avrupa'da, Avrupa'daki Türklerin % 70'inin ise Almanya'da yaşadıkları sonucuna ulaşılmaktadır. Ancak bu ülkelerde sendikalara, derneklere, spor kulüplerine üye yüz binlerce insanımız, sosyal ve sınırlı ölçüde de olsa politik yaşama doğrudan katılmaktadır. Genel seçimlerde oy kullanma hakkı normal olarak o ülke vatandaşlarına verilmektedir. Buna mukabil, İsveç, Norveç, Danimarka, Hollanda ve İngiltere gibi bazı ülkeler yabancılara ve bu arada vatandaşlarımıza mahalli seçimlere katılma hakkını tanımışlardır (www.mfa.gov.tr).

Günümüzde, AB üyesi ülkelerde yaşayan girişimci vatandaşlarımızın sayısının 55.000'i aştığı tahmin edilmektedir. Bu konuda kesin bilgiler sağlanamamakla birlikte, tahminlere göre Fransa genelinde 3.500, Hollanda'da 7.500 civarında Türk girişimcisinin faaliyet göstererek yaklaşık 18.000 kişinin bu işyerlerinde istihdam olanağı bulunduğu, İngiltere'de Kıbrıs'tan gelenler dahil olmak üzere 5-6 bin civarında Türk diasporasının serbest çalıştığı öngörülmektedir.

Almanya’da, 47.000’i aşkın sayıda Türkün genelde küçük ve orta ölçekli işletmeler kurduğu, bunların içinde Batı Avrupa endüstrileri ile rekabet edebilecek düzeyde modern şirketlerin de bulunduğu, bu işletmelerde, birçoğu Alman uyruklu olmak üzere yaklaşık 202.000 kişinin istihdam edildiği bilinmektedir. Halen yurt dışında yüksek öğrenim gören Türk gençlerinin sayısını ise 29.000’in üzerinde olduğu tahmin edilmektedir. Sadece Alman Üniversitelerinde okuyan Türk gençlerinin sayısını 20.000’i aşmış olup, bu gençlerin diğer Avrupa ülkelerindeki Türk gençleriyle birlikte kurdukları dernekler aracılığıyla Türkiye’nin yurt dışındaki imajı ve gerçek tanıtımına katkıda bulunmaktadırlar (www.ekutup.dpt.gov.tr).

2.3.2. Ortadoğu ve Kuzey Afrika Ülkelerinde Türk Diasporası

1973 yılında yaşanan petrol krizinden sonra petrol fiyatlarında meydana gelen artışların da etkisi ile Libya ve Orta Doğu ülkelerinde imar ve kalkınma çalışmaları başlatılmış, yol, liman, bina, konut ve diğer kentsel altyapı yatırımları ile birlikte müteahhitlik hizmetleri büyük önem kazanmıştır. Ancak teknoloji ve yetişmiş insan gücü yetersizliği nedeniyle bu ülkeler kalkınmalarını yabancı teknoloji ve işgücü ile gerçekleştirme yolunu tercih etmişlerdir. 1975 yılında Türkiye’den ilk işgücü talep eden ülke Libya olmuştur. 1977 yılından itibaren, başta Suudi Arabistan olmak üzere, Irak ve Kuveyt gibi ülkelere de işgücü sevk edilmiştir. Böylece Türkiye bu ülkelerdeki ekonomik yatırımlarda rol üstlenmeye başlamıştır. Türk müteahhitlik firmalarını Libya, Suudi Arabistan, Irak ve Kuveyt’te büyük projeler üstlenmişlerdir. Ancak, 1981 yılında meydana gelen ikinci petrol kriziyle başlayan petrol fiyatlarındaki ani düşüşün bu ülkelerde yarattığı ekonomik durgunluktan etkilenen Türk işçi ve işverenlerinin bir bölümü işlerini kaybetmeye başlamışlardır. Son Körfez Krizi bu durgunluğu şiddetlendirmiş ve iş hacminin daha da daralmasına neden olmuştur (www.ekutup.dpt.gov.tr).

Halen 130.000’i Suudi Arabistan, 6.500’ü Libya, 3.500’ü Kuveyt ve 30.000’i İsrail’de olmak üzere Kuzey Afrika ve Ortadoğu ülkelerinde toplam 170.000 civarında Türk diasporası yaşamakta ve çalışmaktadır (www.ekutup.dpt.gov.tr).

2.3.3. Rusya Federasyonu ve Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinde Türk Diasporası

Bazı Türk inşaat firmaları, dağılan Sovyetler Birliği'nde izlenen açıklık ve yeniden yapılanma politikaları sonucu geliştirilen ekonomik ilişkiler çerçevesinde, 1986 ve izleyen yıllarda toplanan Karma Ekonomik Komisyonca alınan kararlar uyarınca, bu ülkede sosyal ve kültürel amaçlı tesislerin, ekonomik ve ticari ilişkilerin gelişmesiyle de sanayi tesislerin yapımını üstlenmişlerdir. Azerbaycan ve Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinin bağımsızlıklarına kavuşmalarından sonra da bugünkü Rusya Federasyonu, Azerbaycan, Türkmenistan, Özbekistan, Kırgızistan ve Kazakistan ile Türkiye ilişkileri çeşitli sektör ve iş hacmi açısından önemli ölçüde gelişme göstermiştir. 5 Türk Cumhuriyetinde resmi kayıtlara göre 480 Türk şirketinin faaliyet gösterdiği bildirilmekte, ancak söz konusu şirket sayısının çok daha yüksek olduğu tahmin edilmektedir (www.ekutup.dpt.gov.tr).

İş ve İşçi Bulma Kurumu Genel Müdürlüğü'nün kayıtları ve ilgili büyükelçiliklerin verdikleri bilgilere göre, müteşebbis ve bağımsız olarak çalışan, halen bu ülkelerde 120.000 civarında Türk diasporası olduğu tahmin edilmektedir (www.ekutup.dpt.gov.tr).

2.3.4. Avustralya'da Türk Diasporası

Avustralya'ya Türkiye'den göç 1960'lı yılların ikinci yarısında başlamıştır. Daha önceleri İngiliz pasaportu ile gelerek Avustralya'ya yerleşen Kıbrıslı Türkler, o dönemde 2500 gibi bir nüfusa ulaşmış olmasına rağmen, Türkiye'den ilk toplu halde göç 1968 yılında gerçekleşmiştir. 14 Ekim 1968'de 51 erkek, 42 kadın, 75 çocukta oluşan ilk Türk göçmen kümesinde Sydney'e toplam 168 kişi gitmiştir. Bu göçmen kümesi Sydney ve Melbourne'e daha önceden yerleşmiş Kıbrıslı Türklerin coşku dolu gösterileriyle karşılanmışlardır. Göç anlaşması ile 1975 yılına kadar 20.000'e yakın Türk Avustralya'ya yerleşmiştir. Bunu izleyen yıllarda Türkiye'den Avustralya'ya göç azalmakla birlikte, daha çok aile birleşimi, kişisel başvurular ve mülteciler ile bugüne kadar devam etmiştir. 1991 nüfus sayımında evinde Türkçe konuşan 5 yaşından büyük Avustralya vatandaşlarının sayısı 38.000 olarak belirlenmiştir. 1990'lı yılların sonlarına doğru, Sidney ve Melbourne şehirlerinde yaklaşık 20'şer bin olan Türkiye kökenli nüfusun geri kalanı da öteki eyalet

başkentleri ile taşradaki küçük şehirlerde yaşamaktadır. Türkiye Türkleri, Kıbrıs Türkleri, Batı Trakya Türkleri ile toplam Türk nüfusu 150.000 dolaylarındadır. Avustralya’da bulunan Türkler, azınlık hakları ve sosyal problemleri bakımından Batı Avrupa ülkelerine çoğu işçi olarak giden vatandaşlarımızdan farklı değildir. Ancak bu ülkede bulunan Türk vatandaşları, iki ülkenin uzaklığı sebebiyle kalıcı yerleşme bilincine daha çok sahiptirler (www.turkfederasyon.com).

2.3.5. Kuzey Amerika’da Türk Diasporası

ABD’nde yaşayan Türklerin sayısının yaklaşık 250.000–300.000 olduğu tahmin edilmektedir. ABD’de yaşayan Türkler büyük ölçüde ülkenin sosyal ve ekonomik yaşamıyla bütünleşmiş konumdadırlar. Bu ülkedeki Türklerin önemli bir kısmı profesyonel meslek dallarında çalışmaktadır. ABD’deki üniversitelerde yaklaşık 2.000 Türk öğretim görevlisi bulunmaktadır. ABD’de 100’e yakın Türk derneği bulunmaktadır. Bunların büyük çoğunluğu, iki örgütün çatısı altında toplanmışlardır. Bu örgütlerden birincisi merkezi New York’ta olan Türk Amerikan Dernekleri Federasyonu (FTAA) ve diğeri Washington’daki Türk-Amerikan Dernekleri Asamblesi (ATAA)’dır. 1979 yılında kurulan ATAA, ABD’deki Türk toplumunun, yaklaşık 1500 civarında üyesi bulunan en büyük çatı kuruluşu durumundadır. ATAA, çıkardığı yayınlar, düzenlediği konferanslar ve gerçekleştirdiği festivallerle, Türkiye’nin tanıtımında önemli bir rol oynamaktadır (www.mfa.gov.tr).

Bir diğ er Kuzey Amerika ülkesi olan Kanada’da ki Türklerin toplam sayısının 42.000’e ulaştığı tahmin edilmektedir. Bunların önemli bir bölümü yüksek okul mezunu olup, Kanada toplumuyla bütünleşmiş durumdadırlar. Türkiye’den Kanada’ya ilk göç akımı 1956–1975 yılları arasında olmuştur. Kanada’daki Türk derneklerinin toplam sayısı 46 olmakla beraber aktif işlev görenlerin sayısı 11’dir. Bu dernekler, merkezi Toronto’da bulunan Kanada Türk Dernekleri Federasyonu (19 dernek) ve Kanada Kıbrıs Türk Dernekleri Federasyonu (6 dernek) adlı iki kuruluşun çatısı altında toplanmıştır (www.mfa.gov.tr).

ÜÇÜNCÜ KESİM: TÜRKİYE’NİN GİZİL GÜCÜ: DIŞ TÜRKLER

Dış Türkler konusunun önemine binaen devlet politikalarına girmesi 1908’den itibaren İttihat ve Terakki Partisi’nin üst düzey yöneticilerinin, Osmanlı İmparatorluğu dışındaki Türklerle ilgilenmeye başlaması ve de ilk olarak Gaspıralı İsmail Bey ile mektuplaşmalarıyla başlamıştır. İttihatçıların Osmanlı İmparatorluğu dışındaki Türklerle ilgilenmesinin temelinde iki önemli neden yatmaktadır. Bu nedenlerden ilki gerçekçi gerekçelere dayanan Osmanlı İmparatorluğu’nun “ulus-devlet” yapılanmasını tamamlayabilmesi için gerekli olan Türklük bilincinin gelişimi anlayışıdır. İkinci neden ise, bu sürecin duygusal yanını oluşturan Turancılık anlayışıdır. Bu nedenler doğrultusunda İttihatçılar tarafından oluşturulan ilk Türk istihbarat örgütü olarak kabul edilen Teşkilât-ı Mahsusa’ya sınıksız bağlı olarak Rusya Türklerini içine alan ilk Milli Merkez Komiteleri kurulmuştur. Milli Merkez Komiteleri Rusya’dan gelen askeri, siyasal, sosyal ve toplumsal bilgi akışını değerlendirmekte ve Rusya’dan gelen Türklerin, özellikle de öğrencilerin denetim altında tutulması sağlamakta ve bunlara Türklük bilinci aşılması gibi önemli işlevleri yerine getirmektedir. Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşunda da, Milli Merkez oluşumu aynen muhafaza edilmekte, hatta bizzat Atatürk tarafından gelenekselleştirilmektedir. Atatürk’ün bu oluşuma yeni katkıları ve oluşumla ilgili yeni düzenlemeleri olmuştur. Bu katkılar Atatürk’ün Dış Türklere olan ilgisini de göstermektedir. Bu yeni düzenlemeler;

- Milli Merkezlerin sayısı arttırılmış ve doğrudan Milli İstihbarat Teşkilatı (M.İ.T.) bünyesi içine alınmıştır. “Kırım Milli Merkezi”, “Azerbaycan Milli Merkezi”, “Türkistan Milli Merkezi” gibi. Ayrıca, Balkanlardaki Türk azınlıkları ile ilgili merkezler de faaliyete geçirilmiştir.

- Sovyet işgalinden sonra Rusya’dan kaçmak zorunda kalan Türk liderlerine ve entelektüellerine bu merkezlerde hizmet şansı ve fırsatı sunulmuştur.

- Milli Merkezler, temel işlev olarak, Türk Devleti ile hedef bölgede yaşayan Türkler arasında çok yönlü bir köprü oluşturmakta, çok yönlü bilgi temin etmek, bilgi akışını güvenilirlik testinden geçirmek, yabancı servislerle ilişkisi olan ajan-provokatörleri saptamak ve kontrol altında tutmak, ilgili elçilik mensuplarının

diasporaya yönelik faaliyetlerini izlemek, akademik nitelikte kitaplar, makaleler ve bildiriler yazmak, ilgili dernekleri kurmak ve faaliyetlerini sürekli denetlemek, istenildiğinde aktif biçimde kamuoyu oluşturmaya yönelik her türlü çalışmayı yapmak, uluslararası platformda faaliyet gösteren, batılı servislerin desteğindeki anti-komünist organizasyonlarla kontrollü ilişki kurmak gibi görevler üstlenmektedir (www.hakimiyetimilliy.org).

Atatürk'ün vefatının ardından, Türkiye'nin Dış Türklere yönelik stratejisi terkedilmiştir. II. Dünya Savaşı'nın başlangıcında Almanya ve İtalya'dan esinlenen aşırı milliyetçi söylemlere ve hareketlere göz yumulmuş, savaşın bu ülkeler aleyhine sonuçlanmasıyla bunların üzerine bu defa yüzde yüz bir politika değişikliği ile sertçe gidilmiştir. Bu kesime duyulan rahatsızlık ve gösterilen tepkilerden dolayı, Atatürk'ün iç ve dış politikada belirleyici simgesi olan Türklük bilinci, iyice ihmal edilmiş ve geri plana itilmiştir. Böylece Türkiye'nin bu gücü caydırıcı bir koz olarak elinde tutamamıştır. Demokrat Parti ile başlayan siyasal süreçte, ABD'nin "Yeşil Kuşak Teorisi"nin de etkisiyle Türkiye pek çok temel ilkesinden vazgeçmiş, devlete egemen olması gereken Türklük bilinci, bir kez daha geri plana atılmıştır. Türk Devletinin gücünü, bağımsızlığını ve egemenliğini temsil eden Silahlı Kuvvetler ve M.İ.T. gibi temel kuruluşlar, ABD'nin müdahalesine açık bırakılmış, hatta bir dönem M.İ.T. mensuplarının maaşını dahi ABD ödemiştir. Bu dönemde Milli Merkezlerin varlığını sürdürmesine izin verilmiş ancak görev ve yetkileri alabildiğine kısıtlanmıştır. Bu arada Milli Merkezleri yönlendirecek ve denetleyecek elemanların eğitim kalitesi ve bilinç düzeyi giderek düşmüş ve böylece günümüze kadar gelinmiştir (www.hakimiyetimilliy.org).

Oysa Türkiye'nin dış politikasında Dış Türklere özel olarak önem vermesi, Türkiye'nin komşuları ve müttefikleri ile ilişkilerinde bir denge unsuru olacağı gibi aynı zamanda etkili bir silah unsuru da olacaktır. Atatürk, bu dengeyi çok akılcı, duygu ve heyecandan arındırılmış bir strateji izleyerek koruduğu gibi, Türk azınlıklarını bir silah olarak kullanmayı da bilmiştir. Örneğin, 16 Mart 1921'de imzalanan Moskova Barış Antlaşması'nda bu silahı kullanarak Türkiye Komünist Partisi (T.K.P.), Yeşilordu, Türkiye Halk İştirakiyyun Fırkası gibi örgütlerin kapatılmasında bizzat Sovyetlerin desteğini almıştır. Lozan'da ve "etabli" sorununda Batı Trakya Türklerini, Hatay sorununda ise bu vilayetteki Türkleri ön plana

ıkarırken, Balkanlardaki Türklerin insan hakları ve temel kültürel sorunları ile ilgilenmeyi devlet politikası haline getirmiştir. Atatürk döneminde tüm olumsuz siyasal ve ekonomik koşullara ve yetersizliklere rağmen bu tür i ve dış sorunlar çözümlenmiştir (www.hakimiyetimilliy.org). Atatürk’ün ölümünden sonra, i ve dış politikasında Türklük bilinci bir kenara bırakılmış ve Dış Türkler gücü kullanılamamıştır. Bu dönemde Türkiye Dış Türkler gücünü kullanamamışken Bulgaristan Türk azınlığın isimlerini değiştirerek ve binlerce Trk zorunlu göçe tabi tutarak ülkemizde ekonomik ve siyasal kriz yaratabilmiştir. P.K.K. kartını Suriye, Irak, İran ve Yunanistan dahil birçok ülke terörizm gerçeğine rağmen Türkiye aleyhine fütursuzca oynayabilmiş ancak Türkiye ilgili ülkelerde bulunan Türk kartını bu olaylar karşısında karşı bir koz yada g unsur olarak kullanamamıştır. İran, Suudi Arabistan, Libya gibi lkeler, İslam adına kendi rejimleri doğrultusunda farklı ülkelerde kendi milliyetinden olmayan insanlarla kadrolaşma faaliyetleri içine girebilmekte, Çin bile binlerce kilometre uzaklıktan ve rahatlıkla Maocu örgütlenmeyi gerçekleştirerek büyük bir tehdit oluşturabilmektedir. Aynı şekilde, T.K.P. ve benzeri illegal rgtlenme, Sovyet çıkarlarını ve ideolojisini her şeyin üstünde tutacak kadroları yetiştirebilmekte ve Türkiye’yi bir iç savaşa sürükleyecek kargaşa ortamını yaratabilmektedir. Buna karşılık Türkiye, Rusya’daki, Çin Halk Cumhuriyeti’ndeki, Balkanlardaki, Irak’taki, İran’daki, Suriye’deki Türk azınlıkları ile Avrupa ve ABD’deki toplam milyonlarca Türk nüfusunu caydırıcı unsur olarak masaya srememektedir. Birçok lke, kendilerinden binlerce mil uzaktaki Türk topraklarında, ekonomik ve siyasal çıkarları dışında hiçbir müşterek bağı bulunmayan Türk topluluklarına yönelik her türlü istihbarat ve kışkırtma faaliyetinde bulunurken, Türkiye, pek çok müşterek bağı ve karşılıklı çıkarı bulunan Türk topluluklarına olması gereken benzer ilgiyi gösterememiştir. Milli bir bilincin oluşturulması ve bu bilincin devamının sağlanması amacıyla sürekli olarak beslenmesi, örgütlenme kültürünün geliştirilmesi ve lobicilik çalışmalarıyla gizil konumda bulunan Dış Türkler gücü işler duruma getirilebilecektir. Bu kesimde Türkiye’nin gizil gücü Dış Türkler kavramı çerçevesinde “Türklük Unsuru ve Türk Devletleriyle İlişkilerin Geliştirilmesi”, “Azınlık Konumundaki Türklerin Gücünden Faydalanma Aracı Olarak Sivil Toplum rgtleri” ve “Diaspora Türkleri ve Lobicilik” konuları incelenecektir.

3. TÜRK LÜK UNSURU VE TÜRK DEVLETLERİYLE İLİŞKİLERİN GELİŞTİRİLMESİ

Bu bölümde öncelikli olarak uluslararası ilişkilerde güç unsurları üzerinde çalışma yapılmış, insan faktörünün ve diğer devletlerle ikili ilişkilerin önemine vurgu yapılarak Türklük unsuru kapsamında dış Türkler ve Türk devletleriyle ilişkilerin önemi belirtilmiştir. Takiben Orta Asya Türk Devletleriyle Türkiye ilişkisi ele alınarak ilişkilerin daha da geliştirilmesinin önemi ifade edilmiştir.

3.1. Uluslararası İlişkilerde Güç Unsurları

Burada amaç geniş anlamda uluslararası ilişkilerde güç unsurlarını ele almak değildir. Türk devletleriyle ilişkilerin geliştirilmesinin önemi çerçevesinde uluslararası ilişkilerde güç unsurları ele alınarak konunun amacı doğrultusunda bilgilendirme yapılacaktır.

Uluslararası ilişkiler ve güç unsurları konusu öncesi konuyla ilgili birkaç kavram tanımlı yapmak uygun olacaktır. Bu bağlamda devlet, ulus, hükümet, egemenlik, dış politika ve uluslararası ilişkiler kavramlarını açıklamak gerekmektedir.

Devlet, sınırları belirlenmiş bir ülke toprağı üzerinde bulunan, belli bir hükümetle yönetilen ve hukuksal bakımdan egemen olan siyasi örgütlenmelerdir (www.suai2005.ws.tc).

Ulus, aynı ortak paydada buluşan, ortak geleneklere, ortak dile, ortak geçmişe ve ortak grup bilincine sahip en geniş toplumsal gruptur (www.suai2005.ws.tc).

Hükümet ise, devletin politikasını yürüten ve resmi ilişkilerini sürdüren kısaca yürütme yetkisine sahip örgütlenmelerdir. Başka bir ifadeyle, yasaları uygulayan devletin sahip olduğı meşru zorlama gücünü kullanan, devletin diğer devletlerle ilişkilerini yürüten örgütsel biçimdir (www.suai2005.ws.tc).

Egemenlik, genel anlamda bir devletin ülke toprakları üzerinde yönetme yetkisini kullanma hakkını ifade etmektedir. Hukuksal anlamda ise egemenlik, devletin davranışları üzerinde kendi rızasına dayanmayan hiçbir dışsal beşeri sınırlamanın meşruiyetini tanımaması şeklinde ifade edilebilir. Aynı zamanda devletin uluslararası alanda eşitliğine de işaret eder (www.suai2005.ws.tc).

Uluslararası terimi ise egemen uluslar arasındaki ilişkileri düzenleyen kuralları içeren uluslararası hukuku ifade etmek için kullanılmıştır. Bu kavram sadece ulusları değil, bunun yanında devletler, hükümetler ve halklar arasındaki ilişkileri de kapsamaktadır (www.suai2005.ws.tc).

Dış politika, uluslararası siyasal sorunlara bir devletin ya da genel olarak devletlerin amaçları, hedefleri ve davranışları açısından bakmakta, bir devletin uluslararası sisteme ya da diğer devletlere karşı tutumunu incelemektedir (www.suai2005.ws.tc).

Uluslararası politika ise, devlet dışı tüm unsurların ve aktörlerin etkileşimini ve sürece etkisini dikkate alan daha geniş bir anlamda tanımlanabileceği gibi sadece devletlerarası politika anlamında da kullanılabilmektedir (www.suai2005.ws.tc).

Uluslararası ilişkiler ise; devletler, hükümetler ve halklar arasındaki siyasal, ekonomik, ticari, mali, askeri, kültürel, toplumsal tüm ilişkileri içine alan geniş bir kavramdır. Uluslararası ilişkiler, bir devletin bireyleri ve toplumsal grupları ile diğer devletin birey ve toplumsal grupları arasında cereyan eden her türlü resmi ya da gayri resmi etkileşimi içine almaktadır (www.suai2005.ws.tc).

Uluslararası ilişkilerde, bir ögenin aktör olarak dikkate alınabilmesi için açıkça belirlenmesi, uluslararası alanda belirli bir karar verme kapasitesine sahip olması, az çok egemen yani bağımsız eylemler gerçekleştirme yeteneğine sahip olması, diğer aktörler üzerinde etki uygulayabilen nispi olarak otonom birimler olması ve belirli bir süre var olması gerekmektedir. Bağımsız ve otonom olarak faaliyet gösterebilen ve uluslararası yapı içerisinde diğer otonom aktörlerin davranışlarını etkileme kapasitesine sahip olan birimlerin başında ulus devletler gelmektedir. Uluslararası politikayı, daha kapsamlı olarak ve sadece devletlerarasında cereyan eden ve sadece devletlerin belli organları tarafından yürütülen bir olgu olmaktan ziyade, çokuluslu şirketlerin, ticari birliklerin, kartellerin, meslek kuruluşlarının ve buna benzer birçok örgütün ve ilişkinin etkilediği bir siyasal etkileşim süreci olarak düşünmek gerekmektedir.

Konunun bu kısmında uluslararası ilişkilerde temel aktör kavramına açıklık getirmek amacıyla birkaç farklı teori hakkında kısaca bilgi verilecektir.

İlk olarak idealist ve liberal görüşü ele alınacak olursa; idealistler savaş sonrası dönemin barışçıl bir dünya olması ve savaşın tekrar yaşanmaması için gerekli

kurumsal ve hukuksal düzenlemeler üzerinde durmuşlardır. Bu teorinin bir sonucu olarak uluslararası düzeyde de Milletler Cemiyeti ve BM gibi örgütlerin ve mekanizmaların kurulması teşvik edilmiştir. Özellikle idealistler genelde devleti uluslararası ilişkilerin temel aktörü olarak kabul ederlerken, Liberallerin önemli bir kısmı birey odaklı bir görüşü benimserler ve uluslararası ilişkileri de bu bağlamda çok aktörlü bir etkileşim süreci olarak görürler. Her iki yaklaşımın ortak özelliği uluslararası ilişkilere barış ve işbirliği süreci olarak bakmaları ve uluslararası hukuksal ve kurumsal yapıları ise bunu devam ettirmenin temel araçları olarak kabul etmeleridir. Her iki yaklaşım da demokratik çoğulcu parlamenter sistemi, barış ve güvenliğin garantisi olarak görmektedir (www.suai2005.ws.tc).

Devleti uluslararası politikanın temel aktörü olarak kabul eden bir diğer görüş ise realist görüşüdür. Realistlerin idealist ve liberal görüşlerden en önemli farkı insan doğasına bakışından kaynaklanmaktadır. Realistlere göre insan doğuştan kötü ve günahkardır. İnsanlar güç elde etmeye ve diğerlerine üstün gelmeye karşı sürekli şiddetli bir arzu içindedir. Herkesin herkesle savaştığı bir dünyada uluslararası politika ise güç mücadelesidir. Böyle bir çevrede her bir devletin temel amacı ulusal çıkarının peşinde koşmak olup tüm diğer amaçlar ikinci derecededir. Bu anarşik yapı içinde devlet öncelikle askeri gücüne güvenmek durumunda olup onu yeterli düzeyde tutmak zorundadır. Ekonomik konular ulusal güvenliği, askeri konulara göre daha az ilgilendirmektedir. Realistlere göre bunlar daha ziyade ulusal gücü ve saygınlığı arttırmanın araçlarıdır. Devleti uluslararası politikanın temel aktörü olarak kabul eden realistlere göre, devletler arasında çatışmalar kaçınılmaz ve doğaldır. Devlet adamlarını ve karar vericileri rasyonel davranan kişiler olarak kabul eden realistlere göre devlet adamının temel amacı anarşik bir yapıda devletin varlığını sürdürmektir. Bu amaca ulaşmak için olabildiğince güçlü olması gerekir (www.suai2005.ws.tc).

Uluslararası ilişkilerde diğer bir görüş ise Plüralist görüşüdür. Plüralist teoriler realist teorilerden farklı olarak artık devleri uluslararası ilişkilerin temel aktörü olarak kabul etmemektedir. Plüralist teoriler, devlet dışı aktörlerin de varlığını kabul etmektedir. Bu çerçevede birey, ulusal ve uluslararası baskı gruplarını içine uluslararası örgütleri ve devletlerin üyesi oldukları uluslararası örgütlenmeleri de uluslararası ilişkilerin aktörleri arasında saymaktadır. Dolayısıyla Plüralist yaklaşım, devleti bir anlamda parçalara ayırarak onu oluşturan bireyler, bürokrasi ve çıkar

gruplarını da uluslararası ilişkiler aktörü olarak kabul etmektedir (www.suai2005.ws.tc).

Son olarak küresel görüşü ele alırsak, bu yaklaşım uluslararası ilişkileri uluslararası sistem açısından incelemektedir. Emperyalizm kuramı, bağımlılık kuramı ve dünya kapitalist sistemi kuramı küresel kuramlar olarak değerlendirilmektedir. Küresel görüşte uluslararası politika ve dış politika küresel çerçeveden ele alınmaktadır. Realistler ve plüralistlerden farklı olarak küreselciler, uluslararası ilişkilerde ekonomik faktörlerin önemine ayrı bir vurgu yaparak uluslararası ilişkilerin temel dinamiğinin ekonomik ilişkiler olduğunu düşünmektedirler. Oysa realistlere göre asıl önemli olan askeri ve politik konular olup ekonomik konular ikincil bir öneme sahiptir (www.suai2005.ws.tc).

Klasik liberal görüşe göre, sadece birey gerçek, toplum denen şey yapay olduğundan herhangi bir toplumsal kuramın temeline esas olarak bireyin konması gerekir. Özellikle belirli bir amaç etrafında örgütlenerek sivil toplum örgütleri ya da örgütlü çıkar grupları oluşturan bireyler uluslararası ilişkilerde önemli bir aktör konumuna yükselir. Bunlar ya doğrudan lobi yaparak ya da dolaylı yoldan kamuoyunu harekete geçirerek dış politikayı etkilemeye çalışırlar. Bu konumda özellikle Türklük unsuru ele alındığında Türkiye çok önemli bir gizil güce sahiptir. İster bağımsız devlet olarak, ister azınlık ya da diaspora olarak ikinci kesimde haklarında bilgi verilmiş olan Türk unsurlarla iyi ilişkiler kurarak bu ilişkileri geliştirmek uluslararası alanda Türkiye'nin konumunu güçlendirecektir. Uluslararası ilişkilerde, bir ögenin aktör olarak dikkate alınabilmesi için öncelikle politikalarını açıkça belirlemesi gerekmektedir. Uluslararası alanda belirli bir karar verme kapasitesine sahip olması, az çok egemen yani bağımsız eylemler gerçekleştirme yeteneğine sahip olması, diğer aktörler üzerinde etki uygulayabilen nispi olarak otonom birimler olması ve belirli bir süre var olması gerekmektedir. Uluslararası ilişkiler, devletler, hükümetler ve halklar arasındaki siyasal, ekonomik, ticari, mali, askeri, kültürel, toplumsal tüm ilişkileri içine alan geniş bir kavram olarak açıklanmış ve bir devletin bireyleri ve toplumsal grupları ile diğer devletin birey ve toplumsal grupları arasında cereyan eden her türlü resmi ya da gayri resmi etkileşimi içine almaktadır şeklinde tanımlanmıştı. Özellikle resmi etkileşim çerçevesinde Orta Asya Türk Devletleri ile iyi ilişkiler kurmak ve siyasal, ekonomik, ticari, mali, askeri,

kültürel, toplumsal tüm bu ilişkileri geliştirmek uluslararası alanda Türkiye için bir güç unsuru olacaktır. Geliştirilen bu ilişkiler ile karşılıklı çıkarlar desteklenecek ve uluslararası alanda daimi birer müttefik gibi hareket edilebilecektir. Özellikle batılı devletler tarafından Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni tanımama gibi konularda izlenen yalnızlaştırma politikalarında karşılıklı siyasi destek sağlanarak uluslararası sahada Türkiye ve Türk Cumhuriyetleri kendi tezlerini daha güçlü savunabilir konuma gelecektir. Ancak sadece Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni resmi olarak Türkiye dışında tanıyan ülke olmaması bile Türkiye'nin sahip olduğu güç unsurunu yeterince değerlendiremediğini göstermektedir.

Güç kavramı bazılarına göre etki, bazılarına göre kapasite, bazılarına göre politikanın amacı bazılarına göre ise amacına ulaşmada kullanılan araçtır. Güç diğerlerinin davranışları üzerinde etki yapabilme kapasitesidir. Güç maddi ve maddi olmayan unsurları içermektedir. Morgenthau'ya göre ise bir ulusu diğer uluslar karşısında kuvvete sahip kılan faktörler ve doğrudan ulusal güç olarak kabul edilen unsurlar nicel ve nitel unsurlardan oluşmaktadır. Bunlardan coğrafya, doğal kaynaklar, endüstriyel kapasite, askeri hazırlık derecesi ve nüfus nicel öğeler, ulusal moral, ulusal karakter, diplomasinin niteliği ve hükümetin niteliği nitel öğeleri oluşturmaktadır. Bunların güç olarak tanımlanabilmesi diğer ülke ve ülkelerin davranışları üzerinde etki yapabilecek biçimde başka bir deyişle devletin bunları siyasal amaçları doğrultusunda kullanabilmesi halinde söz konusu olabilmektedir. Güç kavramına biraz daha açıklık getirmek amacıyla nicel ve nitel öğeleri kısaca tanımlamak uygun olacaktır (www.suai2005.ws.tc).

Nicel unsur öğelerinden coğrafya geçmişten günümüze ülke açısından önemli bir kapasite ve güç unsuru olarak dikkate alınmaktadır. Ülkenin sahip olduğu toprakların büyüklüğü veya dünya üzerinde bulunduğu yer ya da ülkenin büyük dağlarla çevrili olması, geçit vermez ormanlarla kaplı olması ya da ada ülkesi olması ülke açısından büyük bir avantaj oluşturmaktadır (www.suai2005.ws.tc).

Bir ülkenin zengin ve önemli doğal kaynaklara ve verimli topraklara sahip olması ülkenin kapasitesi için önemli bir nicel unsur olarak dikkate alınmaktadır. Doğal kaynaklar bir devletin diğer devletler karşısındaki gücünü belirleyen ve nispeten istikrarlı bir faktördür. Bu kaynakların başında gıda gereksinimlerini

karşılayabilecek durumda olması gelir. Bir ülkenin önemli hammadde kaynaklarına sahip olması da ülke açısından önemli bir güç faktörüdür (www.suai2005.ws.tc).

Ekonomik kapasite ise özellikle günümüzde endüstriyel durumu akla getirmektedir. Çünkü herhangi bir ulusun gerekli hammaddelere sahip olması eğer bundan askeri ve endüstriyel amaçlar için yararlanacak ölçüde endüstriyel tesislere ve endüstri gücüne sahip değilse istenildiği ölçüde etkili olamamaktadır (www.suai2005.ws.tc).

Askeri hazırlık derecesi ise coğrafi faktöre, doğal kaynaklar faktörüne ve endüstriyel kapasite faktörüne bir ulusun fiili gücü açısından önem kazandıran askeri alandaki hazır olma durumudur. Uluslararası ilişkilerde en son başvurulacak yol bu olduğundan bir devletin gücü hesap edilirken en fazla üzerinde durulan askeri güç olmaktadır (www.suai2005.ws.tc).

Nicel unsur öğelerinden son olarak nüfus ise devletlerin ekonomik ve endüstriyel kapasitelerini arttırabilmeleri ve büyük ordular oluşturabilmeleri için gerekli bir güç unsuru olarak ele alınmaktadır. Bu çerçevede nüfus büyüklüğü ulusal gücü belirleyen bir faktör olduğu ve bir ulusun gücü diğer ulusların gücüne göre ölçülebileceği için nüfus oranları anlam kazanır (www.suai2005.ws.tc).

Niteliksel unsurlar olarak ulusal karakter ve ulusal moralin ilgi alanını bir ulusun yapısında sık sık ortaya çıkan entelektüel ve karakteristik nitelikler oluşturmaktadır. Ulusal moral, bir ulusun kendi hükümetinin dış politikasını barışta ve savaşta desteklemedeki kararlılık derecesidir (www.suai2005.ws.tc).

Diplomasi, aynı zamanda, ulusal gücü meydana getiren farklı öğeleri, ulusal çıkarı ilgilendiren uluslararası sorunlar ortaya çıktığında, en yüksek etkiyi yapabilecek bir yapıya kavuşturma sanatıdır. Ulusal moral için ulusal gücün ruhu, diplomasi için de ulusal gücün beyni denilebilir (www.suai2005.ws.tc).

Niteliksel unsurların sonuncusu ise hükümetlerin niteliğidir. Nitelikli bir hükümetten beklenen, üç önemli nokta vardır. Bunlar ise, ulusal gücü meydana getiren maddi ve beşeri kaynaklarla izlenmekte olan dış politika arasında denge, bu kaynakların kendi aralarında denge ve izlenecek dış politika konusunda halkın desteği kazanmış olmalıdır (www.suai2005.ws.tc).

Tüm bu niteliksel ve niceliksel unsurlara bir ülke tek başına sahip olmayabilir. Ancak sahip olunamayan unsurlar o ülke için bir eksiklik olmakla

birlikte diğer unsurların etkili kullanımı ve doğru politikalarla telafi edilebilmektedir. Devletlerin ulusal amaçlarına kendi güçleri ve olanaklarıyla ulaşamayacak durumda olmaları aynı amacı paylaşan diğer devletlerle koalisyonlara ve ittifaklara gitmesini gerektirmektedir. Başka bir deyişle devletleri ittifak yapmaya iten en önemli faktör, ortak bir amaç olması ve bu amaca devletlerin kendi öz kaynaklarıyla ve kendi kapasiteleri ile ulaşamamalarıdır. Kuşkusuz bunların yanında başka faktörler de vardır. Devletler uluslararası alandaki saygınlıklarını ve diğer devletler üzerindeki etkilerini arttırmak, amaçlarına uluslararası meşruluk kazandırmak ve maliyeti başka devletlerle paylaşmak amacıyla da ittifak ve koalisyonlara gitmektedirler. Ortak bir amaca kendi öz kaynaklarıyla ulaşamayacak olmalarının koalisyonlar ve ittifaklar oluşturma politikasının temelini oluşturmaktadır. İttifak oluşturma genellikle savunmalarını gerçekleştiremeyecek ya da amaçlarına tek başlarına ulaşamayacak durumda olan devletlerin izlediği bir politika olarak gözlenmiştir. Devletlerin aralarında ittifak ya da koalisyonlar oluşturmalarının bir diğer nedeni ise güç dengesi oluşturmaktır. Yine devletler kendi öz kaynakları yeterli olsa bile maliyeti azaltmak ya da süreyi kısaltmak amacıyla da ittifaklara gidebilirler. Devletler bunların yanında saygınlıklarını ve uluslararası alandaki etkilerini arttırmak amacıyla ya da uzun vadede sağlayacağı yararları düşünerek de ittifak ya da koalisyonlar yapmaktadır. İttifaklar çoğu zaman içsel gereksinimlerin bir sonucu olarak ortaya çıkabilir. Devletler, ortak ekonomik sorunlarını çözmek amacıyla ekonomik ve ticari bloklar ya da diplomatik koalisyonlar oluşturabilirler. İttifaklar, devletin gücünü arttırarak uluslararası alandaki etkinliğini arttırması yanında, ülke içindeki karışıklıkları önlemede ve ülkede iç istikrarı sağlamada bir araç olarak da düşünülmektedir. Yukarıda açıklanan niteliksel ve niceliksel güç unsurları çerçevesinde Türk dünyasına bakıldığında her bir devletin ya da topluluğun kendine özgü ayrı ayrı güç unsurlarına sahip olduğu görülecektir. Ancak sahip olunamayan unsurlar dolayısıyla uluslararası sahada yeterince etkin olunamadığı da bir gerçektir. Oysa bu eksiklikler mevcut unsurların etkili kullanımı ve doğru politikalarla telafi edilebilmektedir. Bu doğrultuda izlenecek en doğru yol ulusal amaçlar doğrultusunda aynı amacı paylaşan diğer devletlerle koalisyonlar ve ittifaklar oluşturarak güçlerin birleştirilmesi ile daha güçlü olarak uluslararası sahada hareket edebilmek olacaktır. Bu bağlamda Orta

Asya Türk Devletleri ile iyi ilişkiler kurarak bu ilişkileri geliştirmek uluslararası alanda Türkiye için bir fırsat ve avantaj olarak görülebilir.

3.2. Türklük Unsuru ve Türk Devletleriyle İlişkilerin Geliştirilmesi

Orta Asya Cumhuriyetlerinin bağımsızlıklarına kavuşmaları Türk dış politikasına yeni bir boyut kazandırmıştır. Türkiye'nin bu ülkelere yaklaşımı ve bu ülkelere ilişkin dış politikasının temel unsurları:

- Bu ülkelerin devlet yapılanmalarının güçlendirilmesine katkıda bulunulması,
- Bölgenin siyasi ve ekonomik istikrarının korunması ve bölgesel işbirliğinin teşviki,
- Ekonomik ve siyasi reformların desteklenmesi,
- Bölge ülkelerinin dünya ile bütünleşebilmelerine, Avrupa-Atlantik kurumlarına uyumlarına yardımcı olunması,
- Bu ülkelerle ikili ilişkilerimizin, her alanda karşılıklı çıkarlar ve egemen eşitlik temelinde geliştirilmesi,
- Bölge ülkelerinin engelsiz surette tasarruf edebilecekleri enerji kaynaklarının uluslararası piyasalara serbestçe ve farklı yollardan nakledilmesinin desteklenmesidir (www.mfa.gov.tr).

Orta Asya Cumhuriyetlerini tanıyan ve bu ülkelerde büyükelçilik açan ilk ülke Türkiye olmuştur. Bu ülkelere ilk üst düzey ziyaretler Türkiye'den yapılmış, bu ülkelerin yöneticileri de ilk ziyaretleri için Türkiye'yi seçmişlerdir. 1992 yılından bu yana gerçekleştirilen üst düzey ziyaretler ve imzalanan 500 civarında ikili ve çok taraflı anlaşma, ilişkilerin pekiştirilmesinde önemli rol oynamıştır. Türk Dili Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları Doruklar Süreci; Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan ve Türkiye arasındaki en yüksek danışma mekanizmasını oluşturmaktadır. İlki 1992 yılında Ankara'da yapılmış olan zirvelerin sekizincisi 17 Kasım 2006 tarihinde Antalya'da düzenlenmiştir. Bölgeye teknik yardımda bulunmak üzere Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı (TİKA) kurulmuştur. TİKA bölge ülkelerinin kalkınmalarına yardımcı olmak üzere 1992 yılında faaliyete geçmiştir. TİKA'nın tüm bölge ülkeleri başkentlerinde ülke ofisleri

bulunmaktadır. Eğitim, sağlık, ulaştırma, iyi yönetim gibi değişik alanlarda Orta Asya ülkelerinde TİKA tarafından tamamlanan projelerin değeri 100 milyon dolar civarındadır. TİKA birçok alanda faaliyetlerini sürdürmekte ve çeşitli projelere destek sağlamaya devam etmektedir. Orta Asya Cumhuriyetleri bağımsızlıklarını kazandıktan sonra dış dünyaya Türkiye üzerinden açılma olanağı bulmuşlar, Türkiye, bir bakıma bu ülkeler için bir pencere olmuş, dünya ile bütünleşmeleri sürecinde de onların önemli bir ortağı haline gelmiştir. Bu çerçevede, Orta Asya Cumhuriyetlerinin BM ve AGİT gibi uluslararası ve Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT) gibi bölgesel örgütlere üye olmalarında ayrıca NATO'nun Barış İçin Ortaklık (BİO) programına katılmalarında ve başka pek çok konuda, Türkiye her türlü yardımda bulunmuştur (www.mfa.gov.tr).

Bu ülkelerle ekonomik ilişkilerimiz de süratle gelişmiş, ticaret, ulaşım ve iletişim alanlarında önemli mesafe kat edilmiştir. Türkiye'nin bölge ülkelere açtığı kredilerin toplamı yaklaşık 1,2 milyar dolardır. Bu krediler aracılığıyla, bölgenin Türk iş adamları için yatırıma cazip bir alan haline getirilmesi hedefi tasarlanmıştır. Bölge ülkeleriyle Türkiye'nin ticaret hacmi 3 milyar dolara erişmiştir. Bölgede irili ufaklı 1000'in üzerinde Türk şirketi faaliyet göstermektedir. Türk şirketlerinin bölge ülkelere doğrudan yatırımları 3,7 milyar doları aşmıştır. Ayrıca, Türk müteahhitlik firmaları bölgede gerçekleştirdikleri projelerin toplam değeri 15,5 milyar dolar civarındadır. Bölge ülkeleriyle ilişkiler kültür ve eğitim alanlarında da hızla gelişmiştir. Bu ülkelere Türkiye'ye öğrenim için gelen öğrenciler için "Büyük Öğrenci Projesi" adı verilen kapsamlı bir burs programı başlatılmış ve yaklaşık 18.000 burs sağlanmıştır. Bölgede Milli Eğitim Bakanlığına ve özel şirketlere bağlı faaliyet gösteren ilk ve orta öğretim kurumlarının yanı sıra Kazakistan'da Türk-Kazak Uluslararası Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi 1992 yılından, Kırgızistan'da Türk-Kırgız Manas Üniversitesi 1995 yılından bu yana faaliyet göstermektedir. Yine Türkiye öncülüğünde kurulan TÜRKSOY-Türk Kültür ve Sanatları Ortak Yönetimi ortak kültürün geliştirilmesi ve tanıtımı konusunda çeşitli kültürel faaliyetler gerçekleştirmektedir (www.mfa.gov.tr).

Türkiye, Orta Asya Cumhuriyetlerinin, istikrar ve güvenliklerini tehdit eden köktendinci akımlar, uyuşturucu ve silah kaçakçılığı ve terörist faaliyetler konusundaki mevcut kaygılarını başından beri paylaşmış ve terörle mücadele

çerçevesinde bu ülkelere malzeme yardımı, nakdi yardım ve askeri eğitim sağlamıştır. Türkiye'nin bölgeye yönelik vizyonunda Türklük unsuru önemli bir yer tutmaktadır. Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonra Türkiye'nin önüne çok büyük ve önemli fırsatlar çıkmıştır. Türklük unsuru dolayısıyla Türkiye'ye karşı büyük bir sevgi besleyen bu ülkelerin ihtiyaç duyduğu mal ve hizmetler Türkiye tarafından rahatlıkla karşılanabilecek durumda, Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu pek çok ham madde ise bu ülkelerde bolca bulunmaktadır. Kültürel yapısı, ekonomik ve siyasi ihtiyaçları ile birbirine ihtiyacı olan ve uluslararası alanda birbirini destekleyebilecek konumda bulunan bu cumhuriyetlerle Türkiye daha fazla ilişkide bulunmak durumundadır. Bugüne kadar yapılanlar yeterli olamamakta, Türk Cumhuriyetleri ile var olan ilişkileri daha da ileriye götürmek gerekmektedir. Aksi halde, Türkiye ve Türk Cumhuriyetlerinin önüne çıkan tarihi fırsat, şimdiden bu coğrafyanın önemini anlamakta ve oralarda büyük yatırımlar yapmakta olan batılı ve doğulu ülkelerce ortadan kaldırılabilir (www.makdis.pamukkale.edu.tr).

Amaç sadece ekonomik yönden değil siyasi, toplumsal ve kültürel yönden de tam bir işbirliği hedef olarak belirlenmeli ve bu amaç doğrultusunda hareket edilmelidir. Karşılıklı ilişkiler çerçevesinde Türklük unsuru vurgulanmalı ve oluşturulacak çalışma kümeleri ile ilişkilerin geliştirilmesinin gerekleri ve zorunluluğu ortaya konulmalı ve politik ortamda bu çıkarımlar doğrultusunda hareket edilmesi sağlanmalıdır. İyi ilişkiler kurmak ve siyasal, ekonomik, ticari, mali, askeri, kültürel, toplumsal alanda tüm bu ilişkileri geliştirmek uluslararası ortamda hem Orta Asya Türk Devletleri için hem de Türkiye için bir güç unsuru olacaktır. Geliştirilen bu ilişkiler ile karşılıklı çıkarlar desteklenecek ve uluslararası alanda daimi birer müttefik gibi hareket edilebilecektir. Birçok konuda karşılıklı siyasi destek sağlanarak uluslararası sahada Türkiye ve Türk Cumhuriyetleri kendi tezlerini daha güçlü savunabilir konuma gelecektir. Ancak sadece Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni resmi olarak Türkiye dışında tanıyan ülke olmaması bile Türkiye'nin sahip olduğu güç unsurunu yeterince değerlendiremediğini göstermektedir.

4. AZINLIK KONUMUNDAKİ TÜRKLERİN GÜCÜNDEN FAYDALANMA ARACI OLARAK SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ

Daha önce de tanımlandığı üzere, azınlık, bir ülkenin içinde, baskın halka mensup olmayan, ancak kendine ait bir kültürü, bütünlüğü olan topluluklardır. Avrupa devletleri Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde azınlık olgusunu Osmanlı İmparatorluğu içindeki gayrimüslimleri koruma ve bu sayede de Osmanlı'ya müdahale etme çabaları olarak kullanmıştır. Azınlıkları koruma çabaları önce tek taraflı koruma fermanları ve ikili antlaşmalar biçiminde başlamış, XIX. yy'da çok taraflı antlaşmalar evresine geçmiş ve nihayet 1920'de Milletler Cemiyeti'nin kurulmasıyla "uluslararası örgüt güvencesinde azınlık koruması" dönemi açılmıştır. Günümüzde uluslararası azınlık koruma mekanizması BM, Avrupa Konseyi, AB, AGİT gibi kuruluşların şemsiyesi altında yürümektedir (www.memurlar.net). Türkiye azınlık kavramı, tanımı ve hakları konusunda sürekli ithamlara uğramıştır. Oysa Türkiye bu süreci tersine çevirebilecek büyük bir potansiyel güce sahiptir. Yabancı ülkelerin sınırları içinde azınlık olarak yaşayan Türk nüfusu, Türkiye için bir güç ögesi konumundadır. Türk azınlıklar hakkında ikinci kesimde geniş olarak bilgi verilmişti. Günümüzde uluslararası azınlık koruma mekanizmasının BM, Avrupa Konseyi, AB, AGİT gibi kuruluşların şemsiyesi altında yürütüldüğü düşünüldüğünde uluslararası anlaşmalardan doğan haklarını kullanarak Türkiye azınlık konumundaki Türk halkların liderliğini yapabilecek konumdadır. Ayrıca özellikle ABD ve AB ülkelerinde işlemekte olan temsili demokrasiler, örgütlü insan topluluklarını bir güç unsuru haline dönüştürmektedir. Bir hedefi olan ve o hedef doğrultusunda örgütlü bir şekilde hareket edebilen insanın öneminin giderek arttığı günümüzde, uluslararası alanda mevcut çok önemli insan gücüne sahip olan Türkiye'nin bu gücü atıl bir şekilde bırakması ve kullanmaması düşünülemez. Türkiye'nin azınlık konumundaki Türk halkların liderliğini yapabilmesinin en etkili yöntemi ise azınlık Türk halklarının bilinçli bir sivil toplum oluşturabilmesi ve akabinde örgütlenebilmesi, Türkiye'nin de tüm bu sürece liderlik etmesiyle olacaktır. Yabancı ülkelerin sınırları içinde azınlık olarak yaşayan Türk nüfusu Türkiye için bir güç ögesi konumundadır. Bu konuya en güzel örnek olarak Bulgaristan'da Şubat

2007’de yapılan Avrupa Parlamentosu seçimleri verilebilir. Ocak ayında Avrupa Birliği’ne giren Bulgaristan’ı Avrupa Parlamentosu’nda temsil edecek 18 milletvekilini belirlemek için 05 Şubat 2007 tarihinde yapılan seçimde, çoğunluğunu Türklerin oluşturduğu Hak ve Özgürlükler Hareketi (HÖH) % 20,26 oranında oy toplayarak Avrupa Parlamentosu’na 5 milletvekili sokmaya hak kazanmıştır. Bu sonuç ile 7,3 milyon olan Bulgaristan nüfusunun % 9,4’ünü oluşturan Türkler, Avrupa Parlamentosu’nda nüfus oranına göre çok daha yüksek bir temsil oranı elde etmiştir. HÖH’nin ülkedeki etnik Türklerin nüfusa oranının iki katından fazla bir oy oranı ve temsil elde etmesinde, seçime katılım oranının % 28,6’da kalması etkili olmuş, ülkede çoğunluğu oluşturan Bulgarlar seçime kayıtsız kalırken, Türk azınlığı, HÖH’nin yürüttüğü aktif kampanyanın da etkisiyle sandığa ilgi göstermiştir (www.milliyet.com). Özellikle AB’ne giriş sürecinde olan bir ülke konumunda bulunan Türkiye’nin Avrupa Parlamentosu’nda ihtiyaç duyduğu destek göz önüne alındığında bu başarının önemi daha iyi anlaşılmaktadır. Bu başarı bir anlamda tam bir sivil toplum örgütlenmesi başarısıdır. Diğer ülkelerde yaşayan Türk azınlıklar göz önüne alındığında aynı başarılı örgütlenmenin sağlanabilmesiyle oluşacak durumunun hem Türkiye hem de o ülkelerde yaşayan Türk azınlıklar açısından ne kadar yararlı olacağı açıkça görülmektedir. Ancak HÖH başarısının verilebilecek tek örnek olması Türkiye’nin bir güç ögesi konumunda olan Türk azınlıklardan yeterince yararlanamadığını göstermektedir. Bunun en önemli etkenlerinden biri ise Türkiye’nin sivil toplum tecrübesinin yetersizliğidir.

Bu bölümde Türkiye’nin Türk azınlıklarla gerektiğince ilgilenememesinin ve bu gizil gücü yeterince kullanamamasının sebebi olarak görülen sivil toplum tecrübe yetersizliğiyle ilgili olarak bir çalışma yapılmış ve bu doğrultuda sivil toplumun kavramsal kökenlerine, işlevlerine ve yapısına ilişkin genel bilgilendirme verilmiştir. Takiben uluslararası sivil toplum kuruluşları ve işlevliliği konusu hakkında bilgi verilmiştir.

4.1. Sivil Toplumun Tarihsel Temelleri

Sivil toplum kavramını tarihte ilk kullanan Aristoteles olmuştur. İnsanların güven içerisinde yaşayabileceği, insan hayatının değer kazanabileceği şehir devletini tanımlamak için kaleme aldığı “Politika” adlı eserinde Aristoteles “Politike

Koinonia” kavramını kullanmıştır. Bu kavram Latinceye “Civilis Societas”, İngilizceye ise 1400’lü yıllarda “Civil Society” olarak çevrilmiş ve kullanılmıştır (Biber, 2006,10).

Günümüzdeki anlamıyla kullanımı ise XII. yy’da güçlenmeye başlayan ticaret burjuvasında görülmektedir. Hobbes, Locke ve Rousseau gibi filozoflar tarafından “Toplumsal Sözleşme” düşüncesi altında ele alınan sivil toplum, devlete özdeş tutulmuştur (Biber, 2006,11). Bu düşünceye göre insanlar eşit şekilde yaratılmış ve bu eşit koşullar altında rekabet insanları birbirlerini yok etmeye götüren bir süreci başlatmaktadır. Böyle bir durumda kaos ve kaosun yaratacağı savaş durumu kaçınılmazdır. Kaosu engellemenin tek yolu ise insanların denetim altında tutulmasıdır. İnsanlar tüm güçlerini tek bir insana ya da heyete devretmelidir. Oluşacak bu güç sayesinde huzursuzluk, ölüm korkusu ortadan kalkacak ve medeni topluma geçilecektir.

Devlet ve sivil toplum kavramlarını birbirinden ayıran düşünür ise Hegel olmuştur. Hegel sivil toplumu aile ve devletin siyasi ilişkileri arasında yer alan bir ara kurum olarak tanımlar. Sivil toplum, özel kişilerden, gruplardan, sınıflardan oluşan bir mozaiktir. Çalışmaları hukuk tarafından düzenlenir ancak siyasi devlet kendisine doğrudan bağlı değildir. Bu özellikleriyle sivil toplum, Hegel’e göre modern dünyanın bir başarısıdır. Siyasi devlet sivil topluma doğrudan bağlı değildir ancak sivil toplum siyasi olarak düzenlenmelidir. Sivil toplum bu anlamda, ahlaki bir değer ve erdem kazanmak için devlete gereksinim duyar. Devlet de temsil ettiği ahlaki amaçları gerçekleştirmek amacıyla sivil toplumdan yararlanmaktadır. Sivil toplum bir araç iken devlet bir amaçtır (Sabine, 2000, 59).

Marks’a göre ise sivil toplum siyasi hayatı belirleyen bir alandır. Marksist teoride, üretim ilişkileri altyapıyı oluşturmaktadır. Bu altyapı toplumun hukuki ve siyasi kurumlarında oluşan üstyapıyı belirlemektedir. Altyapı değişirse üstyapı kurumları da değişecektir. Bu anlamda siyasi olaylar, hukuki değişimler ve kültürel değişimler sivil toplumun yapısındaki gelişmeler neticesinde şekillenmektedir (Çaha, 2000, 37).

Sanayi devrimiyle birlikte sivil toplum yeniden kavramsallaştırılmıştır. Marksist kuram izleyicilerinden olan Gramsci’nin bu dönemde sivil toplum tartışmalarına önemli katkıları olmuştur. Gramsci’nin düşüncelerinde Hegel

anlayışının etkileri görülmektedir ve sivil toplum altyapı olarak değil üstyapı olarak değerlendirilmektedir. Sivil toplum ekonomik yapı ile devlet arasında yer almakta ve sınıfların iktidar için mücadele ettiği bir alan konumunda bulunmaktadır. Gramsci'ye göre hakim sınıflar diğer sınıfları üretim süreçlerinin gereklerine boyun eğdirebilmek için kararname, yasal düzenlemelerin yanında sivil toplumdaki ahlaki değerlerin ve geleneklerin yardımına da ihtiyaç duymaktadır (Biber, 2006,14). Buradan yapılan çıkartıma göre sivil toplum hakim sınıfın, ideolojisinin toplumsal katta kabul görmesi için kullandığı bir alan olarak tanımlanmaktadır.

4.2. Günümüzde Sivil Toplum ve Sahip Olduğu İşlevler

Sivil toplum, devletin tüm etkinlikleri kontrol etmesinin engellenebilmesi için devletin yetki alanını daraltmakta, insanların kendi sorunlarını çözebilmek için örgütlenebilmeleri, bu sayede toplum içinde oluşmuş birçok bağımsız örgütün bulunmasını ve bu örgütler aracılığıyla halkın düşüncelerinin yönetime yansımını sağlamaktır (Beetham, 1998, 15).

Sivil toplum, devletin müdahale alanları dışında kalan ekonomik ve sosyal alanı kendi ilke kurallarına göre işleyen özerk bir alandır. Bu kapsama toplumun devlet kuramları dışında kendi kendini yönlendirmesini içermektedir. Devlet ve sivil toplum ilişkisi ise birbirleri üzerindeki kontrol işlevi düzeyindedir. Sivil toplum içerisinde her zaman bir çıkar çatışması mevcut olacaktır. Güçlü bir sivil toplum için devletin yasal düzenlemelerine gereksinim duyulmaktadır. Bu çerçevede sivil toplum yapısını belirleyen belirli özellikler bulunmaktadır. *“sivil toplum, aile ile kamusal alan arasında bağımsız bir toplumsal alandır, ancak bu alanın sınırları yasal düzenlemelerle belirlenmektedir”* (Biber, 2006, 16). Sivil toplum alanına katılım tamamen bireylerin rızasına dayanır, hiçbir şekilde katılım zorlanamaz.

Sivil toplum, devlet ve bireyler arasında aracı ve düzenleyici bir konumdadır. Temsil edilen kesimin ihtiyaç, istek ve talepleri doğrultusunda hedefler belirlenir ve bu hedeflere ulaşabilmek için devlet kurumlarının politikalarını etkileme çalışmaları yürütülür.

Sivil toplum kavramı özel alanda sınırlı kalan kimliklerin, kamusal alana çıkması neticesinde yaygın olarak kullanılmaya başlamış ve belirli özellikler gösteren kimliklerin oluşturduğu kümeleri temsil görevini üstlenmiştir. Özellikle II.

Dünya Savaşı sonrası çeşitli hak arayışları sonucunda ortaya çıkan farklı söylem ve arayışlar neticesinde bu kümeler oluşmuştur. Genel olarak özgürlük ve eşitlik, katılımcı planlama ve toplulukların kendi kararlarını kendilerinin almaları gibi söylemler edinilmiştir. Ancak bu süreç içerisinde devletin koruyucu, çatışmaları önleyici işlevi olmadığı sürece sivil toplum kendine özgü yeni eşitsizlikler ve bağımlılıklarla sebep olabilecektir. Bu nedenle yönlendirici bir güç olarak devletten ve devletin yasal düzenlemelerinden vazgeçilemez.

“Geleneksel olarak temsili demokrasi içinde bireysel katılım ve birey eksenli hak tanımlarıyla sınırlı demokratik süreçler, aktif katılımcı bir yönetime doğru zorlanmaya başlanmıştır” (Çaha, 2000, 75). Toplumun çoğulcu bir nitelik kazanması sonucunda parlamento içerisinde bulunan siyasi partiler belirli bir sınıf düşüncelerini temsil eden sınıf partileri olma niteliğini kaybetmiş ve çoklu çıkarları temsil eder hale gelmiştir. Dolayısıyla bireylerin düşünceleri karar mekanizmalarına aktarılamamakta ve bireylerin beklentileri politik kararlara dönüşmemektedir. Halkın iradesini temsil etmekten uzaklaşan partiler kitlelerin oy vermelerini sağlamak için çeşitli tekniklerle halkın iradesini biçimlendirme yollarına başvurmaktadırlar. Sonuçta parlamento, halkın sesinin duyulduğu yer değil, parti görevlilerinin önceden alınmış kararları tutanaklara geçirmek için toplanılan bir mekan durumuna gelmiştir.

Habermas “Siyasal Katılım Kendi Başına Bir Değer mi?” adlı makalesinde siyasal partilerin yetersizliği ve sivil toplumun önemini şu şekilde belirtmektedir:

“Siyasal katılım kategorisi özgül olarak burjuva toplumuna aittir. Burjuva toplumun bu kategoriyle ortak bir çelişkisi vardır: İnsanların yalnızca kendi iradelerinin belirleyiciliğine bağlı olduğuna inandıkları davranışlarına karşı koşulların zorlayıcılığı etkisini derinden derine hissettirir. Ama aynı şekilde bu zorlamadan kurtulma talebi ve sezgisi de güçlenir. Koşulların ürünü olmak ile bununla birlikte bizzat bu koşulların üreticisi olabilmek ve bunu isteyebilmek arasındaki çelişki, yurttaşların siyasal katılımlarında baştan beri vardır; bugün bu çelişki bütün kesinliğiyle gelişiyor. Şimdiki durum, her şeyden önce, bir bütün olarak oy hakkına sahip halkın, bilinçli siyasal kararlar verebileceği umudunu ve parlamenter kurumların reşit halk tarafından etkili biçimde

kullanılabileceğini şüpheli kılıyor. Parlamento dışı alanda siyasal etkinliğe sahip olan grupların katılımı düşüncesi, daha yakın görünüyor. Bunlar, bir yandan parlamento dışı eylemleri için bir araya gelerek devlet organlarını “sokak baskısı” altında tutabilecek olan kitle örgütlerinin üyeleri; diğer yandan özel ve devlet bürokrasisinin aygıtlarına hakim olan işlevsel elitlerdir” (Habermas, 1984, 68).

Sivil toplum kavramı çevresinde yaşanan tartışmalar farklı kuramların oluşmasını beraberinde getirmiştir. Bu kuramlar şunlardır;

- *Çoğulcu sivil toplum,*
- *Asgari devletçi sivil toplum,*
- *Katılımcı sivil toplum* (Fincancı, 1991, 2).

Çoğulcu sivil toplum anlayışına göre, kuvvetler ayrılığı ilkelerine dayanan devlet çoğulculuğunun yetersizliği, içerisinde sivil toplum örgütlerini de barındıran toplumsal çoğulculuğun yaratılması gerekliliği vurgulanır.

Asgari devletçi sivil toplum kuramına göre, devlet düzenleyici kurallarıyla toplumun doğal düzenine müdahale etmekte ve bu kurallar toplumun tamamını dikkate almadığı için yapay kalmaktadır. Devletin topluma müdahale gücünün asgariye indirilmesi için yasama yetkisi daraltılmalıdır. Ancak bu şekilde sivil toplum oluşarak güçlenebilir.

Katılımcı sivil toplum kuramına göre ise, devletle sivil toplumun iç içeliği vurgulanır. Devlet sivilleştirilmelidir.

Kuramsal farklılıklara rağmen ortak söylemde sivil toplum asla iktidara alternatif bir söylem olarak kullanılmamıştır. Sivil toplum devletin belirlediği yasal zeminde hareket ederek devleti daha demokratik bir çizgiye gelmeye zorlamaktadır.

Uzlaşılan ortak amaç merkezi otoritenin toplumsal yaşama müdahale yetkisinin azaltılması, böylece temel hak ve özgürlüklerin tam olarak kullanılabilmesidir.

4.3. Türkiye’de Sivil Toplum

Türkiye’de sivil toplum kavramı 1980’li yıllarda günlük hayata girmiş ve üzerinde tartışılmaya başlanmıştır. Buna rağmen batıda ki anlamda bir sivil toplum örgütlenişi işlevlik açısından daha yeni yeni oluşmaya başlamıştır.

Özellikle 1983 seçimlerinden sonra, devletin toplum hayatında oynadığı rolün ağırlığına dikkat çekilmiş ve bu rolün sınırlandırılabilmesi için sivil toplumun güçlendirilmesi gerektiği ileri sürülmüştür. Sivil toplum kavramı, toplumun çoğunluğu tarafından uzun süre askeri toplumun karşıtı olarak kullanılmıştır. Bu anlayışın başlıca sebebi olarak ise Türkiye’de askeri yönetimlerin uzun süre etkili olması gösterilebilir (Tunçay, 2003).

Türkiye’de sivil toplum kavramının tarihsel sürecine batı ile karşılaştırmalı olarak baktığımızda kavramın Türkiye gündemine çok geç girişinin nedenleri daha iyi anlaşılacaktır.

Batı Avrupa’da sivil toplum, şehir yaşamının önem kazanmaya başladığı XII. yy’ın sonlarında mülk sahipleriyle iktidar arasındaki ilişkilerden kaynaklanan ekonomik sorunların, siyasal sorunlara dönüşmesiyle ortaya çıkmış ve gelişmeye başlamıştır (Tekin, 2000, 44).

Bu anlamda bir gelişme, sultanın iradesini sınırlandıracak hiçbir fikre ve girişime izin verilmemiş olan ve “*devletin adının mülk olduğu*” Osmanlı’da yaşanmamıştır (Biber, 2006, 24).

Batı Avrupa’da şehirlerin, ticaret burjuvazisinin, ticari yaşamın gelişmesi ve canlanması ile toplum için yeni zenginlik kaynakları oluşmuştur. Bu zenginlikten feodal asillerin de faydalanmak istemeleri ticaretle uğraşan sınıflı korumalarını ve gelişmesine katkı sağlamalarını gerekli kılmıştır. Bu sayede şehirliler belirli haklar ve ayrıcalıklar elde etmişlerdir. Zamanla kendi kendine idare eden duruma gelen sivil toplum ortak amaç etrafında birleşerek krallıklar oluşturmuştur. Krallıkların ortaya çıkışı ile şehirlilerin ayrıcalıkları geri alınmaya başladıysa da, her zaman için üretici sınıfın desteğine duyulan gereksinim, iktisadi verimliliğin yok edilmesi ile sonuçlanacak uygulamaları engellemiştir. Bu sayede sivil toplumun elde ettiği ayrıcalıkların izleri Batı Avrupa’da tamamen silinmemiştir (Mardin, 1995, 10-13).

Osmanlı İmparatorluğu’nda ise batıda ki anlamda bir şehirleşme süreci yaşanmamıştır. Osmanlı’da egemen güçler yaratılmamasına dikkat edilmiş ve feodalleşme engellenmiştir. Osmanlı devletinde din ve devlet kavramları birbiriyle bütünleşmiştir. Tüm kurumların ve kanunların temelinde İslam hukuku vardır. Dinin önemli nitelikleri ve değer ölçütleri devleti biçimlendirmiştir. Kurulan devlet düzeni ile sınıflaşma ve adaletsizliğe yol açan bir mülkiyet hakkı engellenmiştir. Devlet,

kendisiyle rekabet edebilecek her türlü bağımsız gelişmeye karşı olmuştur. Bunun en güzel örneği Osmanlı toprak rejiminde görülmektedir. Toprağın mülkiyeti devlete aittir, kullanım hakkı orduya asker hazırlama karşılığında devlete hizmet etmiş kişilere verilir. Ancak bu hak baba ölünce miras olarak oğula geçmemektedir. Bu sayede sermaye birikimi engellenmiş olmaktadır. Osmanlı Devleti'nde güçlü merkezi yapının son dönemlere kadar korunması sivil toplumun ortaya çıkmasını sağlayan toplumsal koşulların oluşmasını engellemiştir (Yücekök, 1998, 15).

Osmanlı'da sivil toplum örgütlerine benzer tek oluşum tarikat ve vakıflardır. Toplumsal yapıda, bireyle devlet arasında aracılığı sağlayan rolü belirli ölçüde tarikatlar üstlenmiştir. Ayrıca toplumsal dayanışmayı ve yardımlaşmayı sağlamak için vakıflar kurulmuştur. Ancak bu vakıfların toplumsal talepleri iktidara iletmek, ona baskı yapmak ve devleti sınırlandırmak gibi işlevleri olmamıştır.

Cumhuriyetin ilanından sonra da merkezîyetçi yapı tam olarak kırılmamış, bürokratik yönetim geleneği devam etmiştir. Batı Avrupa'da oluşan sivil toplum içerisinde bir aydın kitle oluşmuş ve bu aydın kitle sivil toplumun etkinlik alanını genişletmiştir. Türkiye'de ise sivil toplumu dahi devlet kendisi kendi eliyle yaratmak istemiş, oluşturmak istediği sivil toplum burjuvazisini ve aydın kitesini yine kendisi yaratmak istemiştir. Bu şekilde yapay olarak işletilmeye çalışılan süreç doğal olarak batı anlayışıyla bir sivil toplum oluşumunu engellemiştir. Batıda sivil toplumun işlevi toplum taleplerini devlete iletmek, devletin baskıcı uygulamalarını engellemeye çalışmak iken Türkiye'de sivil toplum devletin taleplerini topluma iletmek görevleriyle sınırlı kalmıştır (Tekin, 2000, 44). Tüm bu gelişmeler sonucunda Türkiye'de sivil toplum örgütleri olarak kabul edilen dernek, vakıf gibi kuruluşlar, devletin neden olduğu olumsuzlukları meşrulaştırmaya çalışan kuruluşlar olarak görülmeleri, kendi yönetim örgütü içinde yöneticilerin bir daha gitmemek üzere iş başına gelmeleri gibi olumsuzluklar nedeniyle toplum nezdinde kabul görmemişlerdir.

Ancak Türkiye'de 80'li yıllarda başlayan ve 90'lı yıllar boyunca devam eden sosyo-politik bir değişim gerçekleşmiştir. Bu değişim ile güçlü devlet geleneğinden uzaklaşmış, siyasi merkezin dışında daha çok aktör rol oynamaya başlamıştır. Türkiye ekonomisi ve kültürel hayatına devletin etkisi azalmıştır (Sarıbay, 2000, 105). Devletçi politikalar yerine neoliberal politikaların uygulanmaya başlaması yeni

bir girişimci sınıf ortaya çıkmasına neden olmuştur. Böylece sivil toplum bağlamında çalışmalar artmış, sivil toplum kuruluşları (STK) sesini daha fazla duyurmaya başlamıştır.

1990'lı yıllar, dernekler, meslek örgütlerinin siyasi faaliyeti, siyasi partilerin kadın ve gençlik kollarını örgütlemeleri önündeki yasakların anayasa değişiklikleriyle kaldırılması gibi gelişmelere tanıklık ettiği için sivil toplumun gelişimi bakımından önemli yıllardır. (Çepel, 2006). Her ne kadar 1990'lı yıllarda toplumsal değişimin etkisiyle STK'na daha fazla önem verilmeye başlanmışsa da bu süreç yalnız toplumun iç dinamikleriyle açıklanamaz. Türkiye'nin içinde yer alma çabasını giderek yoğunlaştırdığı AB'nin Türkiye üzerindeki etkileri de bu konuda olumlu sonuçlar vermiştir.

Türkiye'deki güçlü devlet geleneği 1990'lı yıllarda AB üyeliğinin desteklenmesi ile yeniden gözden geçirilmiştir. Sivil toplum Türkiye'nin tartışma gündeminde giderek önem kazanmakta ve demokratikleşme sorunlarına çözüm arayışlarında gündeme getirilmektedir. STK AB'ne üyelik sürecinde demokratikleşmeyi destekleyen itici bir güç konumunda bulunmaktadır. Aynı zamanda Türkiye'nin AB'ne uyum sürecinde geçirdiği aşamalar da Türkiye'de sivil toplum örgütlerinin güçlenmesini kolaylaştıran bir unsur olmaktadır. Helsinki sonrası dönemde, bir aday ülke olarak Türkiye'de örgütlü sivil toplumun AB'ne uyum sürecine aktif katılımının sağlanması daha çok önem kazanmıştır. Bu konu Katılım Ortaklığı Belgeleri'nde de vurgulanmış, Türkiye'nin, kısa vadeli önceliklerden biri olarak, toplanma ve dernek kurmaya ilişkin yasal ve anayasal garantileri güçlendirmesi ve sivil toplumun gelişimini teşvik etmesi önerilmiştir (Çepel, 2006).

1999 Helsinki Zirvesi Türkiye'deki sivil toplum ve siyasi dönüşüm bakımından önemli bir tarih olarak değerlendirilmektedir. Helsinki Zirvesi ile başlayan ve devam etmekte olan süreçte Türkiye'nin demokratikleşmesi yolunda büyük adımlar atılmıştır. Bu zirvede aday ülke olma konumu kazanan Türkiye, AB'ne üyelik kistaslarını uygulamaya başlamış ve o tarihten bugüne Türkiye'de sivil toplum alanında dikkat çeken bir ilerleme olmuştur. 1999 yılında Türkiye'ye resmi olarak aday ülke konumu tanınmasının ardından Türkiye'deki kurumlarla AB kurumları arasında sivil toplum diyalogu kapsamında ortak faaliyetler geliştirilmiştir. AB, Komisyon tarafından yayınlanan "AB ve Aday Ülkeler Arasında Sivil Toplum

Diyalogu” başlıklı tebliğ ışığında bu faaliyetlerin desteklenerek sürdürülmesi ve pekiştirilerek daha ileriye götürülmesini beklemektedir. AB, üye ve aday ülkelerde kendi bünyesindeki sivil toplum yapısına benzer bir sivil toplumu hedeflemektedir (Çepel, 2006).

AB Katılım Ortaklığı Belgeleri ve İlerleme Raporları ışığında, Türkiye’de 2001 yılından bu yana sivil toplumun gelişmesine yönelik kararlar alınmakta, yasalar değiştirilmektedir. Yasal altyapının değiştirilmesi çok önemli bir unsur olmakla birlikte tek başına yeterli olmamaktadır. Devletin kural koyucu, oyuncu ve denetleyici rolüne STK da katkıda bulunmalıdır. AB tarafından yayınlanan İlerleme Raporları ışığında, Türkiye’de sivil toplumun demokratikleşmesi ve gelişmesi önünde devletin sınırlayıcı, dayatıcı özelliklerinin yanı sıra mali kaynak, eğitim, toplumsal alışkanlıklar, katılım, insanların kendi kendini motive etme eksikliği, örgütlerarası iletişimsizlik gibi toplumsal ve yapısal engeller de bulunmaktadır (Tosun, 2001, 333).

4.4. Türkiye’de Sivil Toplum Örgütleri

Sivil toplum örgütleri, ortak talep, ortak bakış ve ortak duyarlılık sahibi yurttaşların bir araya gelerek, devletin hukuki, idari, üretici ve kültürel organlarının dışındaki alanlarda oluşturdukları dernek, vakıf, sendika gibi örgütlenmelerdir (Uğur, 1998, 69). Sivil toplum örgütleri özellikle XX. yy’ın son çeyreğinde tüm dünyada yayılıp gelişmiş ve hükümet dışı örgütler, gönüllü kuruluşlar, sivil toplum örgütleri, STÖ (Sivil Toplum Örgütleri), STK (Sivil Toplum Kuruluşları) ve NGO (Non-Governmental Organizations) gibi sözcük ve kısaltmalarla ifade edilir olmuştur (Belge, 1998, 23).

Sivil toplum örgütleri, gönüllülük esasına göre devletin hiçbir zorlaması olmadan oluşmakla birlikte, devletten maddi destek alabilmektedirler. Sivil toplum örgütlerine yönelik tartışmalar da büyük oranda bu konuda, devletle olan ilişkiler ekseninde sürmektedir. Devletten maddi destek alabilmeleri devlete bağlı oldukları anlamına gelmemektedir. Devletten bağımsızdırlar ve devlet politikalarını etkilemeye, değiştirmeye çalışırlar.

Sivil toplum örgütleri, siyasi partilerin ve siyasi görüş farklılıklarının üstünde bir noktada yer almaktadırlar. Bu konumları siyasi alanda üstlendikleri roller

gereğidir ve insanların hangi siyasi görüşte olursa olsun belirli ortak noktalarda buluşabilecekleri varsayılmaktadır (Erözden, 1998, 14).

Günümüzde geleneksel toplumlardaki dayanışmanın ortadan kalkması ve bireyselliğin öne çıkması insanları çeşitli alanlarda dayanışmaya itmekte ve örgütlenmelerini sağlamaktadır. Bunun yanında siyasi partilerin, belirli sınıfların temsilciliğinden uzaklaşarak yöneticilerinin koltuk sevdasına düşmesi ve bu doğrultuda parti politikaları geliştirilmesi sistemin toplumsal beklentilere yanıt veremez hale gelmesine, sonuçta insanların örgütlenme ihtiyacı duymasına sebep olmuştur.

Bu gelişmeler özellikle son yıllarda sivil toplumun küresel ölçekte gündeme gelmesini ve önemli işlevler üstlenmesi sonucunu doğurmuştur. Bu gelişmelerin yanında teknolojik gelişmeler örgütlenme, kamuoyu oluşturma ve talepleri dile getirme konularını kolaylaştırmıştır.

Sivil toplum örgütlerinin üstlendikleri işlevler, içinde yer aldıkları sistemin ekonomik ve siyasal gelişmişliğine göre farklılaşmaktadır.

Sivil toplum örgütleri, ortak bir amaç doğrultusunda farklı çözüm önerilerine sahip bireyleri bir araya getirerek, çoğulculuk kültürünün oluşmasına ve toplumsal yapının toplumsal bir nitelik kazanmasına önemli katkılar yapmaktadır. Aynı zamanda devlet uygulamalarında ortaya çıkan olumsuzlukların önlenmesinde ve serbest piyasa ekonomisi içerisinde vatandaşların mağduriyetlerinin giderilmesine yönelik tampon rolü oynamaktadır. Toplum tarafından tepkiyle karşılanan bazı politikalar sivil toplum örgütlerinin çalışmaları sonucu uygulamadan kaldırılmaktadır. Sivil toplum örgütlerinde bireylerin aktif katılımı sağlanarak birey hakları korunmaktadır (Erözden, 1998, 14–16). Aynı zamanda sivil toplum örgütleri, demokratik rejim içerisinde demokrasiye katkı sürecinde eğitim, çevre, adalet, sosyal refah ve istihdam konularında devlete projeler üreterek topluma katkı sağlamaktadır.

Bu çerçevede yaşanan sorun ise yasal çerçevenin belirlenmesi ve mali kaynak edinimidir. Özellikle mali kaynak sıkıntısı bazı sivil toplum örgütlerinin var oluş amacına ters düşecek şekilde hareket etmelerine sebep olmaktadır (Emrealp, 1998, 43). Bu tür yönelmeler, sivil toplumun yasal yapısının tam olarak belirlenemediği ve güçlü sivil toplum oluşumunun görülemediği toplumlarda daha çok görülmekte ve sivil toplum örgütlerinin meşruiyet tartışmalarını gündeme

getirmektedir. Oysa toplum tarafında daha geniş çapta kabul görmüş ve bu sayede kamuoyu oluşturabilen, baskı yapabilecek güç elde etmiş sivil toplum örgütleri, bireysel talepleri, beklentileri, eleştirileri ve beğenileri farklı ortamlarda dile getirerek, politika ve uygulamaları etkileyebilmektedir.

Türkiye’de sivil toplum örgütleri dernek, vakıf, sendika gibi adlar taşımaktadır. Bu tür örgütlerin yanı sıra yarı kamusal nitelikli mesleki örgütlenmeler de bulunmaktadır. Ancak sivil toplum örgütlerinin en temel özelliklerinden birisi üyeliğin gönüllülük esası çerçevesinde gerçekleştirilmesidir. Barolar, tabip odaları gibi mesleki örgütler üyeliği zorunlu tuttuğundan sivil toplum örgütü olarak kabulü tartışmalı bir konudur (Biber, 2006, 32).

4.4.1. Dernekler

Çoğulcu toplumlarda sosyal, ekonomik ve siyasal yaşamın önemli unsurları olan dernekler, sanayileşmenin ve kentleşmenin yabancılaştırdığı, yalnızlaştırdığı insanların gönüllü olarak bir araya gelerek varlıklarını sürdürmek, bazı ortak amaçları gerçekleştirmek için oluşturdukları örgütlenme biçimleridir (Yıldırım, 2004, 125). Dernekler genellikle eğitim, sağlık, spor, aile, insan hakları, kalkınma, çevre gibi konularda çalışma yapmak, bu konularda kamu ve özel örgütlerin politikalarına yön vermek için kurulmaktadır (Yücekök, 1998, 6).

1924 tarihli Teşkilatı Esasiye Kanunu ile Türkiye’de ilk dernek kurma özgürlüğü kabul edilmiştir. 1961 Anayasası sonrası ise dernek sayısında hızlı bir artış gözlenmiştir. Bu anayasanın 29. maddesinde “Herkes önceden izin almaksızın dernek kurma hakkına sahiptir” hükmü mevcuttur (Biber, 2006, 33). Bu düzenleme sonrası 1938 yılında dernek sayısı 205 iken, bu sayı 1971 yılında 41.000’e ulaşmıştır (Nazhoğlu, 1994, 24).

1961 Anayasası ile geniş bir hareket alanı kazanan sivil toplum örgütlerine 1983 yılında çıkartılan 2908 sayılı Dernekler Yasası ile Önemli kısıtlamalar getirilmiştir. Bu yasada uzun bir liste halinde kimlerin dernek kuramayacağı belirtilmiş ve derneklerin çalışma alanı büyük ölçüde daraltılmıştır (Eroğul, 1995, 8). Bu çerçevede derneklerin politika yapmaları, diğer dernek ve sendikalarla işbirliği yapmaları yasaklanmış, diğer ülkelerdeki sivil toplum örgütleriyle ortak çalışma

yapabilmesi için İçişleri ve Dışişleri Bakanlıklarından izin alma zorunluluğu getirilmiştir.

Dış dünyadaki gelişmelerden Türkiye'nin de etkilenmesi sonucu 1980'li yılların sonunda, iletişim ve bilgi teknolojilerindeki hızlı gelişmeleri ülkeler arasındaki iktisadi ve sosyal yakınlaşmalar gibi etmenlerin de süreci hızlandırmasıyla bazı yeni yasal düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemelerle örgütlenmelerin önündeki engeller önemli ölçüde kaldırılmıştır.

4.4.2. Vakıflar

Türkiye'de en köklü sivil toplum kuruluşları vakıflardır, kökleri Selçuklulara dayanmaktadır. Osmanlı'da ise devletin siyasi ve ekonomik gücü ile orantılı olarak gelişmiştir. Vakıflar genel olarak, adil gelir dağılımını dağılamaya, fakirlere yardım etmeye ve yol, su gibi hizmetlerin vatandaşlara götürülmesine çalışmışlardır.

1926 tarihli Türk Medeni Kanunu ile yeni düzenlemelere gidilmiş, 1935 yılında 2762 sayılı Vakıflar Kanunu kabul edilmiştir. Bu kanunla vakıflar ikiye ayrılmıştır. Bunlar “mülhak” ve “mazbut” vakıflardır. Mazbut vakıfların yönetimi Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne bırakılmış ve bu vakıflar tek bir tüzel kişilikte toplanmıştır. Mülhak vakıflara ise bağımsız kişilik tanınmıştır (Biber, 2006, 35).

Türkiye'de anayasal düzeyde ilk kez vakıf kurumundan 1982 Anayasası'nda söz edilmiştir. 1982 Anayasası'nın 33. maddesinde “*bu madde hükmü vakıflara ve bu nitelikteki kuruluşlara da aynen uygulanır*” denilerek derneklere verilen haklar vakıflara da tanınmıştır (Biber, 2006, 36).

1986 tarihli 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Teşvik Kanunu ile sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları kurulmaya başlanmıştır. Vakıfların mal varlığı yönetimlerinin oluşturduğu sorunlar dolayısı ile 1997 tarihinde Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün 23.117 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan tebliği ile vakıf kuruluşu zorlaştırılmış, vakıflara ve yöneticilerine yeni yükümlülükler getirilmiştir (Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2007).

4.4.3. Sendikalar

Sanayi devrimi ile birlikte toplumlarda işçiler, toplumsal bir grup olarak ortaya çıkmıştır. Sanayileşmenin ilk dönemlerinde hiçbir hak ve güce sahip olmayan

işçiler ilerleyen zamanlarda toplumsal bir kimlik kazanmaya başlamış ve sendikalar kurarak kendilerini ilgilendiren konularda görüş bildirmek, işverene baskı yapmak için örgütlenmişlerdir (Turan, 1986, 54).

Sendika kavramı ilk kez İngiltere’de kullanılmıştır. Bu kavram ABD, İngiltere, Almanya gibi ülkelerde sadece işçi örgütleri için kullanılırken, Fransa gibi bazı ülkelerde hem işçi, hem de işveren örgütleri için kullanılmıştır (Tokol, 1997, 17).

Türkiye’de de hem işçi, hem de işveren örgütleri için kullanılan sendika kavramı Türkiye için geçmişi çok eskiye gitmeyen yeni bir kavramdır. Osmanlı’nın ekonomik, sosyal ve siyasal yapısı sendikaların oluşumunu engellemiştir.

II. Meşrutiyet ilanı sonrası sendikal hareketlerde bir canlanma başlamıştır. Artan grevlere bir önlem olarak, “Tatil-i Eşgal Cemiyetleri Hakkında Kanun-ı Muvakkat” adı ile geçici bir kanun çıkarılmış ve bu kanun ile işçi örgütlenmeleri ve eylemleri son derece kısıtlanmıştır. Bu kanun 1937 tarihinde yürürlükten kaldırılmıştır (Alkan, 1998, 59).

Cumhuriyetin ilanından sonra ise sendikalara dair ilk kanun 1947 tarihli İşçi ve İşveren Sendikaları ve Sendika Birlikleri Hakkında Kanun’dur. Takiben 1961 Anayasası ile sendika kurma hakkı anayasal güvence altına alınmıştır. 1963 yılında yeni sendikalar kanunu çıkarılmıştır (Biber, 2006, 38).

1960–1980 yılları arasında sendikal hareketlerde önemli gelişmeler olmuş, sendikalar hem mali açıdan, hem de üye sayısı açısından güçlenmiştir. Bu gelişmelerde 1961 Anayasası’nın sağladığı haklar ve özgürlük ortamının etkisi büyüktür. Ancak yine de sanayileşmenin yetersiz oluşu, işverenlerin sendikalara karşı olumsuz tutumları gibi sebeplerden dolayı sendikaların üye sayısı çok büyük rakamlara ulaşamamıştır. 1980 yılında 733 işçi sendikası ve 7 konfederasyon bulunmaktadır (Tokol, 1997, 31).

12 Eylül askeri darbesi sonrası ise birçok sendika kapatılmıştır. Çalışmalara devam eden sendikalar ise yasal düzenlemeler ve ekonomik politikalar dolayısıyla etkilerini yitirmişlerdir. İlerleyen yıllarda çeşitli tarihlerde kapatılan konfederasyon ve sendikalar yeniden çalışmaya başlamış, 1990’lı yıllarda sendika sayısında büyük bir artış gözlemlense de üye sayısı sendika sayısına oranla oldukça sınırlı kalmıştır. Bu

tarihlerde toplam işgücü içerisinde sendikalaşma oranı %11 dolaylarındadır (Tokol, 1997, 33).

Sendikaların hem siyasi hem de iktisadi işlevleri vardır. Toplu pazarlık yapmak gibi iktisadi işlevleri ön planda olup, demokratik hayatın bir gereği olarak siyasal işlevleri de siyasal katılım açısından önemlidir.

4.5. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları

Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları (USTK), hükümetler arası bir antlaşma ile kurulmayan, devletten otonom, en azından bilinçli bir organik bağı olmayan, bu anlamda bağımsız hareket edebilme yetisine sahip, kar amacı gütmeyen, en az iki ülkede faaliyet gösteren, belirli bir görevi olan ve bu görevini gerçekleştirmek için bir kurumsal yapı altında toplanmış, kişi ya da kişi gruplarından oluşan bir yapılanmadır (Çalış, 2006).

Sivil toplumun hem kavramsal olarak hem de bir gerçeklik olarak yaklaşık 2.500 yıllık tarihi olmasına rağmen USTK'nın literatürde kullanımı oldukça yakın bir zaman dilimine denk düşmektedir. II. Dünya Savaşı sonrasında başlayarak küreselleşmenin ilk sinyallerinin görülmeye başlaması ile birlikte ulus-devletin etki alanı dışında, ondan bağımsız ve onun etkinliğini sarsacak yeni güç merkezleri ve bir anlamda iktidar paydaşları türemeye başlamıştır. Özellikle 1960'ların başından itibaren uluslararası ilişkiler, sadece devletlerin aktif rol oynadığı alandan ziyade, ulus aşan kimlikleri bulunan devlet dışı aktörlerin de içinde yer aldığı bir ilişki türü olarak tanımlanmaya başlanmıştır. Bu devlet dışı aktörlere verilebilecek en iyi örnek, uluslararası örgütlerdir. Devletin otonom karakterine kıyasla çok fazla otonom olmayan bu örgütlerin yanı sıra “çok uluslu şirketler” ve hükümet dışı kuruluşlardan da bu bağlamda söz etmek mümkündür (See, 2001, 81).

Tarihsel süreç içerisinde iki yönlü gelişme sayesinde USTK yerlerini gittikçe sağlamlaştırmışlardır. Bir tarafta ulus devletlerin bir aktör olarak güçlerini kaybetmeye başlamaları, öte yandan da yeni gelişen ilişki türlerine paralel devlet dışı yapılara olan şiddetli ihtiyaç, USTK'nın önemini gittikçe artırmaktadır. Karşılıklı bağımlılık, devletleri, dünya politikalarını ve USTK'nı etkilediği gibi, devletler de oluşturdukları yapılanmalar ve aralarında aldıkları kararlarla elbette ki USTK kanalıyla uluslararası ilişkileri etkilemeye çalışmaktadırlar. Bu çabalarının bir sonucu

olarak küresel sivil toplum gibi bir gerçeklik daha çok tartışılmaya başlanmıştır (Tosun, 2003).

4.5.1. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşlarının Özellikleri

USTK'nın ortak özelliklerini aşağıdaki şekilde ortaya koymak mümkündür:

- Kurucu Antlaşma: Hükümetler arası örgütler, uluslararası hukukun çizdiği çerçevede dahilinde, devletler arasında imzalanan antlaşmalarla kurulurken, USTK bir devletin iç hukukuna tabi kişiler, kişi grupları ya da birlikler tarafından kurulurlar. Devletlerarası bir antlaşma ile kurulan bir örgüt kesinlikle bir USTK olarak nitelendirilemez. Uluslararası örgütlerle USTK arasındaki temel fark budur. Devletlerin kimi konularda iş birliğine giderek USTK ile ortak çalışmalar düzenlemeleri özellikle 1990'lı yıllardan sonra sıkça karşılaşılan bir durumdur. Ancak aradaki ilişki ya da iş birliği, o USTK'nın bağımsız karar alabilme ve faaliyette bulunmasına bir engel teşkil etmemelidir.

- Kurumsal Yapı: USTK'nın bir merkezinin ve demokratik usullerle seçilmiş bir başkan ya da yürütme biriminin, yani temel bir organizasyonel yapısının olması gerekmektedir. Ayrıca örgütün personeli, temsilci kurulları ve daimi organları da olmalıdır. Bunların dışında, bir USTK'nın uzman birimleri ve merkeze bağlı, onunla koordinasyonu sağlayacak ulusal ve/veya uluslararası çapta şube, büro ya da temsilciliklerinin olması gerekir.

- Yasallık, Amaç ve Faaliyetlerde Uygunluk: USTK uluslararası iş birliğini ve dünya barışı ile ilgili politikaları ve çabaları desteklemelidirler. USTK'nın amaçları ve faaliyetleri, BM Antlaşmasında belirtilen prensiplere, diğer uluslararası kuruluşların ve uluslararası hukukun genel ilkelerine açıkça aykırı olmamalıdır.

- Kar Amacı Gütmeme: USTK'nın faaliyetlerinin ve politikalarının kar amaçlı olmaması temel koşullardan biridir. USTK hedeflerini yerine getirirken ve politikalarını uygulamaya koyarken, üyelerinin yaptığı bağışlar sayesinde gerekli finansal desteği sağlarlar. Bunun dışında fon bulmaları ve devletlerden destek almaları belirli şartlara bağlanmıştır.

- Devletlerin İç İşlerine Karışmama İlkesi: USTK belirli amaçları yerine getirmek için kurulmuş ve hükümetlerden bağımsız olarak faaliyette bulunan kuruluşlardır. USTK devletlerin bağımsızlığına kast etmeyecekleri gibi devletlerin iç siyasi çekişmelerinde de herhangi bir tarafın sözcüsü ya da temsilcisi konumunda olamazlar.
- Üyelik ve Faaliyet: Bir hükümet dışı kuruluşun, USTK olarak değerlendirilebilmesi için en az birden fazla farklı ülkeleri kapsayan üyeleri, fon kaynakları ve faaliyetleri olmalıdır (Çalış, 2006).

4.5.2. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşlarının Tarihsel Seyri

USTK'nın tarihsel seyri 1839 yılına, İngiliz ve Yabancı Kölelik Karşısı Topluluğu'nun kuruluş tarihine kadar götürülebilir. Ancak kavramın sık olarak kullanılması biraz daha yeni bir olgudur. USTK'nın sayısının 1945'ten sonra hızla arttığı tespit edilmiştir. O günden bugüne değin USTK'nın sayısında önemli bir artış yaşanmış ve bu süreç özellikle 1990'lardan sonra, Soğuk Savaş'ın sonunu takip eden yıllarda, çok ciddi bir şekilde daha da hızlanmıştır. Devletler özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra ortak problemlere çözüm bulmak ve dünya politikasında karşılaşılan sorunları aşmak için çok sayıda uluslararası örgütü ya bizzat kurmuşlar ya da kurulmalarına izin vermişlerdir. USTK'nın sayısı, I. Dünya Savaşı'nın başında yaklaşık 170 civarında iken, bu sayı II. Dünya Savaşı'ndan sonra 500'e ulaşmış ve bu tarihten sonra sürekli artış göstermiştir. Bununla birlikte o dönemlerde USTK uluslararası platformda çok etkin bir rol oynamamaktadırlar. Uluslararası politikada etkin olmasalar da, BM'nin ilk kurulduğu yıllarda bu örgüt ile USTK arasında çok sıkı bir iş birliği olmuştur. Fakat kısa süre içinde gelişen Soğuk Savaş olgusu bu ilişkiyi negatif bir şekilde etkilemiş, Doğu Bloğu'na bağlı ülkeler ve Üçüncü Dünya ülkeleri USTK emperyalist devletlerin oyuncağı, gizli niyet ve faaliyetleri olan yapılanmalar olarak nitelendirmişlerdir. Bu tutum o dönemde USTK'nın faaliyetlerini hem içerik hem de coğrafi anlamda oldukça kısıtlamıştır. Ancak 1950'li yıllarda patlak veren Kore Savaşı, Doğu Bloğu'nun USTK'na bakış açısını USTK'nın bu savaşta hem BM'in, hem de ABD'nin tutumunu kıyasıya ve açıkça eleştirmelerinden dolayı radikal bir biçimde değiştirmeye başlamıştır. Ancak öte yandan, İngiltere ve ABD'nin gayretleriyle 1950 yılında alınan bir kararla,

USTK'nın BM bünyesindeki statüsüne bir takım sınırlamalar getirilmiş ve bu kararlar USTK'nın politik amaçlı faaliyette bulunmaları bir anlamda yasaklanmıştır. Fakat bu karar, takip eden dönemde USTK'nın hem niceliksel olarak artmasını, hem de etkinliğinin artmasını önleyememiştir. 1960'lı yıllarda, küreselleşme olgusu, Soğuk Savaş ikliminde yumuşama sürecine geçilmesi, her ne kadar üçüncü bir kutup olarak değerlendirilmese de, Bağlantısızlık hareketinin ortaya çıkması ve Doğu Avrupa'da 1970'lerin sonundan itibaren başlayan gelişmeler USTK açısından bir dönüm noktasını teşkil etmiş ve USTK birçok olayda uluslararası çapta önemli roller üstlenmeye başlamışlardır. Bu pozitif gelişmelere paralel, USTK uluslararası ilişkiler, siyaset bilimi ve sosyoloji alanında daha çok yer edinen bir konuma gelmiştir. Özellikle, insan haklarının yanı sıra, göç, kalkınma, yoksulluk ve çevre alanlarında faaliyet gösteren USTK yaptıkları çalışmalar ile bu alanlara çok büyük katkılar sağlamışlardır. USTK özellikle 1970'lerden itibaren diplomasi tanımının sınırlarını zorlamaya başlamış ve alternatif tanımların olabileceğini tartışmaya açmıştır. Her ne kadar uluslararası müzakerelerde hala son sözü ulus devletler söylese de, USTK özellikle danışmanlık ve lobi faaliyetleri ile alınan kararların şekillenmesinde önemli rol oynayabilmektedirler. 1990 sonrası dönemde USTK'nın üzerinde durdukları esas nokta krizler ve savaşlarda pansuman kabilinden rol almak değil, sisteme daha köklü müdahalelerde bulunarak, çatışma alanlarını daha baştan yok etmeye daha fazla katkıda bulunmak olmuştur (Çalış, 2006).

4.5.3. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşlarının Etkinliği

Uluslararası politika, geleneksel anlamda devletlerin temel aktör olduğu ve politik faaliyetler yürüttüğü alan olarak kabul edilmektedir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra yaşanan gelişmeler uluslararası politika alanını genişletmiş, devletler dışındaki aktörlerin rol ve etkinlikleri giderek artmıştır (Arı, 1997, 40). USTK'nın, genel STK özelliklerine ek olarak en az üç devlet bireylerinden ya da kolektif varlıklarından oluşması, en az üç devlette faaliyetinin olması, bütçeye önemli finansal desteğin en az üç devletin bireylerinden ya da kolektif varlıklarından gelmesi gerekmektedir (Arıboğan, 1996, 212–213). USTK bu özellikleri sayesinde, uluslararası politikada kendi çıkarlarını küreselleştirme olanağını yakalamış olmaktadır.

Küreselleşmenin STK'na gerek ulusal gerekse uluslararası düzeyde kaçınılmaz etkileri olmuştur. Ulusal ve uluslararası STK uluslararası karar alma mekanizmalarını çeşitli düzeylerde etkilemeye başlamışlardır. Özellikle uluslararası sorunların saptanması, yeni değerler ve normların ortaya konulması, beklenmedik gereksinimlerin karşılanması ve yeniliklerin yayılması, ulusaşırı çatışma ve anlaşmazlıkların çözümü, ulusaşırı ittifaklar oluşturulması, küresel sorunlarda doğrudan harekete geçilmesi ya da kaynakların harekete geçirilmesi alanlarında etkileri artmıştır. USTK aynı zamanda bazı uluslararası örgütlerin politikalarını gözden geçirmelerini ve kendilerini yenilemelerini sağlamaktadırlar. Bazı çatışmaların çözümünde aracı ya da katalizör rolüne sahiptirler. Önemli küresel sorunlar karşısında uluslararası kamuoyunu ve kaynakları harekete geçirebilme kapasitesine sahip ağlar oluşturabilmeye başlamışlardır (Karagül, 2007).

Uluslararası ve yerel STK devletlerin pek çok nedenle yetersiz kaldığı ya da devletler kanalıyla gerçekleşme olanağı bulunmayan konularda roller üstlenmektedirler. Devletlerin faaliyetlerinin dışında işlevlere sahip olmaları, gönüllülük temelli hareket etmeleri ve düşük maliyetlerle birçok küresel nitelikli sorunla mücadelede etkili olmaları önemlerini arttırmaktadır.

İletişim olanakları sayesinde USTK kamuoyu oluşturarak devletlerin, uluslararası örgütlerin ve çokuluslu şirketlerin karar ve davranışlarını etkilemede oldukça başarılı roller üstlenmişlerdir. Uluslararası kamuoyu oluşturmak amacıyla raporlar hazırlayıp ilgili ülke kamuoylarına duyurmak, önemli medya organlarını toplu mektup, telefon gibi araçlarla bilgi bombardımanında bulunmak, imza toplamak, toplu gösteriler düzenlemek gibi yöntemlere başvurumaktadırlar. Ortak kaygılarla hareket eden STK kendi aralarında bilgi alışverişini sağlayacak uluslararası eylemler gerçekleştirebilmektedirler. Yakın geçmişte özellikle çevresel konularda bu yönteme başvurulmuştur (Karagül, 2007).

Uluslararası hukuk alanında STK'nın katkıları gerek oluşum gerekse denetim aşamasında oldukça fazladır. En başta uluslararası hukukun etkinliği ve saygınlığının artırılması suretiyle demokratik meşruiyetin sağlanmasında önemli roller üstlenmişlerdir. Uluslararası örgütlerin karar verme süreçlerinin şeffaf hale getirilmesinde, uluslararası antlaşmaların hazırlanış süreçlerinde katılımda bulunma, hükümetlerin ya da karar verici pozisyonlarda bulunan üst düzey yetkililerin

bilgilendirilmesi sonucu daha rasyonel kararların alınmasını sağlama, temsil olanağı olmayan toplulukların temsil edilmesi gibi önemli fonksiyonları sayesinde uluslararası hukuka katkıda bulunmaktadır (Başlar, 2005, 250).

BM'in organlarından özellikle Ekonomik ve Sosyal Konsey (ECOSOC) olmak üzere ana ve yardımcı organları STK ile etkileşim içindedir. Özellikle Soğuk Savaş sonrasında Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğe ilişkin küresel sorunların çözümüne ilişkin süreçte STK ile işbirliğine daha da önem vermektedir. Bu maksatla Güvenlik Konseyi, STK'ndan uzman oldukları alanda bilgi elde etmeye başlamıştır. İlk olarak 1997 yılında oluşturulan, şu anda farklı alanlarda faaliyet yürüten 60 kadar büyük STK'nın oluşturduğu Güvenlik Konseyi NGO Çalışma Grubu, BM delegeleriyle düzenli toplantılar yapmaktadırlar (Karagül, 2007).

AB 2000'lere kadar STK ile ilişkiyi düzenleyen hukuksal bir düzenleme olmamasına rağmen insani yardım konusunda işbirliği içinde olmuştur. AB'nin 1970'lerin ortalarında çok küçük miktarlarda ve kendine ait yardım programına sahipken 1980'lerden itibaren yardım miktarı artmış, bu bağlamda STK'na yönelik de hızlanmıştır. AB Komisyonu her yıl 1 milyar Euro'yu bulan miktarda yardımı çevre, insan hakları ve demokrasi programları, insani yardım ve kalkınma programları için STK projelerine ayırmaktadır, bu miktar toplam AB yardımlarının %15-20'sine karşılık gelmektedir. Avrupa Konseyi, USTK'na uğraş alanlarına göre belli kurullarda gözlemci olarak katılma, teklif ya da şikayette bulunma, danışmanlık konumu gibi olanaklar sağlamıştır (Başlar, 2005, 250).

Tüm bu bilgiler ışığında bilinçli bir sivil toplum yapılanmasının, ulusal ve uluslararası sivil toplum kuruluşlarının etkinliği önemi ve etkinliği açıkça görülmektedir. Türk azınlıkların ülkelerinde kendilerini daha iyi ifade edebilmeleri, haklarını savunabilmeleri ve gerektiğinde kendilerini uluslararası alanda temsil edebilmeleri için bilinçli ve örgütlü bir yapılanmaya gereksinimleri bulunmaktadır. Türkiye açısından ele alınacak olursa Türkiye tarafından Türk azınlıklar ile ilgili örgütsel faaliyetlere teşvik, destek ve yardım hem bu yapılanmaların kolaylaştırılmasına katkı sağlayacak, bir hedef doğrultusunda, bütünlük ve bilinç arz eden bir biçimde oluşmasını sağlayacak hem de Türkiye ile Türk azınlıkların irtibatını sağlamlaştıracaktır. Bu sayede Türkiye sahip olduğu gizil gücü bulunduğu atıl konumdan kurtarmış olacaktır.

5. DİASPORA TÜRKLERİ VE LOBİCİLİK

Dünyamız gittikçe küresel bir köy haline gelmekte ve bu süreç içerisinde tüm dünyada birçok sistem ve yapı tek bir çatı altında toplanma eğilimi göstermektedir. Tüm bu süreç içerisinde insanın önemi ise giderek artmaktadır. Özellikle içerisinde yaşadığımız rekabet dünyasında ve demokratik süreç içerisinde insan topluluklarının örgütlü toplumlar haline gelmesi insan faktörünün önemini ve etkisini son derece artırmaktadır. Örgütlü toplumların yönetimler üzerinde oldukça önemli etkileri ve yaptırım güçleri mevcuttur. Lobicilik, değişik yöntemlerle yürütülen bu çalışmaları içeren kapsamlı bir faaliyet alanıdır. Amacı "*karar mekanizmalarını kendi hedefleri doğrultusunda etkilemektir*" (Hanlı, 2003). Bu doğrultuda lobicilik bir hedef doğrultusunda bir grup insanı harekete geçirmek için düzenlenmiş ikna aktiviteleridir. Bu aktivitelerin planlı ve programlı olması gerekir (www.hazargrubu.org, 2005).

Lobi faaliyetlerinin önemi ve lobiciliğin etkinliği bu konuda en etkin ülke konumunda olan İsrail örneğinde açıkça görülmektedir. İsrail ABD ve AB bünyesinde gerçekleştirdiği lobi faaliyetleri ile başka bir ülkenin yapması durumunda tepki alacak birçok faaliyet alanında bu ülkelerin desteğini alabilmekte ve bununda ötesinde, her yıl ABD'nden milyarlarca dolar yardım alabilmektedir. Yine bir örnek olarak Ermeni lobileri planlı, programlı ve süreklilik arz eden lobi faaliyetleri sonucu tarihsel bir yalanı dahi birçok tutarsızlıklarına rağmen onlarca ülkeye gerçekmiş gibi kabul ettirebilmiştir. Oysa jeopolitik açıdan stratejik önemi olan bir noktada bulunan ve sürekli gelişen Türkiye'nin ulusal menfaatleri doğrultusunda, uluslararası ilişkilerinde lobi faaliyetlerini diğer ülkelere oranla daha sürekli, düzenli, koordineli bir şekilde ve sabırla yürütmesi gereklidir. Bu doğrultuda en önemli kaynağa yani insan gücüne sahiptir. Türkler dünya üzerindeki önemli diaspora topluluklarını oluşturmaktadır. Ancak bu nüfusun sayıca fazlalığı, eğitim ve örgütlenme olmaksızın tek başına bir şey ifade etmemektedir. Bunun yanı sıra Türkiye'de lobiciliğin önemi henüz anlaşılamamıştır. Türk halkı özellikle Türkiye karşıtı faaliyetleri her nereden olursa olsun genel olarak Türkiye düşmanlığı olarak görmekte ve cephe almakta, Türkün Türk'ten başka dostu yoktur gibi düşüncelerle her ne yapılsa yapılsın Türk halkı dışındaki insanlarda Türk düşmanlığının önüne geçilemeyeceği düşüncesiyle

kendisini pasifleştirmektedir. Bir örnek vermek gerekirse ABD’nde sayıları yaklaşık olarak 750.000 kadar olan Ermeniler 1228 Ermeni lobi kuruluşuna sahiptir. Bu lobi kuruluşları yılda yaklaşık 300 milyon dolar harcayarak 25.000’in üzerinde film, makale, kitap hazırlamakta, propaganda amaçlı haberler yayınlamaktadır (Budak, 2007, 97–116). Bu şekilde kendi tezlerini her ne kadar bilimsellikten uzak dahi olsa tarihi gerçeklermiş gibi insanların önüne getirmekte ve Türkiye tarafından da etkili bir karşı kampanya olmayınca Ermeniler dışındaki diğer Amerikalıları da etkileyebilmektedirler. Oysa aynı ABD’nde Ermeni iddiaları karşısında 1985 yılı Mayıs ayında New York Times ve Washington Post gazetelerinde 69 Amerikalı bilim adamının imzası ile bir bildiri yayınlanmıştır. Bu bildiride, ABD Kongresi’ne sunulan ve Türkiye’yi soykırım ile suçlayan karar tasarısındaki ifadelerin tarihi gerçekleri çarpıttığı gerekçeli bir şekilde belirtilmiştir. Bildiride Bernard Lewis, Justin McCarty, Stanford Shaw, Healt Lowry, Dankwart Rustow, Alan Fisher, Pierre Oberling ve Roderiick Davison gibi dünya çapında ün yapmış bilim adamlarının imzası bulunmaktadır. Bu bilim adamlarının varlığı bu bildiriyi bir bilirkşi raporu haline getirmiştir (Ekşi, 2006, 4). Aradan geçen zamanda ise Ermeni iddiaları defalarca daha kongreye taşınmış hem Ermenilerin daha ısrarlı lobi çalışmaları hem de Türkiye’nin kayıtsızlığı sonucunda bugün Türkiye zamanında sahip olduğu Amerikalı bilim adamların desteğinden de mahrum olmuştur. Ortaya çıkan sonuç sadece Türkiye düşmanlığı olarak algılanırsa bir hata yapılmış olacak ve Ermeniler istedikleri ortamı elde etmiş olarak rahatça faaliyetlerine devam ederek daha fazla insanı kendi saflarına çekeceklerdir. Oysa farklı bir bakış açısıyla bu tür faaliyetler azınlık bir karşı cephenin lobicilik başarısı olarak görülerek ve bununla en iyi mücadele yönteminin yine başarılı lobicilik olduğu gerçeğinden yola çıkarak bu yönde yürütülen faaliyetlerle hem Türk halkı kendisini dünya üzerinde yalnızlığa itmemiş olacaktır hem de birçok alanda başarıları imza atılabilecektir.

Bu bölümde Türkiye’nin diaspora Türkleri dolayısıyla sahip olduğu gizil gücü açığa çıkarıp etkin şekilde kullanabilme araçlarından biri olan lobicilik hakkında bilgi verilecektir.

5.1. Lobiciliğin Tarihsel Gelişimi

Tarihte ilk lobi faaliyetini Fransızların yaptığı görülmektedir. XVI. Louis döneminde Vergennes Kontu Fransa'nın ABD'ne sattığı silahların ödenmesi için lobi faaliyetlerinde bulunmuştur (Hanlı, 2003). ABD'nde ise "lobici" kelimesi ilk kez 1839'da "lobi ajanı" olarak Albany şehrinde kendilerine taraftar arayan ve kulisçilik faaliyetleriyle uğraşan kişiler için kullanılmıştır. Daha sonra lobici olarak kısaltılmış ve geniş kullanım alanına kavuşmuştur (Dinçer, 1999).

"Lobicilik" deyimini ise ilk olarak ABD Başkanı Ulyses Grant'ın Llard Otel'i'nin lobisinde yürüttüğü çalışmalar için kullanılmıştır. Başkanın otelde olduğunu öğrenen birçok kişi otele gelerek işlerini halletmeye çalışmış ve zamanla işler otel lobisinde halledilmeye başlanmıştır. Önceleri "lobideki iş bitiriciler" olarak adlandırılan bu kişilerin yürüttükleri faaliyetin adı zamanla "lobicilik" olmuştur (Dinçer, 1999).

ABD'nde cumhuriyetin ilk yıllarında kaba güçle hatta silah gücüyle sürdürülen lobi faaliyetlerine zamanla kongre üyelerini yemeğe götürme ve rüşvet gibi yöntemlerle devam edilmiştir. 1850'lere gelindiğinde sayılarının artmış olduğu görülen lobcilerin lobicilik alanında kullandığı en genel yöntem rüşvet olmuştur. Bunun yanı sıra güzel kadınları kullanmak, resmi yemekler, davetler, kokteyller, balolar ve kulis faaliyetleri gibi çeşitli yöntemler de kullanılmıştır. 1800'lü yılların sonlarına gelindiğinde lobiciliğin boyut değiştirdiği görülmektedir. Büyük şirketler çıkarları doğrultusunda aracı kişilerden yararlanmak yerine, destek için kongre üyelerine, yerel yöneticilere, belediye meclis üyelerine doğrudan başvurmaya yönelmişlerdir. Bu yıllarda lobi ve lobicilik olumsuz bir imaj edinmiştir. Lobicilere ilk karşı çıkış Başkan Wilson tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu sayede büyük oy toplayan Wilson lobi faaliyetlerini yasaklamıştır (Dinçer, 1999).

Daha sonraki yıllarda demokrasinin gelişimiyle birlikte ABD'nde lobicilikte gelişir. Lobicilik yasalarla düzenlenmeye başlar, yaygınlaşır, çeşitlenir ve kurumsallaşır. İlk olarak ABD'nde profesyonel anlamda başlayan lobicilik, Avrupa'ya ise 1980'li yıllarda yayılır (Kaleağası, 2006).

5.2. Lobcilik Kavramı ve Uygulamaları

Zamanla çeşitlenen lobi faaliyetlerinin değişik şekillerde uygulamalarını görmek mümkündür. Bazı lobiler sivil toplum örgütleri şeklinde örgütlenir. Bunlar belli hedeflere odaklanırlar. Özellikleri açısından farklılık gösterirler. Örneğin belli etnik grupları temsil eden lobiler olduğu gibi belirli bir amaç doğrultusunda örgütlenmiş lobiler de mevcuttur. Ekonomik çıkarların ön planda tutulduğu kurumsal lobiler de farklı bir örnek olarak gösterilebilir.

Sivil toplum kuruluşu olarak örgütlenmelerin dışında ticari işletme şeklinde örgütlenmiş lobilerde mevcuttur. Bu şirketler müşterilerin istekleri doğrultusunda lobi faaliyetlerinde bulunurlar. Bu türlü lobi şirketlerinin sayısı da her geçen gün artmaktadır. Özellikle eski siyasilerin bu tür şirketlerde faaliyet gösterdikleri dikkat çekmektedir.

5 Mayıs 2005 tarihinde birçok STK'nun katılımı ile gerçekleşen bir etkinlikte lobcilik, lobcilik faaliyet alanları, lobcilik için kullanılması gereken dil, lobcilik için itici faktörler, lobcilikte araştırmanın önemi gibi konularda çalışmalar yapılmıştır (www.hazargrubu.org, 2005). Bu çalışmanın içeriğine baktığımızda aşağıdaki sonuçlar görülmektedir.

Lobicilik bir hedef doğrultusunda bir grup insanı harekete geçirmek için düzenlenmiş ikna aktiviteleridir. Bu aktivitelerin stratejik ve planlı olması gerekir.

Lobiciliğin belirli ana hatları vardır. Bunlar;

- *“Konu sen değilsin “onlar”dır,*
- *Kazanmak için % 50 + 1 yeterlidir,*
- *Hedef her zaman çok net olmalı,*
- *Dünya küçük istediğin insana ulaşabilirsin,*
- *Söylediğin şey karşındakinin menfaatine de hitap edebilmeli.”*

Lobicilikte itici olarak belirlenen faktörler;

- *“Hayatın yönünü değiştiren tecrübe,*
- *Statü,*
- *Para,*
- *Kabul görme,*
- *Dünya görüşü.”*

Lobicilik çalışmasında çok net bir hedef olmalıdır. İnsanlara istenilen çok net bir şekilde ifade edebilmeli, eldeki kaynaklar çok iyi kullanılmalı, adım adım ilerlenmelidir. Bunun için gerekli olan strateji;

- *“Evetleri kaybetme,*
- *Hayırları unut,*
- *Kararsızlarla uğraş,*
- *Kritik başarı faktörleri,*
- *Hedef kitle,*
- *Güzel bir mesaj,*
- *Güç.”*

İletişim kurmak istenilen kişi hakkında araştırma yapılmalı ve kişinin profili ile hedefler örtüşüyorsa iletişim kurulmalıdır. Problem, amaç, hareket, sonuç çizgisi doğrultusunda hareket edilmelidir.

Lobicilikte etkin olabilmek için en az birine sahip olunması gereken üç temel unsur vardır. Bunlar; *“para, güven ya da temsil gücüdür.”*

İlk beş saniyede en etkileyici cümleyi söyleye bilmek, ilişki kurmak ve sonrasında da kurulan ilişkiyi korumak önemlidir.

Hedef kitle seçildiğinde bir süreç başlamaktadır;

- *“Eğitim,*
- *Uygun ortam,*
- *Katılımcılık,*
- *Süreklilik.”*

Diyaloga girildiğinde öncelikle dinlemek çok önemlidir.

- *“İnsani ortak noktalar bulunmalı,*
- *Hiç vakit kaybetmeden karşıdakinin merakı giderilmeli,*
- *Karşıdakinin dikkati çekilince talep anlatılmalı,*
- *Güven kazanılmalı,*
- *Ne istenildiği açıkça ifade edilmeli,*
- *Karşıdakine düşünmek için zaman verilmeli,*
- *Cevap geldiğinde “evet” ise teşekkür edilmeli, “hayır” ise niçin hayır*

olduğu sorulmalıdır.”

Lobi etkinliğinin amacı, gündemdeki konuları temsil edilen çıkar grubu açısından değerlendirmektir. Araştırma yapmak, bilgi üretmek ve bunları tutum belgelerine ve eyleme dönüştürmektir. Çoğu zaman bir yasa tasarısı ya da uygulamanın belirli maddeleri ya da tamamı hedeflenir. Savunulan görüşlerin siyasetçi ya da bürokratlarla görüşme, yazılı bilgi sunma, toplantılarda söz alma gibi doğrudan yöntemlerle etkili olmasına çalışılır. Ayrıca dolaylı etki kanalları da devreye sokulabilir. Bunlar medya, kamuoyu yaratma, konferanslar, mektup kampanyaları, diğer baskı grupları ile işbirliği çalışmalarıdır. Genelde bu etkinlikler demokratik sürecin bir gerçeği olarak olumlu görölmektedir. Karar alıcı ve uygulayıcıların toplumun değişik kesimlerinin bilgi ve görüşlerinden yararlanması, topluma karşı daha duyarlı olmalarını beraberinde getirmektedir (Kaleağası, 2006).

Yaşanan başlıca sorun ise siyasal gücü olan gruplar lehine bir etki dengesizliğinin ortaya çıkmasıdır. Bu ise lobi faaliyetlerinin ve etkili bir örgütlenme oluşturulmasının önemini ortaya çıkarmaktadır.

5.3. ABD, AB ve Türkiye’de Lobicilik

Lobicilik çağdaş demokrasilere özgü bir faaliyet olarak, dünyanın birçok ülkesinde çeşitli boyutlarda uygulanmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde ABD, AB ve Türkiye’de ki lobicilik faaliyetleri hakkında bilgi verilecektir.

5.3.1. Amerika Birleşik Devletleri’nde Lobicilik

Washington DC’de 120.000’in üzerinde lobici, 8.000’in üzerinde şirket tarafından 5 milyar \$’ın üzerinde yıllık bütçe ile lobicilik faaliyetleri 3 değişik şekilde yürütölmektedir. Bunlar bilgi toplayıcılar (iç lobciler- insider lobbying ve dış lobciler-outsider lobbying), temsilciler ve bireysel lobcilerdir (Hanlı, 2003).

ABD’nde lobi çalışmaları, 1938 tarihli Foreign Agents Registration Act ve 1946 tarihli “Federal Regulation of Lobbying Act” ve bunlara değişiklik getiren “Lobbying Disclosure Act of 1976” “Lobbying Ethics” mevzuatlarıyla yürütölmektedir. 1979 yılında ise, profesyonel lobciler tarafından American Lobbyist League kurulmuştur. American Lobbyist League’nin kuruluş amacı yasal zorunlulukların yerine getirilerek kanunsuz çalışmaların önlenilmesinin denetim yoluyla sağlanmasıdır (Hanlı, 2003).

ABD’nde lobi faaliyetleri ABD eski Başkanı Bill Clinton döneminde, yeniden gözden geçirilip, düzenlenilmiştir. Bu yeni düzenleme ile lobiciliğin yasal kural ve ahlaki değerleri yeniden tanımlanmıştır. Bu düzenlemeye göre;

- *Beyaz Saray’da görevli kişiler, görev sürelerinin sona ermesinden itibaren 5 yıl süreyle hukuk ve danışmanlık hizmetleri veren lobi şirketleri için çalışamazlar.*

- *Devlet memurları derecelerine uygun süreler içerisinde görevlerinden ayrıldıktan sonra, lobici olamamaktadır.*

- *Üst düzey yönetici olan Bakanlar, yabancı ülke hükümetleri için yaşam boyu lobi faaliyeti yapamazlar.*

- *Üst düzey ticaret temsilcileri, görevlerinin sona ermesinden sonra, çok-uluslu şirketleri ve yabancı hükümetleri yaşam boyu temsil edemezler.*

- *Anayasa’nın çerçevesini aşmadan, ülkeye karşı duyulan sadakati müşterilerden üstün tutamazlar.*

- *Temsil edilen müşterinin yanlış yönlendirilmemeli ve aldatılmamalı*

- *Devlet görevlilerine maddi açıdan değeri olan hiçbir şey karşılık bekleyerek verilmemeli.*

- *Güvenilir, inanılır ve uzlaşmacı olunmalı.*

- *Hukuki yaptırım olarak bu kurallara uymayanlar hakkında kamu davası açılacaktır.*

- *Kullanılması sakıncalı teknikler: rüşvet ve tehdit (Hanlı, 2003).*

ABD’nde lobici 1946 tarihli Federal Lobi Yasasında “*Amerikan Kongre’sindeki yasaları etkilemeye veya yasanın çıkmasını veya çıkmamasını sağlamaya çalışan, bunun için doğrudan veya dolaylı para ve diğer değerli eşyaları alan veya toplayan veya asıl amacı bu olan kişiler*” şeklinde tanımlanmakta ve lobicilik faaliyetleri yasal bir zemine oturtulmaktadır (Arı, 2000, 153).

ABD siyasi yapısının da lobicilik faaliyetlerine oldukça müsait olması dolayısıyla bu ülkede birçok lobi kuruluşları aktif olarak faaliyet göstermektedir. Bu lobilerin başvurdukları yöntemler yüz yüze görüşme, komite oturumlarına katılma, mektup gönderme, halkla ilişkiler kampanyaları düzenleme, lobiler arasında işbirliği oluşturma, parasal destek sağlama çalışmaları olarak gösterilebilir (Arı, 2000, 179–199).

Lobi faaliyetleri birçok alanı kapsayan amaçlar doğrultusunda çok çeşitlilik arz eden kümeler tarafından yürütülürken özellikle dış politikaya etkileri bakımından etnik grupların lobcilik faaliyetleri ön plana çıkmaktadır. Bu ülkede dış politikaya etkisi bakımından en etkili lobi İsrail lobisidir. Yunan lobileri ve Ermeni lobileri de oldukça etkili konumda bulunurken Türk lobisi bu lobilere kıyasla çok daha az etkili bir görünüm sergilemektedir.

5.3.2. Avrupa Birliği'nde Lobcilik

Avrupa Parlamentosu, lobi çalışmalarına bir düzen vermek için parlamento başkanı Baron Enrique Crespo döneminde (1989–1994) parlamenter Marc Galle'yi görevlendirerek bu doğrultuda çalışmalara başlamıştır. Değişik tüzük ve yönetmelikler yapılmıştır ve bu çalışmalar halen devam etmektedir. İlk tüzük İngiliz Glyn Ford ve Fransız Jean-Thomas Nordmann'ın yönettiği komisyon tarafından hazırlanmış ve 1996 Haziran'ında parlamento başkanlığına sunulmuştur. Bu tüzükte parlamentoya giriş ve çıkışlar, hediyeler ve davetli olarak gidilen geziler konusuna bazı kurallar getirilmiştir. 1990'lı yılların başlarında AB'nde 20.000'in üzerinde lobisinin olduğu ve bunların yıllık kazançlarının 450 milyon Euro'yu geçtiği tahmin edilmektedir (Hanlı, 2003).

Avrupa'da lobcilik faaliyetleri, Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ile birlikte yoğunluk kazanmıştır. İlk lobi yapanlar Fransız tarımcıları olmuş, daha sonra büyük otomobil firmaları bürolar açmaya başlamışlardır. Bununla kalmayıp, kendi bürolarını muhafaza ederek ortak bürolar açmışlardır. Bunları, bölgeler, şehirler, sendikalar, üniversiteler, barolar, dernekler bürolar açarak takip etmişlerdir (Hanlı, 2003).

Brüksel'de lobi büroları, daha çok Avrupa Parlamentosu ve Komisyonu nezdinde faaliyet göstermektedir. Bunun için bu kuruluşların yapılarını ve işleme şekillerini iyi bilmek gerekmektedir. Bir konuyu istenilen sonuca ulaştırabilmek için, neyin nerede olduğunu, kimin ne ile ilgilendiğini takip etmek gerekli ve zorunludur. Lobi büroları, bu çalışma sistemi içinde eğitim ve bilgi toplama merkezleri haline gelmektedir. Edindikleri bilgileri, temsil ettikleri kuruluşlara ulaştırarak, onları gelecek değişikliklere hazırlama görevini yerine getirmektedirler. Bu çalışmalara ek ve destekleyici olarak, aynı zamanda lobi çalışması olarak kabul edilen seminer,

konferans ve forum sektör faaliyetleri de yürütülebilmektedir. AB’nde değişik ülkelerin lobi konusundaki yaklaşımları değişik olduğu gibi, çalışma sistemleri ve uyguladıkları metotlar da farklılık arz etmektedir (Hanlı, 2003).

5.3.3. Türkiye’de Lobcilik

Lobiciliğin amacı, kanun yapıcılar nezdinde belli bir konunun gündeme getirilmesi ve yürütülecek çalışmalarla alınacak kararların önceden haber alınması, istenmeyen bir karar çıkacaksa bunun önlenmesidir.

Türkiye’de lobcilik iş bitiricilik, arabuluculuk ve iş takipçiliği olarak adlandırılmaktadır ve kötü bir algılama yaratmaktadır. Genel olarak rüşvetin geçerli olduğu bir çalışma alanı olarak görülmektedir.

Türkiye’de lobcilik meslek olarak yerleşmediği için genel olarak milletvekillerinin ya da karar vericilere yakın bazı eş, dost, akrabanın yaptığı iş takipçiliği şeklindedir. Türkiye’de sadece lobi faaliyetleri ile uğraşan lobi şirketlerinin bulunmayışı, profesyonel lobi hizmetlerinin yerini geçmişte siyasi partilerin seçim kampanyalarını yürütmüş reklam ajanslarının ve bazı halkla ilişkiler şirketlerinin sunduğu lobi çalışmalarının almasına sebep olmuştur (Dinçer, 1999, 172).

Türkiye’de lobcilik faaliyetlerinde satılacak mal ve hizmetin rekabet gücü, kanuna uygun faaliyet alanları gibi konularda çalışmalar yapılmaktadır. Bu doğrultuda yapılan araştırmalar, Ankara’da siyasi ve ekonomik gelişmeleri içerir. Çalışmaların ilk aşamasında meclis çalışmalarının izlenmesi, konuların taslak aşamasındayken gerçekleştirilmesi oluşturur. İkinci aşamada elde edilen veriler, gelişmeler ilgili kuruluşlara iletilir ve kararların sektör üzerindeki etkileri üzerinde durulur. Son aşamada ise birlikte çalışılan kuruluşların düşünceleri kanun yapıcılara aracılar tarafından iletilir. Tüm bu çalışmaların hedefi gelişmeleri mümkün olabildiğince erken öğrenebilmek, bu şekilde atılacak adımlara önceden karar verebilmektir (Dinçer, 1999, 172).

Türkiye’de farklı bir lobi çalışması ise şirketlerin kendi genel müdür ya da etkili elemanlarının kanun yapıcılarla görüşerek karşılaşılan sorunları aşmaya çalışılması şeklinde kulisçilik faaliyeti olarak yürütülmektedir. Bu tür faaliyetler kısa vadedeki çıkarlara cevap verebilmektedir (Dinçer, 1999, 172).

Türkiye’de uygulanan lobi teknikleri ise şu şekilde özetlenebilir (Dinçer, 1999, 174–176).

Bireysel olarak yürütülen, kanun yapıcılara yapılan ziyaretler şeklinde gerçekleştirilen lobi faaliyetlerinde hedef doğrultusunda yapılabilecek yeni düzenlemelerin yararları ve eskisine göre avantajları yetkililere sunulur.

Diğer bir teknik ise dostlukların ya da hemşerilik bağlarının kullanılmasıdır. Bu yollarla yapılan iletişim süreci içerisinde bazı engeller kendiliğinden ortadan kalmaktadır.

Kanun yapıcılara ya da bürokrat çevrelerine yakın isimlerin bulunarak arabulucu şeklinde yararlanılması diğer bir lobi tekniğidir.

Yaygın olarak kullanılan diğer teknik ise işi adamlarının bizzat partililerle görüşerek ve bu görüşmeler esnasında siyasi partilere bağışlar yapılarak görüşlerin aktarılmasıdır.

İşadamlarının birleşmesi dernekler, odalar, vakıflar oluşturarak maddi bir güç olarak yetkililere görüşlerin bildirilmesi de etkili bir yöntemdir.

Türkiye’de medya çıkar grupları tarafından etkin bir şekilde kullanılmaktadır. Kitlelere fikirleri dayatma açısından başvurulmuş bir lobi tekniğidir.

Yasal çerçeveler içerisinde düzenlenen mitingler ve toplantılar, basın toplantıları gibi tekniklerin yanı sıra mektup, telefon, elektronik posta gibi yöntemlerde son zamanlarda sıkça kullanılan tekniklerdendir. Buna örnek olarak Milli Eğitim Bakanlığı’nın “ıffetsiz öğrenci” tanımı konusunda İzmir kadın derneklerinin telgraf, faks çekerek yaptıkları protesto yasanın tekrar gözden geçirilmesini sağlamıştır.

Türkiye’de yaygın olarak kullanılan bir diğer yöntem ise rüşvet ve tehdittir. Tehdit devlet görevlilerinin atanması ve yer değiştirmesi, milletvekili seçimlerinde finansal desteğin sağlanmaması, karar vericilerin özel hayatlarının ifşa edilmesi şeklinde yürütülmektedir. Bu sayede çıkar sahipleri kendi istekleri doğrultusunda işlerin yürümesini temin etmeye çalışmaktadır.

Rüşvet ise Türk Ceza Hukukunca yasaklanmış olmasına rağmen yinede ilgili yasal düzenlemelerdeki boşluklar kullanılarak etkin şekilde bir teknik olarak kullanılmaktadır. Tehdit ve rüşvet özellikle birçok ihale kararının alınmasında etkili olmaktadır.

ABD’ndeki gibi Türkiye’de de lobicilik konusunda ahlak kurallarına ve yasal düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu sayede hem lobi faaliyetlerinin sınırları belirlenir hem de lobicilik mesleğinin imajı düzeltilebilir. Bu doğrultuda TBMM’ne bir yasa önerisi sunulmuştur. Bu öneriye göre ana hükümler şöyledir (Dinçer, 1999, 177–178).

- Lobiciler resmi kişi veya kurumların kararlarını, yasal ya da genel ahlaka aykırı yönde etkilemek için lobi faaliyetlerinde bulunamaz.

- Resmi kişi ya da kurumların görüş ve kararlarını etkilemek yönünde yapılacak lobi faaliyetleri mutlaka bu faaliyetlerle birlikte, faaliyetlerin hedef kitlesini yanlış anlamalardan koruyacak yaygınlık ve derinlikteki bilgilendirmeyi içermelidir.

Sonuç olarak Türkiye’de lobi faaliyetleri genel olarak çıkar sahiplerinin bazı yasa tasarılarının kabulünü veya geri çevrilmesini sağlamaya, devletten para yardımı almaya, önemli devlet görevlerine istedikleri kişinin atanmasını temin etmeye çalışmak olarak görülmektedir. Lobi faaliyetleri Türkiye’de de genel kabul görmesi için yasal düzenlemeler yapılmalı ve faaliyet alanlarının belirlenmesi gerekmektedir.

5.3.4. Türkiye'nin ABD ve AB Nezdinde Lobi Faaliyetleri

Türkiye’nin, ABD ve AB nezdinde devlet ve özel sektör kuruluşları olarak, lobicilik konusunda geniş deneyimi olmadığı gibi, arzu edildiği kadar başarılı olduğu da söylenemez.

Bunun nedenleri arasında eğitim, tecrübe, doğrudan iletişim, ihtisas alanlarında geniş bilgi sahibi olma gibi yetersizlikler gelmektedir.

Bununla birlikte, artık ABD ve AB’nin her köşesinde, göçmen kökenli Türkiyelilerin kurdukları ya da aktif oldukları kuruluşlarla yakın ilişkide oldukları bir başka gerçeği teşkil etmekle birlikte, Türkiye kökenli araştırmacı ve bilim insanlarından kolektif avantaj yaratabilmek amacıyla, yeterli derecede yararlanılmamaktadır (Hanlı, 2003).

ABD’nde Türk lobisini iki farklı lobi grubu oluşturur. Bunlar ABD’nde yaşayan Türkler ve Türk hükümeti tarafından tutulan lobi şirketleridir. Türk hükümetleri tarafından tutulan lobi şirketleri özellikle Amerika’da yaşayan Türklerin bir örgütlenmeden yoksun olduğu dönemlerde kullanılmıştır. Bu çerçevede

“Hill&Knowlton”, “International Advisors, Inc.”, “McAuliffe, Kelly, Raffaelli&Seimans”, “Capitoline/MS&L” ve “Fleishman-Hillard” Türkiye’nin kiraladığı şirketler arasında yer almıştır. Bu şirketler Türkiye’nin lobi faaliyetlerini yürütürken başka şirket ve çıkar gruplarının da lobi işlerini yürütmektedir. Bu şirketler tarafından yürütülen başlıca lobi faaliyetleri Türkiye için hem hükümetle ilişkiler hem de halkla ilişkiler çalışmalarıdır. Kiralanan şirket Türkiye’nin Washington büyükelçiliği ile yakın temas halinde olup elçilik tarafından bilgi bakımından desteklenmektedir. Bu çerçevede şirketlerin bünyesinde Türkler ya da Türkçeyi çok iyi konuşan elemanlar bulundurulduğu gözlenmektedir. Yapılan çalışmalar neticesinde lobi şirketleri tarafından araştırma, komitelerde yapılacak görüşmelere konuşma metni hazırlama, diğer lobilerle koalisyon oluşturma, medya ile ilişkileri düzenleme, tanıtım ve bilgilendirme amaçlı yayınlar yapma gibi hizmetler sunulmaktadır. Diğer lobi grubunu oluşturan ABD’nde yaşayan Türkler Amerika’daki Türk dernekleri aracılığıyla lobi faaliyetlerinde bulunmaktadır. Türk Amerikan dernekleri faaliyet alanları açısından çeşitlilik göstermektedir. Bunları genel olarak üç alanda tanımlamak mümkündür. İlki toplumsal ve kültürel alanda faaliyet gösteren Türk Amerikan dernekleridir. Bu derneklerin sayıları yüzleri bulmakla birlikte 1979 yılında Türk Amerikan Dernekleri Asemblası’nın kurulmasıyla birlikte tek bir çatı altında birleşme eğilimi göstermiştir. Bu dernek profesyonel bir lobi kuruluşu olarak faaliyetlerini yürütmemektedir. Vergiden muaf ve kar amacı gütmeyen bir örgüt çatısı altında kurulduğundan kayıtlı lobicilik yapan kuruluşlar kapsamına girmemekte ve ancak yasal çerçeve içerisinde kalmak koşulu ile çok sınırlı lobicilik faaliyetleri yürütebilmektedir. Genel faaliyetleri Türkler arasındaki iletişimi geliştirmek, Türkiye ve Türkler hakkında olumlu bir imaj oluşturmaya çalışmak ve Türk Amerikan ilişkilerinin geliştirilmesi için baskı grubu görevi yapmak olarak belirtilebilir. İkinci alanda eğitim amaçlı faaliyet gösteren kuruluşlar bulunmaktadır. Bu alanda yapılan çalışmalar özellikle Türk hükümetinin, Amerika’da yaşayan Türklerin ve Amerikan üniversitelerinin ortak çalışmalarıyla Amerikan üniversitelerinde Türk kürsüleri açılması ve Türk tarihi, Türk kültürü ve Türk toplumu üzerinde çalışmalar yapılması gibi faaliyetleri kapsamaktadır. Bu sayede her iki toplumun birbirini daha iyi tanınması sağlanmaktadır. Üçüncü alanda ise ticari ilişkileri geliştirmeye yönelik olarak kurulan kuruluşların faaliyetleri

bulunmaktadır. Bu derneklerin de doğrudan lobicilik faaliyetleri olamamasına rağmen Türkiye'nin tanıtımına ve ilişkilerin geliştirilmesine önemli katkıları olmaktadır (Arı, 2000, 222–239).

Avrupa'da ise Türk nüfusu göçmenler içinde ilk sıralarda yer almaktadır. Var olan Türk nüfusun sayısı gün geçtikçe de artmaktadır. Türk nüfusun en yoğun yaşadığı ülke ise Almanya'dır. Yaklaşık sayılara baktığımızda 3 milyon Türk nüfusun yaşadığı Almanya'yı 500.000 ile Fransa ve 350.000 ile Hollanda izlemektedir. Avrupa'nın genelinde ise toplam Türk sayısı yaklaşık 5 milyondur. Bulgaristan ve Romanya'nın AB'ye dahil olmasından sonra 5 milyon olan nüfusun yaklaşık 7 milyona ulaşmasına rağmen Türkler Avrupa'da siyasal etkileri açısından oldukça yetersizdir. Bunun en önemli sebeplerinin başında eğitim, kültürel ve ekonomik az gelişmişlik olmasına rağmen yeterince örgütlenememek de önemli bir sorundur. Örgütlü hareket edildiğinde neler yapılabileceğini 2002 Almanya seçimleri göstermiştir. Türklerin seçimlere katılımları tam olmamasına rağmen Türkiye aleyhtarı Edmund Stoiber'in iktidara gelmesi engellenmiştir. Ancak genel olarak yetersizliğimizin en açık örneği olarak Belçika'da kabul edilen Ermeni iddiaları kararı gösterilebilir. Belçika'da yaşayan 140.000 Türk nüfusuna rağmen sayıları 10.000'i bulmayan Ermeniler 1998 yılında Belçika'da iddialarını kabul ettirmişlerdir (Ulutürk, 2007). Bu da göstermektedir ki Türkiye sınırları dışında yaşayan diaspora Türklerinin sayıca fazlalığı, bunların ulusal değerler içeren yüksek düzeyde eğitim ve örgütlenme olmaksızın tek başına bir güç oldukları anlamına gelmemektedir. Yurt dışında yaşayan Türk göçmen nüfusun etkin bir lobi oluşturmak için organize olamadığı, kendisini olumsuz etkileyen konularda bile harekete geçemediği görülmektedir.

DÖRDÜNCÜ KESİM: GENEL DEĞERLENDİRME

Bu kesim, araştırma sırasında elde edilen bulgular, bu bulgulara getirilen öneriler ve sonuç bölümünden oluşmuştur.

6. BULGULAR, ÖNERİLER VE GENEL SONUÇ

Çalışmanın bu bölümünde, araştırma sırasında elde edilen bulgular, bu bulgulara getirilen öneriler açıklanmış ve genel olarak bir değerlendirme yapılmıştır.

6.1. Bulgular

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular şunlardır:

6.1.1. Orta Asya Türk Devletleri İle İyi İlişkiler Kurma Becerisine İlişkin Bulgular

Dünya üzerinde yaşayan Türk nüfusu göz önüne alındığında bağımsız Türk devletleri, diğer ülkelerde azınlık konumunda yaşayan Türk nüfusu ve ülkemiz sınırları dışında yaşayan Türk diasporası ile Türkiye müthiş bir gizil güç kapasitesine sahiptir ve Türk halkların liderliğini yapabilecek tek ülke konumundadır. Ancak şu anda bu güç atıl durumdadır ve yeterince etkinleştirilememiştir. Aşağıda belirtilmekte olan bulgular da bu konudaki “Orta Asya Türk Devletleri ile iyi ilişkiler kurarak bu ilişkileri geliştirmek uluslararası alanda Türkiye’nin konumunu güçlendirecektir” denencesini doğrulamaktadır. Orta Asya Türk Devletleri ile ilişkilerin geliştirilmesinde kısıtlayıcı faktörler olarak tespit edilen bulgular şunlardır;

B.1. Türkiye, Orta Asya cumhuriyetlerinin ekonomik taleplerini karşılamakta tam olarak yeterli değildir. Sanayileşmiş ülkelere kıyasla Türkiye, kendisi de bizzat dış ekonomik yardıma ihtiyaç duyan, tarıma dayalı bir ülke görüntüsü sergilemektedir. Türkiye’nin ekonomik açıdan yetersizliklerini göz önüne

alındığında Türk cumhuriyetlerin sanayileşmiş ülkelerle kuracakları ekonomik ilişkilerin kendileri için daha avantajlı olacağını düşünebilmektedirler.

B.2. Türkiye'nin iç politikasındaki değişkenlik ve ekonomik sorunlar, Orta Asya cumhuriyetlerinin Türkiye'yle tam bir işbirliği içinde bulunmasını engellemektedir.

B.3. Orta Asya devletleri, uzun yıllar esaret altında kalmanın etkisiyle haklı olarak, kendisini siyasal, ekonomik ve kültürel etki altına alabilecek herhangi bir devletle tam bir işbirliği kurulmasına temkinli yaklaşmaktadır.

B.4. Devletlerle kurulacak karşılıklı ilişkilerde bu devletlerin tarihinin ve kültürel yapısının oldukça iyi şekilde bilinmesi ve ilişkilerde belirli hususlara dikkat edilmesi gerekmektedir. Orta Asya Türk Cumhuriyetleri'nin halkının Türk kökenli olmasına rağmen Türkiye'de bu ülkelere ilişkin tarihsel ve kültürel bilgi oldukça kısıtlıdır.

6.1.2. Azınlık Konumundaki Türklerin Gücünden Faydalanma Aracı Olarak Sivil Toplum Örgütlerine Yönelik Bulgular

Yabancı ülkelerin sınırları içinde azınlık olarak yaşayan Türk nüfusu, Türkiye için bir güç ögesi konumundadır. Oysa Türkiye'de azınlık kavramı olumsuz bir çağrışım ifade etmektedir. Bunun en önemli sebebi ise Türklerin azınlık hakları konusunda sürekli ithamlara uğramış olması gelmektedir. Fakat Türkiye bu süreci tersine çevirebilecek büyük bir gizil güce sahiptir. Türk azınlıklar bu konuda Türkiye'nin en büyük kozu durumundadır. Türkiye'ye yapılan ithamların mislisine yaşadıkları ülke yönetimleri tarafından maruz kalmış olan Türk azınlıklar maalesef Türkiye tarafından ihmal edilmiş konudur. Bir güç ögesi olarak ele alınarak değerlendirilmek bir tarafa bir insan hakları konusu olarak dahi görülerek gerekli mücadele verilmemiştir. Bu doğrultuda azınlık konumundaki Türklerin gücünden faydalanma aracı olarak sivil toplum örgütlerine yönelik olarak aşağıda belirtilen bulgular konuyla ilgili olarak "yabancı ülkelerin sınırları içinde azınlık olarak

yaşayan Türk nüfusu bir güç ögesi konumundadır” denencesini doğrulamaktadır. Tespit edilen bulgular şunlardır:

B.1. Özellikle azınlık konumunda ki Türklerin kendilerine Türkiye tarafından bizzat devlet desteği sağlanmasının yanında çok daha önemli olarak örgütlenme kültürü ve bilincinin oluşabilmesi ve örgütlü hareket ederek bulundukları ülke içinde daha etkili olabilmeleri için Türk sivil toplumunun desteğine ihtiyaçları vardır. Ancak Türkiye çok eskilere dayanmayan sivil toplum tecrübesi ile henüz bu açılımı tam olarak gerçekleştirememiştir.

B.2. Azınlıklar sorunu her şeyden önce bir insan hakları sorunu olarak görülmelidir. Bu yönde yaşanan eksiklikler sorunları tam olarak bir çözüme kavuşturamamış ve Türk azınlıklarını zamanla Türkiye’den uzaklaştırmıştır.

6.1.3. Ülke Sınırları Dışında Yaşayan Türklerin Sayısal Çokluğuna, Eğitim Düzeyine ve Örgütlenme Becerilerine İlişkin Öneriler

Türkiye jeopolitik açıdan stratejik önemi olan bir bölgede bulunmakta ve sürekli gelişen ülkeler kümesinde kabul edilmektedir. Böyle bir konumda bulunun Türkiye’nin ulusal menfaatleri doğrultusunda, uluslararası ilişkilerinde daha etkin olabilmesi için tüm imkanları en iyi şekilde kullanmalıdır. Bu doğrultuda Türkiye’nin, spordan ekonomiye, politikadan toplumsal olaylara kadar çok çeşitli sahalarda sıkça söz edilir olan, lobicilik faaliyetlerini diğer ülkelere oranla daha sürekli, düzenli, koordineli bir şekilde ve sabırla yürütmesi gereklidir. Bunun için gerekli en önemli kaynağa yani insan gücüne sahiptir. Türkler dünya üzerindeki önemli diaspora topluluklarını oluşturmaktadır. Ancak bu nüfusun sayıca fazlalığı, eğitim ve örgütlenme olmaksızın tek başına bir şey ifade etmemektedir. Bu konuyla ilgili olarak aşağıda belirtilen bulgular “Türkiye sınırları dışında yaşayan diaspora Türklerinin sayıca fazlalığı, bunların ulusal değerler içeren yüksek düzeyde eğitim ve örgütlenme olmaksızın tek başına bir güç oldukları anlamına gelmemektedir” denencesini doğrulamaktadır. Tespit edilen bulgular şunlardır:

B.1. Demokrasini gelişmesi ile birlikte örgütlenme kültürü hızlı bir şekilde yayılmakta ve bu süreç içerisinde siyasal anlamda kanun yapıcıları etkileme ve karar süreçlerini yönlendirme çalışmaları önemli bir hal almaktadır. Günümüz siyasal sisteminde ülkelerin, uluslararası ilişkilerde üstünlük elde etmeleri ve söz sahibi olmaları için en önemli dış politika araçlarından birisi lobiciliktir. Türkiye mevcut Dış Türkler kapasitesi ile bu konuda çok önemli bir güce sahiptir ancak Türkiye’de lobiciliğin önemi henüz anlaşılamamıştır.

B.2. Diaspora Türklerinin Türk vatandaşlığından çıkarak bulundukları ülke vatandaşlığına geçmeyi kabul etmemeleri o ülke vatandaşı için söz konusu olan birçok hakkı kullanmaktan yoksun kalmalarına sebep olmaktadır.

B.3. Diğer toplumlar gibi asimile olmayan Türk toplumu bu bakımdan o ülke vatandaşları ile tam bir kaynaşma içinde olmadığından onları etkilemeye yönelik avantajları da kullanamamaktadır.

B.4. Diaspora Türklerinin siyasal katılımının düşüklüğü ve var olan katılımın da bir bütünlük arz etmemesi politikacılar için bir cazibe oluşturmamaktadır. Bu konuda burada görülen en büyük eksiklik etkili örgütlenme olmamasıdır.

6.2. Öneriler

Yukarıda sayılan bulgulara yönelik şu öneriler ileri sürülebilir:

6.2.1. Türklük Unsuru ve Türk Devletleriyle İlişkilerin Geliştirilmesine Yönelik Öneriler

Türklük unsuru ve Türk devletleriyle ilişkilerin geliştirilmesine yönelik elde edilen bulgulara geliştirilen öneriler şunlardır:

Ö.1. Türkiye’nin Türk gücünü kullanabilmesi için öncelikle Türk halkları arasında bir birlik ve beraberlik oluşturması gerekmektedir. Türkiye bu konuda liderlik yapabilecek tek ülke konumundadır. Coğrafi olarak Türk dünyası incelendiğinde bağımsız Türk Devletlerinin zengin yeraltı kaynaklarına sahip bir

coğrafyada olduğu gör÷lmektedir. Özellikle zengin kıta Avrupa'nın enerji ihtiyacı düşün÷ldüğünde Türkiye'nin bu coğrafya içerisinde geçiş güzergahı üstünde bir köprü konumunda olduğu gör÷lmektedir. Bir tarafta enerjiye ihtiyacı olan bir kıta, bir tarafta yatırıma ve gelişime ihtiyacı olan bir Türk dünyası her iki bölge arasında bağ oluşturulacak bir Türkiye bulunmaktadır. Ancak özellikle Türkiye'nin ve Türk dünyasının çıkarları ve yararı doğrultusunda olayların şekillenebilmesi için güçlü bir kıta karşısına ona denk bir güçle çıkmak gerekmektedir. Yoksa sonuç Afrika kıtası ve Arap dünyasına benzer şekilde tek taraflı sömürge faaliyetine dönüşecektir. İhtiyaç duyulan güç ise ancak bir birliktelikle sağlanabilecektir. Bu doğrultuda Türkiye önderliğinde ekonomik, kültürel, siyasi ve tarihsel bir "Türk Dünyası" topluluğu oluşturulmalıdır.

Ö.2. Uluslararası ilişkilerde istikrar ilişkilerde aranan en önemli konulardan biridir. Türkiye ise iç siyasal sorunları yüzünden sık sık dalgalanmaların yaşandığı bir ÷lke konumundadır. Aynı iç siyasi istikrarsızlık dış politika kararlarına da yansımakta ve bir hükümetin izlediğı dış işleri politikasına başka bir hükümet önem vermeyerek radikal değışiklikler yapabilmektedir. Bu doğrultuda hükümetlerden bağımsız dış politika stratejileri belirlenerek kısa, orta ve uzun vadeli hedefler doğrultusunda uygulamaya geçilmelidir. Bu doğrultuda stratejik araştırma merkezleri ve özellikle de üniversitelerle ortak çalışmalar yapılmalı, üniversitelerin sahip olduğu bilgi birikiminden yararlanılmalıdır.

Ö.3. Türk Cumhuriyetleri geçmişte yaşadıkları deneyimler doğrultusunda, kültürel, siyasal ve ekonomik hakimiyet altına girmekle sonuçlanabilecek ilişkilerin kendilerine yeni esaret kapıları açacağı endişesiyle bu tür ilişkilere çekingen bir yaklaşım sergilemektedirler. Türkiye'nin geçmişte izlediğı bazı yanlış politikalar ve Türk devlet adamlarının bazı söylemleri bu ÷lkelerde Türkiye'ye karşı da bir şüphe oluşmasına sebep olmuştur. Özellikle bu konuda bölge ÷lkelerinin hassasiyetinin iyi anlaşılması ve bu doğrultuda ilgili ÷lkelere güven telkin edilmesi şarttır. Bu amaçla bu devletlerin daha iyi anlaşılması ve izlenecek politikaların sağlıklı olması açısından bölge devletleri hakkında daha önce de belirtilmiş olan bilgi eksikliğinin giderilmesi ve uzmanlaşma yoluna gidilmesi gerekmektedir.

Ö.4. Türkiye’deki Türk Cumhuriyetlerine yönelik tarihsel, siyasal, toplumsal ve kültürel bilgi eksikliğinin giderilmesi amacıyla akademik çevrelerin bu konu üzerine eğilmesi teşvik edilmelidir. Hükümetlerin ilgili kuruluşları tarafından üniversitelerle iletişim kurularak bu konulara yönelik çalışmalar istenmelidir. Yine üniversitelerde “Türk Devletleri Enstitüleri” kurularak ilgili ülkelerin akademisyenleriyle orta çalışmalar yapılmalıdır.

6.2.2. Azınlık Konumundaki Türklerin Gücünden Faydalanma Aracı Olarak Sivil Toplum Örgütlerine Yönelik Öneriler

Azınlık konumundaki Türklerin gücünden faydalanma aracı olarak sivil toplum örgütlerine yönelik olarak elde edilen bulgulara geliştirilen öneriler şunlardır:

Ö.1. Azınlık konumunda ki Türklerin bulundukları ülke içinde daha rahat yaşayabilmeleri ve tüm haklarını herhangi bir korku duymadan ya da bir aşağılanmaya maruz kalmadan kullanabilmeleri için öncelikle yasal haklarını biliyor ve gerektiğinde bu haklarını kullanabiliyor olmaları gerekmektedir. Ancak birçok ülkede belirli haklara sahip olmak tek başına bir şey ifade etmemektedir. Özellikle bu hakların kullanılabilmesi doğrultusunda gerektiğinde bir baskı unsuru oluşturabilmek gerekmektedir. Azınlık konumunda ki Türklerin genel olarak bugüne kadar maruz kaldıkları politikalar doğrultusunda eğitim düzeyi olarak ve milli şuur bakımından zayıflatıldıkları düşünüldüğünde birlik ve beraberliğin önemi bir kez daha anlaşılmaktadır. Mevcut şartlar altında bu insanların kendi başlarına bir Bulgaristan Türkleri örneği sergileyebilmeleri oldukça zor gözükmemektedir. Türkiye devlet olarak desteğini özellikle uluslararası alanda gösterebilir ve devletlerarası ilişkilerde Türk azınlıklara sahip çıkarak bu insanların arkasında olduğunu gösterebilir. Ancak muhatap devletlerin konuyu iç işlerine müdahale olarak görebileceği gerçeğinden de hareketle birçok konuda devlet olarak yetersiz kalınacaktır. Bu boşluk ancak Türk sivil toplumunu desteği ile doldurulabilinecektir. Azınlık konumunda ki Türklerde örgütlenme kültürü ve bilincinin oluşabilmesi ve örgütlü hareket ederek bulundukları ülke içinde daha etkili olabilmeleri için Türk sivil toplumunun desteği çok önemlidir. Bizzat devlet tarafından da desteklenen ve teşvik edilen bu alandaki faaliyetler ile

Türk azınlıkların bir çatı altında birleşmesi sağlanabilir ve bir bütünlük içinde hareket ederek daha etkin bir konuma yükselmeleri sağlanabilir. Bu ise ancak Türkiye'nin bu konularda yeterli bilinç ve birikime sahip olması neticesinde gerçekleştirilebilir. Bu konuda maalesef Türkiye yeterli birikime ve tecrübeye sahip değildir. Bu doğrultuda sivil toplum oluşumuna önem verilmeli ve bu konuda ki engellerin ve olumsuzlukların giderilmesi yönünde çalışmalar yapılmalıdır.

Ö.2. Azınlıklar sorunu her şeyden önce bir insan hakları sorunu olarak görülmeli yaşanan sorunlara çözüm yolları bu çerçevede aranmalıdır. Bu yönde yaşanan eksiklikler hem sorunları tam olarak bir çözüme kavuşturamayacak hem de azınlıkların kendilerini birer politik malzeme olarak görmesine sebep olarak zamanla Türkiye'den uzaklaştıracaktır. Oluşturulan insan hakları bilinci ile bu yönde yaşanan sorunlar tüm uluslararası haklar kullanılarak uluslararası alanda çok sesli olarak dile getirilmeli ve çözüm önerileri aranmalıdır. Türkiye insan hakları konusunda birçok suçlamalara maruz kalmaktadır. Türkiye'ye yönelik birçoğu haksız ve siyasi amaçlı olarak özellikle azınlık hakları ile ilgili yapılan suçlamaların, birçok ülkede Türk azınlıkların daha kötü muamelelere maruz kalmasına rağmen ilgili ülkelere yapılmadığı görülmektedir. Bu konuda Türkiye'nin eksikliği açıkça görülmektedir. Bu konuda ki eksiklikler hem ilgili azınlıklarla iletişim eksikliğinden kaynaklanmakta hem de bu konulara Türkiye'nin yeterince ilgili olmadığını göstermektedir. Türkiye bu konularda daha çok savunmacı bir yaklaşım sergilemiştir. Bu süreci tersine çevirebilmek için konu üzerine uzman kişilerin eğilmesi teşvik edilmeli ve gerektiğinde özel çalışma kümeleri oluşturularak profesyonel bir yaklaşım sergilenmelidir.

6.2.3. Ülke Sınırları Dışında Yaşayan Türklerin Sayısal Çokluğuna, Eğitim Düzeyine ve Örgütlenme Becerilerine İlişkin Öneriler

Ülke sınırları dışında yaşayan Türklerin sayısal çokluğuna, eğitim düzeyine ve örgütlenme becerilerine yönelik elde edilen bulgulara geliştirilen öneriler şunlardır:

Ö.1. Konumu itibarıyla stratejik bir noktada bulunan, sürekli gelişen ve kalkınan bir Türkiye'nin çıkarları doğrultusunda lobi faaliyetlerinde bulunması kanılmazdır. Özellikle Türkiye karşıtı çalışmaların etkinliği ve yoğunluğu göz önüne alındığında bu konuda atılacak adımlar bir an önce atılmalıdır. Diaspora Ermenilerinin sürekli ve ısrarlı lobicilik çalışmaları ile tarihsel gerçeklerden uzak ve birçok tutarsızlığı bünyesinde barındıran iddialarını 21 ülkeye kabul ettirmiş olmaları (www.wikipedia.org) örneği Türkiye'de lobiciliğin önemi henüz anlaşılamadığını bu konuda atılacak adımlar bir an önce atılması gerektiğini göstermektedir. Bu doğrultuda üniversitelerde lobicilik konusunda öğrenciler bilinçlendirilmeli ve lobicilikle uğraşmak isteyenler için eğitim imkanları sunulmalıdır. Bu amaçla üniversitelerde "halkla ilişkiler" benzeri lobicilik bölümleri oluşturulabilir. İyi eğitilmiş lobiciler lobi faaliyetinde bulunulmak istenilen ülkelere geniş yetkilerle gönderilerek o ülkede ki Türk halkını bilinçlendirme ve örgütleme faaliyetleri yürüterek uzman lobicilik çalışmaları yürütmelidir. Türkiye'de yalnızca lobicilik hizmeti sunan lobi şirketlerinin kurulması, lobi faaliyetleri hakkında bilgi edinmede önemli rol oynayacaktır. Ülke dışında özellikle ABD'ne yönelik olarak sürekli ve düzenli lobi faaliyetleri yürütülmeli ve bu doğrultuda Türk diasporasının aktif desteği istenmeli ve diaspora devlet tarafından Türk sivil toplum kuruluşları tarafından sürekli desteklenmelidir. Profesyonel lobi kuruluşları incelenerek benzer yapılanmalar içene girilmelidir.

Ö.2. Diaspora Türklerinin Türk vatandaşlığından çıkarak bulundukları ülke vatandaşlığına geçmeyi kabul etmemelerinin en önemli sebepleri bulundukları ülkelere göç etme sebeplerinin daha çok ekonomik olması ve belirli bir süre sonra Türkiye'ye dönme düşüncelerinin olmasıdır. Bulundukları ülke vatandaşı olmamaları başka siyasal katılım olmak üzere birçok haktan mahrum kalmalarına sebep olmaktadır. Özellikle belirli ülkelerde çıkartılan çifte vatandaşlık haklarından yararlanılarak bu mahrumiyet belirli ölçüde giderilmiş olsa da Türkiye bu konuda yeni girişimler başlatmalı, vatandaşlarını çifte vatandaşlığa teşvik etmeli, bu hakkın verilmediği ülkelerle diplomatik temaslarda bulunarak çifte vatandaşlık kanunu çıkartılmasına yönelik girişimlerde bulunmalıdır.

Ö.3. Diaspora Türklerinin diğer toplumlar gibi asimile olmamasının en önemli sebeplerinden birisi eğitim eksikliğidir. Mevcut eğitim eksikliği ile birey olarak yeterli özgüvene sahip olamayan Türk diasporasında görülen tipik özellik hemşeri ilişkilerini sağlam tutarak ayakta kalma mücadelesine devam etmeleridir. Söz konusu durum yurtdışı olunca hemşerilik kavramı Türklük kavramıyla eşdeğer tutulmaktadır. Ancak yeni nesilde bu özgüven eksikliği görülmemekte ve yeni nesil insanların bulundukları toplum ile kaynaştıkları görülmektedir. Hatta içinde bulundukları toplumun ebeveynlerden gelen kültürel eğitime baskın olması sonucu birçoklarında kültürel bilinç eksikliği görülmekte, bunun sonucunda kendi ana dilini bilmeme, Türklük kavramına yabancılaşma gibi durumlar oluşmaktadır. İlk durumda kendi içine kapalı olmaktan dolayı, ikinci durumda ise kendi özüne yabancılaşmaktan dolayı içinde yaşadıkları ülke insanlarını etkilemeye yönelik avantajları kullanamamaktadır. Burada görülen en önemli eksiklik eğitim eksikliğidir. Sayıca fazlalığı ne kadar fazla olursa olsun niteliksel eksiklikler Türk diasporasının etkinliğini sınırlamaktadır. Bu bakımdan Türkiye'nin önemle üzerinde durması gereken konu yurtdışında yaşayan Türklerin eğitimiyle yakından ilgilenmek olmalıdır. Bu konuda nasıl Türkiye'de Rum okulları, Ermeni okulları varsa Türkiye de yurtdışında yaşayan vatandaşlarına yönelik olarak ilgili ülkelerle diplomatik ilişkiler kurarak o ülkelere vatandaşlarının eğitimine yönelik olarak gerekli tedbirleri almalı ve uygulamaya koymalıdır.

Ö.4. Türkler bulundukları ülke içinde siyasal katılıma pek ilgi göstermemektedirler. Bunun yanında Türk dernekleri arasındaki iletişim ve işbirliği de yeterli değildir. Bu zaten az olan siyasi katılımı daha da zayıflatmaktadır. Bir büyük engel de Türkiye'deki siyasi görüş farklılıklarının yurtdışındaki Türk derneklerine de yansımış olmasıdır. Tüm bunlar örgütlenme kültüründeki yetersizlikleri göstermektedir. Burada önem verilmesi gereken konu Türkler arasında güçlü bir örgütlenmenin oluşturulmasıdır. Oluşturulan kuruluşlar, bünyesindeki insanları hem bilgilendirme ve bilinçlendirme çalışmaları yürütmeli hem de teşkilatında yapısında bulundurduğu uzman personel ile bu insanların haklarının savunuculuğunu yapmalıdır. Özellikle her ülkenin kendine göre farklı anayasal yapıları olduğundan ilgili ülkelerin kanunları incelenerek o ülkelere uygun en etkin

sivil toplum örgütlenmeleri gerçekleştirilmelidir. Bu amaçla ilgili ülkelerde bulunan diğer diaspora topluluklarının örgüt yapısı incelenerek benzer yapılanmalar gerçekleştirilebilir.

6.3. Genel Sonuç

Çalışmanın bu bölümünde, katkının özeti ve denencelerin sınama sonuçları ile yeni araştırma konusu önerileri verilmiştir.

6.3.1. Katkının Özeti ve Denencelerin Sınama Sonuçları

Dünyamız gittikçe küresel bir köy haline gelmekte ve bu süreç içerisinde tüm dünyada birçok sistem ve yapı tek bir çatı altında toplanma eğilimi göstermektedir. Tüm bu süreç içerisinde insanın önemi ise giderek artmaktadır. Özellikle içerisinde yaşadığımız rekabet dünyasında ve demokratik süreç içerisinde insan topluluklarının örgütlü toplumlar haline gelmesi insan faktörünün önemini ve etkisini son derece artırmaktadır. Böyle bir ortamda dünya üzerindeki Türk devletleri, diğer ülkelerde azınlık konumunda yaşayan Türk nüfusu ve ülkemiz sınırları dışında yaşayan Türk diasporası ayrı bir önem arz etmekte ve Türkiye'nin gizil gücü olarak etkin şekilde kullanılmayı beklemektedir.

Sovyetler Birliği'nin dağılması ile birlikte “Adriyatik’ten Çin Seddi’ne bir güç boşluğu ve istikrarsızlık bölgesi oluşmuştur. Bu yeni oluşum Türkiye’nin önüne yeni oluşumlar ve yeni şans kapıları açmıştır. Sovyetler Birliği’nin dağılmasının ardından bölgede güç ve nüfuz elde etme mücadelesi başlamıştır. Bir yanda İran, Almanya, İngiltere gibi bölgesel güçler siyasi ve ekonomik çıkar yarışına girmiş, bir yanda da Rusya bölgesel nüfuzunu kaybetmeme mücadelesi verirken ABD de bölgeye egemen olma çalışmaları başlatmıştır. Diğer aktörlerin gücü, etkisi ve bölgedeki rolü ne olursa olsun Türkiye’nin bu bölgede çok büyük bir avantajı bulunmaktadır. Tarihi, kültürel, coğrafi, jeopolitik ve stratejik etmenler Türkiye’yi bölge ülkeleri açısından ayrıcalıklı kılmaktadır. Türklük unsuru dolayısıyla Türkiye’ye karşı büyük bir sevgi besleyen bu ülkelerin ihtiyaç duyduğu mal ve hizmetler Türkiye tarafından rahatlıkla karşılanabilecek durumda, Türkiye’nin ihtiyaç duyduğu pek çok ham madde ve pazar ise bu ülkelerde bolca bulunmaktadır. Kültürel yapısı, ekonomik ve siyasi ihtiyaçları ile birbirine ihtiyacı olan ve

uluslararası alanda birbirini destekleyebilecek konumda bulunan bu cumhuriyetlerle Türkiye daha fazla ilişkide bulunmak durumundadır. Yalpan çalışma göstermiştir ki Orta Asya Türk Devletleri ile iyi ilişkiler kurarak bu ilişkileri geliştirmek uluslararası alanda Türkiye'nin konumunu güçlendirecektir, ancak bu fırsattan yeterince yararlanılamamaktadır. Bugüne kadar yapılanlar yeterli olamamakta, Türk Cumhuriyetleri ile var olan ilişkileri daha da ileriye götürmek gerekmektedir.

Geçen yüzyılın ikinci yarısından itibaren uluslararası politika alanı yalnızca devletlerin aktör olarak ele alındığı yapı olmaktan çıkmıştır. Uluslararası düzeyde örgütlenmiş birçok aktörün ortaya çıkmasıyla daha da karmaşıklaşan uluslararası politikanın öznelere arasında sivil toplum kuruluşları da yerini güçlendirmiştir. Sivil toplum kuruluşları özellikle soğuk savaş döneminin ardından bir yandan faaliyet alanlarını genişletmiş, bir yandan da sayıca çok büyük oranda artış göstermiştir. Küreselleşmenin de etkisiyle sivil toplum kuruluşları dünya ölçeğinde örgütlenme ve etkinlik kurma yeteneklerini artırmıştır. Küresel ölçekli sayılabilecek sivil toplum kuruluşlarının bir kısmı yıllık bütçeleri, örgütlenme kapasiteleri, üye sayıları, sahip oldukları uluslararası temsilcilikler gibi açılardan, devletlerin bir kısmının önündedir. Uluslararası sivil toplum kuruluşları sahip oldukları kapasiteler sayesinde küresel sorunlarla yakından ilgilenmekte, uluslararası politikada rol ve etkinliklerini arttırmaktadırlar. Uluslararası sivil toplum kuruluşları diğer uluslararası aktörlerle çeşitli amaçlar için ilişkilerde bulunmakta ve uluslararası politikadaki küresel nitelikli aktörlerden birisi olarak konumunu giderek güçlendirmektedir. Pek çok devlet ve uluslararası örgüt etkin olmadıkları ya da olamadıkları alanlarda, uluslararası sivil toplum kuruluşlarını dikkate almak ve onlarla ilişki içinde olmak zorunluluğunu hissetmektedirler. Doğal bir sonuç olarak uluslararası politikada aktör çeşitliliği artmakta ve aktörler arası ilişkiler karmaşıklaşmakta, devlet merkezli yaklaşımın yerini çok merkezli yaklaşımlar almaktadır. Pek çok devlet etkin olmadıkları ya da olamadıkları alanlarda, uluslararası sivil toplum kuruluşlarını dikkate almak ve onlarla ilişki içinde olmak zorunluluğunu hissettiği bir dönemde Türkiye azınlık konumundaki Türk halkların liderliğini yapabilecek konumu ile müthiş bir gizil güç kapasitesine sahiptir. Ancak Türkiye çok eskilere dayanmayan sivil toplum tecrübesi ile henüz bu açılımı tam olarak gerçekleştirememiştir. Çalışmada yabancı ülkelerin sınırları içinde azınlık olarak yaşayan Türk nüfusunun

bir güç ögesi konumunda olduğunu belirtilmiş ve bu güçten yeterince yararlanılamadığı görülmüştür.

Türkiye 80’li yılların başında demokratik açılımlar arayan bir ülke konumundadır. Böyle bir ortamda demokratik haklar, siyasal katılım, çoğulculuk gibi sorunlara çözüm olarak sivil toplum kavramı gündeme gelmiştir. Ancak sivil toplum işlevi, yetkileri gibi konularda tartışmalar yaşanmış ve tam olarak bir çerçeve çizilememiştir. Tarihsel açıdan da olumlu bir mirasa sahip olmayan sivil toplum kuruluşları Türkiye’de toplumun onay ve rızasını elde edememiştir. Türkiye’de sivil toplumun demokratikleşmesi ve gelişmesi önünde devletin merkezîyetçi yapısı bir engel teşkil etmiş, devletin sınırlayıcı, dayatıcı bir takım özellikleri dolayısıyla ve yeterli devlet desteği göremediği için sivil toplum örgütleri Türkiye’de yeterince güçlenememiştir. Devletin etkisinin yanı sıra sivil toplumun demokratikleşmesi ve gelişmesi önünde mali kaynak, eğitim, toplumsal alışkanlıklar, katılım, insanların kendi kendini motive etme eksikliği, örgütler arası iletişimsizlik gibi toplumsal ve yapısal engeller de bulunmaktadır. Ulusal sivil toplum gelişimini tam olarak sağlayamamış bir Türkiye doğal olarak uluslararası arenadaki gizil kapasitesini de tam olarak değerlendirememiştir. Ancak Türkiye gerçek anlamda bir sivil toplum bilincini doğurabilecek niteliğe sahiptir. Devletin merkezci anlayıştan uzaklaşarak, sivil topluma egemen olma eğilimi yerine onu koruması ve sivil toplum unsurları arasındaki diyalogun sağlanması ile gerçek anlamda sivil toplum bilinci oluşacak ve sivil toplum kuruluşları kendilerinden beklenen toplumsal sorumluluğu yerine getirebilecektir. Böylece hem Türkiye’de demokratikleşme yolunda önemli bir adım atılmış olacak hem de Türkiye sivil toplum yapısını uluslararası alana da taşıyarak dünya çapında etkinliğini ve saygınlığını artıracaktır.

Modern dünya değişen siyasi sistemler sonucunda tek bir çatı altında birleşme özelliği göstermekte ve giderek küresel bir köy halini almaktadır. Demokratik yönetimlerin yaygınlaşması kişisel özgürlüklere ve kişiye verilen değeri de arttırmaktadır. Demokrasini gelişmesi ile birlikte örgütlenme kültürü tüm dünyada hızlı bir şekilde yayılmaktadır. Bu süreç içerisinde siyasal anlamda kanun yapıcıları etkileme ve karar süreçlerini yönlendirme çalışmaları önemli bir hal almıştır. Lobicilik günümüz siyasal sisteminde ülkelerin, uluslararası ilişkilerde üstünlük elde etmeleri ve söz sahibi olmaları için en önemli dış politika araçlarından biridir. Ancak

Türkiye’de lobiciliğin önemi henüz anlaşılamamıştır. Türkiye’nin uluslararası seviyede, ulusal seviyede olduğu gibi gerçek anlamda bir lobi faaliyeti yürüttüğü söylenemez. Bununla birlikte, jeopolitik açıdan stratejik önemi olan bir noktada bulunan ve sürekli gelişen Türkiye’nin ulusal menfaatleri doğrultusunda, uluslararası ilişkilerinde, lobi faaliyetlerini diğer ülkelere oranla daha sürekli, düzenli, koordineli bir şekilde ve sabırla yürütmesi gereklidir. Bunun için gerekli en önemli kaynağa yani insan gücüne sahiptir. Türkler dünya üzerindeki önemli diaspora topluluklarını oluşturmaktadır. Ancak Türkiye sınırları dışında yaşayan diaspora Türklerinin sayıca fazlalığı, bunların ulusal değerler içeren yüksek düzeyde eğitim ve örgütlenme olmaksızın tek başına bir güç oldukları anlamına gelmemektedir. Çalışmanın ilgili bölümlerinde bu denencenin de doğruluğu ispatlanmıştır.

Lobicilik yasal çerçeveler içerisinde gerçekleştirildiği sürece, uygulayıcısına beklenen faydayı sağlamaktadır. Hedeflenen menfaatler doğrultusunda, koordineli bir şekilde yürütülen ve desteklenen faaliyetler sonucu, karar vericilerin alacağı olumlu kararlar, ülkeyi ve çıkar sahiplerini gerek ülke içerisinde, gerekse dışında değerli ve saygın kılacaktır.

6.3.2. Yeni Araştırma Konusu Önerileri

Bu bölümde doğrudan alanla ilgili ve yan dallarla ilgili olmak üzere iki alt başlık altında yeni araştırma konusu önerileri verilmiştir.

6.3.2.1. Doğrudan Alanla İlgili Öneriler

Dış Türkler konusu çok geniş kapsamlı bir konudur. Araştırma alanının çok geniş oluşu detaylı bir araştırma yapma konusunda araştırmacıya engel olmaktadır. Bu sebepten dolayı daha geniş kapsamlı bir araştırma yapmak üzere Türk Cumhuriyetleri, azınlık konumundaki Türkler ve diaspora Türkleri konuları üzerinde ayrı ayrı çalışma yapılabilir ya da daha detaylı çalışmalar olarak bu konular içindeki alt başlıklardan sadece bir unsur seçilerek araştırma ilgili konu üzerinde yoğunlaştırılabilir. Araştırmacı tarafından belirlenen doğrudan alanla ilgili konu başlıkları ise şöyledir:

- Türk Cumhuriyetleri ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin Tanınmasına Yönelik Çalışmalar,

- Avrupa Birliği ve Avrupa’da ki Türk Azınlıklar,
- Avrupa’da ki Türk Diasporası,
- Amerika Birleşik Devletleri’nde Türk Diasporası; Yahudi, Ermeni ve Rum Lobileriyle Karşılaştırmalı Olarak Türk Lobisinin İncelenmesi.

6.3.2.2. Yan Dallarla İlgili Öneriler

Bu çalışma içerisinde incelenen ve ayrı ayrı “Dış Türkler” konusundan bağımsız olarak incelenebilecek başlıca üç konu bulunmaktadır. Bu konular uluslararası ilişkiler ve güç unsurları, sivil toplum örgütleri ve lobicilik konularıdır. Her bir konu detaylı bir araştırma konusu olarak ele alınarak çalışılabilir. Araştırmacı tarafından belirlenen yan dallarla ilgili konu başlıkları ise şöyledir:

- Uluslararası İlişkilerde Devletlerarası İttifakların Önemi ve Türkiye’ye Yönelik Öneriler,
- Sivil Toplum Kuruluşları ve Dünya Siyasetine Etkileri,
- Küresel Politikalara Genel Bir Bakış ve Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları,
- Avrupa Birliği Siyasal Yapısı ve Lobicilik.

EKLER

Bu bölümde bağımsız devlet konumunda ki Türk Cumhuriyetleri ve özerk konumda bulunan azınlık konumundaki Türk Devletleri haritaları yer almaktadır.

EK-1: Azerbaycan Haritası

Harita 1: Azerbaycan'ın Coğrafi Konumu

Kaynak: (www.tr.wikipedia.org).

Harita 2: Azerbaycan Fiziki Haritası

Kaynak: (www.tr.wikipedia.org).

EK-2: Kazakistan Haritası

Harita 3: Kazakistan'ın Coğrafi Konumu

Kaynak: (www.tr.wikipedia.org).

Harita 4: Kazakistan Haritası

Kaynak: (www.tr.wikipedia.org).

EK-3: Kırgızistan Haritası

Harita 5: Kırgızistan'ın Coğrafi Konumu

Kaynak: (www.tr.wikipedia.org).

Harita 6: Kırgızistan Haritası

Kaynak: (www.maps.google.com).

EK-4: Türkmenistan Haritası

Harita 7: Türkmenistan'ın Coğrafi Konumu

Kaynak: (www.tr.wikipedia.org).

Harita 8: Türkmenistan Haritası

Kaynak: (www.maps.google.com).

EK-5: Tacikistan Haritası

Harita 9: Tacikistan'ın Coğrafi Konumu

Kaynak: (www.tr.wikipedia.org).

Harita 10: Tacikistan Haritası

Kaynak: (www.maps.google.com).

EK-6: Özbekistan Haritası

Harita 11: Özbekistan'ın Coğrafi Konumu

Kaynak: (www.tr.wikipedia.org).

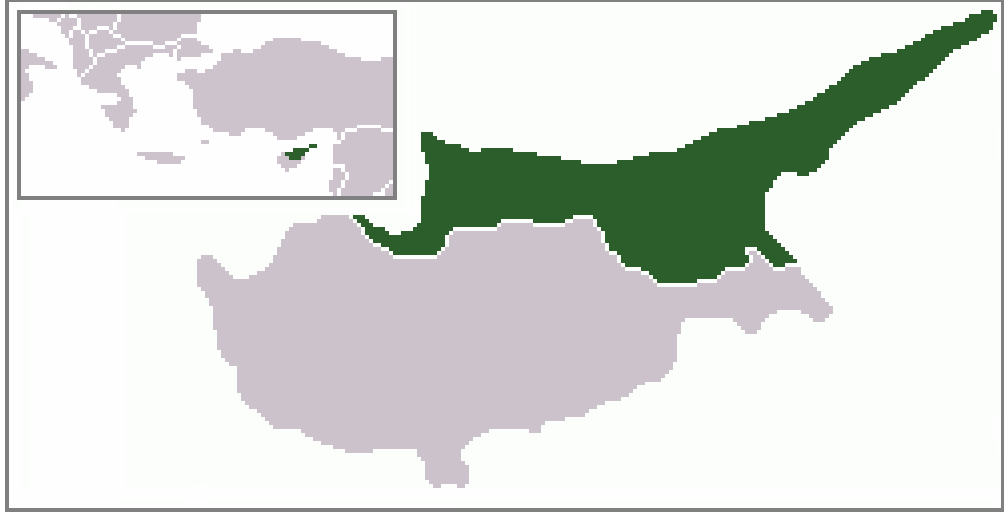
Harita 12: Özbekistan Haritası

Kaynak: (www.maps.google.com).

EK-7: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Haritası

Harita 13: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Haritası

Kaynak: (www.tr.wikipedia.org).

EK-8: Altay Cumhuriyeti Haritası

Harita 14: Altay Cumhuriyeti Haritası

Kaynak: (www.tr.wikipedia.org).

EK-9: Balkarlar Haritası

Harita 15: Kabardey-Balkar Cumhuriyeti Haritası

Kaynak: (www.dagistanlilar.net).

EK-10: Başkörtöstan Haritası

Harita 16: Başkörtöstan Haritası

Kaynak: (www.izto.org.tr).

EK-11: uvaşistan Haritası

Harita 17: uvaşistan Haritası

Kaynak: (www.tr.wikipedia.org).

EK-12: Dağıstan Haritası

Harita 18: Dağıstan Haritası

Kaynak: (www.tr.wikipedia.org).

EK-13: Gagauzya Haritası

Harita 19: Gagauzya Haritası

Kaynak: (www.tr.wikipedia.org).

EK-14: Hakasya Haritası

Harita 20: Hakasya Haritası

Kaynak: (www.tr.wikipedia.org).

EK-15: Karaçay-Çerkes Cumhuriyeti Haritası

Harita 21: Karaçay-Çerkes Cumhuriyeti Coğrafi Konumu

Kaynak: (www.tr.wikipedia.org).

Harita 22: Karaçay-Çerkes Cumhuriyeti Haritası

Kaynak: (www.kafkas.org.tr).

EK-16: Karakalpakistan Haritası

Harita 23: Karakalpak Muhtar Cumhuriyeti Haritası

Kaynak: (www.tr.wikipedia.org).

EK-17: Kırım Haritası

Harita 24: Kırım Özerk Cumhuriyeti Haritası

Kaynak: (www.tr.wikipedia.org).

EK-18: Nahçıvan Haritası

Harita 25: Nahçıvan Cumhuriyeti Haritası

Kaynak: (www.tr.wikipedia.org).

EK-19: Saha Cumhuriyeti Haritası

Harita 26: Saha Cumhuriyeti Haritası

Kaynak: (www.tr.wikipedia.org).

EK-20: Sincan Uygur Özerk Bölgesi Haritası

Harita 27: Sincan Uygur Özerk Bölgesi Haritası

Kaynak: (www.tr.wikipedia.org).

EK-21: Tataristan Cumhuriyeti Haritası

Harita 28: Tataristan Cumhuriyeti Haritası

Kaynak: (www.tr.wikipedia.org).

EK-22: Taymir Haritası

Harita 29: Taymir Haritası

Kaynak: (www.tr.wikipedia.org).

EK-23: Tuva Haritası

Harita 30: Tuva Cumhuriyeti Haritası

Kaynak: (www.tr.wikipedia.org).

KAYNAKÇA

- Adanalı, Neslihan, (2006), “Rusya Federasyonu Başkortostan Cumhuriyeti”, http://www.izto.org.tr/NRrdonlyres/9AAF1F49-1AF6-43F6-8542-DFAB4411B8977808-BashkortRapor_3.pdf, Erişim Tarihi: 27.10.2007.
- Akdiş, Muhammet, “Orta Asya Türk Cumhuriyetleri İle Ekonomik Sosyal Kültürel İlişkiler-Bölgeye Yabancı İlgisi ve Beklentiler”, <http://makdis.pamukkale.edu.tr/Mak5.htm>, Erişim Tarihi: 03.05.2008.
- Akkuş, Yakup, “Çağdaş İktisadi Düşüncede Sol Perspektifler”, <http://www.econ.turk.org/Turkiyeekonomisi/atut.doc>, Erişim Tarihi: 19.04.2008.
- Alkan, Mehmet Ö., (1998), “Sivil Toplum Kurumlarının Hukuksal Çerçevesi 1839-1945”, **Tanzimattan Günümüze İstanbul’da STK’lar**, İstanbul: TETTV Yayınları.
- Almanya Demokratik Ülkücü Türk Dernekleri Federasyonu, (2008), “Avustralya Türkleri”, http://www.turkfederasyon.com/altsayfadetay.php?dokuman_kod=287, Erişim Tarihi: 01.05.2008.
- Anatolia.com, “Başkortostan”, <http://anatolia.s5.com/baskortostan.htm>, Erişim Tarihi: 05.03.2008.
- Arı, Tayyar, (2000), **Amerika’da Siyasal Yapı Lobiler ve Dış Politika**, İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.
- Arı, Tayyar, (1997), **Uluslararası İlişkiler**, İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.
- Arıboğan, Deniz Ülke; (1996), **Globalleşme Senaryosunun Aktörleri**, İstanbul: Der Yayınları.
- Azerbaycan Kadim Coğrafyanın Genç Ülkesi, (2007), “Coğrafi Konum”, <http://azerbaycan.ihh.org.tr/genelbilgiler/cografikonum/cografikonum.html>, Erişim Tarihi: 25.12.2007.
- Azerbaycan Kadim Coğrafyanın Genç Ülkesi, (2007), “Demografik Yapı”, <http://azerbaycan.ihh.org.tr/genelbilgiler/demografik/demografik.html>, Erişim Tarihi: 25.12.2007.
- Azerbaycan Kadim Coğrafyanın Genç Ülkesi, (2007), “Siyasi Hayat”, <http://azerbaycan.ihh.org.tr/tarihiarkaplan/siyasi/siyasi.html>, Erişim Tarihi: 25.12.2007.

- Azerbaycan Kadim Coğrafyanın Genç Ülkesi, (2007), “Sosyo Ekonomik Durum”, <http://azerbaycan.ihh.org.tr/genelbilgiler/sosyoekonomik/sosyoekonomik.html>, Erişim Tarihi: 25.12.2007.
- Başbakanlık İnsan Hakları Danışma Kurulu, (2004), “Azınlık Raporunun Tam Metni”, http://www.memurlar.net/haber/11980/#Scene_1, Erişim Tarihi: 05.03.2008.
- Başlar, Kemal, (2005), **Uluslararası Hukukta Hükümet Dışı Kuruluşlar**, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği, (2008), “Batı Trakya Tarihi”, http://www.bttdd.com/prob/?s_grpid=19, Erişim Tarihi: 31.03.2008.
- Batı Trakyalılar.com, (2008), “Batı Trakyanın Tarihi”, <http://www.batitrakyalilar.com/dev/tarih1.asp#anlasma>, Erişim Tarihi: 31.03.2008.
- Beetham, David, Kevin Boyle, (1998), **Demokrasinin Temelleri**, Çev: Vahit Bıçak, Ankara: Liberte Yayınları.
- Belge, Murat, (1998), “Sivil Toplum Örgütleri”, Taciser Ulaş (Ed), **Merhaba Sivil Toplum**, İstanbul: Helsinki Yurttaşlar Derneği Yayın Dizisi 10.
- Biber, Ayhan, (2003), **Halkla İlişkilerde Temel Kavramalar**, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Biber, Ayhan, (2006), **Sivil Toplum Örgütlerinde Halkla İlişkiler**, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Bilgicik.com, (2007), “Bulgaristan Türkleri”, <http://www.bilgicik.com/yazi/bulgaristan-turkleri-turan-illeri/>, Erişim Tarihi: 30.03.2008.
- Bilgicik.com, (2007), “İran Türkleri”, <http://www.bilgicik.com/yazi/iran-turkleri-turan-illeri/>, Erişim Tarihi: 19.04.2008.
- Bilgicik.com, (2007), “Kosova ve Sancak Türkleri”, <http://www.bilgicik.com/yazi/kosova-ve-sancak-turkleri-turan-illeri/>, Erişim Tarihi: 17.04.2008.
- Bilgicik.com, (2007), “Romanya Türkleri”, <http://www.bilgicik.com/yazi/romanya-turkleri-turan-illeri/>, Erişim Tarihi: 20.04.2008.
- Bilgicik.com, (2007), “Sincan Uygur Özerk Bölgesi (Doğu Türkistan)”, <http://www.bilgicik.com/yazi/sincan-uygur-ozerk-bolgesi-dogu-turkistan-turan-illeri/>, Erişim Tarihi:09.03.2008.

- Bilgicik.com, (2007), “Suriye Türkleri”, <http://www.bilgicik.com/yazi/suriye-turkleri-turan-illeri/>, Erişim Tarihi: 19.04.2008.
- Bilgicik.com, (2007), “Tataristan Cumhuriyeti”, <http://www.bilgicik.com/yazi/tataristan-cumhuriyeti-turan-illeri/>, Erişim Tarihi: 09.03.2008.
- Bilgicik.com, (2007), “Tiva (Tuva) Cumhuriyeti”, <http://www.bilgicik.com/yazi/tiva-tuva-cumhuriyeti-turan-illeri/>, Erişim Tarihi: 09.03.2008.
- Budak, Kadriye Leyla, 2007, “Ermeni lobileri ve İletişim Faaliyetleri”, Bilgehan Gültekin, Leyla Budak (Ed), **Ermeni, Rum, Yahudi Lobileri Örneğinde Lobicilik Kavramlarına Giriş**, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Çaha, Ömer, (2000), **Aşkın Devletten Sivil Topluma**, İstanbul: Gendaş A.Ş.
- Çalış, Asım, (2005), “Türkmenistan Ülke Profili”, <http://kobi.mynet.com/pdf/Turkmenistan.pdf>, Erişim Tarihi: 29.02.2008.
- Çalış, Şaban, (2006), Erdem Özlük, “Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları: İhmal Edilmiş Bir Gerçeklik”, <http://www.usakgundem.com/makale.php?id=234>, Erişim Tarihi: 04.05.2008.
- Çepel, Zuhale Ünalp, (2006), “AB Sivil Toplum Diyalogu Ve Türkiye: Demokratikleşme Bağlamında Sorunlar Ve Beklentiler”, <http://www.turkishweekly.net/turkce/makale.php?id=106>, Erişim Tarihi: 19.05.2007.
- Çimen, Ali, (2007), **Tarihi Değiştiren Olaylar**, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Çiz Forum, (2007), “Türkmenistan Tarihi”, <http://www.cizforum.com/forum/viewtopic.php?f=93&t=1864>, Erişim Tarihi: 01.03.2008.
- Dağıstan Group, (2007), “Kabardin-Balkar Cumhuriyeti”, <http://www.dagistanlilar.net/makale.php?baslik=kabardey-balkar&id=219>, Erişim Tarihi: 28.05.2008.
- Devlet Planlama Teşkilatı, (2001), “Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı İş Gücü Piyasası Özel İhtisas Komisyonu Raporu Yurt Dışında Yaşayan Türkler Alt Komisyonu Raporu”, <http://ekutup.dpt.gov.tr/isgucu/oik650.pdf>, Erişim Tarihi: 01.05.2008.
- Dışişleri Bakanlığı, (2007), “Yurtdışında Yaşayan Türkler”, http://www.mfa.gov.tr/MFA_tr/DisPolitika/AnaKonular/YurtdisindaYasayanTurkler/, Erişim Tarihi: 05.12.2007.

- Dışışleri Bakanlığı, (2006), “Türkiye-Amerika Birleşik Devletleri Siyasi İlişkileri”, http://www.mfa.gov.tr/MFA_tr/DisPolitika/Bolgeler/KuzeyAmerika/ABD/ABD_Siyasi.htm, Erişim Tarihi: 01.05.2008.
- Dışışleri Bakanlığı, (2008), “Türkiye-Kanada Siyasi İlişkileri”, http://www.mfa.gov.tr/MFA_tr/DisPolitika/Bolgeler/KuzeyAmerika/Kanada/Kanada_Siyasi.htm, Erişim Tarihi: 01.05.2008.
- Dışışleri Bakanlığı, (2008), “Türkiye-Orta Asya İlişkileri”, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-orta-asya-ulkeleri-iliskileri.tr.mfa>, Erişim Tarihi: 04.05.2008.
- Dinçer, Müjde Ker, (1999), **Lobicilik**, İstanbul: ALFA Basım Yayım Dağıtım.
- Efraysap, (2008), “Altay Cumhuriyeti”, <http://www.efrasyap.com/Icerik/IcerikDetay.aspx?IcerikID=372>, Erişim Tarihi: 06.03.2008.
- Ekşi, Aysel, 2006, “Giriş”, Aysel Ekşi (Ed), **Belgeler ve Tanıklarla Türk-Ermeni İlişkilerinde Tarihi Gerçekler**, İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd.Şti.
- Elbirliği Derneği, “Kırgızistan Cumhuriyeti”, <http://www.turan.tc/turk/kirgiz/kirgiz.html>, Erişim Tarihi: 28.02.2008.
- Elbirliği Derneği, “Özbekistan Cumhuriyeti”, <http://www.turan.tc/turk/ozbek/ozbek.html>, Erişim Tarihi: 02.03.2008.
- Emrealp, Sadun, (1998), “Yerel Yönetimler İle Sivil Toplum Örgütleri Arasındaki İşbirliği”, Taciser Ulaş (Ed), **Merhaba Sivil Toplum**, İstanbul: Helsinki Yurttaşlar Derneği Yayın Dizisi 10.
- Eroğul, Cem, (1995), “Sivil Toplum Örgütlerinin Demokratikleşme Sürecine Katkıları”, **A.Ü. SBF İnsan Hakları Merkezi Dergisi**, Cilt III Sayı:4.
- Erözden, Ozan, (1998), “STK’lar Ve Hukuki Çerçeve Yarılık Talepleri Üzerine Notlar”, Taciser Ulaş (Ed), **Merhaba Sivil Toplum**, İstanbul: Helsinki Yurttaşlar Derneği Yayın Dizisi 10.
- Ersoy, Feyzi, (2008), “Çuvaşistan Hakkında Genel Bilgiler”, http://www.turkiyat.gazi.edu.tr/index.php?option=com_content&task=view&id=140, Erişim Tarihi: 07.03.2008.
- FinalX-TeaM Kültür Platformları, (2007), “Kırgızistan ve Kırgızistan Tarihi”, <http://www.finalx-team.com/frm/ulkeler-ve-tarihleri/9792-kirgizistan-ve-kirgizistan-tarihi.html>, Erişim Tarihi: 29.02.2008.

- Fincancı, Yurdakul, (1991), “Sivil Toplum - Asgari Devlet – Sivil Devlet”, Yurdakul Fincancı (Ed), **Sivil Toplum**, İstanbul: TÜSES Yayınları.
- Focus, (2008), “Tarih Boyunca Diasporalar”, <http://www.focusdergisi.com.tr/tarih/00373/>, Erişim Tarihi: 30.04.2008.
- Google Maps, (2007), “Harita”, <http://maps.google.com/maps>, Erişim Tarihi: 24.06.2008.
- Gönül, Mert, (2001), “Yunanistan Türkleri”, <http://kartalwhite.tripod.com/id20.html>, Erişim Tarihi: 30.03.2008.
- Gönül, Mert, (2001), “Romanya Türkleri”, <http://kartalwhite.tripod.com/id23.html>, Erişim Tarihi: 20.04.2008.
- Habermas, Jürgen, (1984), “Siyasal Katılım Kendi Başına Bir Değer mi”, Çev: Tanıl Bora, **Toplum Bilim**, Sayı:27.
- Hablemitoğlu, Necip, (2007), “Türkiye Cumhuriyeti Devleti Dış Türkler Stratejisi Milli Merkezler Olmadan Asla”, <http://www.hakimiyetimillie.org/index.php?news=603>, Erişim Tarihi: 02.05.2008.
- Hanlı, Hakan, (2003), “Küresel Lobcilik", Amerika Birleşik Devletleri -Avrupa Birliği ve Türkiye"", http://www.stradigma.com/turkce/haziran2003/print_03.html, Erişim Tarihi: 13.03.2007.
- Hazar Eğitim Kültür ve Dayanışma Derneği, (2005), “Lobicilik”, <http://www.hazargrubu.org/lobicilik.htm>, Erişim Tarihi: 11.03.2007.
- HunTürk, (2007), “Çuvaşistan”, <http://www.hunturk.net/sayfa-100-cuvasistan.html>, Erişim Tarihi: 07.03.2008.
- HunTürk, (2007), “Gagavuz Yeri”, <http://www.hunturk.net/s-104-gagavuz-yeri-gokoguz-.html>, Erişim Tarihi: 07.03.2008.
- HunTürk, (2007), “Hakasya”, <http://www.hunturk.net/s-97-hakasya.html>, Erişim Tarihi: 07.03.2008.
- HunTürk, (2007), “Saka (Yakutistan) Cumhuriyeti”, <http://www.hunturk.net/s-101-saka-yakutistan-cumhuriyeti.html>, Erişim Tarihi: 09.03.2008.
- Hür Gökbayrak, (2006), “Altay Cumhuriyeti”, http://www.hurgokbayrak.com/yeni_sayfa_247.htm, Erişim Tarihi: 07.03.2008.
- Hür Gökbayrak, (2006), “Balkanlarda Yaşayan Türkler”, http://www.hurgokbayrak.com/yeni_sayfa_261.htm, Erişim Tarihi: 30.03.2008.

- Hür Gökbayrak, (2006), “İrak Türkmenleri”, http://www.hurgokbayrak.com/yeni_sayfa_245.htm, Erişim Tarihi: 13.04.2008.
- Irak Türkmen Cephesi, (2008), “Türkmenler”, <http://www.kerkuk.net/kurumsal/?dil=1055&metin=7>, Erişim Tarihi: 14.04.2008.
- Lobicilik.com, “İngilizce-Türkçe Lobicilik&Savunuculuk Sözlüğü”, <http://www.lobicilik.com/TurkceSozluk.htm>, Erişim Tarihi: 18.09.2007.
- Kafkas Vakfı, (2008), “Karaçay-Çerkes Cumhuriyeti”, http://www.kafkas.org.tr/bgkafkas/bukaf_karcer.html, Erişim Tarihi: 09.03.2008.
- Kaleağası, Bahadır, (2006), “Lobicilik nedir, ne değildir?“, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=202790>, Erişim Tarihi: 10.03.2007.
- Karagül, Soner, (2007), “Küresel Bir Aktör Olarak Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları”, <http://www.turkishweekly.net/turkce/makale.php?id=111>, Erişim Tarihi: 04.05.2008.
- Kazakistan Dostluk Derneği, (2004), “Kazakistan Coğrafyası”, <http://www.kazakistandostluk.com/0602/index.html>, Erişim Tarihi: 27.02.2008.
- Kazakistan Dostluk Derneği, (2004), “Kazakistan’ın İdari Yapısı”, <http://www.kazakistandostluk.com/0521/index.html>, Erişim Tarihi: 27.02.2008.
- Kazakistan Dostluk Derneği, (2004), “Kazakistan Tarihi”, <http://www.kazakistandostluk.com/0504/index.html>, Erişim Tarihi: 27.02.2008.
- Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, (2008), “Kıbrıs Coğrafyası”, <http://www.kktcb.eu/index.php?men=250&submen=214>, Erişim Tarihi: 04.03.2008.
- Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, (2008), “Kısa Kıbrıs Tarihi”, <http://www.kktcb.eu/index.php?men=251&submen=214>, Erişim Tarihi: 04.03.2008.
- Mardin, Şerif, (1995), **Türkiye’de Toplum Ve Siyaset**, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mecmuam.com, (2007), “Balkanlar’daki Türk Azınlıklar”, http://www.mecmuam.com/balkanlardaki-turk-azinliklar_167.html, Erişim Tarihi: 26.03.2008.
- Medya Sözlük, (2008), “Medeniyetler Çatışması”, <http://www.medyasozluk.com/sozluk.php?process=word&q=the+clash+of+civilizations+&tasindi=medeniyetler%20catismasi>, Erişim Tarihi: 09.03.2008.

- Milliyet, (2007), “HÖH Sürprizi”, <http://www.milliyet.com/2007/05/22/dunya/adun.html>, Erişim Tarihi: 06.02.2007.
- MsXLabs Hi-Tech Forum, 2005, “Kırgızistan ve Kırgızistan Tarihi”, <http://www.msxlabs.org/forum/ulkeler-ve-tarihleri/18895-kirgizistan-ve-kirgizistan-tarihi.html>, Erişim Tarihi: 29.02.2008.
- Mykuzenler, (2008), “Özerk Türk Cumhuriyetleri”, <http://www.mykuzenler.com/ozerk-turk-cumhuriyetleri-t18754.html?s=760f3fd05de-1edff83e32f68aff5ddf8&>, Erişim Tarihi: 09.03.2008.
- Nazhoğlu, Meral Dinçer, (1994), “Gönüllü Kuruluşların Toplumdaki Yeri”, **Gönüllü Kuruluşlar Toplantısı**, Ankara: Türkiye Çevre Vakfı Yayınları.
- NTV, (2008), “Kosova’da Bağımsızlık Süreci”, <http://www.ntvmsnbc.com/news/435954.asp>, Erişim Tarihi: 16.04.2008.
- Oran, Baskın, (1990), Baskın Oran, “Batı Trakya’daki Müslüman Türk Azınlığı”, **Türk-Yunan Uyuşmazlığı**, İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Öztürk, Babek, (2005), “İran’daki Türk Nüfusuna İstatistiksel Bakış”, <http://www.tebrizinsesi.com/02042005-38.html>, Erişim Tarihi: 19.04.2008.
- Öz Türkler, (2001), “Karakalpak Türkleri Ve Bugünkü Karakalpakistan”, http://www.ozturkler.com/data/0007/0007_10.htm, Erişim Tarihi: 09.03.2008.
- Sabine, George, (2000), **Yakınçağ Siyasal Düşünceler Tarihi**, Çev: Özer Ozankaya, İstanbul: Cem Yayınevi.
- Sarıbay, Ali Yaşar, (2000), “Türkiye’de Sivil Toplum ve Demokrasi”, Ali Yaşar Sarıbay, E. Fuat Keyman (Ed), **Global Yerel Eksende Türkiye**, İstanbul: Alfa Basım Yayın.
- See, Henri, (2001), **Modern Kapitalizmin Doğuşu**, Turgut Erim (Çev), İstanbul: Yöneliş Yayınları.
- Selçuk Üniversitesi 2005–2006 Güz Dönemi Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisans Grubu, “Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika”, <http://suai2005.ws.tc>, Erişim Tarihi: 04.05.2008.
- Sosyal Dersleri, (2008), “Bulgaristan”, http://www.sosyaldersleri.com/cografya/turk_dunyasi/karadenizturkleri/bulgaristan.htm, Erişim Tarihi: 30.03.2008.

- Sosyal Dersleri, (2008), “Dağıstan Özerk Cumhuriyeti”, http://www.sosyaldersleri.com/cografya/turk_dunyasi/kafkaslar/dagistan.htm, Erişim Tarihi: 08.03.2008.
- Sosyal Dersleri, (2008), “Sincan-Uygur Özerk Bölgesi”, http://www.sosyaldersleri.com/cografya/turk_dunyasi/diger/doguturkistan.htm, Erişim Tarihi: 09.03.2008.
- Tacikistan Cumhuriyeti Türkiye Büyükelçiliği, (2008), “Tacikistan Hakkında”, <http://www.tajikembassytr.com/>, Erişim Tarihi: 02.03.2008.
- TarihSayfam.com, “Kazakistan, Ülkeler Tarihi”, <http://www.tarihsayfam.com/ulkeler-tarihi/kazakistan.html>, Erişim Tarihi: 25.02.2008.
- Taşar, Mustafa, “Türkiye’nin Düşünce Gündemi”, http://www.mustafatasar.gen.tr/yayinlar/dusunce_g/sscbnin_dagilmasi.htm, Erişim Tarihi: 10.10.2007.
- TBo.Net, (2008), “Dağıstan Özerk Cumhuriyeti”, <http://www.tb0.net/dagistan-ozerk-cumhuriyeti-t27168.html?s=829cc738fb39513bcd95f392f576b3b&>, Erişim Tarihi: 08.03.2008.
- Tekin, Serdar, (2000), “Sivil Toplumun Devletiyle Bölünmez Bütünlüğü”, **Birikim**, Sayı:130.
- TİKA Ülkeler Raporu, (2007), “Türkmenistan Ülke Raporu”, http://www.tika.gov.tr/yukle/dosyalar/ULKERAPORLARI/Turkmenistan_UlkeRaporu.pdf, Erişim Tarihi: 28.12.2007.
- Tokol, Aysen, (1997), **Sosyal Politika**, Bursa: Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayınları No:20.
- Tosun, Gülgün Erdoğan, (2001), **Demokratikleşme Perspektifinden Devlet-Sivil Toplum İlişkisi: Türkiye Örneği**, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Tosun, Gülgün Erdoğan, (2003), “Global Sivil Toplum, Siyaset ve Yurttaşlık”, <http://www.siviltoplum.com.tr/?ynt=icerikdetay&id=162>, Erişim Tarihi: 04.05.2008.
- Tunçay, Mete, (2003), “Sivil Toplum Kuruluşlarıyla İlgili Kavramlar”, Sivil Toplum Dergisi, Sayı: 1, <http://www.siviltoplum.com.tr/?ynt=icerikdetay&icerik=46&id=98>, Erişim Tarihi: 14.04.2007.
- Turan, İlter, (1986), **Siyasal Demokrasi, Siyasal Katılma, Baskı Grupları Ve Sendikalar**, Ankara: Türkiye Denizcilik Sendikası.

- Turan.tc, (2007), “Çuvaşistan Özerk Cumhuriyeti”, <http://www.turan.tc/turk/cuvas/cuvas.htm>, Erişim Tarihi: 22.12.2007.
- Turk.tc, (2007), “Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika”, <http://suai2005.ws.tc/dersler/ULUSLARARASI1.htm>, Erişim Tarihi: 29.10.2007.
- Türk Birliği Net, (2007), “Balkarlar”, <http://www.turkbirligi.net/Yazilar.asp?goster=dos&id=51>, Erişim Tarihi: 07.03.2008.
- Türk Dünyası, (2007), “Gürcistan’da Esir Türkler”, <http://www.tdgb.org/gurcistanda-esir-turkler-t-739.html>, Erişim Tarihi: 01.04.2008.
- Türk Dünyası, (2007), “Hakasya Özerk Cumhuriyeti”, <http://www.tdgb.org/hakasya-ozerk-cumhuriyeti-t-729.html>, Erişim Tarihi: 09.03.2008.
- Türk Dünyası, (2007), “Karaçay-Çerkes Cumhuriyeti”, <http://www.tdgb.org/karacay-cerkes-cumhuriyeti-t-730.html>, Erişim Tarihi: 09.03.2008.
- Türk Dünyası, (2007), “Karakalpak Özerk Cumhuriyeti”, <http://www.tdgb.org/karakalpak-ozerk-cumhuriyeti-t-734.html>, Erişim Tarihi: 09.03.2008.
- Türk Dünyası, (2007), “Rusya’da Esir Türkler”, <http://www.tdgb.org/rusyada-esir-turkler-t-738.html>, Erişim Tarihi: 19.04.2008.
- TürkçeBilgi, “Kazakistan”, <http://ansiklopedi.turkcebilgi.com/kazakistan>, Erişim Tarihi: 25.02.2008.
- TürkçeBilgi, (2008), “Nahçıvan Tarihi”, http://ansiklopedi.turkcebilgi.com/Nahcivan_tarihi, Erişim Tarihi: 09.03.2008.
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, (2008), “Yurtdışında Yaşayan Türkler”, http://www.mfa.gov.tr/MFA_tr/DisPolitika/AnaKonular/YurtdisindaYasayanTurkler/, Erişim Tarihi: 30.04.2008.
- Uğur, Aydın, (1998), “Yeni Demokrasinin Yeni Aktörleri: STK’lar”, Taciser Ulaş (Ed), **Merhaba Sivil Toplum**, İstanbul: Helsinki Yurttaşlar Derneği Yayın Dizisi 10.
- Ulutürk, (2007), “Sayısal/Siyasal Açıdan Avrupa’da Gurbetçiler ve Lobicilik”, <http://www.muhabberat.com/detay.asp?hid=2303>, Erişim Tarihi: 06.03.2007.

- Ülkeler Rehberi, “Tacikistan”, <http://www.ulkeler.net/tacikistan.htm>, Erişim Tarihi: 02.03.2008.
- Ülkeler Rehberi, “Türkmenistan”, <http://www.ulkeler.net/turkmenistan.htm>, Erişim Tarihi: 02.03.2008.
- Vakıflar Genel Müdürlüğü, (2007), “Türk Medeni Kanunu Hükümlerine Göre Kurulan Vakıflar Hakkında Tebliğ”, <http://www.vgm.gov.tr/menu/kanun/medeni/turkmedeni5.asp>, Erişim Tarihi: 28.04.2007.
- Vikipedi Özgür Ansiklopedi, (2008), “Altay Cumhuriyeti”, http://tr.wikipedia.org/wiki/Altay_Cumhuriyeti, Erişim Tarihi: 06.03.2008.
- Vikipedi Özgür Ansiklopedi, (2007), “Azerbaycan”, <http://tr.wikipedia.org/wiki/Azerbaycan>, Erişim Tarihi: 30.12.2007.
- Vikipedi Özgür Ansiklopedi, (2008), “Çuvaşistan”, <http://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87uva%C5%9Fistan>, Erişim Tarihi: 30.02.2007.
- Vikipedi Özgür Ansiklopedi, (2008), “Dağıstan”, <http://tr.wikipedia.org/wiki/Da%C4%9F%C4%B1stan>, Erişim Tarihi: 18.02.2007.
- Vikipedi Özgür Ansiklopedi, (2007), “Diplomasi”, <http://tr.wikipedia.org/wiki/Diplomasi>, Erişim Tarihi: 28.12.2007.
- Vikipedi Özgür Ansiklopedi, (2008), “Emperyalizm”, <http://tr.wikipedia.org/wiki/Emperyalizm>, Erişim Tarihi: 05.06.2008.
- Vikipedi Özgür Ansiklopedi, (2008), “Ermeni Soykırımı’nın Yapıldığını Kabul Eden Ülkeler Listesi”, http://tr.wikipedia.org/wiki/Ermeni_Soyk%C4%B1r%C4%B1m%C4%B1_yap%C4%B1ld%C4%B1%C4%9F%C4%B1n%C4%B1_kabul_ed%C3%BClkeler_listesi, Erişim Tarihi: 28.06.2008.
- Vikipedi Özgür Ansiklopedi, (2007), “Gagavuzya”, <http://tr.wikipedia.org/wiki/Gagavuzya>, Erişim Tarihi: 18.02.2008.
- Vikipedi Özgür Ansiklopedi, (2008), “Girit Türkleri”, http://tr.wikipedia.org/wiki/Girit_T%C3%BCrkleri, Erişim Tarihi: 31.03.2008.
- Vikipedi Özgür Ansiklopedi, (2007), “Hakasya”, <http://tr.wikipedia.org/wiki/Hakasya>, Erişim Tarihi: 28.02.2008.
- Vikipedi Özgür Ansiklopedi, (2008), “İran Türkleri”, http://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0ran_T%C3%BCrkleri, Erişim Tarihi: 18.04.2008.

- Vikipedi Özgür Ansiklopedi, (2008), “Kapitalizm”, <http://tr.wikipedia.org/wiki/Kapitalizm>, Erişim Tarihi: 29.05.2008.
- Vikipedi Özgür Ansiklopedi, (2008), “Karakalpakistan”, <http://tr.wikipedia.org/wiki/Karakalpakistan>, Erişim Tarihi: 13.05.2008.
- Vikipedi Özgür Ansiklopedi, (2007), “Kazakistan”, <http://tr.wikipedia.org/wiki/Kazakistan>, Erişim Tarihi: 30.12.2007.
- Vikipedi Özgür Ansiklopedi, (2008), “Kazakistan”, http://tr.wikipedia.org/wiki/Kara%C3%A7ay-%C3%87erkes_Cumhuriyeti, Erişim Tarihi: 31.05.2008.
- Vikipedi Özgür Ansiklopedi, (2007), “Kırgızistan”, <http://tr.wikipedia.org/wiki/K%C4%B1rg%C4%B1zistan>, Erişim Tarihi: 30.12.2007.
- Vikipedi Özgür Ansiklopedi, (2007), “Kırım”, http://tr.wikipedia.org/wiki/K%C4%B1r%C4%B1m_%C3%96zerk_Cumhuriyeti, Erişim Tarihi: 09.03.2008.
- Vikipedi Özgür Ansiklopedi, (2007), “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti”, http://tr.wikipedia.org/wiki/Kuzey_K%C4%B1br%C4%B1s, Erişim Tarihi: 30.12.2007.
- Vikipedi Özgür Ansiklopedi, (2008), “Nahçıvan özerk Cumhuriyeti”, http://tr.wikipedia.org/wiki/Nah%C3%A7%C4%B1van_%C3%96zerk_Cumhuriyeti, Erişim Tarihi: 09.03.2008.
- Vikipedi Özgür Ansiklopedi, (2008), “Oblast”, <http://tr.wikipedia.org/wiki/Oblast>, Erişim Tarihi: 17.04.2008.
- Vikipedi Özgür Ansiklopedi, (2008), “Oniki Ada Türkleri”, http://tr.wikipedia.org/wiki/Oniki_Ada_T%C3%BCrkleri, Erişim Tarihi: 31.03.2008.
- Vikipedi Özgür Ansiklopedi, (2007), “Özbekistan”, <http://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%96zbekistan>, Erişim Tarihi: 30.12.2007.
- Vikipedi Özgür Ansiklopedi, (2008), “Perestroyka”, <http://tr.wikipedia.org/wiki/Perestroyka>, Erişim Tarihi: 23.05.2008.
- Vikipedi Özgür Ansiklopedi, (2008), “Saha Cumhuriyeti”, <http://tr.wikipedia.org/wiki/Yakutistan>, Erişim Tarihi: 14.06.2008.

- Vikipedi Özgür Ansiklopedi, (2008), “Sincan Uygur Özerk Bölgesi”, http://tr.wikipedia.org/wiki/Sincan_Uygur_%C3%96zerk_B%C3%B6lgesi, Erişim Tarihi: 14.06.2008.
- Vikipedi Özgür Ansiklopedi, (2007), “Tacikistan”, <http://tr.wikipedia.org/wiki/Tacikistan>, Erişim Tarihi: 30.12.2007.
- Vikipedi Özgür Ansiklopedi, (2008), “Tataristan Cumhuriyeti”, http://tr.wikipedia.org/wiki/Tataristan_Cumhuriyeti, Erişim Tarihi: 14.06.2008.
- Vikipedi Özgür Ansiklopedi, (2007), “Taymir”, <http://tr.wikipedia.org/wiki/Taymir>, Erişim Tarihi: 30.12.2007.
- Vikipedi Özgür Ansiklopedi, (2008), “Totalitarizm”, http://tr.wikipedia.org/wiki/Y%C3%B6netim_bi%C3%A7imleri, Erişim Tarihi: 24.05.2008.
- Vikipedi Özgür Ansiklopedi, (2008), “Tuva”, <http://tr.wikipedia.org/wiki/Tuva>, Erişim Tarihi: 14.06.2008.
- Vikipedi Özgür Ansiklopedi, (2007), “Türkmenistan”, <http://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkmenistan>, Erişim Tarihi: 30.12.2007.
- Yazar, Faruk, (2005), “Karar süreçlerini etkileme aracı Lobicilik”, <http://www.kto.org.tr/tr/dergi/dergiyazioku.asp?yno=427&ano=51>, Erişim Tarihi: 11.03.2007.
- Yıldırım, İbrahim, (2004), **Demokrasi Sivil Toplum Kuruluşları Ve Yönetişim**, Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yolcu, Ekrem, “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti”, <http://www.enfal.de/kibris.htm>, Erişim Tarihi: 04.03.2008.
- Yücekök, Ahmet N., (1998), “19. Yüzyıl Osmanlı Toplumundan Günümüz Türkiye’sine Sivil Toplum Kuruluşları Ve Siyaset Sosyolojisi İlişkileri”, **Tanzimattan Günümüze İstanbul’da STK’lar**, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Zamane Sözlük, (2007), “Diaspora”, <http://www.zamane-sozluk.com/tr/sozluk.asp?x=diaspora>, Erişim Tarihi: 19.05.2008.